ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174

της Δράσης 16972 ΤΑΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

«Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Κωδικός εκπαιδευτικού υλικού:

Κωδικός Πιστοποίησης προγράμματος:

ΥΠΟΕΡΓΟ: : ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174 της Δράσης 16972 ΤΑΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

«Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ»

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μέλη Ομάδας

Συντονιστής/στρια:

Σπυριδούλα Βαρτελάτου (κωδ. Ο.Π.Σ: 011707), Υπεύθυνη Προγραμμάτων ΙΝ.ΕΠ

Συγγραφείς:

Φωτεινή Βουτσά (κωδ. Ο.Π.Σ: 024483), Υπεύθυνη Προγραμμάτων ΙΝ.ΕΠ του Τομέα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Κοινωνικής Πολιτικής

Παρασκευή Καρακούλα (κωδ. Ο.Π.Σ: 026903), Κλινική Ψυχολόγος – Ψυχοθεραπεύτρια, Σύμβουλος Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης

Σταματία Παπαγιαννοπούλου (κωδ. Ο.Π.Σ: 010022), Κοινωνιολόγος– Εγκληματολόγος, Εμπειρογνώμων σε θέματα Ισότητας και Φύλου.

Βασιλική Σαΐνη (κωδ. Ο.Π.Σ. 019759), Κοινωνική Ανθρωπολόγος- Εμπειρογνώμων Φύλου, Στέλεχος της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Αξιολογητές/τριες:

Αντωνία Κουμπαρούλη (κωδ. Ο.Π.Σ: 020685), ΜΑ, Απόφοιτη ΕΣΔΔ, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη Τμήματος Συντονισμού Επιμορφωτικού Έργου ΙΝΕΠ

Ιουλία Καλιμάνη (κωδ. Ο.Π.Σ: 003705) Υπεύθυνη Προγραμμάτων του Τομέα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Κοινωνικής Πολιτικής ΙΝΕΠ

Περιεχόμενα

1.Εισαγωγή 7
Βιβλιογραφικές αναφορές 9
Ενότητα 2: Εκπαιδευτικό συμβόλαιο στην εκπαίδευση ενήλικων 11
2.1. Εισαγωγή 11
2.2. Το Εκπαιδευτικό Συμβόλαιο 11
2.3. Κανόνες Συμπεριληπτικού Εκπαιδευτικού Συμβολαίου 12
2.4. Βήματα Υλοποίησης Δραστηριότητας Εκπαιδευτικού Συμβολαίου 13
Βιβλιογραφικές αναφορές 15
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία 15
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία 15
Ενότητα 3: Έμφυλες διακρίσεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις. Έμφυλη Βία 16
3.1. Εισαγωγή 16
3. 2. Εννοιολογικοί ορισμοί και θεωρητικό πλαίσιο 17
3.2.1. Βιολογικό και κοινωνικό φύλο 17
3.2.2. Ταυτότητα φύλου και σεξουαλικός προσανατολισμός 18
3.2.3. Έμφυλες διακρίσεις, προκαταλήψεις και στερεότυπα 20
3.2.4. Σεξισμός και πατριαρχία 22
3.3. Ορισμός της έμφυλης βίας 24
3.3.1. Η συναίνεση 25
3.3.2. Είδη, πεδία άσκησης και μορφές της έμφυλης βίας 26
Βιβλιογραφικές αναφορές 30
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία 30
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία 30
Ενότητα 4: Ορισμοί και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις για την έμφυλη βία στο διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες. Προσδιορισμός των μορφών και παραδείγματα. 35
4.1 Ορισμός διαδικτυακής έμφυλης βίας 35
4.2. Βασικά σημεία για την έμφυλη διαδικτυακή βία 36
4.3. Μορφές της έμφυλης διαδικτυακής βίας 39
4.3.1. Διαδικτυακός εκφοβισμός (Cyber-bullying) 40
4.3.2. Διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση 41

4.3.3. Κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικού περιεχομένου 42
4.3.4. Διαδικτυακή παρακολούθηση/καταδίωξη 44
4.3.5. Διαδικτυακός εκβιασμός/ εξαναγκασμός 45
4.3.6. Διαδικτυακή έμφυλη ρητορική μίσους 46
Βιβλιογραφικές αναφορές 48
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία 48
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία 48
Ενότητα 5. Τρόποι και μέσα προσέγγισης των θυμάτων από τους δράστες. Παραδείγματα. 55
5.1 Δημιουργία ψεύτικης ταυτότητας (catfishing) 55
5.2 Σταδιακή δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης (grooming) 56
5.3 Επικοινωνιακές τακτικές εκφοβισμού ή ενοχοποίησης 57
5.4 Εκμετάλλευση προσωπικών δεδομένων και ψηφιακής παρουσίας 59
Βιβλιογραφικές αναφορές 60
Ενότητα 6: Ποιοτικές διαστάσεις και εμπειρικά δεδομένα του φαινομένου. 64
6.1 Εμπειρικά Δεδομένα 64
Βιβλιογραφικές αναφορές 71
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία 71
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία 71
Ενότητα 7: Διαθεματικότητα του φαινομένου. Χαρακτηριστικά του θύματος και δράστη. Ομάδες κίνδυνου και ευαλωτότητας. 74
7.1 Εννοιολογική Οριοθέτηση της διαθεματικότητας 74
7.2 Χαρακτηριστικά του θύματος 76
7.3 Χαρακτηριστικά του δράστη 81
Βιβλιογραφικές αναφορές 84
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία 84
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία 84
Ενότητα 8: Επιπτώσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Πανδημία και έμφυλη βία στο διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες 88
8.1 Επιπτώσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο 88
8.2 Πανδημία και έμφυλη βία στο διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες 92
8.3.Μέτρα αντιμετώπισης της έμφυλης διαδικτυακής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας. 96

Βιβλιογραφικές αναφορές 100
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία 100
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία 100
Ενότητα 9: Διεθνές θεσμικό πλαίσιο 102
9.1. ΟΗΕ 102
9.1.1. CEDAW 102
9.1.2. Ειδικός/ή εισηγητής/τρια του ΟΗΕ για την βία κατά των γυναικών 102
9.2. Συμβούλιο της Ευρώπης 104
9.2.2. Γενική Σύσταση της GREVIO για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών 104
9.2.3. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) 105
9.2.4. Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο 106
9.2.5. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης (Lanzarotte Convention) 107
9.2.6. Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (PACE) 108
Ενότητα 10: Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο 110
10.1. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 2021 110
10.2. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 1ης Ιουνίου 2023 (22/ 2138/ (INI) 111
10.3. Νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες 112
10.4. Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο 2000/ 31/ EU και Οδηγία για υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (Directive 2010/ 13/ EU) 113
10.5. Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας 113
10.6. Νομοθετικές προβλέψεις για τα προσωπικά δεδομένα 118
Ενότητα 11: Εθνικό θεσμικό πλαίσιο 121
11.1. Νόμος 4624/2019 121
11.2. Ν. 4947/2022 Άρθρο 38 - Εκδικητική Πορνογραφία 124
11.3. ΝΟΜΟΣ 5172/2025 125
11.4. Πολιτικές για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο 128
11.4.1. Συμβούλιο της Ευρώπης Στρατηγική Για Την Ισότητα Των Φύλων 2024-2029 128

11.4.2. Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025 της ΕΕ 130
11.4.3. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων -ΕΣΔΙΦ 2021-2025 130
11.4.4. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας 130
Βιβλιογραφικές αναφορές 131
Ενότητα 12: Φορείς, υποστηρικτικές δομές και δικτύωση. Διαχείριση και επίλυση κρίσιμων ζητημάτων - μελέτες περίπτωσης (case studies). 136
12.1 Η σημασία της πολυτομεακής (multi-agency) συνεργασίας 136
12.2. Δικτύωση, φορείς και υποστηρικτικές δομές 141
12.3. Μελέτες περίπτωσης (Case Studies) 153
12.3.1 Η περίπτωση του Gamergate ή GamerGate (GG) 153
12.3.2. Η περίπτωση της Caroline Emma Criado Perez 156
Βιβλιογραφικές αναφορές 159
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία 159
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία 160
Ενότητα 13. Καλές πρακτικές και μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου. 161
13.1 Μέτρα και υποσχόμενες πρακτικές 161
13.1.1. Ποινικοποίηση της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας κατά των γυναικών 161
13.1.2. Αναγνώριση της ψηφιακής διάστασης της ενδοοικογενειακής βίας 163
13.1.3. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη και στήριξη για τα θύματα της ψηφιακής βίας 163
13.1.4. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σχετικά με την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών 165
13.1.5. Συλλογή δεδομένων για τη ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών 166
13.1.6. Λογοδοσία των διαδικτυακών πλατφορμών, συμπεριλαμβανομένων των εταιρειών κοινωνικής δικτύωσης 167
13.1.7. Υιοθέτηση μιας πολυτομεακής προσέγγισης για την αντιμετώπιση της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών 168
13.1.8. Προσέγγιση με επίκεντρο την επιζώσα 169
13.2 Παραδείγματα καλών πρακτικών σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο 169
Βιβλιογραφικές αναφορές 179
Ενότητα 14. Προκλήσεις, παράγοντες υπο-αναφοράς και προτάσεις 182

14.1 Προκλήσεις για την αντιμετώπιση της έμφυλης διαδικτυακής βίας..... 182
14.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις και προσδιοριστικοί παράγοντες της υπο-αναφοράς..... 185
14.3 Πλαίσιο προτάσεων πολιτικής..... 192
14.3.1. Ενίσχυση πολιτικών πλατφορμών με φεμινιστικά κριτήρια..... 192
14.3.2. Διαθεματική προσέγγιση στις υπηρεσίες υποστήριξης..... 193
14.3.3. Καλλιέργεια θεσμικού θάρρους..... 193
14.3.4. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση κατά των μύθων για την έμφυλη βία..... 193
14.3.5. Απλοποίηση και προσβασιμότητα μηχανισμών αναφοράς..... 194
14.3.6. Στατιστική και ποιοτική ορατότητα..... 194
Βιβλιογραφικές αναφορές..... 202
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία..... 202
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία..... 203
Ενότητα 15. Πρακτική άσκηση: Μελέτες περίπτωσης..... 207
1η Μελέτη περίπτωσης..... 207
2η Μελέτη περίπτωσης..... 208
Άσκηση..... 209

1.Εισαγωγή

Η έμφυλη βία αποτελεί μία από τις πλέον επίμονες μορφές παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία συνδέεται άμεσα με τις κοινωνικές και πολιτισμικές δομές της πατριαρχίας. Η μελέτη της κατέδειξε ότι δεν είναι μεμονωμένο ή ατομικό φαινόμενο, αλλά μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου, που διατηρεί και ενισχύει τις έμφυλες ανισότητες. Από τις πρώτες αναλύσεις του φαινομένου (Kelly, 1988· Walby, 1990) έως τις πιο πρόσφατες έρευνες (Stark, 2007· Krook & Restrepo Sanín, 2020), γίνεται σαφές ότι η βία εκδηλώνεται σε ποικίλα πεδία: από τον ιδιωτικό χώρο της οικογένειας έως τον δημόσιο λόγο και από τις διαπροσωπικές σχέσεις έως τους θεσμούς. Η αναγνώριση της πολλαπλότητας και της διαθεματικότητας των εμπειριών (Crenshaw, 1991) οδήγησε στη διαμόρφωση πιο σύνθετων αναλυτικών εργαλείων για την κατανόηση της καταπίεσης που βιώνουν γυναίκες και θηλυκότητες.

Ένα βασικό θεωρητικό σημείο εκκίνησης είναι η διάκριση μεταξύ φύλου ως κοινωνικής κατασκευής και βιολογικού φύλου. Η έννοια του «doing gender» (West & Zimmerman, 1987) περιγράφει το φύλο όχι ως στατική ιδιότητα, αλλά ως διαδικασία που παράγεται μέσα από κοινωνικές πρακτικές και αλληλεπιδράσεις. Με αυτήν την οπτική, η έμφυλη βία δεν είναι απλώς αποτέλεσμα ατομικών πράξεων, αλλά τρόπος επιβολής κανονιστικών προτύπων που καθορίζουν τι θεωρείται «αρμόζουσα» συμπεριφορά για γυναίκες και άνδρες. Οι Butler (1990) και Connell (2009) ανέδειξαν ότι η βία λειτουργεί ως μέσο διατήρησης της ετεροκανονικότητας και της «ηγεμονικής αρρενωπότητας», αντιστεκόμενη σε κάθε απόκλιση από τα πατριαρχικά πρότυπα.

Η ανάπτυξη του διαδικτύου και των ψηφιακών τεχνολογιών εισήγαγε μια νέα διάσταση στο φαινόμενο. Η διαδικτυακή έμφυλη βία (technology-facilitated gender-based violence) δεν αποτελεί απλώς «μεταφορά» των παλαιών μορφών κακοποίησης στο ψηφιακό περιβάλλον, αλλά δημιουργεί νέες δυναμικές. Οι δράστες αξιοποιούν την ανωνυμία, την ευκολία διάδοσης και την ταχύτητα των διαδικτυακών πλατφορμών για να στοχοποιήσουν γυναίκες και θηλυκότητες με τρόπους που είναι συνεχείς, μαζικοί και δύσκολα ανασχέσιμοι (Citron, 2014· Powell & Henry, 2017). Οι μορφές περιλαμβάνουν μη συναινετική διάδοση προσωπικών εικόνων, παρενόχληση, διαδικτυακή παρακολούθηση, doxing, ακόμη και οργανωμένες καμπάνιες εκφοβισμού (Jane, 2014· Douglas et al., 2019). Οι συνέπειες είναι ψυχολογικές, κοινωνικές και πολιτικές: από το άγχος και την απομόνωση των θυμάτων έως τον περιορισμό της γυναικείας συμμετοχής στον δημόσιο διάλογο και την πολιτική.

Η διεθνής κοινότητα αναγνώρισε εγκαίρως την ανάγκη θεσμικής θωράκισης απέναντι σε αυτά τα φαινόμενα. Η CEDAW, μέσω των Γενικών Συστάσεων 33, 35 και 36, έχει εντάξει τη βία που διευκολύνεται από την τεχνολογία στο φάσμα της έμφυλης βίας (UN Human Rights Council, 2018). Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (Council of Europe, 2011) καθιέρωσε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την πρόληψη, προστασία και τιμωρία, ενώ πιο πρόσφατα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 επεκτάθηκαν ρητά στις μορφές κυβερνοπαρενόχλησης, doxing και «cyberflashing». Η ευρωπαϊκή στρατηγική για τις ψηφιακές υπηρεσίες (Digital Services Act) έθεσε επίσης υποχρεώσεις στις μεγάλες πλατφόρμες για τον περιορισμό παράνομου και βίαιου περιεχομένου. Η εξέλιξη αυτών των εργαλείων δείχνει ότι η διαδικτυακή βία δεν θεωρείται πλέον περιθωριακό ζήτημα, αλλά κεντρικό πρόβλημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος των φορέων υποστήριξης και της κοινωνίας των πολιτών. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας και το ΚΕΘΙ στην Ελλάδα, αλλά και ΜΚΟ όπως η «Διοτίμα», παρέχουν δομές φιλοξενίας, γραμμές βοήθειας, νομική και ψυχοκοινωνική στήριξη (ΓΓΙΦ, 2018· Henry et al., 2021). Η πολυτομεακή συνεργασία (multi-agency cooperation) αποτελεί πλέον διεθνές πρότυπο, καθώς αναγνωρίζεται ότι κανένας φορέας μόνος του δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την πολυπλοκότητα του φαινομένου (Council of Europe, 2021· UN Women, 2020). Παράλληλα, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών έχουν αναδείξει τα κενά των θεσμικών πολιτικών, πιέζοντας για μεγαλύτερη προστασία και για την ενεργό συμμετοχή των ίδιων των επιζωσών στη διαμόρφωση στρατηγικών.

Χαρακτηριστικές μελέτες περίπτωσης καταδεικνύουν την ένταση και το εύρος του προβλήματος. Το Gamergate (2014–2015) ανέδειξε τη μαζικότητα μισογυνιστικών επιθέσεων στον χώρο των βιντεοπαιχνιδιών, αποκαλύπτοντας τον ρόλο των διαδικτυακών κοινοτήτων στη διάδοση του μίσους και στη στοχοποίηση φεμινιστικών φωνών (Massanari, 2017). Η περίπτωση της Caroline Criado Perez στο Ηνωμένο Βασίλειο κατέδειξε πώς ακόμη και μια εκστρατεία για την παρουσία γυναικών σε χαρτονομίσματα μπορεί να πυροδοτήσει χιλιάδες απειλές βιασμού στο Twitter, αναγκάζοντας τις πλατφόρμες να αναθεωρήσουν τις πολιτικές αναφοράς καταχρήσεων. Τα περιστατικά αυτά επιβεβαιώνουν ότι η διαδικτυακή βία είναι συνδεδεμένη με βαθύτερες κοινωνικές αντιστάσεις στην ισότητα των φύλων και δεν μπορεί να ιδωθεί ως «μεμονωμένες» επιθέσεις.

Η κατανόηση και αντιμετώπιση της έμφυλης διαδικτυακής βίας προϋποθέτει, συνεπώς, τρεις αλληλένδετες κατευθύνσεις. Πρώτον, την ενίσχυση του θεωρητικού και ερευνητικού υπόβαθρου, ώστε να αποκαλύπτονται οι έμφυλες δυναμικές που τροφοδοτούν το φαινόμενο. Δεύτερον, την ανάπτυξη και εφαρμογή ισχυρών θεσμικών πλαισίων, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, που θα καλύπτουν τις νέες μορφές βίας. Τρίτον, τη δημιουργία πολυεπίπεδων στρατηγικών πρόληψης και υποστήριξης, με τη συμμετοχή κρατικών φορέων, διεθνών οργανισμών, ΜΚΟ, τεχνολογικών εταιρειών και ίδιων των επιζωσών. Μόνο έτσι μπορεί να διαμορφωθεί μια ολιστική απάντηση που δεν θα περιορίζεται στη διαχείριση μεμονωμένων περιστατικών, αλλά θα στοχεύει στην εξάλειψη των βαθύτερων αιτίων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.

Citron, D. K. (2014). *Hate crimes in cyberspace*. Harvard University Press.

Connell, R. W. (2009). *Gender in world perspective* (2nd ed.). Polity Press.

Council of Europe. (2011). *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention)*. Council of Europe Treaty Series No. 210.

Council of Europe. (2021). *GREVIO general recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women*. Council of Europe.

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review, 43*(6), 1241–1299.

Douglas, H., Harris, B., & Dragiewicz, M. (2019). Technology-facilitated domestic and family violence: Women's experiences. *British Journal of Criminology, 59*(3), 551–570.

Jane, E. A. (2014). 'Back to the kitchen, cunt': Speaking the unspeakable about online misogyny. *Continuum, 28*(4), 558–570.

Kelly, L. (1988). *Surviving sexual violence*. University of Minnesota Press.

Krook, M. L., & Restrepo Sanín, J. (2020). The cost of doing politics? Analyzing violence and harassment against female politicians. *Perspectives on Politics, 18*(3), 740–755.

Massanari, A. (2017). #Gamergate and The Fappening: How Reddit's algorithm, governance, and culture support toxic technocultures. *New Media & Society, 19*(3), 329–346.

Powell, A., & Henry, N. (2017). *Sexual violence in a digital age*. Palgrave Macmillan.

Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press.

UN Human Rights Council. (2018). *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*. United Nations.

UN Women. (2020). *COVID-19 and ending violence against women and girls*. UN Women.

Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Basil Blackwell.

West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society, 1*(2), 125–151.

Ενότητα 2: Εκπαιδευτικό συμβόλαιο στην εκπαίδευση ενήλικων

2.1. Εισαγωγή

Η εκπαίδευση ενηλίκων στηρίζεται σε αρχές που αναγνωρίζουν τη διαφορετικότητα των εκπαιδευομένων, την ανάγκη τους για ενεργό συμμετοχή, καθώς και την αξία της εμπειρίας τους ως βασικό στοιχείο της μαθησιακής διαδικασίας (Κόκκος, 2019· Brookfield, 2017). Στο πλαίσιο αυτό, κεντρικό ρόλο διαδραματίζουν παιδαγωγικά εργαλεία που ενισχύουν τη συμμετοχή, την αυτονομία, τη συνεργατικότητα και την υπευθυνότητα των εκπαιδευομένων. Ένα από τα σημαντικότερα είναι το εκπαιδευτικό συμβόλαιο, το οποίο συνιστά συμφωνία μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων σχετικά με τους μαθησιακούς στόχους, τις μεθόδους, τους ρόλους και τα κριτήρια αξιολόγησης. Η μελέτη του εκπαιδευτικού συμβολαίου έχει αναδειχθεί σε κρίσιμο πεδίο τόσο στη θεωρία της παιδαγωγικής (Knowles, Holton & Swanson, 2015), όσο και στη σύγχρονη βιβλιογραφία για την εκπαίδευση ενηλίκων (Brookfield, 2017· Κόκκος, 2019).

2.2. Το Εκπαιδευτικό Συμβόλαιο

Το εκπαιδευτικό συμβόλαιο (learning contract) αποτελεί μια διαπραγματευμένη συμφωνία που αποτυπώνει τις προσδοκίες, τους στόχους και τις ευθύνες όλων των μερών που εμπλέκονται στη μαθησιακή διαδικασία. Δεν περιορίζεται σε μια γραπτή δέσμευση, αλλά εντάσσεται σε μια διαδικασία συν-διαμόρφωσης του εκπαιδευτικού πλαισίου. Η θεωρητική του βάση ανάγεται στην παιδαγωγική προσέγγιση του Knowles, σύμφωνα με την οποία οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι διαθέτουν αυξημένη ανάγκη για αυτοκαθοδήγηση και επιθυμία να αξιοποιούν την εμπειρία τους ως κεντρικό στοιχείο της μάθησης (Knowles et al., 2015).

Σύγχρονες προσεγγίσεις τονίζουν ότι το εκπαιδευτικό συμβόλαιο λειτουργεί ως μέσο ενδυνάμωσης και συμμετοχικότητας, καθώς επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους να συναποφασίζουν για τη μαθησιακή τους πορεία (Brookfield, 2017). Παράλληλα, συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας σχέσης ισοτιμίας και εμπιστοσύνης με τον εκπαιδευτή, γεγονός που εναρμονίζεται με τη φιλοσοφία της εκπαίδευσης ενηλίκων ως διαδικασίας διαλόγου και αμοιβαίου σεβασμού (Κόκκος, 2019).

Ένα εκπαιδευτικό συμβόλαιο περιλαμβάνει συνήθως: 1) Καθορισμό στόχων, 2) Μεθόδους μάθησης, 3) Ρόλους και ευθύνες, 4) Κριτήρια αξιολόγησης και 5) Δυνατότητα αναθεώρησης. Ιδιαίτερη σημασία έχει στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενηλίκων, όπου λειτουργεί ως εργαλείο

οργάνωσης και αυτορρύθμισης (Boud, 2021). Ωστόσο, Το συμβόλαιο δεν είναι απαράβατο, προσαρμόζεται όταν αλλάζουν οι συνθήκες της επιμόρφωσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, προτείνεται η επαναδιαπραγμάτευση ή αναδιαμόρφωσή του.

Τα κυριότερα οφέλη του εκπαιδευτικού συμβολαίου σχετίζονται με: την ενίσχυση της αυτοκατευθυνόμενης μάθησης, τη δημιουργία πλαισίου σαφήνειας και ασφάλειας, τις προσδοκίες, τα όρια για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, και την καλλιέργεια συμμετοχικής κουλτούρας στη διδασκαλία. Ωστόσο, η εφαρμογή του δεν είναι άμοιρη προκλήσεων. Το πρόταγμα της σύγχρονης εποχής διαπνέεται από διαθεματικές και συμπεριληπτικές πρακτικές, οι οποίες στοχεύουν στην αποδόμηση και στην υπέρβαση των πατριαρχικών σχέσεων εξουσίας που εξακολουθούν να διαπερνούν κοινωνικούς και εκπαιδευτικούς θεσμούς. Η υιοθέτηση αυτών των πρακτικών προϋποθέτει συνεχή αναστοχασμό, κριτική επίγνωση και ενεργό συμμετοχή όλων των εμπλεκομένων, ώστε η μαθησιακή διαδικασία να μετατρέπεται σε χώρο ισότητας, ενδυνάμωσης και κοινωνικής δικαιοσύνης

Η σχετική βιβλιογραφία επισημαίνει ότι τα εκπαιδευτικά συμβόλαια απαιτούν χρόνο, διαπραγμάτευση και παιδαγωγική ωριμότητα, προκειμένου να αποφευχθεί η μετατροπή τους σε απλή κανονιστική διαδικασία (Jarvis, 2010· Boud, 2021). Επιπλέον, η επιτυχία τους εξαρτάται από το βαθμό αυτονομίας των εκπαιδευομένων και την ικανότητα του εκπαιδευτή/τριας να καθοδηγεί τη διαδικασία χωρίς να περιορίζει την ενεργό συμμετοχή.

Το εκπαιδευτικό συμβόλαιο συνιστά θεμελιώδες εργαλείο της εκπαίδευσης ενηλίκων, καθώς προάγει την ενεργό συμμετοχή, την υπευθυνότητα και την αυτονομία των εκπαιδευομένων. Επιτρέπει την προσαρμογή της μαθησιακής διαδικασίας στις ανάγκες τους και ενισχύει τη σχέση ισοτιμίας και αμοιβαιότητας με τον εκπαιδευτή/τρια. Παρά τους περιορισμούς που μπορεί να ανακύψουν, η ορθή και ευέλικτη εφαρμογή του συνάδει με τις αρχές της δια βίου μάθησης και καθιστά το εκπαιδευτικό συμβόλαιο αναπόσπαστο στοιχείο της σύγχρονης παιδαγωγικής πράξης.

2.3. Κανόνες Συμπεριληπτικού Εκπαιδευτικού Συμβολαίου

Σεβασμός στη διαφορετικότητα

Όλα τα μέλη της μαθησιακής κοινότητας δεσμεύονται να αναγνωρίζουν, να σέβονται και να εκτιμούν τις πολιτισμικές, γλωσσικές, θρησκευτικές, έμφυλες και άλλες μορφές διαφορετικότητας που συνυπάρχουν στην ομάδα.

Ισότιμη συμμετοχή και συναίνεση

Διασφαλίζεται ότι κάθε εκπαιδευόμενος/η έχει ίσες ευκαιρίες να εκφράζει τις απόψεις του, εφόσον το επιθυμεί, να συμμετέχει ενεργά και να συμβάλλει στη μαθησιακή διαδικασία χωρίς πίεση και υποχρεωτικότητα. Η συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία βασίζεται στη συναίνεση, στη σύμφωνη γνώμη του εκπαιδευόμενου/ης και όχι στην επιβολή.

Προσβασιμότητα

Το εκπαιδευτικό περιβάλλον, οι μέθοδοι διδασκαλίας και τα υλικά προσαρμόζονται ώστε να είναι προσβάσιμα σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές μαθησιακές ανάγκες.

Ανοιχτός και ασφαλής διάλογος

Ο διάλογος διεξάγεται με όρους αμοιβαίου σεβασμού, χωρίς αποκλεισμούς, με στόχο την κατανόηση διαφορετικών οπτικών. Κάθε μορφή ρατσιστικού, σεξιστικού ή διακριτικού λόγου απορρίπτεται.

Συνεργατική μάθηση

Ενθαρρύνεται η ομαδική εργασία και η ανταλλαγή εμπειριών, ώστε η διαφορετικότητα να λειτουργεί ως πηγή εμπλουτισμού της μάθησης και όχι ως εμπόδιο.

Ευελιξία και προσαρμοστικότητα

Οι εκπαιδευτικές πρακτικές και τα χρονοδιαγράμματα προσαρμόζονται, όταν είναι απαραίτητο, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες και οι ρυθμοί μάθησης των εκπαιδευομένων.

Συνεχής αναστοχασμός

Εκπαιδευτές/τριες και εκπαιδευόμενοι/ες επανεξετάζουν περιοδικά το συμβόλαιο και να αξιολογούν την τήρησή του, με σκοπό τη βελτίωση της συμπεριληπτικής πρακτικής.

2.4. Βήματα Υλοποίησης Δραστηριότητας Εκπαιδευτικού Συμβολαίου

Εισαγωγή (10΄)

Ο/η εκπαιδευτής/τρια παρουσιάζει την έννοια του εκπαιδευτικού συμβολαίου και εξηγεί πώς λειτουργεί ως εργαλείο οργάνωσης, συνεργασίας και ασφάλειας στο πλαίσιο της εκπαίδευσης

ενηλίκων. Δίνεται έμφαση στις αξίες της συμπερίληψης, του σεβασμού, της συναίνεσης και της ισότιμης συμμετοχής.

Καταιγισμός Ιδεών (15΄)

Οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να απαντήσουν στο ερώτημα: *«Ποιοι κανόνες ή αρχές θα μας βοηθήσουν να νιώθουμε όλοι αποδεκτοί, ασφαλείς και σεβαστοί σε αυτήν την ομάδα;»*. Οι ιδέες καταγράφονται σε ψηφιακό πίνακα ή ηλεκτρονικό εργαλείο (π.χ. Padlet, Jamboard).

Ομαδοποίηση και συζήτηση (20΄)

Οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε μικρές ομάδες. Κάθε ομάδα ταξινομεί τις ιδέες που συζητήθηκαν σε θεματικές κατηγορίες (π.χ. σεβασμός – επικοινωνία – συνεργασία – προσβασιμότητα). Στη συνέχεια, συζητούν και ιεραρχούν ποια σημεία θεωρούν πιο σημαντικά για τη δική τους μαθησιακή κοινότητα.

Σύνθεση κοινού κειμένου (20΄)

Οι ομάδες παρουσιάζουν τις προτάσεις τους στην ολομέλεια. Ο/η εκπαιδευτής/τρια συγκροτεί σε συνεργασία με τους εκπαιδευόμενους/ες ένα ενιαίο κείμενο «Συμπεριληπτικού Εκπαιδευτικού Συμβολαίου».

Συμφωνία και δέσμευση (10΄)

Το τελικό κείμενο αναγιγνώσκεται δυνατά, γίνονται τυχόν διορθώσεις, και όλοι οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να δηλώσουν τη συναίνεσή τους. Αν κάποιος/α εκπαιδευόμενος/η διαφωνεί η ομάδα τροποποιεί τον κανόνα έως ότου βρεθεί μια συμβιβαστική λύση. Μπορεί να υπογραφεί συμβολικά από όλα τα μέλη ή να αναρτηθεί στην αίθουσα ή την ψηφιακή πλατφόρμα.

Αναστοχασμός (10΄)

Σύντομη συζήτηση:

«Βοήθησε και πώς η συμμετοχική διαδικασία στη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού συμβολαίου;»

«Πώς λειτουργεί σε σχέση με τη συμπερίληψη;»

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Κόκκος, Α. (2019). Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ματσαγγούρας, Η. (2011). Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Αθήνα: Γρηγόρης.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Boud, D. (2021). Developing Student Autonomy in Learning. London: Routledge.

Brookfield, S. D. (2017). Becoming a Critically Reflective Teacher (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Jarvis, P. (2010). Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice. London: Routledge.

Knowles, M. S., Holton, E. F., & Swanson, R. A. (2015). The Adult Learner (8th ed.). New York: Routledge.

Ενότητα 3: Έμφυλες διακρίσεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις. Έμφυλη Βία

3.1. Εισαγωγή

Η έμφυλη βία αποτελεί ένα από τα πλέον επίμονα και διαδεδομένα φαινόμενα παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως. Ο όρος αφορά οποιαδήποτε επιβλαβή πράξη κατά της αξιοπρέπειας και της ακεραιότητας του ατόμου, ενάντια στη θέλησή του. Απευθύνεται στις γυναίκες/ θηλυκότητες μόνο για το λόγο ότι είναι γυναίκες και τις επηρεάζει με τρόπο δυσανάλογο (Council of Europe, 2011). Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, τουλάχιστον μία στις τρεις γυναίκες παγκοσμίως έχει υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία στη διάρκεια της ζωής της (UN Women, 2022).

Η έμφυλη βία και οι έμφυλες διακρίσεις συνιστούν διαχρονικά κοινωνικά φαινόμενα που σχετίζονται άμεσα με τις δομές εξουσίας και τις πολιτισμικές αντιλήψεις για το φύλο. Η έμφυλη βία πηγάζει από την ιστορικά διαπιστωμένη ανισότητα στις σχέσεις κοινωνικής ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών (έμφυλη ανισότητα) και δεν περιορίζεται μόνο σε σωματικές επιθέσεις, αλλά περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που εδράζονται σε έμφυλα στερεότυπα και σε δομές πατριαρχικής εξουσίας.

Επομένως, πρέπει να αναλύεται ως επαναλαμβανόμενο κοινωνικό μοτίβο που δομεί σχέσεις ισχύος στην καθημερινότητα. Στο παρόν κείμενο γίνεται κατανοητή ως «επιτέλεση» έμφυλων ρόλων και λογοδοσίας. Η έννοια του doing gender δείχνει ότι τα άτομα «λογοδοτούν» διαρκώς για την έμφυλη παρουσία τους, ενώ η επιτελεστικότητα εξηγεί πώς επαναλαμβανόμενες πράξεις φυσικοποιούν τις ιεραρχίες και καθιστούν τον εξαναγκασμό νομιμοφανή (West & Zimmerman, 1987).

Δύο έννοιες είναι σημαντικό να τονιστούν εξ αρχής σε σχέση με την έμφυλη βία. Πρώτον, υπάρχει ένα συνεχές της βίας, από «χαμηλής έντασης» εξαναγκασμούς και έλεγχο έως βαριά εγκλήματα· όχι ασύνδετα επεισόδια αλλά ένα συνεχές εμπειριών, με κοινό μηχανισμό την έμφυλη ιεράρχηση (Kelly, 1988). Δεύτερον, η έννοια του εξαναγκαστικού ελέγχου (coercive control). Πρόκειται για το καθεστώς κυριαρχίας που συνδυάζει απομόνωση, επιτήρηση, μικρο-ρυθμίσεις της καθημερινότητας και επαναλαμβανόμενες απειλές· η υλική βία μπορεί να είναι διαλείπουσα, ο έλεγχος είναι σταθερός (Stark, 2007).

Συνοψίζοντας: η έμφυλη βία είναι τρόπος οργάνωσης έμφυλων σχέσεων σε πολλαπλές κλίμακες. Παράγεται μέσω αλληλεπίδρασης, επιτελείται και μαθαίνεται, εγγράφεται σε θεσμικά καθεστώτα και σε συμβολικούς μηχανισμούς, περιλαμβάνει δε υλικές και τεχνολογικά διαμεσολαβούμενες μορφές ελέγχου. Η κατανόηση αυτών των μηχανισμών απαιτεί προηγουμένως σαφείς ορισμούς βασικών εννοιών όπως το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο, τα έμφυλα στερεότυπα, οι έμφυλες διακρίσεις, ο σεξισμός και η πατριαρχία. Μέσα από την ανάλυση αυτών των όρων, καθίσταται δυνατό να εξεταστεί πώς αλληλοσυνδέονται και συμβάλλουν στη διαιώνιση της έμφυλης βίας (Butler, 2009; Walby, 1990).

3. 2. Εννοιολογικοί ορισμοί και θεωρητικό πλαίσιο

3.2.1. Βιολογικό και κοινωνικό φύλο

Το βιολογικό φύλο αποτελεί το σύνολο εκείνο των βιολογικών χαρακτηριστικών (για παράδειγμα, χρωμοσώματα, ορμόνες, γεννητικά όργανα) που αξιοποιούνται από την ιατρική κοινότητα για να αναθέσουν σε ένα άτομο το φύλο κατά τη γέννηση του. Αναφέρεται και καλύπτει όλη την ποικιλία των καταστάσεων, από τις οποίες συνηθέστερες είναι η θηλυκή (κόλπος, κλειτορίδα, XX χρωμοσώματα, ανάπτυξη στήθους κλπ.) και η αρσενική (πέος, όρχεις, XY χρωμοσώματα κλπ.). Στη βιοϊατρική έρευνα, το βιολογικό φύλο περιγράφεται πλέον ως «σύνολο βιολογικών παραμέτρων» και όχι ως δυαδική κατηγορία, με αναγνώριση της ύπαρξης intersex παραλλαγών (Ainsworth, 2015). Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO, 2021) σημειώνει ότι το βιολογικό φύλο αφορά χαρακτηριστικά που είναι μετρήσιμα, αλλά οι κοινωνικές επιπτώσεις τους εξαρτώνται από το πολιτισμικό πλαίσιο.

Το κοινωνικό φύλο (gender) αναφέρεται στις κοινωνικές διαφορές, ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, σε αντίθεση με τις βιολογικές διαφορές. Στο κοινωνικό φύλο συμπεριλαμβάνονται όλες οι κοινωνικές συμπεριφορές και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, οι νόρμες και οι δραστηριότητες, αλλά και οι προσδοκίες που η εκάστοτε κοινωνία μιας δεδομένης ιστορικής περιόδου αποδίδει ως «τυπικά» στη γυναίκα και τον άνδρα. Σύμφωνα με την κυρίαρχη αντίληψη, θεωρείται ότι αυτές οι συμπεριφορές και τα χαρακτηριστικά εκπορεύονται «φυσικά» από το βιολογικό φύλο (sex). Στην πραγματικότητα, συγκροτούνται και επιβάλλονται από την κοινωνία, επιδέχονται διαρκούς τροποποίησης αλλά και κριτικής αμφισβήτησης, ενώ παρουσιάζουν μεγάλο εύρος τόσο μέσα στην ίδια όσο και σε διαφορετικές κουλτούρες. Σύμφωνα με την Butler (2009), το φύλο δεν είναι απλώς βιολογικό δεδομένο αλλά κοινωνική κατασκευή, η οποία μεταβάλλεται ανάλογα με το ιστορικό

και πολιτισμικό πλαίσιο. Σύμφωνα με την ίδια, το κοινωνικό φύλο κατανοείται ως «επιτελεστικό» (Butler, 1990/2009), δηλαδή παράγεται μέσα από επαναλαμβανόμενες πρακτικές και λόγους που σταδιακά φυσικοποιούνται. Η έννοια της επιτελεστικότητας έχει συμβάλει στην κατανόηση του φύλου ως δυναμικής κατηγορίας, που δεν προϋπάρχει αλλά συγκροτείται μέσα στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Πρόσφατες συγκριτικές μελέτες σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια έχουν δείξει ότι οι ρόλοι του κοινωνικού φύλου δεν είναι καθολικοί αλλά μεταβάλλονται δραστικά, επιβεβαιώνοντας ότι πρόκειται για κοινωνικές κατασκευές (Connell & Pearse, 2015).

Η διάκριση μεταξύ «βιολογικού» και «κοινωνικού» φύλου αποτελεί θεμέλιο της φεμινιστικής θεωρίας και της σύγχρονης κοινωνιολογικής και ανθρωπολογικής έρευνας. Από τη δεκαετία του 1970, ερευνήτριες όπως η Ann Oakley (1972) εισήγαγαν τον όρο gender για να διαχωρίσουν τους βιολογικούς δείκτες του φύλου από τους κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους, τους οποίους οι κοινωνίες αποδίδουν στα άτομα. Αυτός ο διαχωρισμός βοήθησε να αναδειχθεί η ιστορικότητα και η πολιτισμική σχετικότητα των έμφυλων διαφορών.

Η διάκριση sex/gender χρησιμοποιείται σήμερα ευρέως στη δημόσια πολιτική, στην επιδημιολογία, αλλά και στη μελέτη των κοινωνικών ανισοτήτων, προκειμένου να αναδειχθεί πώς οι βιολογικές διαφορές αποκτούν νόημα μόνο μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά συστήματα. Η έμφαση στη διάκριση βιολογικού–κοινωνικού φύλου επιτρέπει να κατανοήσουμε ότι η ανισότητα των φύλων δεν προκύπτει από φυσικούς νόμους, αλλά από κοινωνικές διαδικασίες που παράγουν και αναπαράγουν ιεραρχίες εξουσίας. Αυτή η διάκριση αποτελεί συνεπώς αναλυτικό εργαλείο για τη μελέτη της έμφυλης βίας και των έμφυλων διακρίσεων.

3.2.2. Ταυτότητα φύλου και σεξουαλικός προσανατολισμός

Η ταυτότητα φύλου αφορά τον τρόπο με τον οποίο κάθε άτομο αντιλαμβάνεται και ορίζει τον εαυτό του ως προς τη σεξουαλικότητά του. Η ταυτότητα φύλου αποτελεί κεντρική έννοια στις κοινωνικές επιστήμες και στην ψυχολογία, καθώς αναφέρεται στον βαθύτερο τρόπο με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται το φύλο τους ως στοιχείο της προσωπικής τους ταυτότητας. Σε αντίθεση με το βιολογικό φύλο, η ταυτότητα φύλου είναι υποκειμενική εμπειρία, η οποία μπορεί να συμπίπτει ή να διαφοροποιείται από το φύλο που αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Σύμφωνα με τον ορισμό της American Psychological Association (2023), η ταυτότητα φύλου δεν είναι απλώς μια επιλογή αλλά μια σταθερή, αν και δυναμική, αίσθηση του εαυτού, που συχνά διαμορφώνεται σε αλληλεπίδραση με κοινωνικούς, πολιτισμικούς και ψυχολογικούς παράγοντες.

Η σύγχρονη έρευνα τονίζει ότι η ταυτότητα φύλου αναπτύσσεται ήδη από την παιδική ηλικία και επηρεάζεται τόσο από τις κοινωνικές προσδοκίες όσο και από την προσωπική αυτοαντίληψη (Diamond, 2020). Επιπλέον, η διεθνής ιατρική κοινότητα, μέσα από τα πρότυπα του World Professional Association for Transgender Health (WPATH Standards of Care, έκδοση 8), έχει αναγνωρίσει ότι η ταυτότητα φύλου αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως παθολογία (Coleman et al., 2022).

Από την άλλη, ο σεξουαλικός προσανατολισμός αφορά το μοτίβο σταθερών συναισθηματικών, ρομαντικών και/ή σεξουαλικών έλξεων που βιώνει ένα άτομο προς άλλα άτομα. Πρόκειται για διακριτή έννοια σε σχέση με την ταυτότητα φύλου· δηλαδή, το ποιοι είμαστε (ταυτότητα φύλου) δεν ταυτίζεται με το ποιον/ποια επιθυμούμε (σεξουαλικός προσανατολισμός). Η APA (2021) περιγράφει ένα φάσμα ταυτοτήτων και προσανατολισμών, το οποίο περιλαμβάνει ετεροφυλοφιλία, ομοφυλοφιλία, αμφιφυλοφιλία, πανσεξουαλικότητα, ασεξουαλικότητα, μεταξύ άλλων.

Σύγχρονες κοινωνιολογικές μελέτες αναδεικνύουν την ανάγκη για «φάσμα» αντί για «κατηγορίες», ώστε να περιγραφεί η ποικιλομορφία της ανθρώπινης σεξουαλικότητας χωρίς περιοριστικούς όρους (Savin-Williams, 2017). Επίσης, έρευνες στον χώρο της υγείας δείχνουν ότι η αναγνώριση και ο σεβασμός του σεξουαλικού προσανατολισμού των ατόμων μειώνει τα επίπεδα μειονοτικού στρες και ενισχύει την ψυχική ευημερία (Meyer, 2013).

Η αποδοχή αυτής της πολυμορφίας είναι καίρια για την καταπολέμηση των κοινωνικών διακρίσεων. Η έρευνα έχει δείξει ότι η έλλειψη αναγνώρισης ή η βίαιη αμφισβήτηση της ταυτότητας φύλου και του σεξουαλικού προσανατολισμού συνδέεται με αυξημένα ποσοστά στιγματισμού, περιθωριοποίησης και ψυχολογικών δυσκολιών (Richards et al., 2016). Συνεπώς, η διάκριση ανάμεσα στους δύο όρους δεν είναι απλώς ορολογική, αλλά αποτελεί αναγκαίο εργαλείο κατανόησης και αντιμετώπισης των έμφυλων ανισοτήτων.

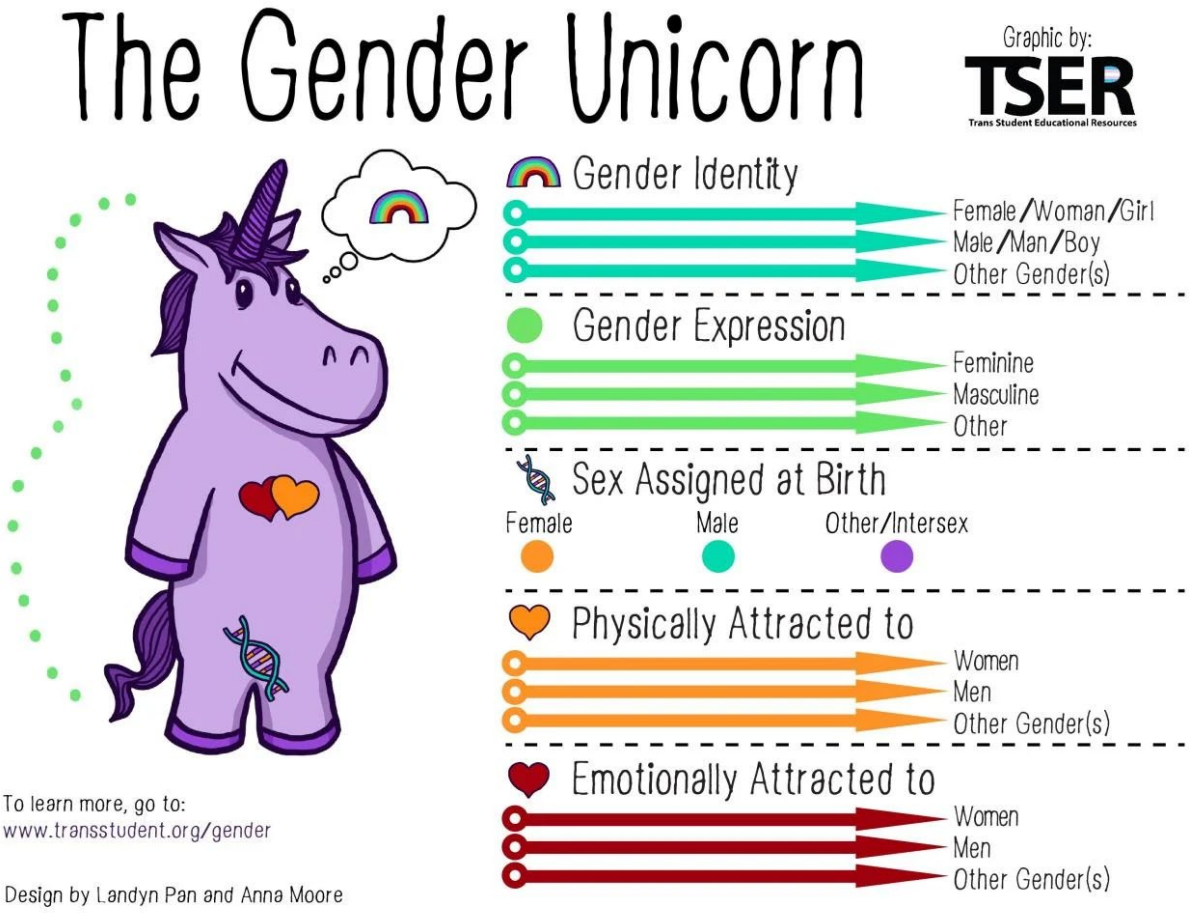

3.2.3. Έμφυλες διακρίσεις, προκαταλήψεις και στερεότυπα

Τα έμφυλα στερεότυπα είναι υπεραπλουστευμένες αντιλήψεις για τα χαρακτηριστικά και τους ρόλους των ανδρών και των γυναικών (EIGE, 2021), ενώ οι έμφυλες διακρίσεις αναφέρονται στην άνιση μεταχείριση ατόμων με βάση το φύλο ή την έμφυλη ταυτότητά τους (UN Women, 2022).

Σχετικές με τα στερεότυπα είναι και οι προκαταλήψεις. Αποτελούν στάσεις ή συναισθήματα (θετικά, αρνητικά, συνειδητά ή μη συνειδητά) κάποιου προσώπου ή μιας κοινωνίας ευρύτερα απέναντι σε μέλη κάποιων ομάδων, που μπορεί να βασίζονται σε προκατειλημμένες ιδέες και να επηρεάζονται από παράγοντες, όπως το φύλο, η φυλή, η τάξη, τα προσωπικά χαρακτηριστικά, κ.ά.

Τα στερεότυπα γενικότερα είναι αυστηροί και άκαμπτοι όροι που περιγράφουν τα χαρακτηριστικά των μελών μιας κοινωνικής ομάδας. Αποτελούν «προκατασκευασμένες»

πεποιθήσεις, παράγωγα υπερβολικών ή υπεραπλουστευμένων κρίσεων για άτομα, ομάδες, καταστάσεις. Τα έμφυλα στερεότυπα αποτελούν υποκατηγορία των στερεοτύπων και στηρίζονται στις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις για τα φύλα. Πρόκειται για αυστηρές και άκαμπτες περιγραφές των φύλων, προκατασκευασμένες πεποιθήσεις, παράγωγα υπερβολικών ή υπεραπλουστευμένων κρίσεων για τα φύλα, που στηρίζονται στις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις (πατριαρχία) για αυτά. Για παράδειγμα στα έμφυλα στερεότυπα εντάσσονται οι πεποιθήσεις ότι οι άνδρες είναι καταλληλότεροι από τις γυναίκες σε ανάληψη ρόλων ευθύνης, ηγεσίας, μυϊκής δύναμης και σωματικής αντοχής, ενώ οι γυναίκες θα πρέπει να περιορίζονται σε βοηθητικούς ρόλους, όπως αυτοί των επαγγελμάτων φροντίδας, της αγωγής – ανατροφής των παιδιών, της τροφού και της νοικοκυράς. Τα έμφυλα στερεότυπα έχουν έντονες πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, αλλά παράλληλα διατηρούν καθολικά μοτίβα. Μελέτες διαπολιτισμικής ψυχολογίας δείχνουν ότι οι κοινωνίες συστηματικά αποδίδουν στους άνδρες χαρακτηριστικά ισχύος και στις γυναίκες χαρακτηριστικά φροντίδας (Williams & Best, 1990). Αυτή η διάκριση ενισχύεται από θεσμούς, μέσα ενημέρωσης και εκπαιδευτικά προγράμματα, οδηγώντας σε δομική αναπαραγωγή ανισοτήτων (Connell, 2009).

Αυτές οι αντιλήψεις συχνά οδηγούν σε αποκλεισμούς, περιορίζοντας την πρόσβαση των γυναικών σε ευκαιρίες εκπαίδευσης, εργασίας και πολιτικής συμμετοχής (EIGE, 2020). Συνεπώς, η διάδοση των στερεοτύπων συντηρεί δομές ανισότητας και, τελικά, τροφοδοτεί την έμφυλη βία.

Ως έμφυλη διάκριση ορίζεται κάθε σωματική, ψυχολογική ή λεκτική συμπεριφορά, μέσω της οποίας υποβαθμίζονται τα άτομα με βάση το φύλο τους, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα του φύλου τους. Κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής παρενόχλησης ή παρενόχλησης, καθώς και οποιασδήποτε λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης, τοκετού, γαλουχίας ή μητρότητας ή ασθένειας οφειλόμενης στην εγκυμοσύνη ή στον τοκετό. Οι έμφυλες διακρίσεις εκτείνονται σε πολλούς τομείς:

- Στην αγορά εργασίας, εκφράζονται μέσω του μισθολογικού χάσματος και της υποεκπροσώπησης σε θέσεις ευθύνης (ILO, 2019).
- Στην εκπαίδευση, αποτυπώνονται στις επιλογές σπουδών, με γυναίκες να αποθαρρύνονται από την ενασχόληση με STEM πεδία (UNESCO, 2017).

- Στην πολιτική συμμετοχή, καταγράφεται ανισότητα στην πρόσβαση σε εκλόγιμες θέσεις και στην εκπροσώπηση σε ανώτατα αξιώματα (Krook, 2020).
- Στην πρόσβαση σε υπηρεσίες.

Η μελέτη των έμφυλων διακρίσεων, στερεοτύπων και προκαταλήψεων έχει μακρά παράδοση στις κοινωνικές επιστήμες. Τα στερεότυπα φύλου αναλύθηκαν από κλασικούς κοινωνιολόγους και ψυχολόγους ως «γνωστικές συντομεύσεις» που παγιώνουν κοινωνικές ιεραρχίες (Fiske & Taylor, 2017). Ωστόσο, τα έμφυλα στερεότυπα δεν λειτουργούν μόνο ως απλουστευμένες εικόνες, αλλά και ως μηχανισμοί που θεμελιώνουν την πατριαρχική τάξη (Walby, 1990).

Η κοινωνική ψυχολογία έχει δείξει ότι οι έμφυλες προκαταλήψεις συχνά ενσωματώνονται ασυνείδητα, λειτουργώντας μέσω «άδηλων μεροληψιών» (implicit biases) που επηρεάζουν αξιολογήσεις, αποφάσεις και συμπεριφορές, ακόμη και όταν υπάρχει συνειδητή πρόθεση ουδετερότητας (Greenwald & Krieger, 2006). Οι μηχανισμοί αυτοί συμβάλλουν στη διαιώνιση «γυάλινων οροφών» στην εργασία και «γυάλινων τοίχων» στην πολιτική εκπροσώπηση (Eagly & Carli, 2007).

Η έρευνα έχει επίσης αναδείξει τη δυναμική των διπλών προτύπων (double standards), όπου παρόμοιες συμπεριφορές αξιολογούνται διαφορετικά ανάλογα με το φύλο του υποκειμένου. Για παράδειγμα, η αποφασιστικότητα στους άνδρες θεωρείται ηγετική ικανότητα, ενώ στις γυναίκες μπορεί να ερμηνευθεί ως επιθετικότητα (Rudman & Glick, 2008).

Η κατανόηση των έμφυλων στερεοτύπων και προκαταλήψεων είναι καίρια, καθώς λειτουργούν ως ιδεολογικοί μηχανισμοί που νομιμοποιούν και αναπαράγουν τις έμφυλες διακρίσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο, συνδέονται άμεσα με την έμφυλη βία, η οποία συχνά εμφανίζεται ως «επιβολή» των κανονικοποιημένων προσδοκιών του κοινωνικού φύλου.

3.2.4. Σεξισμός και πατριαρχία

Ο σεξισμός αναφέρεται σε ατομικές και συλλογικές προκαταλήψεις, στάσεις, λόγο ή συμπεριφορές και κοινωνικές πρακτικές που βασίζονται στο φύλο και που υποτιμούν ή περιθωριοποιούν το ένα φύλο, συνήθως τις γυναίκες (Swim & Hyers, 2009). Περιγράφει, επίσης, το σύνολο των (κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, δικαστικών, συμβολικών) θεσμών που

εκφράζουν, διαιωνίζουν και νομιμοποιούν την κυριαρχία των ανδρών σε βάρος των γυναικών. Παράγωγα του σεξισμού αποτελούν και η ομοφοβία, η αμφιφοβία και η τρανσφοβία.

Ο όρος σεξισμός καθιερώθηκε τη δεκαετία του 1960, με αναλογία προς τον «ρατσισμό», για να περιγράψει την ιδεολογία και τις πρακτικές που θεμελιώνουν διακρίσεις στη βάση του φύλου (Benokraitis & Feagin, 1995). Στη σύγχρονη βιβλιογραφία, ο σεξισμός ορίζεται όχι μόνο ως ατομική προκατάληψη αλλά και ως δομικό φαινόμενο, που εκδηλώνεται σε θεσμικό, πολιτισμικό και διαπροσωπικό επίπεδο (Swim & Hyers, 2009).

Η ψυχολογική έρευνα έχει εισαγάγει την έννοια του «αμφίσημου σεξισμού» (ambivalent sexism), που περιλαμβάνει αφενός τον εχθρικό σεξισμό (hostile sexism) και αφετέρου τον «ευγενικό» ή προστατευτικό σεξισμό (benevolent sexism). Και οι δύο μορφές λειτουργούν συμπληρωματικά: ο πρώτος μέσω ανοιχτής απαξίωσης των γυναικών, ο δεύτερος μέσω φαινομενικά θετικών αλλά πατερναλιστικών στάσεων που περιορίζουν την αυτονομία τους (Glick & Fiske, 1996).

Η πατριαρχία αποτελεί το σύστημα εκείνο που ιστορικά οργανώνει και αναπαράγει σε κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο τις έμφυλες σχέσεις εξουσίας, τις άνισες και κυριαρχικές δηλαδή σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών φύλων, την επικράτηση μιας ανδροκρατικής αντίληψης εις βάρος των γυναικών και όσων δεν ταυτίζονται με αυτή (Walby, 1990). Η πατριαρχία συνδέεται άμεσα με την κανονικοποίηση και την αναπαραγωγή της έμφυλης βίας, η οποία με τη σειρά της αναπαράγει τις πατριαρχικές ιεραρχίες και παγιώνει τις έμφυλες ανισότητες.

Από την άλλη πλευρά, η πατριαρχία έχει αποτελέσει κεντρικό εργαλείο ανάλυσης στη φεμινιστική θεωρία. Σύμφωνα με την Walby (1990), αποτελεί «σύστημα κοινωνικών δομών και πρακτικών» που εξασφαλίζει την κυριαρχία των ανδρών και την υποταγή των γυναικών. Η πατριαρχία λειτουργεί σε έξι θεσμικούς τομείς: την οικογένεια, την αμειβόμενη εργασία, το κράτος, τη βία, τη σεξουαλικότητα και τον πολιτισμό. Η ανάλυση αυτή δείχνει ότι η πατριαρχία δεν είναι μόνο ιδεολογία αλλά ένα πολυεπίπεδο σύστημα εξουσίας.

Πιο πρόσφατα, οι Connell και Messerschmidt (2005) επεξεργάστηκαν την έννοια της «ηγεμονικής αρρενωπότητας» (hegemonic masculinity), η οποία εξηγεί πώς συγκεκριμένα πρότυπα ανδρισμού γίνονται κυρίαρχα και θεσμοθετούν την ανισότητα. Η ηγεμονική αρρενωπότητα δεν είναι σταθερή αλλά διαρκώς επαναπροσδιοριζόμενη, ανάλογα με τις κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες.

Η πατριαρχία, επομένως, δεν περιορίζεται σε έναν «παλιό» κοινωνικό θεσμό αλλά επανεμφανίζεται σε σύγχρονες μορφές, όπως στη δομή των οργανισμών, στις μιντιακές αναπαραστάσεις και στις έμφυλες ανισότητες της ψηφιακής εποχής (Banet-Weiser, 2018). Ο συνδυασμός σεξισμού και πατριαρχίας τροφοδοτεί την κανονικοποίηση των έμφυλων διακρίσεων και δημιουργεί το υπόβαθρο για την έμφυλη βία.

3.3. Ορισμός της έμφυλης βίας

Η έμφυλη βία είναι ένα καθημερινό, παγκόσμιο φαινόμενο, που πλήττει στη συντριπτική πλειοψηφία γυναίκες και νεαρά κορίτσια, αλλά και ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Περιλαμβάνει οποιαδήποτε επιβλαβή πράξη, κατά της αξιοπρέπειας και της ακεραιότητας όσων την υφίστανται. Μπορεί να τελεστεί τόσο σε ιδιωτικό όσο και σε δημόσιο χώρο (σπίτι, εργασία, Μέσα Μαζικής Μεταφοράς κλπ), στρεφόμενη εναντίον της θέλησης του ατόμου. Διακρίνεται από τις άλλες μορφές βίας καθώς πηγάζει από την ιστορικά διαπιστωμένη ανισότητα στις σχέσεις κοινωνικής ισχύος/εξουσίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, η οποία οδήγησε στην κυριαρχία των ανδρών επί των γυναικών και στις διακρίσεις σε βάρος τους. Η έμφυλη βία προκαλεί σωματικά, σεξουαλικά ή ψυχικά τραύματα. Στο ακρότατο όριο της μπορεί να οδηγήσει σε γυναικοκτονία. Ακόμη και οι απειλές τέτοιων πράξεων, ο εξαναγκασμός ή/και η στέρηση ελευθερίας – αποτελούν έμφυλη βία. Εμπεριέχει τη χρήση υπαρκτής ή υποτιθέμενης δύναμης – εξουσίας και χρησιμοποιείται ως μέσο άσκησης κοινωνικού ελέγχου, τιμωρίας και «σωφρονισμού» των ατόμων που την υφίστανται. (Διοτίμα, n.d.) Η έμφυλη βία σε όλες της τις μορφές συνιστά ποινικό αδίκημα (συχνά κακουργηματική πράξη) και τιμωρείται αυστηρότατα από την ελληνική νομοθεσία. Μάλιστα με την επικύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης από την Ελλάδα (2018), αποτυπώνονται πλέον με συστηματοποιημένο τρόπο και ποινικοποιούνται μορφές έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, που ως τώρα δεν αναγνωρίζονταν νομικά ως τέτοιες (stalking, οικονομική βία, Ακρωτηριασμός Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων, εξαναγκαστικός γάμος).

Ο ΟΗΕ ορίζει την έμφυλη βία ως κάθε πράξη βίας που βασίζεται στο φύλο και που έχει ως αποτέλεσμα ή είναι πιθανό να έχει ως αποτέλεσμα σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή ταλαιπωρία σε γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τέτοιες πράξεις, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε συμβαίνουν στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή (UN, 1993). Ο ορισμός αυτός αναγνωρίζει ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί εκδήλωση ιστορικά άνισων σχέσεων εξουσίας μεταξύ των φύλων.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών ή αλλιώς Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (Council of Europe, 2011), έμφυλη βία είναι η βία που απευθύνεται στις γυναίκες μόνο για το λόγο ότι είναι γυναίκες και η οποία τις επηρεάζει με τρόπο δυσανάλογο. Η βία κατά των γυναικών συνιστά παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μία μορφή διάκρισης κατά των γυναικών και σημαίνει "*όλες τις πράξεις μιας βίας βασισμένης στο φύλο, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα ή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα, σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τέτοιες πράξεις, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, είτε συμβαίνουν στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή*" (Council of Europe, 2011, Πράξη 3).

Σύμφωνα με την οπτική του φύλου, ως πλαίσιο κατανόησης της έμφυλης βίας, η βία κατά των γυναικών αποτελεί εκδήλωση της έμφυλης ανισότητας ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες και συνδέεται με τις σχέσεις εξουσίας και τις δυναμικές ελέγχου που έχουν οδηγήσει στην κυριαρχία των ανδρών απέναντι στις γυναίκες, στις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών, στην παρεμπόδιση της πλήρους ανάπτυξής τους και στον υποβιβασμό των γυναικών σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τους άνδρες. Αυτή η έμφυλη μεροληψία αποτελεί βασικό στοιχείο των παραδοσιακών κοινωνιών και συνδέει τη θηλυκότητα με αξίες που παρουσιάζονται ως σταθερά κατώτερες σε σχέση με αυτές που συνδέονται με τον ανδρισμό (Chaplin, 1999). Η οπτική του φύλου λαμβάνει υπόψη τις διαφορές στην κοινωνική δυναμική, τις αναδυόμενες από τις διαφορές φύλου ανάγκες, την επίδραση του κοινωνικού φύλου στις σχέσεις των ανθρώπων, τους έμφυλους ρόλους και τα στερεότυπα, (Booth & Bennett, 2002) πράγμα που την καθιστά ιδιαίτερα χρήσιμη στην ανάλυση του φαινομένου της έμφυλης βίας.

3.3.1. Η συναίνεση

Η συναίνεση αποτελεί θεμελιώδη διάσταση στη συζήτηση για την έμφυλη βία. Αυτή περιγράφει την ελεύθερη, ρητή και ενσυνείδητη συμφωνία ενός ατόμου να συμμετάσχει σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα. Δεν μπορεί να θεωρηθεί έγκυρη εάν προκύπτει από πίεση, εξαναγκασμό, απειλή ή όταν το άτομο δεν έχει πλήρη επίγνωση της κατάστασης (Council of Europe, 2011).

Η συναίνεση διαχωρίζει τις σεξουαλικές σχέσεις που βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό από εκείνες που χαρακτηρίζονται από εξαναγκασμό. Σύμφωνα με τον ορισμό του European

Institute for Gender Equality (EIGE, 2022), συναίνεση είναι η «ελεύθερη, ενημερωμένη και αναστρέψιμη συμφωνία όλων των εμπλεκομένων μερών για τη συμμετοχή σε μια συγκεκριμένη πράξη». Η συναίνεση δεν μπορεί να συναχθεί από τη σιωπή, την αδράνεια ή τη σχέση εξουσίας, αλλά απαιτεί σαφή και ενεργητική επικοινωνία (Beres, 2014). Στην επιστημονική βιβλιογραφία, η συναίνεση προσεγγίζεται όχι μόνο ως νομικός όρος αλλά και ως κοινωνική πρακτική που εμπλέκει ζητήματα ισχύος, φύλου και πολιτισμικών προσδοκιών (Jozkowski & Peterson, 2013).

Η σύγχρονη έρευνα έχει δείξει ότι τα κοινωνικά στερεότυπα για τη σεξουαλικότητα των φύλων συχνά υπονομεύουν την κατανόηση και εφαρμογή της συναίνεσης. Για παράδειγμα, μελέτες σε πανεπιστημιακά περιβάλλοντα καταγράφουν ότι πολλοί νέοι και νέες συνδέουν τη συναίνεση με «υπονοούμενα σήματα» ή με «απουσία άρνησης», αντί με ρητή και θετική έκφραση συμφωνίας (Humphreys & Herold, 2007). Αυτό το φαινόμενο οδηγεί σε «γκρίζες ζώνες» όπου η απουσία αντίστασης ερμηνεύεται λανθασμένα ως συναίνεση. Για τον λόγο αυτό, διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ και η UNESCO προωθούν εκπαιδευτικά προγράμματα που εστιάζουν στη διδασκαλία του «ενεργητικού ναι» (affirmative consent) ως κανονιστικό πλαίσιο που προστατεύει την ελευθερία και την αξιοπρέπεια των ατόμων (UNESCO, 2020).

Η ενσωμάτωση της συναίνεσης στη θεωρητική συζήτηση για την έμφυλη βία καθιστά σαφές ότι η προστασία από τη βία δεν αφορά μόνο τη δίωξη των πράξεων εξαναγκασμού, αλλά και την καλλιέργεια μιας κουλτούρας ισότητας και σεβασμού. Η αποδοχή του ότι η συναίνεση πρέπει να είναι συνεχής, ρητή και ανακλητή ανατρέπει πατριαρχικές αντιλήψεις που θεωρούσαν τη σεξουαλική διαθεσιμότητα των γυναικών δεδομένη εντός γάμου ή σχέσης. Με τον τρόπο αυτό, η συναίνεση λειτουργεί ως κριτήριο δημοκρατικοποίησης των έμφυλων σχέσεων και ως μέτρο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των ατόμων, κυρίως των παιδιών, στην έννοια της συναίνεσης, της αυτοδιάθεσης και του σεβασμού είναι, επίσης, θεμελιώδης στην πρόληψη της σεξουαλικής βίας και της παρενόχλησης.

3.3.2. Είδη, πεδία άσκησης και μορφές της έμφυλης βίας

Η έμφυλη βία εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους, οι οποίοι συχνά αλληλεπικαλύπτονται και προκαλούν σοβαρές συνέπειες στα θύματα. Ας σημειωθεί εδώ ότι η τυπολόγηση των μορφών έμφυλης βίας είναι εργαλείο ανάλυσης, όχι εξαντλητικός κατάλογος, και οι κατηγορίες/ μορφές

μπορούν να συνυπάρχουν. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO, 2021), τα βασικά είδη περιλαμβάνουν:

- Σωματική βία: Πρόκληση σωματικού πόνου ή βλάβης μέσω χτυπημάτων, σπρωξιμάτων, καψίματος, στραγγαλισμού κ.ά.
- Σεξουαλική βία: Οποιαδήποτε σεξουαλική πράξη χωρίς συναίνεση, περιλαμβανομένου του βιασμού, της σεξουαλικής παρενόχλησης και της καταναγκαστικής πορνείας.
- Ψυχολογική βία: Ενέργειες που προκαλούν συναισθηματική βλάβη, όπως απειλές, εκφοβισμός, εξευτελισμός και κοινωνική απομόνωση.
- Οικονομική βία: Έλεγχος ή περιορισμός της πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους, απαγόρευση εργασίας ή σπουδών.
- Επιβλαβείς πρακτικές: Παιδικοί γάμοι, ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων και άλλες παραδόσεις που θέτουν σε κίνδυνο τη σωματική και ψυχική υγεία των γυναικών.

Τα πεδία άσκησης της βίας περιλαμβάνουν (Παπαγιαννοπούλου, 2019):

- Τη βία στην οικογένεια/ οικιακή μονάδα: κακοποίηση σε συντροφικές ή οικογενειακές σχέσεις, από τον σύντροφο/σύζυγο, σεξουαλική κακοποίηση των ανήλικων κοριτσιών της οικογένειας, συζυγικός βιασμός, κακοποίηση ηλικιωμένων κ.λπ. Ιστορικά είναι το πιο μελετημένο πεδίο, με έμφαση σε μοτίβα εξαναγκαστικού ελέγχου που εγκλωβίζουν την καθημερινότητα του θύματος (Dobash & Dobash, 1979; Stark, 2007).
- Τη βία στην ευρύτερη κοινότητα και τον δημόσιο χώρο: παρενόχληση δρόμου, σεξουαλική επίθεση, καταδίωξη, βιασμός, σωματεμπορία, εξαναγκαστική πορνεία και καταναγκαστική εργασία. Εδώ τα όρια δημόσιου/ιδιωτικού είναι διαπερατά (DeKeseredy & Dragiewicz, 2014).
- Τη βία από την πολιτεία και θεσμικές πρακτικές: βιασμοί από κυβερνητικές δυνάμεις κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης, βασανιστήρια, ανθρωποκτονία, εξαναγκαστική εγκυμοσύνη, σεξουαλική υποδούλωση, κακομεταχείριση σε πλαίσια κράτησης, ανακριτικές πρακτικές που αποθαρρύνουν καταγγελίες. Η βιβλιογραφία το εντάσσει στα «θεσμικά καθεστώτα» πατριαρχίας (Walby, 2011).

- Βία στο χώρο εργασίας (Μοσχοβάκου και Παπαγιαννοπούλου, 2022): σεξουαλική παρενόχληση, εκφοβισμός, «ποινικοποίηση» της μητρότητας. Σύγχρονα πρότυπα ορίζουν την πρόληψη ως υποχρέωση εργοδότη (ILO, 2019—Σύμβαση 190).
- Βία στην εκπαίδευση: σχολική/ακαδημαϊκή παρενόχληση, «sextortion» σε σχέσεις ισχύος, peer-to-peer βία. Υπάρχει τεκμηριωμένη συσχέτιση με τη σχολική διαρροή (UNESCO, 2017; 2020).
- Έμφυλη διαδικτυακή βία/ κυβερνοβία με υβριδική διάχυση offline–online (Henry & Powell, 2018; Dragiewicz et al., 2018).

Οι μορφές της έμφυλης βίας περιλαμβάνουν τη λεκτική, σωματική, ψυχολογική/συναισθηματική κακοποίηση, το βιασμό, τη σεξουαλική βία και σεξουαλική παρενόχληση, την εμπορία ανθρώπων (human trafficking), την σεξουαλική εκμετάλλευση, την οικονομική βία, τον εξαναγκαστικό γάμο, τον ακρωτηριασμό γυναικείων γεννητικών οργάνων, το stalking.

Η σωματική βία αφορά την άσκηση σωματικής ισχύος, απειλές βλάβης, περιορισμό μετακίνησης. Ενδεικτικά εδώ υφίστανται τραυματισμοί, ιατρικά ευρήματα, καταγεγραμμένες απειλές. Η σεξουαλική βία μπορεί να είναι μια απόπειρα/πράξη βιασμού, εξαναγκασμός σε πράξεις, «σεξ ως ανταπόδοση» σε σχέσεις εξάρτησης. Δεν υπάρχει ρητή συναίνεση και το θύμα εξαναγκάζεται σε σιωπή. Η ψυχολογική/συναισθηματική κακοποίηση συνίσταται στη συστηματική ταπείνωση, απομόνωση, απειλές, gaslighting, με κρίσιμο μηχανισμότον εξαναγκαστικό έλεγχο (Stark, 2007). Η οικονομική βία περιγράφει την ιδιοποίηση εισοδήματος/περιουσίας, την απαγόρευση εργασίας/σπουδών, την «επιδότηση της εξάρτησης». Υπάρχει μονομερής έλεγχος πόρων. Η καταδίωξη (stalking) αφορά επαναλαμβανόμενες, ανεπιθύμητες επαφές που προκαλούν φόβο· συχνά συνυπάρχει με απειλές βίας (Spitzberg & Cupach, 2007). Ο αναπαραγωγικός εξαναγκασμός (*reproductive coercion*) είναι η δολιοφθορά της αντισύλληψης και η πίεση για έκτρωση ή κύηση παρά τη βούληση του ατόμου (Miller & Silverman, 2010). Τέλος, αναφέρεται και η συμβολική/πολιτισμική βία που έγκειται στη φυσικοποίηση ιεραρχιών μέσω λόγου, «κανονικοτήτων» και πολιτισμικών προτύπων που νομιμοποιούν τις ανισότητες (Bourdieu, 2001· Walby, 2011).

Ακραία μορφή έμφυλης και σεξιστικής βίας είναι η γυναικοκτονία. Πρόκειται για ανθρωποκτονία γυναικών, από πρόθεση, επειδή είναι γυναίκες. Διαπράττεται με κίνητρο την

άσκηση κοινωνικού ελέγχου στα σώματα, αλλά και τις επιλογές των γυναικών. Στην ουσία οι γυναικοκτονίες είναι εγκλήματα που στηρίζονται στις βαθιά εμπεδωμένες κοινωνικές αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες οι γυναίκες πρέπει να είναι υποτελείς στην ανδρική εξουσία, ενώ δυνητικά μπορούν να «τιμωρηθούν» και να «σωφρονιστούν» μέσω της βίας. Δράστης –στην πλειοψηφία των περιπτώσεων– είναι ο (πρώην ή νυν) σύζυγος ή σύντροφος. Συνήθως ο δράστης είχε μακροχρόνια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι στο θύμα, που είναι συχνά σε θέση οικονομικής αδυναμίας. (Διοτίμα, n.d.). Η γυναικοκτονία συνιστά διακριτό αδίκημα που παλιότερα συγκαλύπτονταν πίσω από τον όρο «εγκλήματα τιμής» και αργότερα από τον όρο «εγκλήματα πάθους». Καταγράφηκε για πρώτη φορά ως όρος το 1976 από την κοινωνιολόγο Νταϊάνα Ράσελ (Radford & Russell, 1992).

Κλείνοντας, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ορισμένες ομάδες γυναικών είναι πιο ευάλωτες στη βία. Αυτές είναι μειονοτικές ομάδες και, ευρύτερα, ομάδες με μειωμένη πρόσβαση στα δημόσια και κοινωνικά αγαθά και, άρα, στην εξουσία – για παράδειγμα, γυναίκες που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες, ομοφυλόφιλες, τρανς γυναίκες, προσφύγισσες, μετανάστριες, εργάτριες, φτωχές γυναίκες, γυναίκες που ζουν σε αγροτικές ή απομακρυσμένες κοινότητες, γυναίκες σε ιδρύματα ή κρατητήρια, κορίτσια, ηλικιωμένες, γυναίκες με αναπηρίες, γυναίκες που ζουν σε καταστάσεις ένοπλων συγκρούσεων.

Στο πεδίο της εκπαίδευσης, οι μορφές περιλαμβάνουν: σεξιστική/ομοτρανσφοβική παρενόχληση, sextortion σε ιεραρχικές σχέσεις (π.χ. αξιολόγηση-ανταλλάγματα), peer-to-peer διαρροή ιδιωτικού υλικού, και κυβερνο-εκφοβισμό φύλου. Τεκμηριώνεται σύνδεση με αποχή από το σχολείο, πτώση επιδόσεων και ψυχοκοινωνικές συνέπειες· αποτελεσματικές παρεμβάσεις περιλαμβάνουν whole-school προσέγγιση και σαφή πρωτόκολλα αναφοράς (UNESCO, 2017; 2020).

Η σύγχρονη έρευνα δείχνει υβριδική μετάβαση βίας από φυσικούς σε ψηφιακούς χώρους: οι δράστες επεκτείνουν υπάρχοντα μοτίβα ελέγχου σε πλατφόρμες, αξιοποιώντας ανωνυμία, κλίμακα διασποράς και μόνιμο ψηφιακό αποτύπωμα. Αυτό αυξάνει τη διαρκή έκθεση του θύματος (24/7) και περιπλέκει την ανάνηψη, καθώς η βλάβη «αναπαράγεται» με κάθε νέα θέαση περιεχομένου (Henry & Powell, 2018; Dragiewicz et al., 2018).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Διοτίμα. (n.d.). *Ορολογίες*. Ανακτήθηκε από https://diotima.org.gr/orologies/

Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2019). *Σεξουαλική παρενόχληση κατά των γυναικών: Ανιχνεύσεις, διαστάσεις & προκλήσεις.* Παρουσίαση για το εκπαιδευτικό σεμινάριο του ΙΝΕΠ-ΕΚΔΔΑ «Πρόληψη και Αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών».

Μοσχοβάκου, Ν. & Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2022). *Βία και παρενόχληση στον κόσμο της εργασίας.* ΚΕΘΙ

Onassis Foundation (2020). 8 Women Discuss: Patriarchy, Sexism, and Gender-Based Violence in Greek Society | SOCIETY UNCENSORED. https://www.youtube.com/watch?v=_SRPOM3qnLg

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Ainsworth, C. (2015). Sex redefined. *Nature, 518*(7539), 288–291. https://doi.org/10.1038/518288a

American Psychological Association. (2021). *Sexual orientation and homosexuality*. https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation

American Psychological Association. (2023). *Understanding gender identity and gender expression*. https://www.apa.org/topics/lgbtq/transgender-people-gender-identity-gender-expression

Banet-Weiser, S. (2018). *Empowered: Popular feminism and popular misogyny*. Duke University Press.

Benokraitis, N. V., & Feagin, J. R. (1995). *Modern sexism: Blatant, subtle, and covert discrimination* (2nd ed.). Prentice Hall.

Beres, M. A. (2014). Rethinking the concept of consent for anti-sexual violence activism and education. *Feminism & Psychology, 24*(3), 373–389. https://doi.org/10.1177/0959353514539652

Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination* (R. Nice, Trans.). Stanford University Press.

Butler, J. (2009). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity* (Greek edition: Αλεξάνδρεια, μτφρ. Γ. Καράμπελας). Routledge.

Coleman, E., Radix, A. E., Bouman, W. P., Deutsch, M. B., & Winters, S., et al. (2022). Standards of care for the health of transgender and gender diverse people, version 8. *International Journal of Transgender Health, 23*(S1), S1–S259. https://doi.org/10.1080/26895269.2022.2100644

Connell, R. (2009). *Gender: In world perspective* (2nd ed.). Polity Press.

Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society, 19*(6), 829–859. https://doi.org/10.1177/0891243205278639

Connell, R., & Pearse, R. (2015). *Gender: In world perspective* (3rd ed.). Polity Press.

DeKeseredy, W. S., & Dragiewicz, M. (2014). *Violence against women: Myths, facts, and controversies*. University of Toronto Press.

Diamond, L. M. (2020). Gender fluidity and nonbinary gender identities among children and adolescents. *Child Development Perspectives, 14*(2), 110–115. https://doi.org/10.1111/cdep.12366

Dobash, R. E., & Dobash, R. (1979). *Violence against wives*. Free Press

Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A., Salter, M., Suzor, N., Woodlock, D., & Harris, B. (2018). Technology-facilitated coercive control: Domestic violence and the competing roles of digital media platforms. *Feminist Media Studies, 18*(4), 609–625. https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1447341

Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2007). *Through the labyrinth: The truth about how women become leaders*. Harvard Business School Press.

European Institute for Gender Equality. (2020). *Gender equality index 2020: Digitalisation and the future of work*. https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020

European Institute for Gender Equality. (2021). *Gender stereotypes*. https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1195

European Institute for Gender Equality. (2022). *Consent*. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1165

Fiske, S. T., & Taylor, S. E. (2017). *Social cognition: From brains to culture* (3rd ed.). Sage.

Glick, P., & Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*(3), 491–512. https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.3.491

Greenwald, A. G., & Krieger, L. H. (2006). Implicit bias: Scientific foundations. *California Law Review, 94*(4), 945–967. https://doi.org/10.2307/20439056

Henry, N., & Powell, A. (2018). Technology-facilitated sexual violence: A literature review of empirical research. *Trauma, Violence, & Abuse, 19*(2), 195–208. https://doi.org/10.1177/1524838016650189

Humphreys, T. & Herold, E. (2007). Sexual consent in heterosexual relationships: Development of a new measure. *Sex Roles, 57* (3–4), 305–315. https://doi.org/10.1007/s11199-007-9264-7

International Labour Organization. (2019a). *Convention concerning the elimination of violence and harassment in the world of work (No. 190)*.

International Labour Organization. (2019b). *Global wage report 2018/19: What lies behind gender pay gaps*. https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_650553/lang--en/index.htm

Jozkowski, K. N., & Peterson, Z. D. (2013). College students and sexual consent: Unique insights. *Journal of Sex Research, 50*(6), 517–523. https://doi.org/10.1080/00224499.2012.700739

Kelly L. (1988). Surviving sexual violence. Cambridge, UK: Oxford, UK, Polity Press.

Krook, M. L. (2020). *Violence against women in politics*. Oxford University Press.

McGlynn, C., Rackley, E., & Houghton, R. (2017). Beyond 'revenge porn': The continuum of image-based sexual abuse. *Feminist Legal Studies, 25*(1), 25–46. https://doi.org/10.1007/s10691-017-9343-2

Meyer, I. H. (2013). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin, 129*(5), 674–697. https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674

Miller, E., & Silverman, J. G. (2010). Reproductive coercion and partner violence: Implications for clinical assessment of unintended pregnancy. *Expert Review of Obstetrics & Gynecology, 5*(5), 511–515. https://doi.org/10.1586/eog.10.44

Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society*. Temple Smith.

Richards, C., Bouman, W. P., Seal, L., Barker, M. J., & Nieder, T. O. (2016). Non-binary or genderqueer genders. *International Review of Psychiatry, 28*(1), 95–102. https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1106446

Radford, J. (1992). Introduction. In J. Radford, & D. Russell (Eds.), Femicide. *The Politics of Woman Killing* (pp. 3-12). Twayne Publishers.

Rudman, L. A., & Glick, P. (2008). *The social psychology of gender: How power and intimacy shape gender relations*. Guilford Press.

Savin-Williams, R. C. (2017). *Mostly straight: Sexual fluidity among men*. Harvard University Press.

Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. (2007). The state of the art of stalking: Taking stock of the emerging literature. *Aggression and Violent Behavior, 12*(1), 64–86. https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.05.001

Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press.

Swim, J. K., & Hyers, L. L. (2009). Sexism. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (pp. 407–430). Psychology Press.

UN Women. (2022a). *What is gender discrimination?* https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence

UN Women. (2022b). *Facts and figures: Ending violence against women*.

UNESCO. (2017a). *Cracking the code: Girls' and women's education in science, technology, engineering and mathematics (STEM)*. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253479

UNESCO. (2017b). *School-related gender-based violence: Global guidance*. UNESCO Publishing.

UNESCO. (2019). *Behind the numbers: Ending school violence and bullying*. UNESCO Publishing.

UNESCO. (2020a). *Comprehensive sexuality education: The challenges and opportunities of scaling-up*. UNESCO Publishing.

UNESCO. (2020b). *Global status report on school violence and bullying*. UNESCO Publishing.

Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Basil Blackwell.

Walby, S. (2011). *The future of feminism*. Polity.

West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society, 1*(2), 125–151. https://doi.org/10.1177/0891243287001002002

Williams, J. E., & Best, D. L. (1990). *Measuring sex stereotypes: A multination study*. Sage.

World Health Organization. (2021a). *Gender and health*. https://www.who.int/health-topics/gender

World Health Organization. (2021b). *Violence against women*.

World Health Organization (WHO). (2013). *Global and regional estimates of violence against women*. WHO Press.

Ενότητα 4: Ορισμοί και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις για την έμφυλη βία στο διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες. Προσδιορισμός των μορφών και παραδείγματα.

4.1 Ορισμός διαδικτυακής έμφυλης βίας

Ως έμφυλη διαδικτυακή βία ορίζεται η διαδικτυακή βία που απευθύνεται σε κορίτσια, γυναίκες και, ευρύτερα, σε θηλυκότητες, δηλαδή σε όλα τα άτομα που επιτελούν το φύλο τους με θηλυκό τρόπο (Butler, 2009), ανεξάρτητα από τα βιολογικά τους χαρακτηριστικά. Ένας ακριβέστερος και επικρατής τα τελευταία χρόνια όρος είναι η Υποβοηθούμενη από την Τεχνολογία Έμφυλη Βία (ΥΤΕΒ), ώστε να περιλαμβάνει και τη χρήση τεχνολογικών μέσων που δε συνδέονται απαραίτητα στο διαδίκτυο. Ο ΟΗΕ ορίζει τη διαδικτυακή έμφυλη βία ως κάθε πράξη βίας που ασκείται μέσω ψηφιακών μέσων και πλατφορμών, και η οποία στοχοποιεί άτομα λόγω του φύλου τους (UN Women, 2020). Περιλαμβάνει επιθέσεις που χρησιμοποιούν την τεχνολογία για να παρενοχλήσουν, να εκφοβίσουν, να εκθέσουν ή να ελέγξουν θύματα, συχνά με σεξουαλικό ή εξευτελιστικό περιεχόμενο.

Η διαδικτυακή έμφυλη βία δεν αποτελεί μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά προέκταση των πατριαρχικών δομών και των έμφυλων στερεοτύπων που υπάρχουν στην κοινωνία. Η πατριαρχία ενισχύει την αντίληψη ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια είναι αντικείμενα ελέγχου και ιδιοκτησίας, ενώ τα στερεότυπα φύλου τροφοδοτούν συμπεριφορές που υποτιμούν την αξία τους (Krook & Restrepo Sanín, 2020). Στον ψηφιακό χώρο, αυτά τα πρότυπα εκδηλώνονται με τη μορφή σεξιστικών σχολίων, αμφισβήτησης της ικανότητας των γυναικών σε επαγγελματικά πεδία, και σεξουαλικοποίησης της παρουσίας τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, η κουλτούρα του διαδικτύου συχνά αναπαράγει και ενισχύει σεξιστικές στάσεις, επιτρέποντας ανώνυμη ή ημι-ανώνυμη παρενόχληση (Jane, 2014), όπως επίσης, οι γυναίκες που εκφράζουν απόψεις δημόσια, ιδίως σε ζητήματα ισότητας φύλων, είναι δυσανάλογα εκτεθειμένες σε διαδικτυακές επιθέσεις.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE, 2022), στη σύγχρονη εποχή οι διαδικτυακές πλατφόρμες παρέχουν τη δυνατότητα και ίσες ευκαιρίες για αυτο-έκφραση στο δημόσιο χώρο, ανεξάρτητα από την ταυτότητα ή το κύρος των ατόμων. Ωστόσο, δεν είναι όλα τα άτομα το ίδιο ευπρόσδεκτα στο διαδίκτυο. Ο κυβερνοχώρος έχει επίσης, μετατραπεί σε ένα πεδίο αναπαραγωγής ενός ευρέος φάσματος λόγων (discourses) και πεποιθήσεων βίας και αποκλεισμού, τη διασπορά των οποίων επιτρέπει η ανωνυμία και η ατιμωρησία. Αυτή η πρακτική διαδικτυακού αποκλεισμού και βίας βάλλει περισσότερο τις

θηλυκότητες, αφού δε συμβαίνει στο κενό, αλλά στο πλαίσιο της ανισότητας των φύλων που ακόμη ταλανίζει τις κοινωνίες μας. Επιπλέον, ενώ η έμφυλη βία στο διαδίκτυο συχνά δε λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη εξαιτίας της ψηφιακής της φύσης, έχει σοβαρές επιπτώσεις για τις γυναίκες, που συνδέονται με σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική, οικονομική, και επαγγελματική βλάβη και οδύνη. Μάλιστα, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (Council of Europe, 2011) αναγνωρίζοντας την ανάγκη αντιμετώπισης της έμφυλης διαδικτυακής βίας περιλαμβάνει σύσταση και υποστήριξη προς τα μέλη-κράτη για τη βελτίωση της θεσμικής αντιμετώπισης της διαδικτυακής βίας κατά των κοριτσιών και των γυναικών, προκειμένου να προστατεύονται εντός και εκτός του διαδικτύου.

4.2. Βασικά σημεία για την έμφυλη διαδικτυακή βία.

Κάποια βασικά σημεία που είναι σημαντικό να υπογραμμιστούν στη συζήτηση του φαινομένου μπορούν να συνοψιστούν ως εξής (EIGE, 2022; EUI, 2021):

- Η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών αποτελεί μια μορφή έμφυλης βίας που υποβοηθάται από την ηλεκτρονική επικοινωνία και τη χρήση του διαδικτύου. Δεν αποτελεί ξεχωριστό φαινόμενο από τη βία του "πραγματικού κόσμου", καθώς συχνά ακολουθεί τα ίδια μοτίβα με την εκτός διαδικτύου (offline) βία (Powell & Henry, 2016; EIGE, 2017). Σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί συνέχεια της σωματικής (physical) βίας, και είναι το ίδιο επικίνδυνη όσον αφορά τις επιπτώσεις της στις ζωές των ατόμων που την υφίστανται. Η συνέχεια offline-online βίας σχετίζεται με την έννοια του εξαναγκαστικού ελέγχου, καθώς η έμφυλη διαδικτυακή βία αποτελεί προέκταση υπαρχόντων σχέσεων ισχύος. Οι ψηφιακές πρακτικές ελέγχου, επιτήρησης, εξαναγκασμού και ταπείνωσης συγκροτούν μορφές τεχνολογικά διαμεσολαβούμενου εξαναγκαστικού ελέγχου σε οικείες ή πρώην οικείες σχέσεις και συνυπάρχουν με σωματικές και ψυχολογικές τακτικές (Dragiewicz et al., 2018· Henry, 2020).
- Η διαδικτυακή έμφυλη βία λαμβάνει χώρα σε πολλούς διαφορετικούς κυβερνοχώρους, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εφαρμογές, ιστοσελίδες κλπ. Παράλληλα, πολλές τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας (για παράδειγμα, κινητά, GPS, ιχνηλάτες) μπορούν να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά για να παρακολουθήσουν, να παρενοχλήσουν, να βλάψουν, συμπεριλαμβανομένων και τεχνολογιών που έχουν δημιουργηθεί για αυτό ακριβώς το σκοπό, όπως λογισμικό παρακολούθησης. Οι ιδιότητες

των δικτυακών δημοσίων χώρων—μονιμότητα, αναζητησιμότητα, αντιγραψιμότητα, κλιμακωσιμότητα—ενισχύουν τη διάχυση και τη διάρκεια της βίας και δυσχεραίνουν την αποκατάσταση (Boyd, 2010). Η «συνάθροιση επιθέσεων» (*dogpiling*) κλιμακώνει την έκθεση και το τραύμα σε σύντομο χρόνο (UNESCO/ICFJ, 2022).

- Η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών αποτελεί παγκόσμιο και διαπολιτισμικό φαινόμενο, καθώς απαντάται τόσο σε ανατολικές όσο και σε δυτικές κοινωνίες (Dunn, 2020; UN Women and World Health Organization, 2023). Η επικράτησή του εκτιμάται από 16 – 58% (Hicks, 2021), ενώ τα αποτελέσματα άλλων ερευνών υποδεικνύουν ότι περίπου μία στις δύο γυναίκες έχουν βιώσει κάποια μορφή διαδικτυακής έμφυλης βίας (EPRS, 2021). Σύμφωνα με στοιχεία του Economist Intelligence Unit (EIU, 2021), το 38% των γυναικών αναφέρουν ότι έχουν υποστεί οι ίδιες βία στο διαδίκτυο, 65% ότι γνωρίζουν άλλες γυναίκες που έχουν στοχοποιηθεί και 85% των γυναικών ότι έχουν υπάρξει μάρτυρες διαδικτυακής βίας ενάντια σε άλλες γυναίκες. Επιπλέον, η παγκόσμια δικτύωση διαδικτυακών χώρων έχει ως επακόλουθο φαινόμενα όπως η δημιουργία νέων διαδικτυακών μισογυνικών κοινοτήτων, όπως η Manosphere και η κοινότητα Incel (Sugiura, 2021).
- Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι δραστών. Συμπεριλαμβάνονται όσοι συνήθως λαμβάνονται υπόψη στην έμφυλη βία, συγγενείς, γνωστοί, φίλοι, (πρώην) σύντροφοι, αλλά και ανώνυμοι ή οργανωμένα σύνολα με ιδεολογική συγκρότηση (π.χ. manosphere, incel), που αξιοποιούν συντονισμένη παρενόχληση και ρητορική μίσους κατά γυναικών στο δημόσιο λόγο (Sugiura, 2021· Jane, 2014).
- Υπάρχουν επαγγελματικά πεδία υψηλού κινδύνου. Οι γυναίκες δημοσιογράφοι αναφέρουν 73% εμπειρία online βίας, συχνά με απειλές σεξουαλικής/σωματικής βίας και φαινόμενο «παγώματος» του λόγου (chilling effect), με επιπτώσεις στη δημοκρατική συμμετοχή (UNESCO/ICFJ, 2020–2022). Ο ίδιος κίνδυνος υπάρχει για ακτιβίστριες και γενικά θηλυκότητες και άτομα που μάχονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Η πανδημία SARS-Covid-19 αύξησε την επικράτηση του φαινομένου. Διεθνείς ανασκοπήσεις τεκμηριώνουν την ένταση και την μετατόπιση δραστηριοτήτων σε ψηφιακά περιβάλλοντα (UN Women, 2021/2023). Η απαγόρευση κυκλοφορίας και η κοινωνική αποστασιοποίηση συσχετίζονται με αύξηση μορφών διαδικτυακής έμφυλης βίας, ειδικά της παρενόχλησης και κακοποίησης βάσει μη συναινετικής χρήσης προσωπικών εικόνων.

Στην Αυστραλία παρατηρήθηκε αύξηση 210% στην κακοποίηση βάσει εικόνας και σε χώρες της Ασίας 168% αύξηση στον όγκο των μισογυνικών αναρτήσεων κατά την απαγόρευση κυκλοφορίας στην πανδημία. Πριν την πανδημία 38% των γυναικών ανέφεραν εμπειρία διαδικτυακής έμφυλης βίας, με το 27% να αναφέρει αύξηση αυτής μέσα στην πανδημία. Τα αντίστοιχα ποσοστά διαμορφώνονται σε 50% και 38% για τις μαύρες και τις γυναίκες μειονοτικών ομάδων.

- Όπως και με την έμφυλη βία γενικότερα, ενώ επηρεάζει τις θηλυκότητες σε όλη την ποικιλομορφία τους, βρίσκονται σε δυσανάλογα μεγάλο κίνδυνο όσες αντιμετωπίζουν πολλαπλές μορφές διάκρισης και αποκλεισμού, γυναίκες και θηλυκότητες με αναπηρία, μαύρες και ιθαγενείς, μετανάστριες, προσφύγισσες, μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, και γυναίκες σε χώρες στις οποίες η ανισότητα των φύλων αποτελεί παράδοση ή/και είναι θεσμοθετημένη. Επίσης, περισσότερο εκτεθειμένες είναι οι νεότερης ηλικίας γυναίκες, αυτές από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα και από αγροτικές περιοχές (Sambasivan et al., 2019). Τέλος, οι γυναίκες στη δημόσια ζωή - υπερασπίστριες ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ακτιβίστριες, δημοσιογράφοι, νομικοί - αντιμετωπίζουν αυξημένα ποσοστά βίας. Έρευνα της UNESCO to 2020 (UNESCO, 2024) βρήκε ότι 73% των γυναικών δημοσιογράφων έχει βιώσει διαδικτυακή βία στην πορεία της καριέρας τους.
- Σε σχέση με πιο ορατές και αδιαμφισβήτητες μορφές έμφυλης βίας, η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών συχνά υποτιμάται ως ασήμαντη, ένα εικονικό φαινόμενο με λιγότερο βλαπτικές συνέπειες. Ωστόσο, οι επιπτώσεις της είναι ιδιαίτερα σοβαρές και εκτείνονται σε όλα τα πεδία της ζωής των γυναικών που την έχουν βιώσει, με δραματικές συχνά συνέπειες. Τεκμηριώνονται καταθλιπτικά και αγχώδη συμπτώματα, κοινωνική απόσυρση, απώλειες εργασιακών ευκαιριών, αυτολογοκρισία, διάρρηξη δικτύων υποστήριξης. Η βλάβη επεκτείνεται χρονικά λόγω της μονιμότητας και της αντιγραψιμότητας του περιεχομένου (Boyd, 2010· UNESCO/ICFJ, 2022).
- Όσον αφορά τη μεθοδολογική διάσταση της μελέτη του φαινομένου, υπάρχει υποκαταγραφή, ετερογένεια όρων, και ασυνέχεια δεικτών. Νεότερες εκθέσεις προτείνουν εναρμονισμένα πρωτόκολλα και εργαλεία μέτρησης, ώστε να βελτιωθεί η συγκρισιμότητα και η πολιτική στόχευση (UN Women, 2023).

4.3. Μορφές της έμφυλης διαδικτυακής βίας

Υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές διαδικτυακής βίας. Κάποιες μπορούν να θεωρηθούν ως επέκταση μορφών έμφυλης δια ζώσης βίας, όπως η παρενόχληση ή η παρακολούθηση, ενώ άλλες, όπως η χωρίς συναίνεση κοινοποίηση προσωπικών εικόνων, είναι ειδικές προς το διαδικτυακό περιβάλλον, το οποίο μάλιστα μεγεθύνει και την κλίμακα της βλάβης που επιφέρει αυτή η βία (EIGE, 2022). Μάλιστα, η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας επιτρέπει τη δημιουργία καινοφανών εκδηλώσεων έμφυλης διαδικτυακής βίας, όπως για παράδειγμα είναι οι εικονικοί βιασμοί στο πλαίσιο του "μετασύμπαντος" (metaverse).

Το EIGE (2022), ακολουθώντας τη διεθνή βιβλιογραφία και αποβλέποντας στη διευκόλυνση της εφαρμογής πανευρωπαϊκών πολιτικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου, προσδιόρισε τις εξής βασικές μορφές διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών:

- Κυβερνο-παρακολούθηση/Καταδίωξη στον κυβερνο-χώρο (Cyberstalking)
- Διαδικτυακή Παρενόχληση ή Κυβερνο-παρενόχληση (Cyber Harassment)
- Κυβερνο-εκφοβισμός / Διαδικτυακός Εκφοβισμός (Cyberbullying)
- Διαδικτυακή Έμφυλη Ρητορική Μίσους (Online Gendered-Based Hate Speech)
- Κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων (Non-consensual intimate image abuse)

Σε άλλη έρευνα (EIU, 2021) αναφέρονται ως συνηθέστερες μορφές ΥΤΕΒ η δυσφήμηση (67%), η διαδικτυακή παρενόχληση (66%), η ρητορική μίσους (65 %), η πλαστοπροσωπία (63%), η ηλεκτρονική παρείσφρηση και παρακολούθηση (hacking and stalking) (63%), ο συντονισμένος διαμοιρασμός βλαπτικού περιεχομένου σε πολλές πλατφόρμες ταυτόχρονα (astroturfing) (58%), η κακοποίηση που βασίζεται στην εικόνα/ βίντεο (57%), η δημοσίευση προσωπικών πληροφοριών (doxing) (55 %), οι απειλές βίας (52%), και οι ανεπιθύμητες εικόνες ή το σεξουαλικά χυδαίο περιεχόμενο (43%).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι μορφές που μπορεί να πάρει η άσκηση έμφυλης βίας μέσω του διαδικτύου είναι πάρα πολλές, πράγμα που δυσχεραίνει τη χαρτογράφηση του φαινομένου και τη συμφωνία της επιστημονικής κοινότητας σε μια κοινή ορολογία, που θα προωθήσει τη μελέτη και κατανόηση των πολλών προεκτάσεων του φαινομένου. Σε πρόσφατη έρευνα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2023), περιλαμβάνονται οι μορφές/

πρακτικές έμφυλης διαδικτυακής βίας που παρουσιάζονται εκτενέστερα στα ακόλουθα υποκεφάλαια.

4.3.1. Διαδικτυακός εκφοβισμός (Cyber-bullying)

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι μια συγκεκριμένη μορφή διαδικτυακής βίας, με μεγάλη επικράτηση στην ηλικιακή ομάδα των εφήβων αλλά και σε νεαρούς/ές ενήλικες. Σύμφωνα με το EIGE (2022, σελ. 50): "*Ο έμφυλος κυβερνο-εκφοβισμός αναφέρεται σε οποιαδήποτε μορφή πίεσης, επιθετικότητας, παρενόχλησης, απειλής, προσβολής, δυσφήμησης, παραποίησης στοιχείων που λαμβάνει χώρα σε ηλεκτρονικά μέσα πληροφορίας και επικοινωνίας, στη βάση του φύλου ή ενός συνδυασμού του φύλου και άλλων παραγόντων (π.χ. φυλή, αναπηρία ή σεξουαλικός προσανατολισμός) και ο σκοπός του είναι να απομονώσει, να επιτεθεί ή να προσβάλει ένα άτομο. Οι πράξεις αυτές μπορούν να ξεκινήσουν διαδικτυακά και να συνεχίσουν εκτός διαδικτύου και το αντίθετο, και μπορεί να υποκινούνται από ένα ή περισσότερα άτομα, γνωστά ή άγνωστα στο άτομο που βιώνει τον εκφοβισμό*".

Ο κυβερνο-εκφοβισμός αναδεικνύεται ως συχνότερο πρόβλημα που αναφέρεται σε ευρωπαϊκές help-lines τα τελευταία έτη, με παράλληλη αύξηση περιστατικών e-crime (Stoilova et al., 2023, BIK/EC). Ως προς το περιεχόμενο του εκφοβισμού, ορισμένες επιμέρους μορφές του, που εμπίπτουν στη διαδικτυακή βία κατά των νεαρών γυναικών, είναι:

- Τα ντροπιαστικά σχόλια για την εικόνα του σώματος (body/fat/skinny shaming) (Lumsden & Morgan, 2017), ή την έκφραση της σεξουαλικότητας/ του σεξουαλικού προσανατολισμού/ της ταυτότητας φύλου των ατόμων (slut shaming, gay/lesbian/trans shaming). Εμφανίζονται, συνήθως, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με στόχο τη μεταφορά αυθαιρέτων αρνητικών απόψεων και σχολιασμών για την εικόνα του σώματος, χωρίς να επιθυμεί απαραίτητα το άτομο που προβαίνει σε αυτά να βλάψει το άτομο που τα λαμβάνει αυτό καθαυτό. Τα social media έχουν κατηγορηθεί επανειλημμένα για τα περιβάλλοντα εκφοβισμού και παρενόχλησης που δημιουργούν, ενισχύοντας τις κοινωνικές συγκρίσεις με επίκεντρο το γυναικείο και ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμό (Backe et al., 2018; Hinduja & Patchin, 2010).
- Οι μαζικές διαδικτυακές επιθέσεις (cyber-mobbing). Αυτές ορίζονται ως η μορφή βίας κατά την οποία ο εχθρικός όχλος πολλών ανθρώπων συστηματικά παρενοχλεί ένα συγκεκριμένο άτομο μέσω του διαδικτύου, συχνά με στόχο το δημόσιο εξευτελισμό του.

Δυνητικά όλες οι μορφές βίας, οι οποίες συμβαίνουν μέσω του διαδικτύου, μπορούν να λάβουν την μορφή μαζικών επιθέσεων. Συχνό φαινόμενο είναι γυναίκες δημοσιογράφοι, οι οποίες έχουν προσπαθήσει να δηλώσουν τις θέσεις τους για έμφυλα ζητήματα να δέχονται μαζικές επιθέσεις σε for a. Αντίστοιχα, άτομα τα οποία διαδηλώνουν και εκφράζονται υπέρ της ισότητας, των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ή πιο πρόσφατα κατά της γενοκτονίας στην Παλαιστίνη, να δέχονται αντίστοιχες επιθέσεις (Håkansson, 2021).

- Στοχοποίηση με σεξιστικές προσβολές και "slut-shaming" σε προφίλ ή ομαδικές συνομιλίες, συχνά με μαζική συσπείρωση χρηστών ("dogpiling"). Τεκμηριώνονται υψηλοί ρυθμοί στοχοποίησης εφήβων κοριτσιών, ιδίως 15–17 ετών, με διασπορά ψευδών φημών, επίμονη «παρακολούθηση» μέσω μηνυμάτων και αποστολή ανεπιθύμητων σεξουαλικών εικόνων (Pew Research Center, 2022).
- Εκφοβισμός σε σχολικές/φοιτητικές ομάδες (WhatsApp, Viber, Messenger): επαναλαμβανόμενη γελοιοποίηση, αποκλεισμός από ομάδες τάξης, υποτιμητικά memes. Η έρευνα δείχνει αρνητικές επιπτώσεις στο κλίμα τάξης και την ψυχοκοινωνική ευημερία (Erreygers et al., 2019).

4.3.2. Διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση

Η διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση (Online sexual harassment) αφορά επαναλαμβανόμενα μηνύματα, σχόλια ή απειλές. Περιλαμβάνει όλες τις απρόσκλητες συμπεριφορές που επικοινωνούν σαφώς σεξουαλικές εμπειρίες ή προθέσεις προς κάποιο άλλο άτομο, ενσωματώνοντας έτσι ανεπιθύμητα σεξουαλικά αιτήματα και/ή φωτογραφίες, σχόλια, μηνύματα, τα οποία διαφοροποιούν τη σεξουαλική παρενόχληση από την παρενόχληση γενικά (Barak, 2005).

Εδώ εμπίπτουν το μη συναινετικό / κακοποιητικό sexting (abusive sexting) και η κυβερνο-επιδειξιμανία (cyber-flashing). Το "sexting" αναφέρεται γενικά ως "*Η χρήση της διαδικτυακής τεχνολογίας στη δημιουργία, αποστολή και λήψη σεξουαλικά αποκαλυπτικών κειμένων, φωτογραφιών ή βίντεο τα οποία συνήθως ανταλλάσσονται μεταξύ ανθρώπων που βρίσκονται σε ερωτική σχέση ή αλληλεπίδραση*" (Walker & Sleath, 2017). Η απρόσκλητη και ανεπιθύμητη αποστολή τέτοιων εικόνων σε άτομα, συνήθως νεαρά κορίτσια, στο διαδίκτυο συνιστά σεξουαλική παρενόχληση. Ως κυβερνο-επιδειξιμανία (cyber-flashing) ορίζεται η αποστολή ανεπιθύμητων

σεξουαλικών εικόνων με τη χρήση εφαρμογών για γνωριμίες, εφαρμογών μηνυμάτων ή κειμένων ή άλλων ψηφιακών μέσων" (Barker-Clarke, 2023).

Μια άλλη μορφή σεξουαλικής διαδικτυακής παρενόχλησης/ κακοποίησης είναι ο εικονικός βιασμός (virtual rape). Η μορφή αυτή βίας αναφέρεται σε μια κατάσταση, κατά την οποία το avatar ενός ατόμου ή η ψηφιακή αναπαράσταση του εαυτού του υποβάλλεται σε προσομοίωση σεξουαλικής βίας από άλλα avatar σε διαδικτυακά περιβάλλοντα τρισδιάστατης πραγματικότητας (Powell & Henry, 2018).

4.3.3. Κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικού περιεχομένου

Η διαδικτυακή κακοποίηση που βασίζεται στη μη συναινετική χρήση προσωπικού περιεχομένου αφορά συνηθέστερα τη μη συναινετική χρήση εικόνων και βίντεο (Non-Consensual Intimate Image Abuse), η οποία ορίζεται ως "*η διανομή, διαμοιρασμός ή δημιουργία γυμνών ή σεξουαλικών, προσωπικών φωτογραφιών ή εικόνων ενός ατόμου, χωρίς τη συναίνεσή του*" (Powell & Henry, 2016). Συνήθως το προσωπικό περιεχόμενο διαμοιράζεται από νυν ή πρώην συντρόφους, οι οποίοι χρησιμοποιούν υλικό που απέκτησαν με ή χωρίς τη συναίνεση των γυναικών στη διάρκεια της σχέσης τους και προχωρούν στο διαμοιρασμό του, με σκοπό την κακοποίηση, τον εκβιασμό ή εξαναγκασμό των νυν ή πρώην συντρόφων τους. Σημαντική εδώ είναι μια διάκριση σε σχέση με τη συναίνεση: η συναίνεση των ατόμων στη δημιουργία και χρήση προσωπικού τους περιεχομένου από τους/τις συντρόφους-ισσες στη διάρκεια της σχέσης, δε συνεπάγεται τη συναίνεση στην κοινοποίηση του υλικού είτε κατά τη διάρκεια είτε μετά το πέρας της σχέσης, με τον ίδιο τρόπο που η συναίνεση σε ένα ραντεβού δε σημαίνει και συναίνεση για σεξουαλική επαφή. Η συναίνεση είναι διαρκώς υπό αίρεση και δίνεται ή όχι σε διαφορετικά στάδια μιας αλληλεπίδρασης.

Η μορφή αυτή βίας είναι ευρύτερα γνωστή και ως "εκδικητική πορνογραφία", ένας όρος ο οποίος έχει δεχτεί κριτική, καθώς είναι ιδιαίτερα προβληματικός. Ο όρος δίνει έμφαση στην εμπειρία του ατόμου που ασκεί τη βία και όχι στην εμπειρία του ατόμου που δέχεται αυτή τη μορφή βίας (European Parliament, 2018) και, επιπλέον, υπαινίσσεται αιτιότητα του ατόμου που υφίσταται τη βία. Αυτό συμβαίνει καθώς η έννοια της εκδίκησης υποδηλώνει ότι το θύμα προέβη προηγουμένως σε μια αρνητική και αξιόμεμπτη συμπεριφορά, η οποία και προκάλεσε ως αντίδραση την εκδικητική συμπεριφορά του ατόμου που άσκησε τελικά τη βία. Συνηθέστερα η προηγηθείσα συμπεριφορά είναι η απόφαση της γυναίκας να χωρίσει το μετέπειτα δράστη, να

ασκήσει δηλαδή το δικαίωμά της στην αυτοδιάθεσή της. Αυτό σημαίνει ότι η χρήση του όρου εκδικητική πορνογραφία καταργεί στο λόγο και τη σκέψη μας το δικαίωμα των γυναικών στην αυτοδιάθεση. Παράλληλα, ο όρος δίνει έμφαση στα κίνητρα ή στις προθέσεις του δράστη και όχι στην ίδια τη συμπεριφορά του (Haynes, 2018). Είναι δηλαδή όρος που, κατά μία έννοια, ενέχει την πατριαρχική απόδοση της ευθύνης του ηθικού αυτουργού στις γυναίκες, οι οποίες στη συντριπτική πλειοψηφία των περιστατικών είναι εκείνες που υφίστανται αυτή τη μορφή βίας. Επίσης, η επιλογή του όρου αποσκοπεί στο να σκανδαλίσει και να δημιουργήσει την εντύπωση ότι το κίνητρο είναι η σεξουαλική ικανοποίηση, ενώ, συχνότερα, πρόκειται για μια παράνομη απόπειρα δραστών συντροφικής βίας να ελέγξουν μια τωρινή ή πρώην σύντροφο, και άλλοτε με οικονομικά κίνητρα. Τέλος, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο ποινικός κώδικας συνεχίζει να αναφέρεται στην εν λόγω συμπεριφορά ως εκδικητική πορνογραφία νομιμοποιώντας στη συνείδηση του κοινού την πατριαρχική αντίληψη που τον γέννησε.

Στην ευρύτερη κατηγορία της κακοποίησης που βασίζεται στη μη συναινετική χρήση προσωπικού περιεχομένου περιλαμβάνεται και η ψηφιακή ηδονοβλεψία (digital voyeurism). Πρόκειται για την εν αγνοία και μη συναινετική φωτογράφιση ή βιντεοσκόπηση σημείων του σώματος μιας ανυποψίαστης γυναίκας (downblousing, upskirting) σε δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους. Αυτές οι φωτογραφίες είναι επίσης γνωστές ως “creepshots” (McGlynn et al., 2017).

Εδώ θα μπορούσε, επίσης, να κατηγοριοποιηθεί και η διάδοση προσωπικών πραγματικών ή/και ψευδών πληροφοριών. Πρόκειται για τη διαρροή προσωπικών δεδομένων με σκοπό την παρενόχληση (doxing). Συνίσταται στην αναζήτηση, συλλογή και δημόσια κοινοποίηση προσωπικών πληροφοριών που μπορούν να οδηγήσουν στην αναγνώριση του θύματος, χωρίς βέβαια το ίδιο να επιθυμεί κάτι τέτοιο. Αυτό περιλαμβάνει προσωπικά στοιχεία και ευαίσθητα δεδομένα, όπως η διεύθυνση κατοικίας, φωτογραφίες, το όνομα του ατόμου που έχει δεχτεί τη βία ή τα ονόματα των μελών της οικογένειάς του (Van der Wilk, 2018). Επίσης, μπορεί να περιλαμβάνει την αναφορά σε σεξουαλικές συμπεριφορές. Μπορεί εδώ να κατηγοριοποιηθεί και η επίθεση με deepfake. Πρόκειται για τη δημιουργία ψεύτικων βίντεο ή εικόνων με χρήση τεχνητής νοημοσύνης, που εμφανίζουν το άτομο σε σεξουαλικές ή υποτιμητικές καταστάσεις. Οι πληροφορίες που κοινοποιούνται στο διαδίκτυο μπορούν παράλληλα να χρησιμοποιηθούν από μεγάλο αριθμό ατόμων που ασκούν βία σε εκστρατείες παρενόχλησης και απειλών με σημαντικές ψυχολογικές συνέπειες.

4.3.4. Διαδικτυακή παρακολούθηση/καταδίωξη

Η διαδικτυακή καταδίωξη ορίζεται ως επαναλαμβανόμενη, ανεπιθύμητη, τεχνολογικά διαμεσολαβούμενη παρακολούθηση και επικοινωνία που προκαλεί φόβο ή απειλή, συχνά συνυφασμένη με μοτίβα εξαναγκαστικού ελέγχου σε οικείες σχέσεις (Dragiewicz et al., 2018). Συνδυαστικά με την παρακολούθηση, μπορεί να περιλαμβάνει σε επαναλαμβανόμενη βάση και άλλες μορφές διαδικτυακής αλληλεπίδρασης, οι οποίες μεμονωμένα μπορεί να μην κρίνονται ως κακόβουλες, αλλά συνδυαστικά υπονομεύουν το αίσθημα ασφάλειας του ατόμου που τις υφίσταται και μπορεί να προκαλέσουν αγωνία, φόβο ή ανησυχία (Drebing et al., 2014). Οι πιο συνήθεις εκφάνσεις της κυβερνο-παρακολούθησης είναι η παρακολούθηση/ κατασκοπεία/ καταδίωξη, η αποστολή προσβλητικών ή απειλητικών email, μηνυμάτων κειμένου (SMS) ή άμεσων μηνυμάτων, και η δημοσίευση προσβλητικών σχολίων για κάποιο άτομο στο Διαδίκτυο. Για να θεωρηθούν ως καταδίωξη στον κυβερνοχώρο αυτές οι πράξεις πρέπει να λαμβάνουν χώρα επανειλημμένα και να διαπράττονται από το ίδιο άτομο (EIGE, 2017).

Κάποιες τυπικές πρακτικές παρακολούθησης/καταδίωξης είναι οι εξης:

- Στοχοποίηση σε πλατφόρμες: επίμονη αποστολή μηνυμάτων, «παρακολούθηση» παρουσίας, δημιουργία πολλαπλών λογαριασμών για επαφή, δημόσιες αναρτήσεις που στοχοποιούν το άτομο.
- Παραβιάσεις ιδιωτικότητας: υποκλοπή κωδικών, «λογαριασμοί-σκιές».
- Stalkerware/spyware σε κινητά: κρυφή εγκατάσταση εφαρμογών παρακολούθησης για ανάγνωση μηνυμάτων, καταγραφή τοποθεσίας και ήχου. Νεότερες εργασίες τεκμηριώνουν την έκταση και τα τεχνικά ίχνη αυτών των εφαρμογών (Mangeard et al., 2024; Bonam et al., 2025).
- Συσκευές εντοπισμού (BLE trackers): κακόβουλη χρήση (π.χ. AirTag) για παρακολούθηση μετακινήσεων. Μελέτες αξιολόγησαν τους μηχανισμούς «unwanted tracking alerts» και εντόπισαν τεχνικά όρια και καθυστερήσεις ειδοποιήσεων (Shafqat et al., 2023; Gerhardt et al., 2025).
- Doxing και επαφή τρίτων: δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων, «στρατολόγηση» αγνώστων για παρενόχληση (dogpiling).

- Συνδυασμός με κακοποίηση βασισμένη στην εικόνα: απειλές δημοσίευσης υλικού, παραγωγή ή διασπορά σεξουαλικοποιημένων deepfakes για εκφοβισμό/εκβιασμό. Πρόσφατες μελέτες αναδεικνύουν τη ραγδαία αύξηση μη συναινετικών deepfakes και τον δυσανάλογο στοχοποιητικό χαρακτήρα εις βάρος γυναικών (Kira, 2024; Wired, 2023).

Στην ΕΕ, εκτιμάται ότι 1–3% των γυναικών βιώνουν cyberstalking σε ετήσια βάση, με υψηλό κοινωνικοοικονομικό κόστος. Ανάλυση του Ευρωκοινοβουλίου υπολογίζει ότι οι απώλειες ποιότητας ζωής και οι επιπτώσεις στην εργασία συνιστούν τα μεγαλύτερα κόστη του φαινομένου (EPRS, 2021· Legislative Train, n.d.). (EPRS, 2021).

Η βιβλιογραφία τεκμηριώνει ότι οι ψηφιακές πρακτικές (παραβίαση λογαριασμών, απαιτήσεις για κωδικούς, έλεγχος συσκευών) είναι ισοδύναμα παρεμβατικές με δια ζώσης παρακολούθηση και συχνά συνυπάρχουν με offline βία (SPARC, 2022). (Dragiewicz et al., 2018; SPARC, 2022). Επιπλέον, νεότερα δεδομένα καταδεικνύουν ότι η τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία σε οικείες σχέσεις εμφανίζει υπο-τύπους με διαφορετικές δυναμικές και συγκείμενα (Boxall et al., 2025), επιβεβαιώνοντας ότι η διαδικτυακή καταδίωξη λειτουργεί ως επέκταση και εντατικοποίηση υπαρχόντων σχέσεων εξουσίας.

4.3.5. Διαδικτυακός εκβιασμός/ εξαναγκασμός

Ο διαδικτυακός εκβιασμός/ εξαναγκασμός (cyber sextortion) αφορά την απειλή δημοσιοποίησης σεξουαλικού περιεχομένου για να εξαναγκαστεί το θύμα σε περαιτέρω ενέργειες. Διακρίνεται σε σεξουαλικής συμμόρφωσης (εξαναγκασμός για περαιτέρω εικόνες/πράξεις) και χρηματική (εκβίαση για πληρωμή). Εννοιολογικά, ο όρος προέρχεται από τον σεξουαλικό εξαναγκασμό (sextortion), μια μορφή μη σωματικού εξαναγκασμού που συνήθως περιλαμβάνει εκβιασμούς, απειλές ή/και δωροδοκία προς ένα άτομο, ώστε να πραγματοποιήσει σεξουαλικές πράξεις, να τις απαθανατίσει και να στείλει προσωπικές φωτογραφίες, πληροφορίες ή να ικανοποιήσει κάποιο άλλο κακόβουλο αίτημα. Συχνά, χρησιμοποιείται για να συνεχίσει και να επεκτείνει τη ζημιά μιας δια ζώσης σεξουαλικής κακοποιητικής πράξης. Ο διαδικτυακός εκβιασμός/ εξαναγκασμός συχνά σχετίζεται ή/και αποτελεί συνέχεια της μη συναινετικής χρήσης εικόνων και βίντεο, αλλά διαφέρει από αυτή κυρίως ως προς τρία σημεία: εκτυλίσσεται στον κυβερνο-χώρο, υπάρχει κατοχή υλικού συχνά χωρίς τη συμβολή του ατόμου που εικονίζεται και ασκείται εκβιασμός με απώτερα κίνητρα (Açar, 2016). Αυτό σημαίνει ότι τα εμπλεκόμενα άτομα να μην έχουν συναντηθεί δια ζώσης ποτέ, οπότε το έγκλημα λαμβάνει χώρα αποκλειστικά στο

διαδίκτυο, ενώ στην μη συναινετική χρήση εικόνων και βίντεο, συνήθως, η βία ασκείται αφού προϋπάρχουν ερωτικές σχέσεις, ο/η δράστης-ρια έχει στην κατοχή του/της φωτογραφίες ή άλλου είδους προσωπικό υλικό του θύματος, χωρίς απαραίτητα να έχει συμβάλει το ίδιο στη δημιουργία αυτού του υλικού, και, τέλος, το θύμα, εξαναγκάζεται σε πράξεις σεξουαλικού, συμπεριφορικού ή οικονομικού χαρακτήρα, εν μέσω απειλών για δημοσιοποίηση των προσωπικών αυτών εικόνων (O'Malley & Holt, 2020).

Τα τελευταία έτη καταγράφεται απότομη αύξηση καταγγελιών με ισχυρή μετατόπιση σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης και gaming. Η ετήσια έκθεση του FBI IC3 (2024) τεκμηριώνει ραγδαία άνοδο αναφορών διαδικτυακού εξαναγκασμού, συμπεριλαμβανομένου οικονομικού εκβιασμού ανηλίκων. Μεγάλης κλίμακας μελέτη της Thorn (2025) σε νέους/ες βρίσκει ότι 81% των απειλών συνέβησαν αποκλειστικά online, με σημαντική μερίδα θυμάτων να είναι κάτω των 13 ετών, και το 1/3 να γνωρίζει τον δράστη από τον offline κύκλο (Thorn, 2025). Σε διεθνές επίπεδο, τεκμηριώνεται συμμετοχή οργανωμένων ομάδων για οικονομικό εκβιασμό, συχνά διασυνοριακά (WeProtect, 2024).

Οι δράστες ποικίλλουν από πρώην/νυν συντρόφους έως οργανωμένα δίκτυα που «βιομηχανοποιούν» το έγκλημα με manuals και «οδηγούς» εκβίασης διαθέσιμους σε πλατφόρμες (YouTube/Telegram), με συγκεκριμένες «συνταγές» στόχευσης εφήβων (The Guardian, 2024). Παράλληλα, AI/deepfakes αξιοποιούνται για κατασκευή ψευδών σεξουαλικών εικόνων και εκβιασμό. Αναλύσεις της Europol αναγνωρίζουν τις deepfake-τεχνικές ως αυξανόμενη απειλή για εκβίαση/απάτες (Europol, 2022· 2024/25).

4.3.6. Διαδικτυακή έμφυλη ρητορική μίσους

Η διαδικτυακή έμφυλη ρητορική μίσους (online gendered hate speech) είναι ένας ευρύτερος όρος, ο οποίος χρησιμοποιείται για να περιγράψει "*Οποιαδήποτε μορφή προσβλητικών, κακόβουλων και δηκτικών σχολίων, τα οποία απευθύνονται σε κάποιο άτομο μέσω εφαρμογών social media, εφαρμογών μηνυμάτων και forum*". Συχνά παίρνει την μορφή σεξουαλικοποίησης, αντικειμενοποίησης ή λήψης άλλων κακόβουλων σχολίων αναφορικά με το φύλο. Σύμφωνα με το EIGE: "*Η διαδικτυακή έμφυλη ρητορική μίσους προωθεί το μίσος ενάντια στις γυναίκες εξαιτίας του φύλου ή του φύλου και άλλων παραγόντων. Επίσης δικαιολογεί, διασπείρει και υποκινεί το μίσος στη βάση του φύλου*." (EIGE, 2022, σελ. 54). Διακρίνεται από την παρενόχληση, επειδή φέρει ρητή ή έμμεση υποκίνηση εχθρότητας και κοινωνικού αποκλεισμού. Συχνά, θύματα αυτής της μορφής

βίας είναι γυναίκες πολιτικοί, δημοσιογράφοι, ακτιβίστριες υπέρ των ανθρώπινων δικαιωμάτων, φεμινίστριες κα., οι οποίες στοχοποιούνται εξαιτίας της κοινωνικής τους δράσης. Στην κατηγορία της ρητορικής μίσους ανήκουν και τα σεξιστικά και μισογυνικά σχόλια που δημοσιεύονται στο διαδίκτυο, ακόμη και αν δεν απευθύνονται σε συγκεκριμένα άτομα, αλλά στοχοποιούν τις γυναίκες και τις θηλυκότητες συνολικά.

Η διαδικτυακή έμφυλη ρητορική μίσους έχει πάρει σημαντικές διαστάσεις με τη διάδοση διαδικτυακών χώρων, γνωστών με τον όρο ανδρόσφαιρα (manosphere). Πρόκειται για το σύνολο των ιστότοπων, ιστολογίων και διαδικτυακών φόρουμ που προωθούν την αρρενωπότητα, τον μισογυνισμό και την αντίθεση στον φεμινισμό. Οι κοινότητες εντός της ανδρόσφαιρας περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, ακτιβιστές για τα δικαιώματα των ανδρών, που θεωρούν ότι απειλούνται από τις διεκδικήσεις του φεμινισμού, ότι η κοινωνία είναι προκατειλημμένη εναντίον των ανδρών λόγω της επιρροής του φεμινισμού και ότι οι φεμινίστριες προωθούν τη μισανδρία. Η ρητορική που αναπτύσσεται σε αυτούς τους χώρους έχει συσχετιστεί με τη διαδικτυακή παρενόχληση και με μαζικούς πυροβολισμούς που υποκινούνται από το μισογυνισμό. Η ανδρόσφαιρα έχει εισχωρήσει στην κυρίαρχη κουλτούρα, διαμορφώνει μια μισογυνική στάση της κοινωνίας απέναντι στις γυναίκες (και διαμορφώνεται από αυτή) και εξυμνεί την έμφυλη βία, την οποία με τον τρόπο αυτό τροφοδοτεί.

Παραδείγματα πρακτικών έμφυλης ρητορικής μίσους είναι:

- Στοχευμένα hashtags που συνοδεύονται από απειλές βίας και σεξουαλικοποιημένη ειρωνεία προς γυναίκες πολιτικούς.
- «Συντονισμένα ρεύματα» σχολίων σε δημοσιεύσεις δημοσιογράφων με ύβρεις, ψευδείς κατηγορίες και σεξουαλικές απειλές
- Ανακύκλωση μισογυνικών μιμίδιων από χώρους της μανόσφαιρας προς mainstream πλατφόρμες, δημιουργώντας περιβάλλον κανονικοποίησης.

…….

Οι μορφές της έμφυλης διαδικτυακής βίας που παρουσιάστηκαν είναι ενδεικτικές και δεν αποτελούν εξαντλητικό κατάλογο. Συνιστούν αναλυτικές κατηγορίες που συχνά αλληλεπικαλύπτονται και μετασχηματίζονται ανάλογα με το κοινωνικοτεχνικό πλαίσιο και τις σχέσεις ισχύος. Η τεκμηρίωση, συνεπώς, απαιτεί ευέλικτες μεθοδολογίες και διαρκή επικαιροποίηση της τυπολογίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

ΚΕΘΙ (2020). *Γλωσσάρι για τη βία κατά των γυναικών και την ισότητα των φύλων.* https://www.kethi.gr/blog/glossari-gia-ti-bia-kata-ton-gynaikon-kai-tin-isotita-ton-fylon

ΚΕΘΙ (2024). *Διαδικτυακή βία κατά των νεαρών γυναικών. Συνοπτική έκθεση.* https://www.kethi.gr/ereunes-meletes/diadiktyaki-bia-kata-ton-gynaikon-synoptiki-ekthesi

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Açar, K. V. (2016). Sexual extortion of children in cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology, 10*(2), 110–126. http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.163398

Associated Press. (2024). *Instagram begins blurring nudity in messages to protect teens and fight sexual extortion*. https://apnews.com/article/instagram-meta-nudity-sexual-extortion-social-7bea9b1244ea023fb85265672bcd6560

Backe, E. L., Lilleston, P., & McCleary-Sills, J. (2018). Networked Individuals, Gendered Violence: A Literature Review of Cyberviolence. *Violence and Gender, 5*(3), 135–146. https://doi.org/10.1089/VIO.2017.0056

Barak, A. (2005). Sexual Harassment on the Internet. *Social Science Computer Review, 23*(1), 77-92. https://doi.org/10.1177/0894439304271540

Barker-Clarke, E. (2023). Girls navigating the context of unwanted dick pics: 'Some things just can't be unseen'. *Youth, 3*(3), 935–953. https://doi.org/10.3390/youth3030060

Bonam, M., Rayavaram, P., Abbasalizadeh, M., Lee, C. S., Pattavina, A., & Narain, S. (2025). Current research, challenges, and future directions in stalkerware detection techniques for mobile ecosystems. In *Proceedings of the 20th International Conference on Security and Cryptography (SECRYPT 2025)*. e Directions in Stalkerware Detection Techniques for Mobile Ecosystems. DOI: 10.5220/0013371700003899

Boxall, H., et al. (2025). Unpacking variation in technology-facilitated intimate partner violence subtypes. *Journal of Family Violence*. https://doi.org/10.1007/s10896-025-00928-8

Boyd, D. (2010). Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications. In Z. Papacharissi (Ed.), *A networked self* (pp. 39–58). Routledge.

Council of Europe. (n.d.). *Cyberviolence against women*. https://www.coe.int/en/web/cyberviolence/cyberviolence-against-women Portal

Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A., Salter, M., Suzor, N., Woodlock, D., & Harris, B. (2018). Technology-facilitated coercive control: Domestic violence and the competing roles of digital media platforms. *Feminist Media Studies, 18*(4), 609–625. https://doi.org/10.1177/15248380251333411

Drebing, H., Bailer, J., Anders, A., Wagner, H., & Gallas, C. (2014). Cyberstalking in a large sample of social network users: Prevalence, characteristics, and impact on victims. Cyberpsychology, Behavior and Social Networking, 17(2), 61–67. https://psycnet.apa.org/doi/10.1089/cyber.2012.0231

Dunn, S. (2020). Technology-facilitated gender-based violence: an overview. *Suzie Dunn," Technology-Facilitated Gender-Based Violence: An Overview"* Centre for International Governance Innovation: Supporting a Safer Internet Paper, (1).

Economist Intelligence Unit. (2021). *Measuring the prevalence of online violence against women*. Economist Impact.

EIGE. (2017). *Cyber violence against women and girls*. European Institute for Gender Equality.

EIGE. (2022). *Combating cyber violence against women and girls*. European Institute for Gender Equality.

EIGE. (2022). *Cyber violence against women and girls: Key terms and concepts*.

EIGE. (2024). *Cyber violence against women and girls* [Measurement framework update].

Erreygers, S. A., Vandebosch, H., Vranjes, I., Baillien, E., & De Witte, H. (2019). Exposure to cyberbullying in WhatsApp classmates' groups: The role of perceived popularity. *Children and Youth Services Review, 99*, 319–326. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104614

European Parliamentary Research Service. (2021). *Combating gender-based violence: Cyber violence (PE 662.621)*. European Parliament. European Parliament

European Parliamentary Research Service. (2024). *Cyber violence against women in the EU* (EPRS Briefing 767146). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/767146/EPRS_BRI%282024%29767146_EN.pdf?utm_source=chatgpt.com

European Parliamentary Research Service/EPRS (2021). *Combating gender-based violence: Cyber violence European added value assessment.* Niombo Lomba, Cecilia Navarra and Meenakshi Fernandes, European Added Value Unit, Directorate-General for Parliamentary Research Services (EPRS). https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)662621

Europol Innovation Lab. (2022). *Facing reality? Law enforcement and the challenge of deepfakes*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol_Innovation_Lab_Facing_Reality_Law_Enforcement_And_The_Challenge_Of_Deepfakes.pdf?utm_source=chatgpt.com

FBI Internet Crime Complaint Center. (2024). *IC3 annual report*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ic3.gov/AnnualReport/Reports/2024_IC3Report.pdf?utm_source=chatgpt.comFBI Jacksonville. (2025, August). *Staying one step ahead: How to protect kids from emerging online threats*.

Gerhardt, D., et al. (2025). AirTag-facilitated stalking protection. *USENIX Security '25*. https://www.usenix.org/conference/usenixsecurity25/presentation/gerhardt

Håkansson, S. (2021). Do women pay a higher price for power? Gender bias in political violence in Sweden. *The journal of politics, 83*(2), 515-531.

Haynes, J. (2018). Legislative approaches to combating "Revenge Porn": A multijurisdictional perspective. *Statute Law Review, 39*(3), 319–336. https://doi.org/10.1093/slr/hmx008

Henry, N. (2020). Technology-facilitated domestic and sexual violence: A review. *Violence Against Women, 26*(15–16), 1828–1854. doi: 10.1177/1077801219875821.

Henry, N., & Powell, A. (2018). Technology-facilitated sexual violence: A literature review of empirical research. *Trauma, Violence, & Abuse, 19*(2), 195–208. doi: 10.1177/1524838016650189

Hicks, J. (2021). *Global evidence on the prevalence and impact of online gender-based violence*. K4D Helpdesk Report. Institute of Development Studies. DOI:10.19088/K4D.2021.140

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research, 14*(3), 206–221. https://doi.org/10.1080/13811118.2010.494133

ICFJ & UNESCO. (2022). *The Chilling: A global study of online violence against women journalists*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.icfj.org/sites/default/files/2022-11/ICFJ_UNESCO_The%20Chilling_2022_1.pdf?utm_source=chatgpt.com

Jane, E. A. (2014). "Back to the kitchen, cunt": Speaking the unspeakable about online misogyny. *Continuum, 28*(4), 558–570. https://doi.org/10.1080/10304312.2014.924479

Kira, B. (2024). When non-consensual intimate deepfakes go viral. *Computer Law & Security Review, 54*, 105002. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2024.106024

Krook, M. L., & Restrepo Sanín, J. (2020). The cost of doing politics? Analyzing violence and harassment against female politicians. *Perspectives on Politics, 18*(3), 740-755. https://doi.org/10.1017/S1537592719001397

Legislative Train Schedule. (n.d.). *Combating gender-based cyber violence*. European Parliament.

Lumsden, K., & Morgan, H. (2017). Media framing of trolling and online abuse: Silencing strategies, symbolic violence, and victim blaming. *Feminist Media Studies, 17*(6), 926–940. https://doi.org/10.1080/14680777.2017.1316755

Mangeard, P., et al. (2024). WARNE: A stalkerware evidence collection tool. *Forensic Science International: Digital Investigation, 48*, 301626. https://doi.org/10.1016/j.fsidi.2023.301677

McGlynn, C., & Rackley, E. (2017). Image-based sexual abuse. *Oxford Journal of Legal Studies, 37*, 1–17. https://doi.org/10.1093/ojls/gqw033

O'Malley, R. L., & Holt, T. J. (2020). An exploration of the illicit trade of non-consensual intimate images on mainstream networks. *Deviant Behavior, 41*(11), 1431–1446.

Offenburg University of Applied Sciences. (2025). *Sexual Harassment in Valorant and Overwatch Voice Chats* [Study summary]. https://www.polygon.com/gaming/551632/valorant-overwatch-sexual-harassment-study-offenburg-university/?utm_source=chatgpt.com

O'Malley, R. L., & Holt, K. M. (2022). Cyber Sextortion: An Exploratory Analysis of Different Perpetrators Engaging in a Similar Crime. *Journal of interpersonal violence, 37*(1-2), 258–283. https://doi.org/10.1177/0886260520909186

Over, H., et al. (2025). Understanding the influence of online misogyny in schools. *PLOS ONE, 20*(7), e0299339. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0299339

Pew Research Center. (2022, December 15). *Teens and cyberbullying 2022*. https://www.pewresearch.org/internet/2022/12/15/teens-and-cyberbullying-2022/ Pew Research Center

Powell, A., & Henry, N. (2016). Technology-facilitated sexual violence victimization: Results from an online survey of Australian adults. *Journal of Interpersonal Violence, 34*(17), 1–29. https://doi.org/10.1177/0886260516672055

Ray, A., et al. (2024). Sextortion: A scoping review. *Trauma, Violence, & Abuse*. doi: 10.1177/15248380241277271

Sambasivan, N., Batool, A., Ahmed, N., Matthews, T., Thomas, K., Gaytán-Lugo, L., Nemer, D., Bursztein, E., Churchill, E., & Consolvo, S. (2019). *"They don't leave us alone anywhere we go": gender and digital abuse in South Asia.* New York: CHI. https://doi.org/10.1145/3290605.3300232

Shafqat, N., et al. (2023). Track you: A deep dive into safety alerts for Apple AirTags. *Proceedings on Privacy Enhancing Technologies, 2023*(4), 441–460. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://petsymposium.org/popets/2023/popets-2023-0102.pdf?utm_source=chatgpt.com

SPARC. (2022). *Technology-Facilitated Stalking Fact Sheet*. Stalking Prevention, Awareness, and Resource Center. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.stalkingawareness.org/wp-

content/uploads/2022/12/SPARC-Stalking-Techology-Fact-Sheet.pdf?utm_source=chatgpt.com

Sugiura, L. (2021). *The Incel Rebellion: The Rise of the Manosphere and the Virtual War Against Women*. (Emerald Studies In Digital Crime, Technology and Social Harms). Emeral Publishing Limited. https://doi.org/10.1108/9781839822544

The Guardian. (2024). *Sextortion guides and manuals found on platforms*.

Thorn. (2025). *The state of sextortion*. https://www.thorn.org/blog/the-state-of-sextortion-in-2025/?utm_source=chatgpt.com

UN Women. (2020). *Online and ICT-facilitated violence against women and girls*.

UN Women. (2021). *Online and ICT-facilitated violence against women and girls during COVID-19.* https://www.unwomen.org

UN Women. (2023). *Technology-facilitated violence against women: Taking stock of evidence and data collection*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-04/Technology-facilitated-violence-against-women-Taking-stock-of-evidence-and-data-collection-en.pdf?utm_source=chatgpt.com

UN Women. (2025). *FAQs: Digital abuse, trolling, stalking and other forms of TF-VAWG*. UN Women. https://www.unwomen.org/en/articles/faqs/digital-abuse-trolling-stalking-and-other-forms-of-technology-facilitated-violence-against-women?utm_source=chatgpt.com

UN, Women and World Health Organization. (2023). *Technology-facilitated violence against women: Taking stock of evidence and data collection*. https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2215

Vallerga, M., et al. (2022). Hegemonic masculinities in the “manosphere”: A thematic analysis. *Analyses of Social Issues and Public Policy, 22*(1), 133–161. https://doi.org/10.1111/asap.12308

Van der Wilk, A. (2018). Cyber violence and hate speech online against women. *Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 1*-76.

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf

Walker, K., & Sleath, E. (2017). A systematic review of the current knowledge regarding revenge pornography and non-consensual sharing of sexually explicit media. *Aggression and Violent Behavior, 36,* 9–24. https://doi.org/10.1016/J.AVB.2017.06.010

WeProtect Global Alliance. (2024). *The rise of sextortion and responses to a growing crime*. https://www.weprotect.org/thematic/sextortion/?utm_source=chatgpt.com

Wired. (2023, Dec. 1). Deepfake porn is out of control. *WIRED*. https://www.wired.com/story/deepfake-porn-is-out-of-control/?utm_source=chatgpt.com

Ενότητα 5. Τρόποι και μέσα προσέγγισης των θυμάτων από τους δράστες. Παραδείγματα.

Οι δράστες διαδικτυακής έμφυλης βίας χρησιμοποιούν μια σειρά από στρατηγικές για να προσεγγίσουν και να χειραγωγήσουν τα θύματα. Οι τακτικές αυτές συνδέονται στενά με έμφυλα στερεότυπα, πατριαρχικές αντιλήψεις και την ανισότητα ισχύος μεταξύ των φύλων (Powell & Henry, 2017).

5.1 Δημιουργία ψεύτικης ταυτότητας (catfishing)

Το φαινόμενο του catfishing περιγράφει τη χρήση ψευδών (κατασκευασμένων ή κλεμμένων) διαδικτυακών ταυτοτήτων/προφίλ και κλεμμένων φωτογραφιών με σκοπό την εξαπάτηση άλλων χρηστών και την απόσπαση προσωπικού περιεχομένου, συχνά σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης και εφαρμογές γνωριμιών. Αυτή η πρακτική επιτρέπει στους δράστες να αποκρύπτουν την πραγματική τους ταυτότητα και να κερδίζουν την εμπιστοσύνη του θύματος με παραπλανητικό τρόπο (Whitty & Buchanan, 2016). Αν και μπορεί να εμφανιστεί ως απλή ψυχολογική ανάγκη για απόδραση ή πειραματισμό με την ταυτότητα, συχνά συνδέεται με κακόβουλες πρακτικές όπως οικονομική απάτη, σεξουαλική παρενόχληση ή ψυχολογική κακοποίηση (March et al., 2022) και έμφυλη βία (Drouin et al., 2017).

Η σύγχρονη βιβλιογραφία τεκμηριώνει ότι οι δράστες αξιοποιούν την ανωνυμία, τη δυνατότητα μαζικής στόχευσης και τις σχεδιαστικές «ευκολίες» των πλατφορμών (affordances) για κλιμάκωση χειριστικών σχέσεων και οικονομική ή/και σεξουαλική εκμετάλλευση (Powell & Henry, 2017; Henry et al., 2024; EIGE, 2025). Η εξαπάτηση με ψευδή διαδικτυακή ταυτότητα δεν περιορίζεται σε μεμονωμένα περιστατικά, αλλά αποτελεί κομμάτι ευρύτερων προτύπων διαδικτυακής έμφυλης βίας και ελέγχου (Henry & Powell, 2018) και συνδυάζεται με πρακτικές όπως το grooming ή το sextortion (Whitty & Buchanan, 2016). Συχνά, λειτουργεί ως «είσοδος» για την απόσπαση υλικού που μετά χρησιμοποιείται σε εκβιασμό ή ανακυκλώνεται σε πλατφόρμες. Η πρόσφατη βιβλιογραφία καταγράφει αυξημένη χρήση συνθετικών απεικονίσεων (NSII/deepfakes) και επικαλύψεις με άλλες μορφές κακοποίησης (κυβερνοπαρενόχληση, κύκλοι εκδίκησης/ελέγχου). Σε περιβάλλοντα γνωριμιών, το *catfishing* συχνά «βιομηχανοποιείται» με οργανωμένες ομάδες που χειρίζονται πολλαπλά προφίλ, σενάρια συνομιλίας και ροές πληρωμών. (Wang et al., 2024· Europol, 2024). Οι επισκοπήσεις υπογραμμίζουν την ανεπαρκή έρευνα στα ποσοστά δημιουργίας συνθετικών εικόνων αλλά σαφή τάση διεύρυνσης του φαινομένου (Henry et al., 2024· Umbach et al., 2024· Paradiso et al., 2023).

Ενδεικτικά «σημάδια» ανίχνευσης της πρακτικής αυτής είναι:

- Υπερβολικά «καλογυαλισμένο» προφίλ, δυσαναλογία ακολούθων/αλληλεπιδράσεων, ασυμφωνίες μεταδεδομένων εικόνων.
- Επίμονη μετακίνηση συνομιλίας εκτός πλατφόρμας και πίεση για μυστικότητα.
- Ταχεία ερωτική κλιμάκωση και παραγωγή οικείου περιεχομένου, συχνά με προτροπή για κάμερα χωρίς αμοιβαιότητα.
- Αιτήματα χρημάτων, κρυπτονομισμάτων ή «επενδύσεων», ή απειλές δημοσιοποίησης υλικού.

  Τα παραπάνω συνάδουν με τις κατηγοριοποιήσεις κινδύνων που τεκμηριώνει η αστυνομική νοημοσύνη της ΕΕ για *romance fraud*/*sextortion* και λογαριασμούς-δέλεαρ (Europol, 2024).

5.2 Σταδιακή δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης (grooming)

Ο όρος grooming αναφέρεται στη συστηματική διαδικασία κατά την οποία ένα άτομο, συνήθως ενήλικος δράστης, επιδιώκει να οικοδομήσει σταδιακά μια σχέση εμπιστοσύνης με ανήλικα ή ευάλωτα άτομα με σκοπό την εκμετάλλευση, τη χειραγώγηση και τη σεξουαλική κακοποίηση (Craven et al., 2006). Η σύγχρονη βιβλιογραφία τοποθετεί το *grooming* στο πλαίσιο της έμφυλης διαδικτυακής βίας, υπογραμμίζοντας ότι οι πρακτικές αυτές αναπαράγουν την πατριαρχική κουλτούρα ελέγχου και εκμετάλλευσης σωμάτων και ταυτοτήτων θηλυκοτήτων (Powell & Henry, 2017).

Δεν πρόκειται για μεμονωμένη πράξη, αλλά για πολυδιάστατη στρατηγική που περιλαμβάνει την προσέγγιση, συναισθηματική επένδυση, ψυχολογική χειραγώγηση, κανονικοποίηση της σεξουαλικής θεματολογίας, τη σταδιακή μείωση των αντιστάσεων του θύματος και, συχνά, ψηφιακά μέσα εκφοβισμού ή ενοχοποίησης (Craven et al., 2006· Kloess et al., 2017). Ο δράστης επενδύει χρόνο για να δημιουργήσει μια ψευδή σχέση οικειότητας με το θύμα, χρησιμοποιώντας φιλοφρονήσεις, κοινά ενδιαφέροντα και συναισθηματική υποστήριξη για να μειώσει τις αντιστάσεις του θύματος και να το καταστήσει ευάλωτο (Kloess et al., 2017).

Οι δράστες grooming αξιοποιούν συχνά τις ψηφιακές τεχνολογίες για να αποκτήσουν πρόσβαση σε ανηλίκους, χρησιμοποιώντας μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διαδικτυακά παιχνίδια ή

εφαρμογές μηνυμάτων (Whittle et al., 2013). Η ανωνυμία και η ευκολία δημιουργίας ψεύτικων ταυτοτήτων ενισχύουν τη δυνατότητα των δραστών να προσεγγίσουν πιθανά θύματα (Williams et al., 2013).

Η διαδικασία αυτή ακολουθεί συχνά συγκεκριμένα στάδια:

- Εντοπισμός και στόχευση θύματος μέσω διαδικτυακών κοινοτήτων και κοινωνικών δικτύων.
- Καλλιέργεια εμπιστοσύνης μέσω συχνής επικοινωνίας, κολακείας και επίδειξης «κατανόησης», ψευδούς δηλαδή ενσυναίσθησης.
- Απομόνωση του θύματος από οικογένεια, φίλους και υποστηρικτικό δίκτυο, ώστε να μειωθούν οι εξωτερικές επιρροές.
- Σεξουαλικοποίηση της σχέσης, με σταδιακή εισαγωγή σεξουαλικού περιεχομένου, αιτήματα για φωτογραφίες ή βίντεο.
- Διατήρηση ελέγχου με χρήση μυστικότητας, απειλών, ενοχοποίησης, μηχανισμών πειθαναγκασμού ή «συνενοχής» (O'Connell, 2003).

Η έμφυλη οπτική είναι κρίσιμη για την κατανόηση του *grooming*. Τα κορίτσια, οι νέες γυναίκες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στοχοποιούνται δυσανάλογα, καθώς οι δράστες αξιοποιούν έμφυλα στερεότυπα ευαλωτότητας, υπακοής ή «σεξουαλικής διαθεσιμότητας». Στο πλαίσιο διαδικτυακών παιχνιδιών, εφαρμογών γνωριμιών ή κοινωνικών δικτύων, τα μοτίβα αυτά συχνά συνδυάζονται με πολιτισμικά στερεότυπα που κανονικοποιούν την υπεξουσία των θηλυκοτήτων (Livingstone et al., 2021).

Επιπλέον, η παγκόσμια έρευνα δείχνει ότι οι γυναίκες δημοσιογράφοι, οι ακτιβίστριες ή οι υπερασπίστριες δικαιωμάτων γίνονται συχνά στόχοι *grooming* με στόχο την αποδόμηση της επαγγελματικής τους αξιοπιστίας, μέσω σεξουαλικοποιημένων απειλών ή υποτιμητικών σχολίων (UNESCO, 2020). Αυτό αποκαλύπτει τη σύνδεση του *grooming* με τον ευρύτερο κύκλο έμφυλης διαδικτυακής βίας.

5.3 Επικοινωνιακές τακτικές εκφοβισμού ή ενοχοποίησης

Πολλοί δράστες χρησιμοποιούν άμεσες ή έμμεσες απειλές, επιθετική γλώσσα ή επίκληση στο αίσθημα ενοχής για να χειραγωγήσουν το θύμα. Αυτή η τακτική μπορεί να οδηγήσει το άτομο

σε κατάσταση φόβου και υποταγής, μειώνοντας την ικανότητά του να αντισταθεί ή να ζητήσει βοήθεια (Citron, 2014).

Οι τακτικές εκφοβισμού και ενοχοποίησης αποτελούν βασικά εργαλεία ψυχολογικής χειραγώγησης στο πλαίσιο της διαδικτυακής έμφυλης βίας. Οι δράστες αξιοποιούν στρατηγικές επικοινωνίας που στοχεύουν στη μείωση της αυτοεκτίμησης του θύματος, την καλλιέργεια φόβου, στην επιβολή ελέγχου και στην ενίσχυση της εξάρτησης από το δράστη. Οι στρατηγικές αυτές συνήθως περιλαμβάνουν άμεσες ή έμμεσες απειλές (υπόσχεση βίας ή δημόσιας έκθεσης), λεκτική βία (σεξιστικά σχόλια, υβριστική γλώσσα, σεξουαλικοποιημένες επιθέσεις), διάδοση ψευδών πληροφοριών (δυσφήμιση με σκοπό την κοινωνική απομόνωση), κοινωνική ταπείνωση (δημόσια ή ιδιωτική ταπείνωση, με έμφαση στη «συνενοχή» ή την «πρόκληση» του θύματος), gaslighting (συστηματική αμφισβήτηση της αξιοπιστίας, της αντίληψης και των συναισθημάτων του θύματος (Douglas et al., 2019). Η έννοια του *gaslighting* είναι κεντρική εδώ: οι δράστες αμφισβητούν διαρκώς την αντίληψη και τα συναισθήματα του θύματος, με αποτέλεσμα την εσωτερίκευση αμφιβολιών και ενοχών (Mattsson, 2017). Η ενοχοποίηση χρησιμοποιείται, επίσης, συχνά ώστε να αποδοθεί στο θύμα ευθύνη για την κακοποιητική συμπεριφορά. Στο πλαίσιο της έμφυλης βίας, οι δράστες επιχειρούν να πείσουν τα θύματα ότι «προκάλεσαν» οι ίδιες την παρενόχληση, ή ότι θα τις εκθέσουν και θα ντροπιαστούν οι ίδιες για τη βία που υπέστησαν, ενισχύοντας έτσι συναισθήματα ντροπής και σιωπής (Henry & Powell, 2015). Η ενοχοποίηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με έμφυλα στερεότυπα: οι γυναίκες συχνά παρουσιάζονται ως «υπερβολικά συναισθηματικές» ή «προκλητικές», με αποτέλεσμα να θεωρείται ότι φέρουν ευθύνη για την παρενόχληση που υφίστανται (Henry & Powell, 2015). Αυτή η αντιστροφή ευθυνών ενισχύει τη σιωπή και δυσχεραίνει την καταγγελία.

Μέσω αυτών των επικοινωνιακών στρατηγικών, το θύμα μπορεί να δυσκολεύεται να αναγνωρίσει την κακοποίηση ή να αποζητήσει βοήθεια, διαιωνίζοντας τον κύκλο της βίας (Mattsson, 2017). Μάλιστα, η βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι οι επικοινωνιακές τακτικές εκφοβισμού και ενοχοποίησης δεν είναι απλώς «λεκτικά επεισόδια», αλλά συστηματικές στρατηγικές ελέγχου και καταπίεσης που συνδέονται με την πατριαρχική κουλτούρα και τις έμφυλες ανισότητες (Douglas et al., 2019).

Στο πεδίο της έμφυλης διαδικτυακής βίας, οι πρακτικές αυτές λειτουργούν ως μέσα κοινωνικού ελέγχου και πειθάρχησης των θηλυκοτήτων, αναπαράγοντας την πατριαρχική λογική

κυριαρχίας και επιβολής (Citron, 2014· Powell & Henry, 2017). Επιλέον, η έρευνα δείχνει ότι οι πρακτικές αυτές πλήττουν δυσανάλογα γυναίκες, ειδικά σε περιβάλλοντα όπου η δημόσια παρουσία τους αμφισβητείται (π.χ. πολιτική, δημοσιογραφία, ακαδημαϊκή κοινότητα) (Jane, 2014· Dragiewicz et al., 2018).

5.4 Εκμετάλλευση προσωπικών δεδομένων και ψηφιακής παρουσίας

Το doxing (ή doxxing) ορίζεται ως η σκόπιμη συλλογή και δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών κάποιου στο διαδίκτυο χωρίς τη συγκατάθεσή του, με σκοπό την παρενόχληση, τον εκφοβισμό ή την πρόκληση βλάβης (Douglas et al., 2019). Η συλλογή και χρήση προσωπικών πληροφοριών μπορεί να χρησιμοποιηθεί με σκοπό τον εκβιασμό, την κοινωνική απαξίωση ή τον έλεγχο του θύματος. Η πρακτική αυτή συνιστά μία από τις πιο απειλητικές μορφές έμφυλης διαδικτυακής βίας (Douglas, 2016).

Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν ονόματα, διευθύνσεις κατοικίας, αριθμούς τηλεφώνου, στοιχεία εργασίας ή ακόμα και οικονομικά δεδομένα, αλλά το *doxing* δεν περιορίζεται στη διαρροή διευθύνσεων ή τηλεφώνων, αλλά συχνά περιλαμβάνει φωτογραφίες, τοποθεσίες, καθώς και ψευδείς ή παραποιημένες πληροφορίες που στοχοποιούν το θύμα σεξιστικά ή σεξουαλικοποιημένα. Η πατριαρχική κουλτούρα ενισχύει αυτές τις πρακτικές, καθώς οι γυναίκες και οι θηλυκότητες γίνονται αντικείμενο στοχοποίησης με στόχο τη φίμωση και την απόσυρση από τον δημόσιο λόγο (Powell & Henry, 2017).

Οι δράστες doxing χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές, όπως αναζήτηση σε κοινωνικά δίκτυα, παραβίαση λογαριασμών ή συνδυασμό δημόσιων πηγών για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου «προφίλ» του θύματος (Bocij & McFarlane, 2003). Σε πολλές περιπτώσεις, τα δεδομένα κοινοποιούνται σε διαδικτυακές κοινότητες, με στόχο την κινητοποίηση μαζικών επιθέσεων ή την ενίσχυση του κοινωνικού στιγματισμού (Douglas, 2016). Συχνά, το *doxing* συνδέεται με μορφές *astroturfing*, δηλαδή συντονισμένες εκστρατείες που πολλαπλασιάζουν τις απειλές και ενισχύουν το κοινωνικό στίγμα (Douglas et al., 2019).

Από κοινωνιολογική σκοπιά, το doxing δεν αποτελεί απλώς μια παραβίαση δεδομένων, αλλά μια μορφή συλλογικής βίας που αξιοποιεί τη δύναμη της ψηφιακής δημοσιότητας για την άσκηση ελέγχου (Douglas et al., 2019). Η πατριαρχική κουλτούρα και οι έμφυλες ανισότητες συμβάλλουν στην εδραίωση της πρακτικής, καθώς οι γυναίκες συχνά στοχοποιούνται με σεξιστικό ή σεξουαλικοποιημένο περιεχόμενο (Powell & Henry, 2017), με αποτέλεσμα την ενίσχυση των

παραδοσιακών δομών σιωπής και κοινωνικού ελέγχου. Για παράδειγμα, γυναίκες πολιτικοί, δημοσιογράφοι και ακτιβίστριες στοχοποιούνται συστηματικά με δημοσίευση διευθύνσεων και σεξιστικών σχολίων (Dragiewicz et al., 2018).

……..

Οι τρόποι προσέγγισης των θυμάτων έμφυλης διαδικτυακής βίας από τους δράστες που παρουσιάστηκαν είναι ενδεικτικές, δεν αποτελούν εξαντλητική αναφορά και μπορεί να συνδυάζονται ως μια ευρύτερη στρατηγική προσέγγισης και θυματοποίησης γυναικών κα θηλυκοτήτων, ατομικά ή σε συλλογικές οργανωμένες επιθέσεις.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Bocij, P., & McFarlane, L. (2003). Cyberstalking: The technology of hate. The Police Journal, 76(3), 204–221. https://doi.org/10.1350/pojo.76.3.204.19420

Citron, D. K. (2014). *Hate crimes in cyberspace*. Harvard University Press.

Craven, S., Brown, S., & Gilchrist, E. (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Aggression, 12*(3), 287–299. https://doi.org/10.1080/13552600601069414

Douglas, D. M. (2016). Doxing: A conceptual analysis. *Ethics and Information Technology, 18*(3), 199–210. https://doi.org/10.1007/s10676-016-9406-0

Douglas, H., Harris, B. A., & Dragiewicz, M. (2019). Technology-facilitated domestic and family violence: Women's experiences. *British Journal of Criminology, 59*(3), 551–570. https://doi.org/10.1093/bjc/azy068

Douglas, H., Harris, B. A., & Dragiewicz, M. (2019). Technology-facilitated domestic and family violence: Women's experiences. *British Journal of Criminology, 59*(3), 551–570. https://doi.org/10.1093/bjc/azy068

Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A., Salter, M., Suzor, N. P., Woodlock, D., & Harris, B. (2018). Technology-facilitated coercive control: Domestic violence and the competing roles of digital media platforms. *Feminist Media Studies, 18*(4), 609–625. https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1447341

Drouin, M., Miller, D. A., Wehle, S. M., & Hernandez, E. (2017). Why do people lie online? "Because everyone lies on the internet." *Computers in Human Behavior, 74*, 213–223. https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.04.017

Europol. (2024). *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024* (doi:10.2813/442713). Publications Office of the EU.

Henry, N., & Powell, A. (2015). Embodied harms: Gender, shame, and technology-facilitated sexual violence. *Violence Against Women, 21*(6), 758–779. https://doi.org/10.1177/1077801215576581

Henry, N., & Powell, A. (2018). Technology-facilitated sexual violence: A literature review of empirical research. *Trauma, Violence, & Abuse, 19*(2), 195–208. https://doi.org/10.1177/1524838016650189

Henry, N., Flynn, A., & Powell, A. (2024). Image-based sexual abuse perpetration: A scoping review. *Trauma, Violence, & Abuse*. https://doi.org/10.1177/15248380241266137

Jane, E. A. (2014). 'Back to the kitchen, cunt': Speaking the unspeakable about online misogyny. *Continuum, 28*(4), 558–570. https://doi.org/10.1080/10304312.2014.924479

Kloess, J. A., Hamilton-Giachritsis, C. E., & Beech, A. R. (2017). Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms. *Sexual Abuse, 29*(6), 563–591. https://doi.org/10.1177/1079063215612442

Kloess, J. A., Seymour-Smith, S., & Hamilton-Giachritsis, C. E. (2017). The online grooming of children: Implications for social networking sites. *Computers in Human Behavior, 76*, 1-12.

Krook, M. L., & Restrepo Sanín, J. (2020). The cost of doing politics? Analyzing violence and harassment against female politicians. *Perspectives on Politics, 18*(3), 740–755. https://doi.org/10.1017/S1537592719001397

Lauder, C., et al. (2023). Catching the catfish: Exploring gender and the Dark Tetrad as predictors of catfishing perpetration. *Computers in Human Behavior*, 139, 107599. https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107599

Livingstone, S., Stoilova, M., & Nandagiri, R. (2021). *Children's data and privacy online: Growing up in a digital age*. London School of Economics and Political Science.

Mattsson, C. (2017). Gaslighting as a gendered phenomenon: Implications for intimate partner violence. *European Journal of Women's Studies, 24*(1), 66–80. https://doi.org/10.1177/1350506816659099

O'Connell, R. (2003). *A typology of child cybersexploitation and online grooming practices.* Cyberspace Research Unit, University of Central Lancashire.

Paradiso, M. N., Rollè, L., & Trombetta, T. (2023). Image-based sexual abuse associated factors: A systematic review. *Journal of Family Violence, 39*(5), 931–954. https://doi.org/10.1007/s10896-023-00557-z

Powell, A., & Henry, N. (2017). Sexual violence in a digital age. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-58047-4

Reyns, B. W., Henson, B., & Fisher, B. S. (2012). Stalking in the twilight zone: Extent of cyberstalking victimization and offending among college students. *Deviant Behavior, 33*(1), 1-25.

Ryan, S., & Taylor, J. (2024). An exploration of the motivations of catfish perpetrators and the emotions and feelings expressed by catfish victims. *Discover Data, 2*(1). https://doi.org/10.1007/s44248-024-00011-5

Umbach, R., et al. (2024). Non-consensual synthetic intimate imagery: Prevalence, attitudes, and behaviors. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*. https://doi.org/10.1145/3613904.3642382

UN Women. (2021). *Online and ICT-facilitated violence against women and girls during COVID-19*. https://www.unwomen.org

UN Women. (2024). *Creating safe digital spaces free of trolls, doxing, and hate speech*. https://www.unwomen.org/

UN Women. (2025). *FAQs: Digital abuse, trolling, stalking, and other forms of technology-facilitated violence against women*. https://www.unwomen.org/ UN Women

UNESCO. (2020). *Online violence against women journalists: A global snapshot of incidence and impacts*. UNESCO.

Wang, F., et al. (2024). The cyber-industrialization of catfishing and romance fraud. *Computers in Human Behavior*, 151, 108133. https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.108133

Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013). A review of young people's vulnerabilities to online grooming. *Aggression and Violent Behavior, 1*8(1), 62–70. https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.09.006

Whitty, M. T., & Buchanan, T. (2016). The online romance scam: A serious cybercrime. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 19*(2), 74–79. https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0612

Williams, R., Elliott, I. A., & Beech, A. R. (2013). Identifying sexual grooming themes used by Internet sex offenders. *Deviant Behavior, 34*(2), 135–152. https://doi.org/10.1080/01639625.2012.707550

Ενότητα 6: Ποιοτικές διαστάσεις και εμπειρικά δεδομένα του φαινομένου.

6.1 Εμπειρικά Δεδομένα

Στη σύγχρονη εποχή της ύστερης μετανεωτερικότητας οι κοινωνίες χαρακτηρίζονται από ρευστότητα, μεταβάσεις και μετατοπίσεις. Μέρος της μετάβασης είναι και η ψηφιακότητα η οποία αναπτύσσεται με ταχείς και άναρχους ρυθμούς, αναπαράγοντας ή δημιουργώντας πολλές φορές νέες μορφές έμφυλων ανισότητων στη βάση της ηλικίας, της φυλής, της εθνοτικής καταγωγής, καθώς και της αναπηρίας (UN Women and World Health Organization, March, 2023). Άξιο λόγου είναι ότι η τέλεση της Υποβοηθούμενης από την Τεχνολογία Έμφυλη Βία (ΥΤΕΒ) ενσωματώνει το συνεχές μεταξύ ψηφιακού και φυσικού χώρου, μπορεί να διαπράττεται εντός διαδικτύου και να συνεχίζεται έξω από αυτό, ή να ξεκινάει εκτός διαδικτύου και να ολοκληρώνεται διαδικτυακά. Επιπλέον μπορεί να ασκείται από κάποιο άτομο γνωστό ή άγνωστο στο θύμα (EIGE, 2021). Η ΥΤΕΒ αναδεικνύεται ως ένα πολυδιάστατο, διαπολιτισμικό και παγκόσμιο φαινόμενο που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες, όχι μόνο προκαλώντας τους ψυχολογική βλάβη και οδύνη, αλλά και αποτρέποντάς τις από την ψηφιακή συμμετοχή στην πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή.

Για αυτό τον λόγο αφενός η κατανόηση των ποιοτικών διαστάσεων και η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων σε διαφορετικά επίπεδα είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών και παρεμβάσεων και αφετέρου η υιοθέτηση μιας ενιαίας προσέγγισης για την διαδικτυακή βία με την ενίσχυση των ψηφιακών μέτρων προστασίας είναι το κλειδί για την αντιμετώπιση των διαδικτυακών κινδύνων που επηρεάζουν τις γυναίκες και τα κορίτσια.

Αναλύοντας το φαινόμενο διαπιστώνεται ότι η διαδικτυακή βία απευθύνεται σε γυναίκες κορίτσια και ευρύτερα σε θηλυκότητες, εδράζεται σε ανισορροπίες δυνάμεων, έμφυλες διακρίσεις και στερεότυπα που δομούνται σε πατριαρχικές σχέσεις εξουσίας και ενισχύεται από την εκθετική αύξηση της διαδικτυακής παρουσίας των χρηστών (EIGE, 2021). Οι γυναίκες αντιμετωπίζουν δυσανάλογους κινδύνους στο διαδίκτυο, όπως κυβερνο-παρακολούθηση, κυβερνο-παρενόχληση, ντοξίνγκ και κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων. Επιπλέον, οι εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης, ο αυτοματισμός και οι αλγόριθμοι επιδεινώνουν σε μεγάλο βαθμό την διαδικτυακή βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών καθώς επεκτείνουν την εμβέλεια των δραστών, επιτρέποντάς τους να διαπράττουν βίαιες πράξεις, όπως

αυτοματοποιημένη παρενόχληση, σεξουαλική κακοποίηση βάσει εικόνας ή διαδικτυακές διακρίσεις, από απόσταση (EIGE, 2022).

Το 2015 ερευνητικά δεδομένα του ΟΗΕ επισήμαναν ότι τα 3/4 των γυναικών και των κοριτσιών παγκοσμίως έχουν εκτεθεί σε κάποια μορφή διαδικτυακής βίας. Οι γυναίκες θεωρείται ότι είναι 28 φορές πιο πιθανόν από τους άνδρες να υποστούν κάποιο είδος διαδικτυακής παρενόχλησης (UNODC 2022). Κάποιες μορφές διαδικτυακής βίας διαπράττονται σχεδόν εξ ολοκλήρου σε βάρος γυναικών όπως για παράδειγμα η κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων, ενώ κάποιες άλλες όπως η κυβερνο-παρακολούθηση, όταν διαπράττονται σε βάρος αντρών, δεν έχουν τις ίδιες επιπτώσεις (EIGE 2022). Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRA) το 2020 διαπίστωσε ότι περισσότερο από το 13% των γυναικών σε ολόκληρη την ΕΕ έχουν υποστεί κυβερνο-παρενόχληση κατά τα τελευταία πέντε χρόνια. Αυτό το ποσοστό είναι πιο αυξημένο κατά 25% ιδιαίτερα στις νεαρές γυναίκες ηλικίας 16-29 ετών (FRA, 2022). Ο κυβερνο-εκφοβισμός και η κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων επηρεάζουν κυρίως τα κορίτσια και τις νεότερες γυναίκες ενώ η κυβερνο-παρενόχληση και η διαδικτυακή κλοπή ταυτότητας επηρεάζουν τις μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες (EIGE, 2022). Οι αναφορές για κυβερνο-παρενόχληση, είναι λίγες και ποικίλλουν μεταξύ των κρατών μελών. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη διαφορετική κλίμακα ευαισθητοποίησης, στις πολιτισμικές συμπεριφορές και το εκάστοτε νομικό πλαίσιο (FRA, 2022) (Σχήμα 18). Η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, οι θηλυκότητες από φυλετικές μειονότητες και διαφορετικές θρησκευτικές ομάδες βιώνουν υψηλά επίπεδα διαδικτυακής βίας λόγω των πολλαπλών ευαλωτοτήτων και ανισοτήτων, γεγονός που αποτυπώνεται στην ψυχική τους υγεία (Lomba, Navarra και Fernandes, 2021).

Figure 18. Percentage of women aged 16–29 years reporting experiences of cyber harassment in the past 12 months, by country (% of the population, 2020)

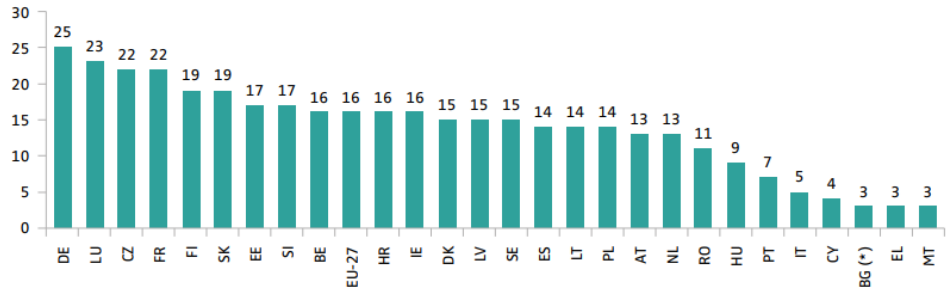

Πηγή: : FRA Fundamental Rights Survey, 2020

Η οδηγία της ΕΕ για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών καθορίζει ομοιόμορφους ποινικούς ορισμούς, για τις πιο συνηθισμένες μορφές διαδικτυακής βίας όπως η κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρηση προσωπικών εικόνων, η κυβερνο-παρενόχληση, ο κυβερνο-εκφοβισμός (συμπεριλαμβανομένου του κυβερνο-φλας και της διαρροής προσωπικών δεδομένων) και η ρητορική μίσους που βασίζονται στο φύλο, όχι όμως για όλες. Απαιτεί επίσης από τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν την αφαίρεση ορισμένου online περιεχομένου που ποινικοποιείται βάσει της οδηγίας και την παροχή ειδικών υπηρεσιών υποστήριξης για θύματα κυβερνο-εγκλημάτων. Ωστόσο, οι εθνικές πολιτικές για την καταπολέμηση της συχνά επικεντρώνονται στην προστασία των παιδιών και των νέων, παραγκωνίζοντας την έμφυλη διάστασή του φαινομένου (EIGE, 2022). Η Ρουμανία είναι η μόνη χώρα μέλος που έχει νόμους που καθορίζουν συγκεκριμένα την έμφυλη διαδικτυακή βία. Ορισμένες χώρες όπως η Ιταλία, η Κύπρος και η Σλοβενία έχουν υιοθετήσει νόμους που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένους τύπους της (π.χ. κυβερνο-εκφοβισμό, κυβερνο-παρενόχληση και κυβερνο-παρακολούθηση), ενώ η Γερμανία, η Βουλγαρία, η Πορτογαλία ασχολούνται με τη διαδικτυακή βία κυρίως με τη χάραξη πολιτικών σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία. Επιπλέον θέτουν τα θεμέλια για διασυνοριακή συνεργασία και τη διάχυση της έμφυλης διάστασης στις ψηφιακές πλατφόρμες (EIGE, 2022).

Συνήθης είναι και η διαδικτυακή ρητορική μίσους κατά των γυναικών ως νέα έκφανση του ψηφιακού έμφυλου χάσματος (Jane, 2017). Ένα δυσανάλογα υψηλό ποσοστό της διαδικτυακής έμφυλης ρητορικής μίσους εξακτινώνεται κατά γυναικών με δημόσιο λόγο (δημοσιογράφων, πολιτικών, υπερασπιστριών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φεμινιστριών), αξιώνοντας τη φίμωση των γυναικών και τη παρεμπόδιση της ίσης συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2022).

Επιπλέον, ακραία έμφυλη διαδικτυακή βία ασκείται στο σκοτεινό ιστό (dark web), όπου εκεί προωθούνται ως εμπορεύματα γυναίκες και κορίτσια με σκοπό την γενετήσια εκμετάλλευσή τους και αναρτώνται σε πλήθος παράνομων πλατφορμών (Tripathi & Dubey 2023).

Κατά την βιβλιογραφική επισκόπηση εντοπίστηκαν ποιοτικές έρευνες σχετικές με θέματα παρενόχλησης και κακοποίησης, οι οποίες έχουν καταδείξει ότι η διάκριση μεταξύ 'offline' και 'online' βίας καθίσταται θολή και αόρατη (Messing, Bagwell-Gray, Brown, Kappas, and Durfee, 2020). Τα αποτελέσματα των ερευνών ανέδειξαν την αποδόμηση των αντιλήψεων για έναν

«online-offline δυισμό» και κατέδειξαν τους τρόπους με τους οποίους τα διαδικτυακά περιβάλλοντα επιδεινώνουν τους κινδύνους βίας. Αυτοί είναι: η ανωνυμία ή η ψευδωνυμία των δραστών, οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα χρήσης ψευδών στοιχείων ή μια αίσθηση ατιμωρησίας, μειώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο τις αναστολές τους και ενθαρρύνοντας πιο επιθετική συμπεριφορά. Αυτές οι πρακτικές καθιστούν την ταυτοποίηση και τη δίωξη των δραστών εξαιρετικά δύσκολη, γεγονός που επιτείνει τη διαδικτυακή βία.

Μεταξύ των λίγων μελετών που συγκρίνουν διάφορες μορφές βίας που διευκολύνεται από την τεχνολογία (συμπεριλαμβανομένων της σεξουαλικής παρενόχλησης, της παρακολούθησης, του εκφοβισμού, του μίσους, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, της κακοποίησης βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων και της δυσφήμισης), οι περισσότερες διαπίστωσαν ότι οι πιο συχνά αναφερόμενες μορφές βίας που διευκολύνονται από την τεχνολογία και διαπράττονται στις γυναίκες είναι η σεξουαλική παρενόχληση και η παρακολούθηση. Αυτό επιβεβαιώνεται από πρόσφατη μελέτη της EIGE (2022) όπου η σύγκριση των μορφών διαδικτυακής βίας ανέδειξε τις ανωτέρω ως επικρατέστερες στις γυναίκες και κορίτσια. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι η μονιμότητα του επίμαχου παράνομου υλικού στο διαδίκτυο. Η μη δυνατότητα απόσυρσης του κακοποιητικού υλικού συνηγορεί στην επαναλαμβανόμενη κακοποίηση του θύματος, χωρίς να πράττεται καμία περαιτέρω ενέργεια από τον δράστη. Αν, επομένως, ο τελευταίος προβεί σε ανάρτηση προσωπικών δεδομένων του θύματος (doxing), τότε το προσωπικό αυτό υλικό βρίσκεται στην διάθεση κάθε νέου προσώπου που θα πληκτρολογήσει το όνομα του θύματος σε μηχανή αναζήτησης (Αστρίδου, 2024). Επιπλέον, αν τα στοιχεία που αναρτώνται επιτρέπουν και το φυσικό εντοπισμό του θύματος (π.χ. διεύθυνση οικίας), καθίσταται εφικτή η δια ζώσης άσκηση βίας (EIGE 2022). Τα συνήθη κίνητρα μπορεί να περιλαμβάνουν την πρόκληση βλάβης ή οδύνης στο θύμα, όπως τη σεξουαλικοποίηση του, ή τις οικονομικές απολαβές (EIGE 2022). Παράλληλα, η ανταλλαγή και ο διαμοιρασμός του παράνομου υλικού λαμβάνει χώρα εντός των κοινοτήτων. Ιδιαίτερα δημοφιλείς είναι αυτή η πρακτική στην κοινότητα ίνσελ, (πρόκειται για διαδικτυακές μισογυνιστικές ομάδες, όπως η Ανδρόσφαιρα/ manosrhere) όπου εκεί αναπαράγεται μια αντιφεμινιστική οπτική και θεωρείται ένας τρόπος συγκρότησης δεσμών μεταξύ των μελών τους (Hart & Huber 2023).

Μέσα σε αυτό το δαιδαλώδες τοπίο η ΥΤΕΒ ασκείται, σε πραγματικό ή όχι χρόνο χωρίς χωροταξικούς περιορισμούς από τα κινητά τηλέφωνα, το ίντερνετ τις ψηφιακές πλατφόρμες, τα

ηλεκτρονικά ταχυδρομεία, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης, το Διαδίκτυο των Πραγμάτων και τις συσκευές γεωεντοπισμού (EDVAW 2022).

Το 92% των δραστών που χρησιμοποιούν τέτοιο περιεχόμενο είναι άνδρες (Interpol 2019). Το παράδοξο είναι ότι ενώ υπάρχει το νομοθετικό πλαίσιο, οι υποθέσεις μη συναινετικής πορνογραφίας δε φθίνουν. Η Βρετανική Revenge Porn Helpline κατέγραψε ρεκόρ 250 υποθέσεων τον Απρίλιο του 2020 και σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ο αριθμός διπλασιάστηκε. Ακολούθως, η ιρλανδική φιλανθρωπική οργάνωση Refuge επιβεβαίωσε ότι η κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων ολοένα και αυξάνεται. Άξιο λόγου είναι ότι στην επικράτεια της Ιρλανδίας διέρρευσαν το 2023 χωρίς συναίνεση, 140.000 προσωπικές εικόνες. Τα αρχεία αυτά διακινούνται με διάφορους τρόπους, ενδεικτικά, μέσω Peer-to-Peer προγραμμάτων (P2P), μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μέσω συγκεκριμένων ιστοτόπων με περιορισμένη πρόσβαση (deepweb), ή μέσω ειδικών πλατφορμών που διαμοιράζουν αρχεία μεταξύ υπολογιστικών συστημάτων (Παπαθανασίου, 2022).

Αντιστοίχως και στην Ελλάδα τέτοια περιστατικά υποκαταγγέλονται. Ενθαρρυντικό είναι ότι το 2021 κατατέθηκε η πρώτη μήνυση κατά ατόμου για κακοποίηση βασισμένη σε μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων και του chatpic (στέγη εκδικητικής πορνογραφίας) από μια επιζώσα που εντόπισε τις προσωπικές της εικόνες στη εν λόγω πλατφόρμα. Ο δράστης πρωτοδίκως καταδικάστηκε. Γεγονός που δημιουργεί ένα αίσθημα δικαιοσύνης και για παρόμοιες υποθέσεις.

Τέλος, είναι κρίσιμο να αναφερθεί πως εν εξελίξει βρίσκεται στην Ελλάδα μια έρευνα από τη Datawo στο πλαίσιο του έργου CyberEqual: Εκπαίδευση των νέων για τη διαδικτυακή βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών. Η έρευνα έχει σχεδιαστεί για να αξιολογήσει την συχνότητα της ΥΤΕΒ στην Κύπρο, την Ελλάδα, την Ουκρανία, τη Λιθουανία και τη Σλοβακία καθώς και για να επιτρέψει την καλύτερη κατανόηση των εμπειριών, των προκλήσεων και των επιπτώσεων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και τα κορίτσια, ηλικίας 15 έως 35 ετών, στον διαδικτυακό χώρο.

Γίνεται κατανοητό ότι οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, είναι ένας από τους χώρους για την έκφραση εξαιρετικά αμφιλεγόμενων απόψεων σχετικά με την πολιτική, το φύλο, τη φυλή, την εθνική καταγωγή, δημιουργώντας δεσμούς αλληλεγγύης ανάμεσα σε μέλη ομάδων μίσους» (Josey 2010). Έτσι καλλιεργείται και αναπαράγεται η διαδικτυακή έμφυλη ρητορική μίσους

μέσω ηχώ-θαλάμων (echo champers). Δηλαδή, οι χρήστες εκτίθενται μόνο σε πλατφόρμες και κοινότητες των οποίων οι πεποιθήσεις συγκλίνουν. Η περιχαράκωση της επικοινωνίας είναι αναπόφευκτη, διότι υπερθεματίζει στην ενίσχυση των ιδεολογικών διαχωρισμών, ταξινομικών συλλογιστικών και αποκλεισμών κοινωνικών κατηγοριών καθιστώντας δυσχερή την αλληλεπίδραση με διαφορετικές απόψεις. Το αποτέλεσμα είναι η περαιτέρω ριζοσπαστικοποίηση των συμμετεχόντων και η ευδοκίμηση του εξτρεμισμού (de Roos et al. 2024) και της ρητορικής μίσους.

Η EIGE (2022) επισήμανε ότι τα κυριότερα εμπόδια για την εξάλειψη της διαδικτυακής βίας είναι τα εξής: το γεγονός ότι τα θύματα δεν καταγγέλλουν τις παράνομες πράξεις, με αποτέλεσμα την έλλειψη συγκρίσιμων δεδομένων, τον αυξημένο κίνδυνο που διατρέχουν οι γυναίκες και τα κορίτσια, την ποικιλία νομικών ορισμών και την ουδετερότητα ως προς των φύλο των διατάξεων επί των κυβερνο-εγκλημάτων, αποτυπώνοντας την απαξία του διαδικτυακού αδικήματος.

Η ρευστότητα του ψηφιακού περιβάλλοντος καθιστά τους δράστες ικανούς να ασκούν ασύγχρονο και σύγχρονο έλεγχο, βία με ακραίες επιπτώσεις στο θύμα και να παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ατιμώρητοι (EIGE 2022). Παρεισφρέουν στην ιδιωτική σφαίρα του θύματος μέσω πλατφορμών, και μέσων κοινωνικής δικτύωσης, και λειτουργούν με ευκολία, ανωνυμία και ταχύτητα, χρησιμοποιώντας διασυνοριακά στοιχεία, για να εκμεταλλευτούν την αδυναμία και την περιπλοκότητα της εφαρμογής του νόμου (EDVAW 2022). Η ανωνυμία και το άναρχο ψηφιακό περιβάλλον έχουν συνδεθεί με μία τάση ρήξης των αναστολών (EIGE 2019). Επομένως, οι χρήστες σε καθεστώς ανωνυμίας τείνουν να υιοθετούν συμπεριφορές, στις οποίες δεν θα προέβαιναν στον πραγματικό κόσμο, με αποτέλεσμα έναν ολοένα πιο εχθρικό διαδικτυακό περιβάλλον.

Επιπροσθέτως, είναι κοινός τόπος ότι μορφές της διαδικτυακής βίας συχνά εναλλάσσονται ή αλληλοσυμπληρώνονται με μορφές έμφυλης βίας που εκδηλώνονται στο φυσικό κόσμο (GREVIO 2021). Ως εκ τούτου, οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες μπορεί να αυξήσουν τους κινδύνους και τη σοβαρότητα της offline βίας κατά των γυναικών όπως για παράδειγμα η τεχνολογία GPS, η οποία χρησιμοποιείται από τους δράστες για να στοχεύουν, να παρακολουθούν και να επιφέρουν σωματική βία.

Οι γυναίκες που διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο offline βίας έχουν, αντιστοίχως μεγάλη πιθανότητα να υποστούν online βία, όπως για παράδειγμα οι νέες γυναίκες και κορίτσια, γυναίκες στην δημόσια ζωή, ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, μετανάστριες και γυναίκες με αναπηρίες. Οι εμπειρίες αυτών των ομάδων με την ηλεκτρονική βία καθοδηγούνται από δομικές ανισότητες και διασταυρούμενες μορφές διακρίσεων, οι οποίες ενίοτε επιδεινώνονται από ορισμένους συγκεκριμένους ψηφιακούς παράγοντες κινδύνου.

Η διαδικτυακή βία συνδέεται επίσης με offline πράξεις φυσικής, σεξουαλικής και συναισθηματικής βίας ως μέρος τους συνεχούς της βίας. Για παράδειγμα, μελέτες από τις ΗΠΑ έδειξαν ότι τα θύματα διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης σε ραντεβού είχαν επτά φορές περισσότερες πιθανότητες να έχουν βιώσει επίσης offline σεξουαλική βία. Διεθνής έρευνα σχετικά με τη βία κατά γυναικών δημοσιογράφων δείχνει επίσης πώς η διαδικτυακή βία μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω πράξεις βλάβης κατά των κοινωνικών δικτύων των θυμάτων (όπως συνάδελφοι, μέλη της οικογένειας ή φίλοι).

Ένα μεγάλο ζήτημα στην ΥΤΕΒ, όπως διαπιστώθηκε, είναι και η έλλειψη καθολικής αποδεκτής ορολογίας. Το πλήθος των νομικών ορισμών όπως π.χ ΥΤΕΒ, διαδικτυακή βία, κυβερνοβία, ψηφιακή έμφυλη βία, βία στο διαδίκτυο, έμφυλη κυβερνοβία καθιστούν δύσκολη την καταγραφή της πραγματικής έκτασης του φαινομένου, της αποτίμησης της σημασίας και των συνεπειών του φαινομένου. Επιπλέον, διαπιστώνονται νομικά ελλείμματα, κενά και θεσμικές ανεπάρκειες οδηγώντας, ενδεχομένως, στην ενοχοποίηση του θύματος ακόμη και στη δευτερογενή θυματοποίηση, δεδομένου της απουσίας εξειδικευμένης συμβουλευτικής ή νομικής συνδρομής και ασφαλώς στην έλλειψη λήψης κατάλληλων μέτρων πρόληψης.

Συμπερασματικά, η έμφυλη βία στο διαδίκτυο συνιστά ένα σύνθετο και πολυεπίπεδο φαινόμενο που χρήζει διεπιστημονικής προσέγγισης. Τα εμπειρικά δεδομένα από διεθνείς, ευρωπαϊκές και εθνικές μελέτες υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα για συντονισμένες δράσεις σε νομοθετικό και κοινωνικοπολιτισμικό επίπεδο, με έμφαση στην πρόληψη, την προστασία των θυμάτων και την αποτελεσματική δίωξη των δραστών. Η περαιτέρω έρευνα και η συστηματική συλλογή δεδομένων είναι απαραίτητες για την ακριβέστερη κατανόηση του προβλήματος και την ανάπτυξη στοχευμένων παρεμβάσεων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αστρίδου , Ε. (2024). *Ηλεκτρονικό έγκλημα και φύλο: Έμφυλη κυβερνοβία και σεξιστική ρητορική μίσους* [Διπλωματική εργασία, Διιδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δίκαιο και Πληροφορική», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. Θεσσαλονίκη.

Παπαθανασίου, Α.Χ. (2022). Κυβερνοέγκλημα, Ψηφιακή Εγκληματολογία & Κατάσχεση Ψηφιακών Δεδομένων. Στο Θ. Ι. Δαλακούρας (επιμ). Ηλεκτρονικό Έγκλημα: Ουσιαστικές και δικονομικές όψεις. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 235-288.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

de Roos, M. et al. (2024) “The Angry Echo Chamber: A Study of Extremist and Emotional Language Changes in Incel Communities over Time.” In: Journal of Interpersonal Violence. https://doi.org/10.1177/08862605241239451.

EDVAW Platform. (2022). The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform. Council of Europe. Available at: 1680a933ae (coe.int).

EIGE, 2022 g-cyber-violence-against-w UNODC omen-and-girls-developing-an-eu-measurement-framework.pdf

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2022). Combatting Cyber Violence against Women and Girls. ISBN 978-92-9486-063-7. DOI: 10.2839/182765

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2019). Gender equality and youth: opportunities and risks of digitalization – Main report. ISBN: 978-92-9470-632-4, DOI:10.2839/148393. Available at: https://eige.europa.eu/ publications/gender-equalityand-youth-opportunitiesandrisks-digitalisation.

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2021). Artificial intelligence, platform work and gender equality. Available at: Artificial intelligence, platform work and gender equality | European Institute for Gender Equality (europa.eu).

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights). 2020. “A long way to go for LGBTI equality: Questionnaire.”

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights). (2022). Bias in Algorithms. Artificial intelligence and Discrimination. Available at: Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination | European Union Agency for Fundamental Rights (europa.eu).

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), (2021). GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021.

Hart, G., & Huber, A. R. (2023). Five Things We Need to Learn About Incel Extremism: Issues, Challenges and Avenues for Fresh Research. Studies in Conflict & Terrorism, 1–17.

Interpol. (2019) "Crimes against Women: INTERPOL Makes Public Appeal to Help Track Fugitives." Www.interpol.int, 25 Nov. 2019. Available at: www.interpol.int/en/News-and Events/News/2019/Crimes-against-women-INTERPOL-makes-public-appeal-to-help-trackfugitives.

Jane, E. A. (2017). "Gendered Cyberhate: A New Digital Divide?", in Massimo Ragnedda & Glenn W. Muschert (eds.). Theorizing Digital Divides. Oxon: Routledge, pp. 158-198.

Joséy, C. S. (2010). Hate speech and identity: An analysis of neo-racism and the indexing of identity. *Discourse & Society, 21*(1), 27–39. https://doi.org/10.1177/0957926509345071

Lomba, N., Navarra, C. and Fernandes, M. (2021). Combating gender-based violence: Cyber violence, EPRS hwww.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_STU(2021)662621

Messing, J., M. Bagwell-Gray, M.L. Brown, A. Kappas, and A. Durfee. 2020. "Intersections of Stalking and Technology-Based Abuse: Emerging Definitions, Conceptualization, and Measurement." Journal of Family Violence 35 (7), pp. 693–704.)

Tripathi, R., & Dubey, S. (2023). *The Dark Web Ecosystem and the Risks It Poses to Women in Light of Contemporary Cyber Security Regulations*. *International Journal of Law Management & Humanities, 6*(2), 3380–3390

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). (2022). A Training Handbook for Criminal Justice Practitioners on Cyberviolence Against Women and Girls (CVAWG). Available at: Cyberviolence_Handbook_pdf.pdf (unodc.org).

UN Women & World Health Organization. (2023). *Technology-Facilitated Violence Against Women: Taking Stock of Evidence and Data Collection*. UN Women

Ενότητα 7: Διαθεματικότητα του φαινομένου. Χαρακτηριστικά του θύματος και δράστη. Ομάδες κίνδυνου και ευαλωτότητας.

7.1 Εννοιολογική Οριοθέτηση της διαθεματικότητας

Ο όρος διαθεματικότητα έχει τις ρίζες του στο Μαύρο Φεμινιστικό Κίνημα, ωστόσο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από την Αμερικανιδα Crenshaw Kimberle, θεωρητικό του δικαίου και κύρια εκπρόσωπο της κριτικής φυλετικής θεωρίας στο "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Anti-discrimination Doctrine Feminist Theory and Antiracist Politics" (1989). Η διαθεματικότητα, αναφέρεται τη θέση των μαύρων γυναικών στην αγορά εργασίας σε σχέση με την έμφυλη και φυλετική τους ταυτότητα. Η Crenshaw ανέδειξε τα τυφλά σημεία της δικαιοσύνης του Αμερικανικού δικαστηρίου κατά την απόρριψη της καταγγελίας πέντε έγχρωμων γυναικών για διπλή εργοδοτική διάκριση, λόγω φύλου και φυλής. Ανέλυσε την αδυναμία της δικαιοσύνης να διαχειριστεί πολλαπλές διακρίσεις παρόλο που συμβαίνουν ταυτόχρονα. Ουσιαστικά ανέδειξε την προβληματική τάση του να αντιμετωπίζουμε τις κατηγορίες της φυλής και του φύλου ως διακριτές και «αλληλοαποκλειόμενες (Crenshaw, 1989).

Στο δια ταύτα, οι ενάγουσες δεν προσλαμβανόντουσαν στις θέσεις γραφείου που προορίζονταν για λευκές γυναίκες, ούτε όμως και στην γραμμή παραγωγής όπως οι μαύροι άνδρες. Το κρίσιμο ήταν ότι η ανάλυση της Crenshaw ανέδειξε τις πολλαπλές διακρίσεις που υφίστανται οι μαύρες γυναίκες, τα δικαιώματα των οποίων δεν κατοχυρώνονται από τη νομοθεσία περί ισότητας αλλά και ούτε από την νομοθεσία περί φυλετικών διακρίσεων. Για να πείσει το δικαστήριο για τον άδικο αποκλεισμό, χρησιμοποίησε αλληγορικά την οδική διασταύρωση, ως σημείο σύγκλισης διαφορετικών αξόνων καταπίεσης. Επιπλέον, τοποθετεί την αορατότητα των μαύρων γυναικών μέσα σε ένα σύστημα πολλαπλών και σύνθετων αποκλεισμών. Η ανάλυση της Crenshaw σχετικά με τη διαθεματικότητα, τονίζει ότι οι κοινωνικές ταξινομητικές συλλογιστικές δημιουργούν πολύπλοκα δίκτυα καταπίεσης αλληλοεπιδρώντας με τους θεσμούς και τις δομές εξουσίας. Αναλυτικότερα, τονίζει την «αλληλένδετη φύση των κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων όπως η φυλή, η τάξη και το φύλο, που θεωρείται ότι δημιουργούν αλληλεπικαλυπτόμενα και αλληλεξαρτώμενα καταπιεστικά συστήματα» (Crenshaw, 1989). Επισημαίνει τον όρο της διαθεματικότητας (intersectionality), ως τρόπο συνυφασμένων σχέσεων, συστημάτων καταπίεσης και μορφών αποκλεισμού. Έχοντας στον πυρήνα της ανάλυσής της, τις εμπειρίες των Μαύρων

γυναικών, που βρίσκονται στη «διασταύρωση» φυλής και φύλου, επισημαίνει τη στρέβλωση που προκύπτει όταν αντιμετωπίζουμε την καταπίεση, τις διακρίσεις και την εξουσία προερχόμενες μόνο από έναν «άξονα». Αυτή η προσέγγιση συμβάλλει στην περιθωριοποίηση των μαύρων γυναικών στο φεμινιστικό και στο αντιρατσιστικό κίνημα, τα οποία συγκροτούνται στη βάση κάποιων ταυτοτήτων και βιωμάτων που δεν αποτυπώνουν τις εμπειρίες των μαύρων γυναικών.

Η ανάλυση αυτή εξετάζει συγκεκριμένα τον τρόπο με τον οποίο διαφορετικές διαστάσεις της ταυτότητας, συμπεριλαμβανομένου, ενδεικτικά, του φύλου, της φυλής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και των ικανοτήτων, καθιερώνουν τις γυναίκες μέσα στον «ιστό της κυριαρχίας», καθώς και τα πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα που σχετίζονται με αυτό το καθεστώς (Zavos, 2021). Η κατανόηση της διασταύρωσης των διαφόρων μορφών καταπίεσης γίνεται αντιληπτή μέσω μιας εναλλακτικής έρευνας σχετικά με τα όρια της πατριαρχίας και του ρατσισμού (Matsuda, 1991).

Εν συνεχεία στη διαθεματικότητα, πέρα από το τρίπτυχο φύλο-φυλή-τάξη, συμπεριλήφθηκαν επιπλέον κοινωνικά πεδία όπως η εθνικότητα, η αναπηρία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ηλικία (Collins, 1991). Η Collins επεκτείνει το διασταυρούμενο πλαίσιο για να συμπεριλάβει τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως πρόσθετο άξονα καταπίεσης. Μια διαθεματική προσέγγιση, σύμφωνα με την Collins είναι απαραίτητη για την κατανόηση των ποικίλων τρόπων με τους οποίους η εξουσία λειτουργεί και επηρεάζει τις ζωές των ατόμων εντός των κοινωνικών συστημάτων.

Θα πρέπει βέβαια να ειπωθεί ξανά πως η προβληματική των αλληλοεπικαλυπτόμενων καταπιέσεων έχει την αφετηρία του στο πολιτικό και θεωρητικό έργο της «Μαύρης φεμινιστικής σκέψης». Ο ερευνητικός φακός, εν προκειμένω, ζουμάρει στην συνύφανση των καταπιέσεων και μετατοπίζει το ενδιαφέρον στις διασυνδέσεις μεταξύ αυτών των κατηγοριών, όχι μόνο στις αναλυτικές κατηγορίες της φυλής, τάξης (Collins, 1986).

Η διαθεματική προσέγγιση, ως θεωρητικό εργαλείο, είναι σημαντική γιατί αφενός οριοθετεί το πλαίσιο για την κατανόηση της πολυπλοκότητας της ανισότητας, των στερεοτύπων και φωτίζει τις περιθωριοποιημένες και επικαλυπτόμενες ταυτότητες των ατόμων και αφετέρου συμβάλλει στην αντίληψη της πολυπαραγοντικότητας της έμφυλης βίας που προσδιορίζεται ως θεσμική, ιδεολογική, διαπροσωπική και διαπολιτισμική (Davis, 2008). Εκτός από τα παραπάνω, συστήνονται διαθεματικές απαντήσεις έναντι στη βία των γυναικών στη βάση ενός διαφορετικού

«εμείς», που μας εκπαιδεύει πως να σκεφτόμαστε, να αναστοχαζόμαστε, προτείνοντας νέες κινηματικές δράσεις.

7.2 Χαρακτηριστικά του θύματος

Η ψηφιακή εποχή έχει αυξήσει την ευαλωτότητα των θυμάτων και έχει πολλαπλασιάσει τις πιθανότητες τέλεσης κυβερνοεγκλημάτων. Η Van der Wilk (2018) σε μία μελέτη του Ευρωκοινωβουλίου τονίζει ότι οι γυναίκες θύματα αποτελούν τον κυριότερο στόχο. Οι λόγοι σχετίζονται κυρίως βάση φύλου, επιλέγονται από τους δράστες επειδή ακριβώς είναι γυναίκες και δευτερεύοντος βάσει της ταυτότητας φύλου, της έκφρασης φύλου, της φυλής, της εθνικότητας, της κοινωνικής τάξης, των θρησκευτικών πεποιθήσεων, της αναπηρίας, της σεξουαλικής ταυτότητας και της σεξουαλικής έκφρασής τους. Σε ορισμένες μορφές κακοποίησης, μάλιστα, όπως τα σεξουαλικά εγκλήματα, η ηλικία παίζει πολύ σημαντικό ρόλο με τις νεαρές γυναίκες να κρατούν τα πρωτεία ως θύματα. Ακολούθως, είναι συνήθεις οι περιπτώσεις που βεβαιώνουν πως οι γυναίκες δεν χρειάζεται να κάνουν χρήση του διαδικτύου ή να είναι εξοικειωμένες με αυτό για να υπάρξουν θύματα διαδικτυακής βίας. Αυτό συμβαίνει γιατί οι ίδιες αποτελούν το υλικό της εκάστοτε ανάρτησης, όπως συμβαίνει στην κακοποίηση χωρίς συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων ή βίντεο βιασμού στο διαδίκτυο ή επιπλέον και στη σωματεμπορία μέσω του διαδικτύου. Οι θηλυκότητες επιλέγονται ως θύματα, διότι είναι ανεπιθύμητη η παρουσία τους στον κυβερνοχώρο και απειλούνται προκειμένου να περιορίσουν τη δράση τους και την πολυφωνία εν γένει.

Αναλυτικότερα, όπως αναφέρει η Van der Wilk, οι γυναίκες πολιτικοί γίνονται στόχοι επιθέσεων και υψηλών επιπέδων δημόσιας κακοποίησης στο διαδικτυακό κόσμο, γεγονός που τις κάνει να σκεφτούν δυο φορές πριν μπουν στην πολιτική αρένα. Επιπροσθέτως, οι γυναίκες δημοσιογράφοι, οι γυναίκες υπερασπίστριες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι γυναίκες ακαδημαϊκοί, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες, διότι οι δημοσιεύσεις τους κοινοποιούνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και όταν έρχονται σε αντιπαράθεση με τοξικές διαδικτυακές κοινότητες και υποκουλτούρες, γίνονται στόχοι, με απώτερο σκοπό την πρόκληση βλάβης της ταυτότητας τους αλλά και την πρόκληση οδύνης σε κοινωνικά πεδία όπως η εργασία, η οικογένεια, το κοινωνικό τους δίκτυο. Η έμφυλη ρητορική μίσους, η μισογυνική βία εις βάρος γυναικών με το παραπάνω προφιλ, είναι ατέρμονες και νοσηρές, λόγω της ανωνυμίας ή της ψευδωνυμίας, της

ατιμωρησίας των δραστών οι οποίοι στοχεύουν στη φίμωση και στον διαδικτυακό αποκλεισμό του θύματος.

Μια σαρωτική και δυστυχώς γνωστή μορφή διαδικτυακής βίας με πολυάριθμα θύματα γυναίκες και κορίτσια είναι και οι εικονικές σεξουαλικές επιθέσεις στο Μετασύμπαν (EIGE 2022). Η δημοσιογράφος Maya Oppenheim, στην εφημερίδα INDEPENDENT αναφέρει μια ακραία μορφή διαδικτυακής βίας, όπου μια γυναίκα κατήγγειλε τον ομαδικό βιασμό της από τρία έως τέσσερα ανδρικά avatar. Η βία που ένιωσε ήταν απείρως τραυματική, γιατί λειτούργησε ως ενσώματη εμπειρία στον φυσικό κόσμο, και χωρίς να αποκλιμακώνεται από την παρέμβαση της ψηφιακότητας, δεδομένου της τεχνολογικά άρτιας προσομοίωσης. Το αποτύπωμα της, όπως διαπιστώθηκε από την καταγγελία, έχει συντριπτικές επιπτώσεις στο θύμα. Το γεγονός ότι δεν ασκείται σε φυσικό περιβάλλον αλλά σε διαδικτυακό, δε σημαίνει ότι υπολείπεται της φυσικής βίας, εξάλλου είναι γνωστό το συνεχές μεταξύ του φυσικού και του ψηφιακού κόσμου. Ειδικότερα, η διαδικτυακή βία, όπως τονίζει η EIGE ξεκινάει μέσω διαδικτύου και συνεχίζεται έξω από αυτό ή ξεκινάει εκτός διαδικτύου και συνεχίζεται διαδικτυακά.

Το παράδοξο είναι ότι όχι μόνο δεν καταγγέλλονται ανάλογα περιστατικά, όπως συμβαίνει κάποιες φορές στη μη συναινετική διανομή σεξουαλικών εικόνων, αλλά διαπιστώνεται πως η θυματοποίηση τείνει να κανονικοποιείται και να παρουσιάζεται ως κάτι σύνηθες και αναπόφευκτο (McGlynn και Johnson, 2020). Ως ελαχίστως σοβαρή θεωρείται, αντιστοίχως, η δημιουργία σεξουαλικά αλλοιωμένων εικόνων. Οι παραπάνω πρακτικές εκδηλώνονται με τη χρήση ταπεινωτικών και προσβλητικών ονομασιών παραδείγματος χάριν «εκδικητική πορνογραφία» και «upskirting», προκειμένου να αποκλιμακώσουν τη σοβαρότητα της βλάβης (McGlynn et al., 2017) να επικυρώσουν της κανονικοποίησής τους και να αποφευχθεί η αναγνώριση της βλάβης και περαιτέρω η ποινικοποίησή της.

Παρατηρείται η αντίφαση, ότι σε διάφορες μορφές διαδικτυακής βίας ο δράστης δεν είναι στο αρνητικό επίκεντρο της κοινής γνώμης, αλλά το θύμα. Πολλές φορές η πυξίδα της ενοχής στρέφεται στο θύμα (victim blaming). Είναι γνωστό ότι σε περιστατικά έμφυλης βίας παρατηρείται καταφανής στιγματισμός και έντονη προκατάληψη έναντι των θυμάτων, η οποία υποδηλώνει την ενοχοποίηση του θύματος αντί του δράστη (CEDAW 2017). Η προκατάληψη αυτή μπορεί καταρχάς να διαμορφώνει τις πεποιθήσεις του ίδιου του θύματος, με αποτέλεσμα είτε να μη συνειδητοποιεί τη θυματοποίησή του, είτε να αναλαμβάνει την ευθύνη για τη θυματοποίησή

του και να σωπαίνει. Η ίδια προκατάληψη εκδηλώνεται και σε περιπτώσεις διαδικτυακής βίας. Αυτή επιβάλλει μία κατ΄επανάληψη θυματοποίηση των γυναικών και κοριτσιών που έχουν υποστεί, έμφυλη διαδικτυακή βία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η ευθύνη μετατίθεται από τον δράστη στο θύμα, σε μια προσπάθεια να δικαιολογηθεί ένα σύνολο από κοινωνικές στάσεις, αντιλήψεις, στρεβλώσεις, πρακτικές και λόγους, οι οποίοι κανονικοποιούν, δικαιολογούν ή υποβαθμίζουν τη σεξουαλική βία, κυρίως εις βάρος των γυναικών και κοριτσιών. Αυτές οι πρακτικές συνθέτουν την «κουλτούρα του βιασμού» όπου η σεξουαλική βία εκλαμβάνεται ως αναπόφευκτη ή φυσιολογική συνέπεια της ανδρικής σεξουαλικότητας, με αποτέλεσμα να αποσιωπάται η ευθύνη του δράστη και να ενισχύονται οι έμφυλες ανισότητες. Βασικά χαρακτηριστικά της «κουλτούρας του βιασμού» εκτός από την ενοχοποίηση του θύματος (victim blaming): π.χ. «τι φορούσε», «γιατί ήταν εκεί μόνη της», «προκάλεσε» και την κανονικοποίηση της έμφυλης βίας ή υποβάθμιση του βιασμού ως «παρεξήγηση» ή «υπερβολή», είναι η εξιδανίκευση της ανδρικής επιθετικότητας και η ανοχή σε σεξιστικά «αστεία» ή συμπεριφορές, η περιρρέουσα ατμόσφαιρα που ενισχύεται από τα ΜΜΕ, την ποπ κουλτούρα και συγκροτεί μία αντίληψη ουδετεροποίησης που πρέπει να φέρει το θύμα απέναντι σε κακοποιητικές συμπεριφορές, καθώς ευθυγραμμίζεται με τη στάση του θύτη. Εν προκειμένω, το ίδιο το θύμα φυσικοποιεί τη βία καθιστώντας την αόρατη και απονομιμοποιεί την κακοποιητική διάσταση του φαινομένου.

Η θυματοποίηση δεν τελειώνει όμως έτσι, συνεχίζεται και αποκτά μια διαφορετική μορφή, δευτερογενής. Η δευτερογενής θυματοποίηση συμβαίνει με τη μορφή ανώνυμης ενοχοποίησης του θύματος, καθώς κοινοποιούνται προσβλητικά, υποτιμητικά ή παρενοχλητικά σχόλια με εικόνες και βίντεο που έχουν γίνει viral. Το θύμα που έχει ήδη υποστεί μία τραυματική εμπειρία βρίσκεται αντιμέτωπο με νέες μορφές ψυχολογικής πίεσης και κοινωνικής απαξίωσης και τραυματίζεται εκ νέου, καθώς, εκτός από τα κακοποιητικά σχόλια που δέχεται, το υλικό ενδέχεται να βρίσκεται αναρτημένο επ΄ άπειρον .

Τέλος, ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα του φαινομένου της ενοχοποίησης του θύματος στο ψηφιακό περιβάλλον συνιστά και η ιδιαιτέρως αμφιλεγόμενη υπόθεση ομαδικού βιασμού της Αγέλης Λύκων, το 2016. Η υπεράσπιση των κατηγορουμένων προσκόμισε ως αποδεικτικό στοιχείο μία έκθεση ιδιωτικού ντετέκτιβ, η οποία κατέγραφε το γεγονός ότι το θύμα ανάρτησε φωτογραφίες και τραγούδια στο Facebook μετά την επίθεση. Η δραστηριότητα αυτή της επιζήσασας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιήθηκε από την υπεράσπιση ως

επιχείρημα για να ισχυριστεί ότι η σεξουαλική πράξη ήταν πράγματι συναινετική και δεν προκάλεσε ψυχολογικό τραύμα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, γίνεται εκμετάλλευση των ψηφιακών τεχνολογιών και του περιεχομένου που αναρτούν τα θύματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, προκειμένου να απαξιωθεί η εκδοχή τους περί της επίθεσης που υπέστησαν και να αποδοθεί η ευθύνη στο θύμα.

Από τις προαναφερθείσες υποθέσεις και μελέτες μπορεί να συναχθεί ότι το θύμα υφίσταται ιδιαίτερες μορφές ενοχοποίησης, οι οποίες εκδηλώνονται αποκλειστικά όταν πρόκειται για σεξουαλική βία, κακοποίηση ή παρενόχληση, και η οποία μεταφέρεται στο ψηφιακό περιβάλλον και εδράζεται σε έμφυλες προκαταλήψεις.

Συνέπεια των ανωτέρω, τονίζει η Almenar (2021), είναι η δυσκολία της επιζώσας να αποτρέψει την εν λόγω θυματοποίηση, λόγω εδραιωμένων πατριαρχικών σχέσεων εξουσίας, έμφυλων στερεοτύπων και ακραίων ανισοτήτων. Η αναζήτηση ευθυνών στο θύμα, για την κτήση και την αποστολή προσωπικών εικόνων ή βίντεο, μπορεί να ερμηνευθεί μέσα από την αποκαλούμενη θεωρία της «προκατάληψης του θύματος» (victim precipitation theory), σύμφωνα με την οποία ένα έγκλημα ενδέχεται να προκληθεί από τη συμπεριφορά ή τις πράξεις του ίδιου του θύματος. Με τον τρόπο αυτό, και όπως δείχνουν τα δεδομένα, τα θύματα τείνουν να αναλαμβάνουν, τουλάχιστον μερικώς, την ευθύνη για τη διανομή των προσωπικών τους εικόνων. Η υπόθεση του βιασμού στο Steubenville το 2012 αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της μορφής εκ νέου θυματοποίησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς η επίθεση καταγράφηκε μέσω φωτογραφιών και βιντεοληπτικού υλικού από τους ίδιους τους δράστες αλλά και από αυτόπτες μάρτυρες, το οποίο στη συνέχεια διαδόθηκε διαδικτυακά. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το θύμα δεν καλείται απλώς να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της σεξουαλικής κακοποίησης ή του βιασμού, αλλά αναγκάζεται επιπλέον να ζει με τη γνώση ότι οι εικόνες αυτές κυκλοφορούν στο διαδίκτυο, χωρίς καμία δυνατότητα να γνωρίζει ποιοι τις έχουν δει, πόσα άτομα τις έχουν παρακολουθήσει ή να έχει την ευκαιρία να τις ανακτήσει.

Για τους παραπάνω λόγους, τα θύματα πολλές φορές αδυνατούν να γνωστοποιήσουν τις εμπειρίες τους επειδή φοβούνται ότι θα λάβουν απαξιωτικές και υποτιμητικές αντιδράσεις, γιατί οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης συνιστούν επίσης νέα πεδία πατριαρχικού ελέγχου, μέσω λειτουργιών επικοινωνίας που επιτρέπουν την επαφή με κακοποιητικούς αγνώστους, μέσω

σφετερισμού ταυτοτήτων με κακόβουλες απομιμήσεις, καθώς και μέσω διαρροής συναινετικού περιεχομένου σε πλαίσια που δεν είχαν επιδιωχθεί από τα θύματα (Sambasivan et al., 2019).

Ακολούθως, ερευνητικά δεδομένα περί κακοποίησης βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων τείνουν να εστιάζουν σε ετεροκανονικά σχήματα, όπου άνδρες διακινούν εικόνες των συντρόφων ή πρώην συντρόφων τους (Kirchengast, 2016). Επιπλέον, πρόσφατες έρευνες καταδεικνύουν ότι γυναίκες και κορίτσια είναι θύματα διαδικτυακής βίας σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες (Dodge, 2021) όπως για παράδειγμα φυλή, ηλικία, αναπηρία, σεξουαλικότητα, επάγγελμα και προσωπικές πεποιθήσεις. Περισσότερο εκτεθειμένες είναι οι νέοτερης ηλικίας γυναίκες, οι γυναίκες χαμηλού εισοδήματος, γυναίκες από χαμηλά κοινωνικά στρώματα αγροτικές περιοχές και σεξουαλικές μειονότητες (Sambasivan et al., 2019). Για αυτό το λόγο η διαδικτυακή βία αντλεί από τη θεωρία της διαθεματικότητας αναδεικνύοντας τις διασταυρωνόμενες αλληλεπικαλυπτόμενες ταυτότητες μέσα στο πυκνό κοινωνικοπολιτισμικό συγκείμενο. Οι ερευνητικοί φακοί θα πρέπει να εστιάσουν και στο πώς η εθνοτική καταγωγή, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου ενός θύματος συσχετίζεται με την κακοποίηση και τη βλάβη του. Βλάβης που πολλές φορές βιώνεται ως σοβαρή και ενσώματη μορφή σεξουαλικής επίθεσης (Harris, 2020).

Γίνεται κατανοητό ότι η αυξανόμενη εξάπλωση όλων των μορφών διαδικτυακής βίας είναι άκρως ανησυχητική. Ιδιαίτερα οι γυναίκες με έντονη δημόσια παρουσία βιώνουν υψηλά επίπεδα διαδικτυακής παρενόχλησης, εμφυλης ρητορικής μίσους και κυβερνο-παρενόχλησης, με επιβλαβείς συνέπειες τόσο για τις ίδιες όσο και για έμφυλη ισότητα εν γένει. Ακολούθως, σε έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ για τη βία κατά των γυναικών τονίστηκε ότι, «οι εξελισσόμενες και αναδυόμενες μορφές βίας πρέπει να κατονομάζονται, ώστε να μπορούν να αναγνωρίζονται και να αντιμετωπίζονται πιο αποτελεσματικά». Διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες παραμένουν η κύρια ομάδα-στόχος του λόγου μίσους (FRA, 2022). Ωστόσο, παρά τις ανησυχίες αυτές, η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών εξακολουθεί να υποκαταγγέλλεται στην ΕΕ, ενώ παρατηρείται σημαντική έλλειψη ολοκληρωμένων και συγκρίσιμων δεδομένων σχετικά με το φαινόμενο αυτό.

Οι Hand et al. (2009) συμμερίζονται αυτή την ανησυχία και επισημαίνουν ότι για τις γυναίκες το αίσθημα ασφάλειας από έναν κακοποιητή δεν έχει πλέον τα ίδια γεωγραφικά και χωρικά όρια όπως κάποτε. Επειδή οι δράστες μπορούν να εντοπίζουν, να επικοινωνούν και να

έρχονται σε επαφή με ανθρώπους σε παγκόσμιο επίπεδο, το αίσθημα ασφάλειας των γυναικών μπορεί να διαβρωθεί περαιτέρω, παρά την απόσταση που παλαιότερα θεωρούνταν ασφαλής. Ωστόσο όταν υπάρχουν χώροι ασφαλείς και οι γυναίκες μπορούν να μιλούν ελεύθερα για τη βία, τότε «η ντροπή πεθαίνει» επισήμανε η πρώτη καταγγέλλουσα στην Ελλάδα για κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων. Επομένως, χώρους ασφαλείς χρειαζόμαστε, γιατί η ιδιωτικότητα στο διαδίκτυο πολλές φορές τίθεται υπό αμφισβήτηση και αποτελεί ένα διακύβευμα στον άναρχο και διαρκώς μεταβαλλόμενο κυβερνοχώρο και όσο η χρήση των νέων ψηφιακών τεχνολογιών καθίσταται ολοένα και πιο διαδεδομένη, τόσο αυξάνεται και η αξιοποίησή τους ως εργαλείο πρόκλησης βλάβης εις βάρος των γυναικών.

7.3 Χαρακτηριστικά του δράστη

Στο Βέλγικο Ινστιτούτο για την Ισότητα Ανδρών και Γυναικών διεξήχθη το 2021 έρευνα για την κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων και άλλες μορφές διαδικτυακού εκφοβισμού σε 294 ερωτηθέντες/ισσες συνολικά. Ένα σημαντικό εύρημα της βελγικής έρευνας αφορά το προφίλ του δράστη. Σχετικά με το φύλο των δραστών, οι κυρίαρχες επιθέσεις στον κυβερνοχώρο προκαλούνται από άνδρες στοχεύοντας γυναίκες και ανήλικα κορίτσια, διότι είναι λιγότερο πιθανό να υπερασπιστούν τον εαυτό τους. Στο ένα τρίτο των περιπτώσεων, οι δράστες ήταν είτε πλήρως άγνωστοι είτε αναγνωρίσιμοι στο θύμα.

Οι γυναίκες, ωστόσο, παρενοχλούνται και από γνώριμα άτομα. Το 29 % δηλώνει ότι η χειρότερη εμπειρία που είχε ποτέ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προκλήθηκε από γνωστό πρόσωπο, το 11% από φίλους ή μέλη της οικογένειας και το 8 % από σύντροφο ή πρώην σύντροφο. Στην περίπτωση αυτή, οι δράστες διατηρούν επαφή και συνεχίζουν να παρενοχλούν γυναίκες ακόμη και μετά τη λήξη κακοποιητικών σχέσεων – αν και σχεδόν στις μισές περιπτώσεις η διαδικτυακή παρενόχληση είχε ήδη ξεκινήσει κατά τη διάρκεια της σχέσης (Almenar, 2020).

Έχει επισημανθεί από την EIGE ιδιαίτερα σε περιστατικά κακοποίησης βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων, ότι ο δράστης είναι συχνά ένας πρώην σύντροφος, ο οποίος κάνει χρήση εικόνων ή βίντεο που είχε αποκτήσει κατά τη διάρκεια της σχέσης και αποσκοπεί στο να εκθέσει δημόσια και να διαπομπεύσει το θύμα και να προκαλέσει αντίποινα για τη λήξη της σχέσης. Επιπλέον, μπορεί επίσης να απειλήσει ότι θα βλάψει τους φίλους ή τους συγγενείς του θύματος, αξιοποιώντας πληροφορίες που έχει αποκτήσει από τις ηλεκτρονικές συσκευές, σε περίπτωση που δεν ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις του. Τα κίνητρα που λειτουργούν

καταλυτικά στους δράστες είναι η επιθυμία να εντυπωσιάσουν φίλους, να ελέγξουν, να ντροπιάσουν ή να αναγκάσουν το θύμα να επιστρέψει σε αυτούς (Powell et al., 2020).

Ειδικά για τις περιπτώσεις κακοποίησης μη συναινετικής χρήσης εικόνων, υπάρχει η περίπτωση αυτές να έχουν κλαπεί από τον υπολογιστή, τις αποθηκευτικές μονάδες, τους λογαριασμούς σε ψηφιακές πλατφόρμες ή το τηλέφωνο του θύματος. Παρόλο που υπάρχει ο Ευρωπαϊκός Γενικός Κανονισμός για την προστασία προσωπικών δεδομένων, η δέσμευση του υλικού και το ¨κατέβασμά¨ του, αξιώνεται από ανέφικτη ως εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία. Η δυσκολία, σύμφωνα με την DATAWO (2022), έγκειται στο γεγονός ότι οι διαδικασίες αυτές είναι χρονοβόρες, έχουν υψηλό κόστος και απαιτείται η συναίνεση της πλατφόρμας για το ¨κατέβασμα¨ του υλικού. Αποτέλεσμα είναι η επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση της γυναίκας, του κοριτσιού, της θηλυκότητας, διότι πλήττεται κατ΄ επανάληψη η γενετήσια ελευθερία και η αξιοπρέπεια του.

Οι τύποι δραστών είναι πολλοί και διαφορετικοί, όπως συγγενείς, οικείοι, πρώην σύντροφοι. Ωστόσο, οι δράστες μπορεί επίσης να είναι γνώριμοι ή άγνωστοι στο πλαίσιο της κυβερνοσφαίρας (EIGE, 2022). Επιπλέον ο δράστης εκμεταλλευόμενος τη ρευστότητα του χρόνου, του τόπου και τη μη βεβαιωμένη τέλεση άσκησης της βίας στο ψηφιακό περιβάλλον ασκεί αφενός ασύγχρονο και απομακρυσμένο έλεγχο και αφετέρου βία στο θύμα, ιδιαίτερα στην ανάρτηση, χωρίς συναίνεση, προσωπικού υλικού, το οποίο δύναται να παραμείνει για μεγάλο διάστημα στον κυβερνοχώρο χωρίς αυτός να έχει κυρώσεις (Δαλακούρας 2024). Ο δράστης συλλέγει πληροφορίες για το θύμα μέσω πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, εφαρμογών AI, τεχνολογιών Airdrop και Bluetooth. Είναι σε θέση να προκαλέσει βλάβη ταυτόχρονα σε πολλά θύματα (UNODC 2022), χωρίς να αφήσει ψηφιακά ίχνη, δημιουργώντας έτσι ένα περιβάλλον όπου οι γυναίκες, τα κορίτσια και κάθε θηλυκότητα αισθάνεται ανασφαλείς και βρίσκονται σε καθεστώς κινδύνου.

Οι δράστες που ασκούσαν έμφυλη βία στον χώρο εργασίας ή ενδοοικογενειακή βία χρησιμοποιούν πλέον τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενισχύοντας το ¨ρεπερτόριό¨ τους με καινούρια. Γενικότερα, αποκτώντας τεχνογνωσία λειτουργούν με ευκολία, ανωνυμία και ταχύτητα και γνωρίζουν ότι τα περιστατικά διαδικτυακής βίας, τις περισσότερες φορές δεν καταγγέλλονται (UNODC 2022), γεγονός που τους επιτρέπει να διατηρούν την εξουσία και τον έλεγχο στα θύματά τους.

Αν στα παραπάνω προστεθεί και η ρευστότητα και η αναρχία του ψηφιακού τοπίου, τότε παρατηρείται μια τάση από τον δράστη πάταξης των αναστολών του (EIGE 2019). Ως εκ τούτου αυτός υπό το καθεστώς ανωνυμίας ή ψευδωνυμίας, υιοθετεί συμπεριφορές, στις οποίες δεν θα προέβαινε στον πραγματικό κόσμο, με αποτέλεσμα έναν ολοένα πιο εχθρικό κυβερνοχώρο για τις θηλυκότητες. Η αποεξατομίκευση εμφανίζεται ως φυσικό επακόλουθο της προηγούμενης συμπεριφοράς και υποδηλώνει την τάση των δραστών να χάνουν την ατομικότητά τους και να λειτουργούν σε συμμόρφωση με την εκάστοτε επικρατούσα συμπεριφορά, αντίληψη και συχνά προκατάληψη (Van der Wilk, 2018).

Σε περιστατικά που οι δράστες είναι γνώριμοι, μία συνήθης πρακτική είναι να δικαιολογούν τις πράξεις τους επιρρίπτοντας ευθύνες και ενοχοποιώντας το θύμα προκειμένου οι επιζήσασες να θεωρούνται υπεύθυνες για τη θυματοποίησή τους (Pina et al., 2017). Επιπροσθέτως, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πεποίθηση των δραστών να αναγνωρίζουν τη σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας ως μία πρακτική μη επιβλαβή και η νοηματοδότησή της να κυμαίνεται στα όρια του φλερτ ή της ψυχαγωγίας (Ringrose et al., 2021). Οι πεποιθήσεις αυτές προφανώς εδράζονται σε τοξικά αρρενωπά μοτίβα συμπεριφοράς και πατριαρχικές σχέσεις εξουσίας που διαπερνούν αντίστοιχα προφίλ του δράστη.

Τα κύρια στοιχεία που συνθέτουν το προφίλ ταξινομούνται, κατά την Sahora (2014) στις εξής κατηγορίες. Αρχικά, η τεχνογνωσία και η εξοικείωση με την γνώση λογισμικού και ηλεκτρονικών συσκευών ενισχύει την πεποίθηση του εν δυνάμει δράστη να κινηθεί με τον τρόπο που επιθυμεί στον κυβερνοχώρο. Επιπλέον, κοινωνικά χαρακτηριστικά, παράγοντες που σχετίζονται με την επιρροή της κοινωνίας στην τέλεση του εγκλήματος, καθώς και διάφοροι παράγοντες κινήτρων παρακινούν τους δράστες να λειτουργήσουν κακοποιητικά και εγκληματικά στον κυβερνοχώρο. Συνήθως, οι δράστες χρησιμοποιούν μια ποικιλία τακτικών για να πραγματοποιήσουν συγκεκριμένες μορφές βίας, ενώ κάθε συμπεριφορά μπορεί να επαναλαμβάνεται με διαφορετική συχνότητα και μπορεί να διεξαχθεί χρησιμοποιώντας μία ή περισσότερες μορφές τεχνολογίας.

Συμπερασματικά, οι δράστες μπορεί να κυμαίνονται από συντρόφους ή πρώην συντρόφους έως άγνωστα άτομα και γνωστούς, οι οποίοι κάνουν χρήση των εργαλείων επικοινωνίας προκειμένου να επωφεληθούν από την ανωνυμία που διευκολύνουν τα μέσα

κοινωνικής δικτύωσης για τη διάπραξη έμφυλων προσβολών και διαδικτυακής παρενόχλησης, την αποστολή προσωπικού υλικού, χωρίς συναίνεση, ή την εκτόξευση απειλών βιασμού και θανάτου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Δαλακούρας, Θ. Ι. (2024). «Σύγχρονες δικονομικές προκλήσεις στον χώρο της Ηλεκτρονικής Έγκληματικότητας και όρια τεχνολογιών αιχμής στην Ποινική Δίκη». 2 ο Διεπιστημονικό Συνέδριο «Δίκαιο και Πληροφορική». 24.05.24. Νομική Σχολή Δ.Π.Θ. Κομοτηνή.

Zavos, A. (2021). Η φεμινιστική προβληματική της διαθεματικότητας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 156*, 55–86. https://doi.org/10.12681/grsr.25947

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Almenar, R. (2020). Cyber Violence against Women and Girls: Gender-based Violence in the Digital Age and Future Challenges as a Consequence of Covid-19. *Trento Student Law Review*, 3(1), 167-230. https://doi.org/10.15168/tslr.v3i1.757, Διαθέσιμο στο SSRN: https://ssrn.com/abstract=5016048 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5016048

CEDAW. (2017). "General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19". Διαθέσιμο στο: tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/ GC/35&Lang=en.

Collins, Patricia Hill. (1986). Learning from the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought. *Social Problems*, 33(6), Special Theory Issue, σ.14-S32.

Collins, Patricia Hill. (1991). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. New York: Routledge.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalising the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum, 1*(8), 139-167.

Crenshaw K (1991) Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review* 43(6): 1241–1299.

«Μορφές έμφυλης βίας στην ψηφιακή εποχή- Υλικό από την 1η DATAWO εκδήλωση», DATAWO, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, https://www.datawo.org/el/2021/07/16/%ce%bc%ce%bf%cf%81%cf%86%ce%ad%cf%82- %ce%ad%ce%bc%cf%86%cf%85%ce%bb%ce%b7%cf%82- %ce%b2%ce%af%ce%b1%cf%82- %cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd- %cf%88%ce%b7%cf%86%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ae- %ce%b5%cf%80%ce%bf/

Davis, K. (2008). Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful. *Feminist Theory, 9*(1), 67-85.

Dodge A (2021) Trading nudes like hockey cards: Exploring the diversity of 'revenge porn' cases responded to in law. *Social & Legal Studies* 30(3): 448–468.

EIGE, 2022 g-cyber-violence-against-w UNODC omen-and-girls-developing-an-eu-measurement-framework.pdf

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2022). Combatting Cyber Violence against Women and Girls. ISBN 978-92-9486-063-7. DOI: 10.2839/182765

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights). (2022). Bias in Algorithms. Artificial intelligence and Discrimination. Available at: Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination | European Union Agency for Fundamental Rights (europa.eu).

Hand,T., Chung, D. & Peters, M.(2009). The Use of Information and Communication Technologies to Coerce and Control in Domestic Violence and Following Separation, Newsletter of Australian Domestic & Family Violence Clearinghouse. 1-16 , Διαθέσιμο στο: https://ipvtechbib.randhome.io/pdf/Hand2009TheUO.pdf .

Harris B (2020) Technology and violence against women. In: Walklate S, Fitz-Gibbon K, McCulloch J, Maher JM (eds) *The Emerald Handbook of Feminism, Criminology and Social Change*. Bingley, UK: Emerald Publishing Limited, pp.317–336.

Kirchengast T (2016) The limits of criminal law and justice: 'Revenge porn', criminalisation, hybrid responses, and the ideal victim. *UniSA Student Law Review* 2: 96–101.

Matsuda, M. (1991). Beside my sister, facing the enemy: Legal theory out of coalition. *Stanford Law Review, 43*(6), 1183-1192. https://doi.org/10.2307/1229035

McGlynn C, & Johnson K (2020) Criminalizing cyberflashing: Options for law reform. *The Journal of Criminal Law* 85(3): 171–188.

Oppenheim, M. "Woman reveals 'nightmare' of being 'gang raped' in virtual reality", INDEPENDENT, access 12 May 2022,

https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/metaversegang-rape-virtual-world-b2005959.html

Pina, A., Holland, J., & James, M. (2017). The Malevolent Side of Revenge Porn Proclivity. International Journal of Technoethics, 8(1), 30 –43. https://doi.org/10.4018/IJT.2017010103

Ringrose, J., Regehr, K., & Milne, B. (2021). *Understanding and Combatting Youth Experiences of Image-Based Sexual Harassment and Abuse*. Department of Education, Practice and Society, UCL Institute of Education, London.

Powell, A., Scott, A., Flynn, A., & Henry, N. (2020). Image-based sexual abuseQ An international stydy of victims and perpetrators. https://doi,org/10.1340/RG.2.2.35166.59209

Sambasivan, N., A. Batool, N. Ahmed, T. Matthews, K. Thomas, L.S. Gaytán-Lugo, D. Never, E. Bursztein, E. Churchill, S. Consolvo. 2019. "'They Don't Leave Us Alone Anywhere We Go': Gender and Digital Abuse in South Asia." Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings, pp. 1–14; Pew Research Center 2021; Economist Intelligence Unit 2021; Babvey et al. 2021; UN Women 2020b; UBOS 2021; FRA (European Agency for Fundamental Rights) 2014. Violence Against Women EU-wide survey: Results at a glance. Luxembourg: Publications Office of the European Union; Cotter and Savage 2019.

Saroha. R, "Profiling a Cyber Criminal", International Journal of Information and Computation Technology Volume 4, Number 3 (2014): 255, https://www.ripublication.com/irph/ijict_spl/ijictv4n3spl_06.pdf

Van der Wilk, A. (2018). Cyber violence and hate speech online against women, PE 604.979 48 (Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, 2018) (requested by the European Parliament's Committee on Women's Rights and Gender Equality), available at: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). (2022). A Training Handbook for Criminal Justice Practitioners on Cyberviolence Against Women and Girls (CVAWG). Available at: Cyberviolence_Handbook_pdf.pdf (unodc.org)

Ενότητα 8: Επιπτώσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Πανδημία και έμφυλη βία στο διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες

8.1 Επιπτώσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο

Αδιαμφισβήτητα, η εμφυλη διαδικτυακή βία είναι ένα συνεχές μεταξύ ψηφιακού και φυσικού κόσμου. Οι επιπτώσεις είναι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες και αφορούν τη φυσική, ψυχολογική, σεξουαλική, κοινωνική, πολιτική ή οικονομική βλάβη, ή άλλες παραβιάσεις δικαιωμάτων και ελευθεριών του θύματος.

Κατά την βιβλιογραφική επισκόπηση διαπιστώθηκε ότι η διαδικτυακή έμφυλη βία, επιβάλλει ένα ιδιαίτερα βαρύ ψυχολογικό και συναισθηματικό κόστος στις γυναίκες, αναφορικά με τη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων και τη κυβερνο-παρακολούθηση, όπου δημιουργεί στα θύματα μια πανταχού παρούσα απειλή, κάνοντάς τα να αισθάνονται ότι βρίσκονται διαρκώς υπό παρακολούθηση (McGlynn et al., 2020). Έχει παρατηρηθεί ότι πολλά από τα θύματα έχασαν τις εργασίες τους λόγω συνεχούς παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο, δεν μπορούσαν να διατηρήσουν μια δουλειά λόγω άγχους και στρες ή αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν την εργασία τους εξαιτίας της διασποράς εικόνων από τους θύτες. Επιπλέον οι θύτες άφηναν κακές διαδικτυακές αξιολογήσεις για τις επιχειρήσεις τους και παρενοχλούσαν τα θύματα, με αποτέλεσμα αυτά να διαγράψουν τους επαγγελματικούς λογαριασμούς τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οι επιπτώσεις ήταν ιδιαίτερα σημαντικές σε μικρές αγροτικές κοινότητες, όπου οι άνθρωποι βασίζονται στη φήμη και στο κύρος τους για την επαγγελματική τους δραστηριότητα (Flynn, Powell, & Hindes, 2021).

Η συναισθηματική οδύνη αναγνωρίζεται ως σημαντική συνέπεια της ψηφιακής βίας και δύναται να οδηγήσει σε σοβαρό ψυχολογικό και συναισθηματικό τραύμα. Σε μία συνθήκη βαθιάς ντροπής, όπως για παράδειγμα στην κακοποίηση βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων, κλονίζεται η ψυχική υγεία της γυναίκας. Πρόκειται για μια στρεσσογόνα συνθήκη που έχει αντίκτυπο στο θύμα, διότι το εγκαλεί να διαχειριστεί δυσάρεστα συναισθήματα, ανησυχία, φόβο για τη ζωή, θλίψη, θυμό, αίσθημα προδοσίας ειδικά όταν το πρόσωπο που ασκείσαι βία, ήταν πρόσωπο εμπιστοσύνης. Μετά από μία τέτοια εμπειρία το θύμα, προκειμένου να προστατευτεί δρα με επιφυλακτικότητα, καχυποψία. Όπως σε κάθε μορφή έμφυλης βίας απειλείται η αυτοεκτίμηση, η αυτοεικόνα του θύματος. Έρευνες έχουν καταδείξει ότι πολλές γυναίκες εμφανίζουν υψηλό άγχος, κατάθλιψη, μεταβολές της διάθεσης, αϋπνία, κρίσεις πανικού,

έντονο φόβο εξόδου από το σπίτι. Επιπλέον εάν ένα συμβάν βιωθεί ως τραύμα μπορεί το θύμα να εμφανίσει μετατραυματική αγχώδη διαταραχή και άλλες ψυχολογικές διαταραχές. Ιδιαίτερα δύσκολη γίνεται η συνθήκη όταν δεν υπάρχει κοινωνικό δίκτυο υποστήριξης, που αυτό μπορεί να σημαίνει για το θύμα αδιαφορία, κατηγορία, περιθωριοποίηση γεγονός που βλάπτει επιπρόσθετα το θύμα. Όλο αυτό λειτουργεί επιβαρυντικά και είναι πιθανόν η γυναίκα να επιλέξει την απομόνωση, την απόσυρση έχοντας ανάγκη προστασίας τόσο στον φυσικό όσο και στον ψηφιακό κόσμο. Η δύναμη του πλαισίου και δη του κοινωνικού περιβάλλοντος, των αστυνομικών αρχών, του δικαστικού συστήματος, του εργασιακού και του σχολικού περιβάλλοντος είναι καθοριστική, για την αποφυγή επαναθυματοποίησης. Η βαθιά ντροπή, το αίσθημα αβοηθησίας, η απελπισία και ένα περιβάλλον που επανατραυματίζει και δε λειτουργεί υποστηρικτικά, αποτελούν παράγοντες κινδύνου για την ανάπτυξη αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς, όπως αυτοκτονικό ιδεασμό, αυτοτραυματισμούς ή ακόμη και αυτοκτονίες (Datawo, 2024). Ο κίνδυνος απόπειρας αυτοκτονίας, σύμφωνα με την UNICEF είναι 2,3 φορές υψηλότερος αναφορικά με τα θύματα διαδικτυακής παρενόχλησης.

Επιπλέον, οι βλάβες εκτείνονται και στο κοινωνικό, οικονομικό και σωματικό επίπεδο. Αναφορικά με το τελευταίο, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η διαδικτυακή βία συνιστά σε ορισμένες περιπτώσεις προέκταση της ήδη υφιστάμενης βίας στον φυσικό κόσμο· ακόμη κι όταν αυτό δεν συμβαίνει, είναι δυνατόν να επιδεινώσει ή να οδηγήσει σε σεξουαλική και άλλες μορφές σωματικής βίας κατά των γυναικών, ιδίως όταν η διαδικτυακή βία δεν ικανοποιεί τον σκοπό του θύτη, δηλαδή τη θυματοποίηση της γυναίκας προς την οποία στρέφεται η επίθεση. Ως εκ τούτου, η πιθανότητα να επεκταθεί η διαδικτυακή βία και στον φυσικό κόσμο δεν πρέπει να υποτιμάται.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η δημόσια εικόνα της γυναίκας-θύματος, καθώς και η παρούσα και μελλοντική της εργασιακή θέση, δύνανται να υποστούν σοβαρή βλάβη, με συνέπεια ιδιαίτερα σοβαρές και επιζήμιες οικονομικές συνέπειες· ιδίως σε περιπτώσεις μη συναινετικής διανομής εικόνων, η βλάβη εντείνεται λόγω της αδυναμίας πλήρους εξάλειψης του ανεπιθύμητου περιεχομένου που έχει διαρρεύσει διαδικτυακά. Οι γυναίκες μπορεί να εξαναγκαστούν να εγκαταλείψουν την υφιστάμενη εργασία τους ή να στερηθούν την ευκαιρία επαγγελματικής ανέλιξης, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις παρεμποδίζεται ακόμη και η πρόσβαση σε νέες θέσεις εργασίας.

Συνέπεια των ανωτέρω είναι, η απομάκρυνση των γυναικών από το διαδίκτυο και από τα πλεονεκτήματα που αυτό μπορεί να προσφέρει, εξαιτίας του φόβου. Η απόσυρση από τη διαδικτυακή δραστηριότητα, τονίζει η Almenar (2020), με σκοπό την προστασία, συνεπάγεται ταυτόχρονα την αποχή από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και από τους πόρους που προσφέρει το διαδίκτυο, καθώς και την απώλεια συμμετοχής στις δραστηριότητες κοινωνικοποίησης και δικτύωσης που πραγματοποιούνται στον σύγχρονο ψηφιακό δημόσιο χώρο. Η παραίτηση από τα κοινωνικά δίκτυα επιφέρει απώλεια ευκαιριών επαγγελματικής, εκπαιδευτικής ή άλλης εξέλιξης για τα θύματα, ενισχύοντας περαιτέρω την ανισότητα των φύλων (EIGE 2022). Το αποτέλεσμα είναι η κοινωνική απομόνωση και ενδεχόμενες οικονομικές απώλειες, ιδίως για όσες στηρίζουν το βιοπορισμό τους στο διαδίκτυο. Η απομόνωση αυτή μπορεί επίσης να επηρεάσει τις διαπροσωπικές σχέσεις των θυμάτων με φίλους και οικογένεια, καθώς η απειλή αποκάλυψης προσωπικών ή σεξουαλικών δεδομένων, ενδέχεται να προκαλέσουν αντιδράσεις επίρριψης ευθυνών στο θύμα από τους οικείους του. Τελικά, ένα μη ασφαλές διαδικτυακό περιβάλλον σημαίνει ότι οι γυναίκες θα προσφεύγουν στο διαδίκτυο με μικρότερη ελευθερία, με έντονες κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες για όλες και όλους.

Οι γυναίκες αποφεύγουν να συμμετέχουν σε σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές συζητήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, γεγονός που έχει αρνητικό αντίκτυπο στην υπεράσπιση και άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης τους, καθώς και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ως εκ τούτου, η διαδικτυακή έμφυλη βία αναμφίβολα υπονομεύει και παρεμποδίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα των γυναικών, όπως την αξιοπρέπεια, την ισότητα των φύλων απειλώντας την κοινωνικοπολιτική τους υπόσταση. Ιδιαίτερα ανησυχητική είναι η επίδραση της διαδικτυακής βίας στην πλήρη συμμετοχή των γυναικών στην κοινωνία και στην ψηφιακή τους ένταξη, αφενός γιατί εμποδίζει τις γυναίκες από το να συμμετάσχουν ενεργά στη δημόσια ψηφιακή σφαίρα, με αρνητικό αντίκτυπο στην ψηφιακή τους πολιτειότητα, στην ίση αξία και αξιοπρέπεια (Powell & Henry, 2017) και αφετέρου στην αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων για την πλήρη ανάπτυξη του δυναμικού τους στην κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα.

Συνοψίζοντας, η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών, κοριτσιών και ευρύτερα των θυληκοτήτων επηρεάζει τη σωματική και ψυχική τους υγεία, την οικονομική τους σταθερότητα, την αίσθηση ασφάλειας, την αξιοπρέπεια και τα ανθρώπινα δικαιώματά τους. Κατά συνέπεια, η διαδικτυακή έμφυλη βία έχει ένα βαρύ κοινωνικό κόστος, διότι διαρρηγνύει την κοινωνική

συνοχή, επιφέρει ένα δημοκρατικό έλλειμμα και κάπως έτσι προσφέρεται το έδαφος για τη θεμελίωση κυρίαρχων συστήματα ανισοτήτων, σεξισμού και μισογυνισμού.

Η απόσυρση των γυναικών από τις πλατφόρμες κοινωνική δίκτυωσης, όπως ειπώθηκε, συνεπιφέρει απώλεια ευκαιριών επαγγελματικής, εκπαιδευτικής ή άλλης εξέλιξης για τα θύματα, ενισχύοντας περαιτέρω την ανισότητα των φύλων (EIGE 2022). Το έλλειμμα στην επαγγελματική εξέλιξη, σηματοδοτεί και οικονομικές επιπτώσεις. Σε αυτές συγκαταλέγονται τα έξοδα περίθαλψης, νομικής υποστήριξης, η απώλεια φορολογητέου εισοδήματος των θυμάτων ως απότοκη της κοινωνικής και συχνά επαγγελματικής και εργασιακής απόσυρσης τους που συχνά έπεται του τραυματισμού τους (EIGE 2021).

Ωστόσο, λόγω του διαδικτυακού της χαρακτήρα η ψηφιακή οικονομική βία υποτιμάται. Η οικονομική βία συνήθως εκδηλώνεται στο πλαίσιο ενδοσυντροφικής βίας και μπορεί να έχει ισχυρό αντίκτυπο στη σωματική υγεία του θύματος, την ανεξαρτησία και την ψυχολογική ακεραιότητα του. Η πρακτική του δράστη εκδηλώνεται ως έλεγχος των συναλλαγών, των οικονομικών δραστηριοτήτων και της κίνησης των λογαριασμών του θύματος (π.χ. χρεωστικές και πιστωτικές κάρτες, κ.α.) καθώς επιθυμεί την βλάβη της αξιοπιστίας και της φερεγγυότητας του θύματος ή την απόκτηση, τη διατήρηση και τη χρήση των οικονομικών πόρων του θύματος (GREVIO, 2021)

Συμπερασματικά και σε σχέση με τα ανωτέρω, τα εμπειρικά δεδομένα επισημαίνουν σοβαρές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της ζωής των γυναικών και κοριτσιών (Woodlock et al., 2020). Παράλληλα, η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών και εργαλείων θεωρείται καίρια για την αξιοποίηση νέων οικονομικών ευκαιριών· ωστόσο, η αποχώρηση πολλών γυναικών από τις διαδικτυακές πλατφόρμες, είτε λόγω προσωπικής εμπειρίας είτε λόγω φόβου θυματοποίησης, εντείνει το παγκόσμιο ψηφιακό έμφυλο χάσμα και τις αποκλείει από τέτοιες δυνατότητες (UN Women and World Health Organization). Οι διαδικτυακές πλατφόρμες θεωρήθηκαν ως ένα μέσο δημοκρατικοποίησης, παρέχοντας νέες ευκαιρίες σε περιθωριοποιημένες ομάδες, ενισχύοντας την ισότιμη συμμετοχή στην πολιτική και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, εντούτοις η αυξανόμενη απειλή της διαδικτυακής βίας καταπνίγει με νοσηρότητα την παρουσία των γυναικών, ασκεί βία και περιορίζει το δικαίωμά τους στην πολιτική και οικονομική συμμετοχή, ωθώντας στην εγκατάλειψη των επαγγελματικών και κοινωνικών τους ρόλων. Ως εκ τούτου, η αντιμετώπισή της απαιτεί μια διεπιστημονική προσέγγιση, η οποία θα περιλαμβάνει την ενίσχυση του νομοθετικού

πλαισίου, την ανάπτυξη εξειδικευμένων υποστηρικτικών δομών και την καλλιέργεια μιας ευρύτερης κουλτούρας σεβασμού και ισότητας.

8.2 Πανδημία και έμφυλη βία στο διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες

Ενώ η προσοχή της διεθνούς κοινότητας ήταν στραμμένη στον περιορισμό της ταχείας εξάπλωσης του Covid-19 και στις οικονομικές και κοινωνικές της επιπτώσεις, μια άλλη απειλητική «πανδημία» η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών και κοριτσιών αυξήθηκε με εκθετικούς ρυθμούς. Αυτό συνέβη διότι τα περιοριστικά μέτρα που εφαρμόστηκαν παγκοσμίως μεγέθυναν την κοινωνική αποστασιοποίηση και άλλους περιορισμούς της ελευθερίας μετακίνησης.

Κατά την διάρκεια της πανδημίας Covid-19 οι κοινωνικές, οικονομικές, έμφυλες, πολιτισμικές και άλλες ανισότητες κλιμακώθηκαν ακόμα περισσότερο, επιβαρύνοντας περαιτέρω την ευαλωτότητα κάποιων ατόμων. Ο εγκλεισμός εντός της οικίας, η οικονομική ανασφάλεια, η κοινωνική αποστασιοποιηση, το έλλειμμα πρόσβασης σε υποστηρικτικές δομές λειτούργησε απειλητικά και ολέθρια για πολλές θηλυκότητες, αυξάνοντας εκθετικά την ενδοοικογενειακή και διαδικτυακή βία. Ακολούθως, εάν μία γυναίκα είχε υποστεί βία από σύντροφο, ο εγκλεισμός της με τον δράστη σηματοδότησε αφενός την επιδείνωση της κακοποίησης για παρατεταμένα χρονικά διαστήματα, και αφετέρου την απομόνωση της από τους οικείους της και από ενδεχόμενες πηγές στήριξης, καθώς ο έλεγχος και η κυριαρχία του στο πλαίσιο της οικίας κλιμακώθηκαν από το σύντροφό της.

Επιπλέον, ιστοσελίδες που αναρτούσαν σεξουαλικό περιεχόμενο κατέγραψαν μεγαλύτερη επισκεψιμότητα σε σύγκριση με την προ πανδημίας εποχή, με αποτέλεσμα ο κίνδυνος της κακοποίησης βασισμένη στη μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων να έχει ακραία αύξηση. Σύμφωνα με μια αυστραλιανή έρευνα για την συσχέτιση της διαδικτυακής βίας και την ενδοοικογενειακή βία από τον Woodlock και τους συνεργάτες (2020) του έγινε αντιληπτό ότι η αυξημένη εξάρτηση του σχολείου, της εργασίας, της επικοινωνίας με τους φίλους και την οικογένεια από την τεχνολογία, λόγω Covid-19, δημιούργησε νέες πρακτικές που καθιστούσαν ικανούς τους δράστες να ελέγχουν, να παρακολουθούν και να απομονώνουν τις γυναίκες. Για παράδειγμα, οι δράστες εκμεταλλεύτηκαν το διάστημα της καραντίνας, ασκώντας βία με φυσική παρουσία όπως μέσω απειλών μόλυνσης, εξαναγκασμού συντρόφου να συγκατοικήσει μαζί τους και απομάκρυνσης συντρόφου από άλλες δομές υποστήριξης, αλλά και διαδικτυακά, όπως η

κυβερνο-παρακολούθηση του συντρόφου. Αποτέλεσμα ήταν η αύξηση 210% των αναφορών για μη συναινετική χρήση προσωπικών εικόνων καθώς οι δράστες είχαν μεγάλη πρόσβαση σε εικόνες των θυμάτων, τις οποίες μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν και να απειλήσουν τα θύματα.

Συνολικά, φαίνεται ότι σε περιόδους κρίσης, όπως η υγειονομική ή η κλιματική (πυρκαγιές, πλημμύρες) οι γυναίκες διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να υποστούν διαδικτυακή έμφυλη βία, πάρα φυσική. Επίσης η πρόσβαση από τις δια ζώσης υπηρεσίες σε διαδικτυακές κατά τη διάρκεια του Covid-19 αποτέλεσε σημαντικό εμπόδιο για τις γυναίκες και δη για αυτές που ανήκουν σε πολιτισμικές και θρησκευτικές ομάδες με μικρότερη εξοικείωση με την τεχνολογία. Ως συνέπεια υπήρξε η αδυναμία πρόσβασης σε υποστηρικτικές υπηρεσίες, ιδίως όταν βρίσκονταν σε κατ' οίκον περιορισμό μαζί με τον δράστη και ο απόλυτος έλεγχος της.

Ο Woodlock (2021) τονίζει τέσσερα βασικά πλαίσια για την κατανόηση του ρόλου της τεχνολογίας στην ενδοοικογενειακή βία: την εξαναγκαστική και ελεγκτική σχέση, την κακοποίηση μετά τον χωρισμό, τη συν-γονεϊκότητα, ως μέσο συνέχισης του ελέγχου και της καταπίεσης, και την εργασία ασφάλειας των επιζωσών. Τα πλαίσια αυτά αναδεικνύουν τη δυναμική της διαδικτυακής έμφυλης βίας και φωτίζουν βασικές διαφορές ανάμεσα σε αυτήν και σε άλλες μορφές βίας. Μελέτες που διεξήχθησαν από κοινοτικές οργανώσεις διαπίστωσαν ότι η χρήση της τεχνολογίας από τους δράστες ενδοοικογενειακής βίας αποτελεί αυξανόμενο πρόβλημα για τις γυναίκες στην Αυστραλία (Woodlock et al, 2020). Είναι γεγονός ότι όταν η τεχνολογία είναι πανταχού παρούσα η ενδοοικογενειακή βία ευδοκιμεί.

Η διαδικτυακή βία παρουσιάζεται ως ζήτημα ιδιωτικής φύσης και το θύμα είθισται να ενοχοποιείται με ποικίλους τρόπους (Van der Wilk 2018) ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της πανδημίας, που η συχνότητα των αδικημάτων ήταν αυξημένη. Για όλους τους παραπάνω λόγους ο ΟΗΕ χαρακτήρισε την έμφυλη βία κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19 ως μια παράλληλα εξελισσόμενη «σκιώδης» πανδημία που επηρέασε ιδιαίτερα τις γυναίκες και τα κορίτσια, και δη στη συντροφική σχέση.

Κατά την περίοδο του εγκλεισμού, έχει καταγραφεί πανευρωπαϊκά σημαντική αύξηση της βίας από συντρόφους και γενικότερα πολλών μορφών έμφυλης κακοποίησης, σύμφωνα με στοιχεία που παρείχαν δικαστικές αρχές, ξενώνες γυναικών και μέσα ενημέρωσης. Ενδεικτικά, στις ισπανικές τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας σημειώθηκε αύξηση κατά 47% στις κλήσεις μόνο. Στη Γαλλία, οι αναφορές για σωματική και σεξουαλική βία αυξήθηκαν άνω του 30% από την

έναρξη της πανδημίας του κορωνοϊού, ποσοστά που ήταν ακόμη υψηλότερα για τις γυναίκες διαφορετικής εθνοτικής καταγωγής και φυλής. Στην Ελλάδα, αντιστοίχως παρατηρήθηκε υπερδιπλασιασμός των καταγγελλόμενων περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας από το έτος 2020 ως το έτος 2022 και συνιστά απειλητική την έξαρση της έμφυλης και της ενδοοικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Στην ανησυχητική έξαρση της δυαδικτυακής βίας κατά την υγειονομική κρίση συνηγορούν και τα ερευνητικά δεδομένα που συλλέχθηκαν από τις οργανώσεις Glitch UK και End Violence Against Women Coalition, η έρευνα κατέδειξε ότι το 38% των γυναικών που συμμετείχαν είχαν υποστεί διαδικτυακή κακοποίηση τους μήνες που προηγήθηκαν της πανδημίας. Από αυτές, το 27% ανέφερε ότι η κακοποίηση εντάθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Τα ποσοστά ήταν ακόμη υψηλότερα για τις έγχρωμες και μειονοτικές γυναίκες· το 50% είχε βιώσει διαδικτυακή βία πριν από την πανδημία, ενώ το 38% ανέφερε επιδείνωση του φαινομένου κατά τη διάρκειά της.

Μία διαδικτυακή έρευνα από τους UN Women and World Health Organization για τη σεξουαλική παρενόχληση Αιγυπτίων γυναικών κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19 διαπίστωσε ότι το 6,4% των γυναικών εγκατέλειψε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης λόγω εμπειριών διαδικτυακής βίας. Το παράδοξο που παρατηρήθηκε ήταν ενώ οι διαδικτυακές πλατφόρμες θεωρήθηκαν αρχικά μέσο δημοκρατικοποίησης, καθώς παρείχαν πρόσβαση ισότιμης συμμετοχής στην πολιτική και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, σε ομάδες που προηγουμένως βρίσκονταν στο περιθώριο, διαπιστώθηκε η αυξανόμενη απειλή της έμφυλης διαδικτυακής βίας, η πάταξη της φωνής των γυναικών και ο περιορισμός τους στο δικαίωμά τους στην πολιτική συμμετοχή. Αποτέλεσμα των ερευνών κατέδειξαν ότι πολλές γυναίκες πολιτικοί και δημοσιογράφοι εγκαταλείψανε αυτούς τους επαγγελματικούς χώρους και δεν αξιοποίησαν νέες οικονομικές ευκαιρίες. Εν προκειμένω, καθώς οι γυναίκες εγκαταλείπουν τις διαδικτυακές πλατφόρμες λόγω κακοποιητικών εμπειριών ή φόβου αποκλείονται όλο και περισσότερο από τέτοιες ευκαιρίες. Για παράδειγμα, στο Μαλάουι, το 76,1% των γυναικών δήλωσε ότι η έμφυλη διαδικτυακή βία είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια εισοδήματος, ενώ το 12% ανέφερε ότι έχασε νέες επαγγελματικές ευκαιρίες.

Τα παραπάνω ευρήματα ταυτίζονται με εκείνα του UN Women’s Regionals Office for the Arabat States, το οποίο, επίσης μέσω διαδικτυακής έρευνας, κατέγραψε ότι η διαδικτυακή παρενόχληση αποτελούσε τον συχνότερα αναφερόμενο τύπο βίας κατά των γυναικών στην περιοχή.

Ενώ υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα που καταδεικνύουν πως η βία κατά των γυναικών αυξάνεται σε περιόδους κρίσεων, η πανδημία Covid-19 διαφοροποιήθηκε από πολλές προηγούμενες κλιματικά προκληθείσες καταστροφές ή ένοπλες συγκρούσεις, καθώς χαρακτηρίστηκε από αυξημένο χρόνο διαδικτυακής ενασχόλησης, από την άνοδο της ρητορικής μίσους και την εξάπλωση θεωριών συνωμοσίας και παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο, που στοχοποίησαν συγκεκριμένα άτομα και κοινότητες. Επιπλέον, την διάρκεια της καραντίνας αναδείχθηκαν νέες μορφές διαδικτυακής βίας που συνδέονται με την αυξημένη χρήση του διαδικτύου, όπως το φαινόμενο του Zoom-bombing, δηλαδή μια πανδημική μορφή διαδικτυακής παρενόχλησης που συνιστούσε - όταν οι συναντήσεις και τα μαθήματα γίνονταν μαζικά μέσω πλατφορμών όπως το Zoom- την απρόσκλητη και κακόβουλη είσοδο τρίτων σε διαδικτυακές συναντήσεις ή μαθήματα με σκοπό την διακοπή της ροής της συζήτησης, την προσβλητική προβολή πορνογραφικού υλικού, τα υβριστικά ή ρατσιστικά σχόλια, και γενικότερα η πρόθεση ήταν η πρόκληση χάους και εκφοβισμού**.**

Τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά από την παρατεταμένη πανδημία που μετέφερε ακόμη περισσότερο τη ζωή των γυναικών στο διαδίκτυο, η έμφυλη διαδικτυακή βία έχει προσελκύσει την προσοχή των ακαδημαϊκών, υπερασπιστών ψηφιακών δικαιωμάτων, φεμινιστικών κινημάτων που αξιώνουν την κατανόηση και τη μέτρηση της κλίμακα του φαινομένου (UN Women and World Health Organization).

Τα παραπάνω ευρήματα καταδεικνύουν την κατεπείγουσα ανάγκη συστηματικής ενασχόλησης με τη διαδικτυακή βία και την ανάπτυξη ενδελεχούς, διεπιστημονικής έρευνας (UN Women & World Health Organization, 2023). Η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών όχι μόνο επιτείνει το ήδη υπάρχον έμφυλο ψηφιακό χάσμα, αλλά παράλληλα παράγει αλυσιδωτές συνέπειες σε πολλαπλά επίπεδα: στην παγκόσμια οικονομία, μέσω της περιθωριοποίησης των γυναικών από κρίσιμες ψηφιακές και επαγγελματικές ευκαιρίες· στην ψυχική υγεία, καθώς η συνεχής έκθεση σε διαδικτυακή βία οδηγεί σε αυξημένα επίπεδα άγχους, κατάθλιψης και κοινωνικής απόσυρσης· αλλά και στη σωματική υγεία, δεδομένου ότι η ψηφιακή παρενόχληση και οι διαδικτυακές απειλές συχνά μεταφράζονται σε πραγματικούς κινδύνους για την ασφάλεια των γυναικών και των κοριτσιών και απειλούν τη σωματική τους ακεραιότητα (EIU, 2021).

Συνέπεια των ανωτέρω είναι η διάρρηξη της κοινωνικής συνοχής και η καταβαράθρωση της δημοκρατίας, και δη του πλουραλισμού και της ισότητας (ECRI, 2015). Η διάβρωση αυτή δεν

συντελείται μόνο στο επίπεδο των θεσμών, αλλά επεκτείνεται και στην καθημερινή κοινωνική εμπειρία, όπου η έμφυλη ανισότητα αναπαράγεται και ενισχύεται μέσα από νέες μορφές αποκλεισμού στον ψηφιακό χώρο. Η διαδικτυακή έμφυλη βία λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς μειώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών στους δημοκρατικούς θεσμούς, αποθαρρύνει τη συμμετοχή των γυναικών στον δημόσιο διάλογο και υπονομεύει τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η διαδικτυακή βία δεν αποτελεί μόνο ένα ατομικό ή διαπροσωπικό πρόβλημα, αλλά αναδύεται ως συστημικός παράγοντας κοινωνικής και πολιτικής αποσταθεροποίησης, με μακροπρόθεσμες συνέπειες για την ίδια τη βιωσιμότητα της δημοκρατίας.

8.3.Μέτρα αντιμετώπισης της έμφυλης διαδικτυακής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας

Η πανδημία ανέδειξε με ένταση προϋπάρχουσες, βαθιά ριζωμένες έμφυλες ανισότητες, οι οποίες διαπλέκονται με πολλαπλά συστήματα καταπίεσης και ευαλωτότητας. Σε αυτό το έδαφος, η έμφυλη βία επηρέασε δυσανάλογα γυναίκες και κορίτσια που βρίσκονταν ήδη σε μεγαλύτερο κίνδυνο, γεγονός που αποτυπώθηκε στην αύξηση των καταγεγραμμένων περιστατικών σε παγκόσμιο επίπεδο και στον επιπολασμό της διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών. Η πανδημία ενώ επηρέασε την παγκόσμια κοινωνική πραγματικότητα στο σύνολό της, δεν είχε τις ίδιες συνέπειες για όλους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Βουγιούκα και Λιάπη (2020) οι παγιωμένες κοινωνικές, οικονομικές, ταξικές, έμφυλες, φυλετικές, πολιτισμικές και άλλες ανισότητες εντείνουν ακόμα περισσότερο τις διακρίσεις σε βάρος όσων βρίσκονται σε ευάλωτη θέση ή είναι κοινωνικά περιθωριοποιημένα άτομα, καθορίζοντας σε μεγάλο βαθμό ποιων οι ζωές θεωρούνται πολύτιμες και προστατεύονται (από την αρρώστια και τον θάνατο) και ποιων οι ζωές χάνουν την πολιτική και συμβολική τους σημασία, μετατρέπονται σε πεδίο άσκησης μιας ανεξέλεγκτης εξουσίας, θεωρείται ότι δεν αξίζουν να προστατευτούν και εγκαταλείπονται στην ακραία επισφάλεια και στη διακινδύνευση.

Με αφορμή την πανδημία του Covid-19 καταδείχθηκαν κενά σε επίπεδο κυβερνοασφάλειας, ιδίως σε συνθήκες απομακρυσμένης εργασίας όπου συνιστά πολυδιάστατη πρόκληση που απαιτεί τη σύμπραξη τεχνολογικών εργαλείων, οργανωτικών πολιτικών και ατομικής εγρήγορσης. Για αυτό το λόγο η UN Women πρότεινε κάποια μέτρα αρχικά σε οργανωσιακό επίπεδο, με την υιοθέτηση ολοκληρωμένων μηχανισμών προστασίας, όπως λύσεις ασφαλείας για την ηλεκτρονική αλληλογραφία με πολυεπίπεδη ταυτοποίηση, την εφαρμογή

εργαλείων ανίχνευσης και απόκρισης σε επιθέσεις, καθώς και τη χρήση ασφαλών εικονικών ιδιωτικών δικτύων (VPN) για τον έλεγχο της απομακρυσμένης πρόσβασης σε κρίσιμες εφαρμογές.

Εξίσου σημαντική είναι η επιμόρφωση των αρμόδιων αρχών σχετικά με τις σύγχρονες απειλές του κυβερνοχώρου καθώς υπάρχουν κενά στη διερεύνηση και την δίωξη της διαδικτυακής βίας και τον κατάλληλο χειρισμό του θύματος, διότι πολλές φορές ακατάλληλες πρακτικές κακοποιούν δευτερογενώς ή ενοχοποιούν το θύμα. Επομένως, η δημιουργία ασφαλέστερων διαδικτυακών χώρων για τις γυναίκες εξαρτάται από την εκπαίδευση των αρμόδιων αρχών σχετικά με τη διαδικτυακή βία, τους τρόπους με τους οποίους αυτή εκδηλώνεται και τις πραγματικές συνέπειές της. Η εκπαίδευση σε αυτόν τον τομέα αναμένεται να προετοιμάσει καλύτερα τον τομέα της αστυνομίας και της δικαιοσύνης, ώστε να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις καταγγελίες των γυναικών για διαδικτυακή βία και να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά και με ενσυναίσθηση Κινούμενη στην ίδια γραμμή σκέψης η Επιτροπή GREVIO (2021) επισήμανε το έλλειμμα γνώσης ως προς τα ζητήματα έμφυλης διαδικτυακής βίας και την αξιολόγηση των περιστατικών από τις αρμόδιες αρχές ως μη σοβαρά, λόγω έλλειψης της απαραίτητης εξειδικευμένης εκπαίδευσης για την δίωξη των αδικημάτων αυτών.

Επιπλέον προτείνεται η κατάλληλη εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των γυναικών και κοριτσιών επί του νομικού πλαισίου, η ύπαρξη μηχανισμών άμεσης απόκρισης σε περιστατικά, η τακτική δημιουργία αντιγράφων ασφαλείας σε υποδομές cloud ως μέτρο πρόληψης διαδικτυακής βίας. Σε ατομικό επίπεδο, επιπλέον, η UN Women επισήμανε ότι οι χρήστες καλούνται να ακολουθούν πρακτικές που περιορίζουν την έκθεσή τους σε κινδύνους, όπως η χρήση ασφαλών δικτύων, η λήψη εφαρμογών μόνο από επαληθευμένες πηγές, η προσεκτική διαχείριση προσωπικών δεδομένων που κοινοποιούνται διαδικτυακά και η τακτική δημιουργία αντιγράφων ασφαλείας. Τέλος, η ενεργοποίηση ταυτοποίησης σε ηλεκτρονικούς λογαριασμούς και η συστηματική ενημέρωση λογισμικού και συσκευών αποτελούν καίρια μέτρα ενίσχυσης της ατομικής ασφάλειας, που προέκυψε κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Επιπροσθέτως, είναι σημαντικός ο έλεγχος των ρυθμίσεων απορρήτου των social media, περιορίζοντας τη δημόσια προβολή των αναρτήσεων. Η χρήση ισχυρών κωδικών πρόσβασης και η ενεργοποίηση του «ελέγχου ταυτότητας» είναι ακόμα ένα εργαλείο στη φαρέτρα των χρηστριών, προκειμένου να εμποδίσουν την παραβίαση του λογαριασμού τους.

Επιπλέον, τα πρώτα βήματα για την αντιμετώπιση ενός περιστατικού ψηφιακής βίας, είναι η συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων, ιδίως στιγμιότυπα οθόνης (screenshots) με τους δράστες, να μπλοκάρονται άμεσα όταν απειλούν και να γίνεται αναφορά στην πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης. Τέλος, είναι πολύ σημαντικό το μοίρασμα των περιστατικών βίας, τόσο σε φίλες, φίλους και την οικογένειά μας, όσο και σε ειδικούς, ώστε να λάβουμε νομική και ψυχολογική υποστήριξη.

Συνεπώς, η κυβερνοασφάλεια δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μονοδιάστατα, αλλά απαιτεί μια προσέγγιση, η οποία συνδυάζει τις τεχνικές λύσεις με την ενδυνάμωση του ανθρώπινου παράγοντα, εντός ενός πλαισίου συνεχούς προσαρμογής στις ταχύτατα μεταβαλλόμενες απειλές του ψηφιακού περιβάλλοντος.

Επιπλέον τα μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου που ισχυροποιήθηκαν, μετά από φεμινιστικές διεκδικήσεις κατά την διάρκεια της πανδημίας, στρέφονται και στην υφιστάμενη νομική κατάσταση. Η νομική πραγματικότητα έχει πολλές αδυναμίες και ελλείψεις σε διάφορα επίπεδα και πτυχές του φαινομένου της διαδικτυακής έμφυλης βίας. Οι αδυναμίες αφορούν τα κενά σε μια κοινή ορολογία της διαδικτυακής βίας και στη νομική αντιμετώπιση, η οποία κρίνεται ελλειμματική και κατακερματισμένη. Η απουσία αποτελεσματικής νομοθεσίας αρχικά εντοπίστηκε, κατά τη διάρκεια της πανδημίας τόσο σε διεθνές νομικό πλαίσιο και σε νομοθετικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Κενό που αναδύθηκε στην αντιμετώπιση της έμφυλης βίας ήταν το έλλειμμα εξειδικευμένης γνώσης των επαγγελματιών και η ανυπαρξία υποστηρικτικών υπηρεσιών και δομών για τα θύματα διαδικτυακής έμφυλης βίας. Απουσιάζουν, επιπροσθέτως, δράσεις πρόληψης που στοχεύουν στην ενδυνάμωση της γυναικείας συμμετοχής σε ψηφιακά πλαίσια και στην διεκδίκηση ασφαλών ψηφιακών χώρων εργασίας. Εν προκειμένω, μετά από την περιδιάβαση της βιβλιογραφίας αναδύεται ένα ισχυρό αίτημα, αυτό του κοινωνικοπολιτισμικού μετασχηματισμού, ο οποίος δεν περιορίζεται στη θεσμική ή νομική διάσταση, αλλά επεκτείνεται σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής. Η στοχεύση αφορά στην πάταξη της έμφυλης βίας και των πολυεπίπεδων ανισοτήτων, το μετασχηματισμό πολιτισμικών προτύπων, μέσα από το πρίσμα μιας φεμινιστικής και διαθεματικής οπτικής.

Η θεσμική αδράνεια σε αυτό το πεδίο ανέδειξε τη σημασία ανάπτυξης εξειδικευμένων πρωτοκόλλων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για επαγγελματίες, που θα ενσωματώνουν τη

διάσταση της έμφυλης βίας στον ψηφιακό χώρο ως προέκταση της «παραδοσιακής» έμφυλης βίας. Επιπλέον, η έλλειψη οργανωμένων και τεχνολογικά επαρκών υποστηρικτικών δομών ανέδειξε την ανάγκη δημιουργίας νέων υπηρεσιών που θα ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες της διαδικτυακής βίας, διασφαλίζοντας παράλληλα την προστασία της ιδιωτικότητας και την πρόσβαση σε έγκαιρη και εξειδικευμένη βοήθεια. Συνεπώς, η πανδημία δεν αποκάλυψε μόνο την όξυνση των έμφυλων ανισοτήτων αλλά και τα θεσμικά ελλείμματα στον τομέα της πρόληψης και αντιμετώπισης της βίας με έμφαση στο ψηφιακό περιβάλλον, επισημαίνοντας την ανάγκη για ένα πιο συνεκτικό και διαθεματικό πλαίσιο πολιτικών.

Μετά από μακρά περίοδο σιωπής το ζήτημα της έμφυλης διαδικτυακής βίας συζητείται πλέον δημόσια, καθώς αντανακλά την διεκδίκηση πολλών θηλυκοτήτων να ανασυσταθεί η αρχιτεκτονική του κυβερνοχώρου, να αποδομηθούν σεξιστικές και μισογυνικές πρακτικές και νοσηρές έμφυλες κουλτούρες που αναπαράγονται και νομιμοποιούνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Κρίσιμο σημείο που συνηγορεί στην αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης της διαδικτυακής βίας είναι η ενημέρωση των γυναικών σχετικά με τις διαθέσιμες επιλογές που έχουν για να εξασφαλίσουν την ασφάλεια και την ιδιωτικότητά τους στο διαδίκτυο. Πολλά περιστατικά έμφυλης διαδικτυακής βίας υποκαταγγέλλονται, διότι πολλές γυναίκες δεν αναγνωρίζουν τη διαδικτυακή κακοποίηση ως μορφή βίας. Ως εκ τούτου χρειάζονται δράσεις ευαισθητοποίησης, ενδυνάμωσης και ασφαλείς χώρους για να καταγγέλλουν ανάλογα περιστατικά.

Συμπερασματικά, τα δεδομένα καταδεικνύουν ότι η έμφυλη διαδικτυακή βία έχει σοβαρές και πολυδιάστατες συνέπειες, οι οποίες επηρεάζουν τον συναισθηματικό, ψυχολογικό, κοινωνικό, σεξουαλικό και επαγγελματικό τους βίο. Η διαρκής έκθεση σε τέτοιες μορφές βίας ενισχύει τον κοινωνικό αποκλεισμό, υπονομεύει την πρόσβαση σε δίκτυα υποστήριξης και περιορίζει τις δυνατότητες κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης. Πέραν των άμεσων επιπτώσεων, η διαδικτυακή βία συνιστά μια ακραία εκδήλωση της έμφυλης ανισότητας, καθώς αναπαράγει δομικές σχέσεις εξουσίας και ελέγχου που διατηρούν τις γυναίκες σε καθεστώς ευαλωτότητας. Ως εκ τούτου, η κατανόηση της διαδικτυακής βίας δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται, καθιστώντας αναγκαίες στοχευμένες παρεμβάσεις τόσο σε επίπεδο πολιτικής πρόληψης όσο και σε επίπεδο θεσμικής και κοινωνικής προστασίας. Αυτό αποτυπώθηκε ξεκάθαρα κατά την πανδημική κρίση, διότι ανέδειξε τα δομικά

και συστημικά προβλήματα, αφενός του κυβερνοχώρου και αφετέρου την απουσία ασφαλών υποστηρικτικών δομών για τα θύματα της έμφυλης διαδικτυακής βίας, όπου θα διακηρύττουν το «τέλος της ντροπής» και θα προστατεύουν τα επιζώντα άτομα στη βάση μίας συμπεριληπτικής και διαθεματικής οπτικής.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βουγιούκα, Α. και Λιάπη, Μ. (2020). *Έμφυλες και διαθεματικές διαστάσεις της πανδημίας και συνέπειες για την ισότητα, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες*, Αθήνα: Ίδρυμα Νίκος Πουλαντζάς, https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2020/06/NPI_Covid19_Vougiouka-Liapi.pdf

«Μορφές έμφυλης βίας στην ψηφιακή εποχή- Υλικό από την 1η DATAWO εκδήλωση», DATAWO

https://www.datawo.org/el/2021/07/16/%ce%bc%ce%bf%cf%81%cf%86%ce%ad%cf%82-%ce%ad%ce%bc%cf%86%cf%85%ce%bb%ce%b7%cf%82-%ce%b2%ce%af%ce%b1%cf%82- %cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%cf%88%ce%b7%cf%86%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ae- %ce%b5%cf%80%ce%bf/

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2022). Combatting Cyber Violence against Women and Girls. ISBN 978-92-9486-063-7. DOI: 10.2839/182765

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2021). Artificial intelligence, platform work and gender equality. Available at: Artificial intelligence, platform work and gender equality | European Institute for Gender Equality (europa.eu).

Economist Intelligence Unit (2021). *Measuring the prevelance of oniline violence against women.* https://onlineviolencewomen.eiu.com/

Ν. 4995/2022 (ΦΕΚ Α' 219/18-11-2022). Για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με υπηκόους τρίτων χωρών, για το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφοριών Ποινικού Μητρώου (ECRIS), κ.α. Διαθέσιμος στο: Νόμος 4995/2022 - ΦΕΚ Α 216/18.11.2022 (kodiko.gr).

Flynn, A., Powell, A., & Hindes, S. (2021). Technology-facilitated abuse: A survey of support services stakeholders. Australia's National Research Organisation for Women's Safety. Research Report Issue 2.

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), (2021). GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021.

McGlynn, C., Johnson, K., Rackley, E., Henry, N., Gavey, N., Powell, A., & Flynn, A. (2020). "It's torture for the soul": The harms of image-based sexual abuse. *Social & Legal Studies*. Advance online publication. https://doi. org/10.1177/0964663920947791

Powell, A., & Henry, N. (2017). Sexual violence in a digital age. Palgrave Macmillan

UNICEF France, Écoutons ce que les enfants ont à nous dire, Consultation nationale (2014), available at: https://www.unicef.fr/sites/default/files/userfiles/ Consultation_2014.pdf (ανακτήθηκε στις 24/8/2025).

UN Women, & World Health Organization. (2023, April). *Technology-facilitated violence against women: Taking stock of evidence and data collection* [Research paper]. UN Women

Van der Wilk, A. (2018). Cyber violence and hate speech online against women, PE 604.979 48 (Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, 2018) (requested by the European Parliament's Committee on Women's Rights and Gender Equality), available at: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/

Woodlock, D., Bentley, K., Schulze, D., Mahoney, N., Chung, D., & Pracilio, A. (2020). Second National Survey of Technology Abuse and Domestic Violence in Australia. WESNET.

Ενότητα 9: Διεθνές θεσμικό πλαίσιο

9.1. ΟΗΕ

9.1.1. CEDAW

Η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) στη **γενική σύσταση 35** αναγνωρίζει ότι η «έμφυλη βία κατά των γυναικών» αποτελεί μορφή διάκρισης και την ορίζει ως «βία που στρέφεται κατά μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή που πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες» και, ως τέτοια, αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης ενθαρρύνει τον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων και των πολυεθνικών εταιρειών, να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της βίας κατά των γυναικών. Στην ίδια σύσταση αναφέρεται στη βία κατά των γυναικών ως μια «συνέχεια πολλαπλών, αλληλένδετων και επαναλαμβανόμενων μορφών, σε μια σειρά από περιβάλλοντα, από το ιδιωτικό στο δημόσιο, συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογικά διαμεσολαβημένων πλαισίων» όπως οι μορφές βίας που εκδηλώνονται στο διαδίκτυο και σε άλλα ψηφιακά περιβάλλοντα. Επομένως, η **διαδικτυακή[1] βία και η βία που διευκολύνεται από την τεχνολογία** αποτελεί νέα μορφή έμφυλης βίας κατά των γυναικών η οποία και εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης. Στη **Γενική σύσταση 33** (General Recommendation No. 33 on Women's Access to Justice, 2015) σχετικά με την πρόσβαση των γυναικών στη δικαιοσύνη, αναγνωρίζεται ο σημαντικός ρόλος των ψηφιακών χώρων και των ΤΠΕ[2] για την ενδυνάμωση των γυναικών. Τέλος η **Γενική σύσταση 36** (General Recommendation No. 36 (2017) on the Right of Girls and Women to Education, 2027) επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο τα κορίτσια επηρεάζονται από τον διαδικτυακό εκφοβισμό.

9.1.2. Ειδικός/ή εισηγητής/τρια του ΟΗΕ για την βία κατά των γυναικών

Η ψηφιακή διάσταση της έμφυλης βίας εξετάστηκε για πρώτη φορά το 2006 από τον Γενικό Γραμματέα στην εμπεριστατωμένη μελέτη του για όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών, στην οποία σημείωσε ότι απαιτείται περισσότερη έρευνα σχετικά με τη χρήση των ΤΠΕ,

[1] Οι όροι διαδικτυακή βία κατά των γυναικών,βία που διευκολύνεται από την τεχνολογία, έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο και έμφυλη κυβερνοβία χρησιμοποιούνται εναλλάξιμα, με βάση το τρόπο που αποτυπώνονται στο πρωτότυπο κείμενο

[2] Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών

ώστε να αναγνωριστούν και να αντιμετωπιστούν καλύτερα οι νέες μορφές βίας. Στο ψήφισμά του 20/8, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δήλωσε σαφώς ότι τα ίδια δικαιώματα που έχουν οι άνθρωποι εκτός σύνδεσης πρέπει να προστατεύονται και στο διαδίκτυο. Συνολικά, ο ΟΗΕ σημειώνει ότι σε κανονιστικό επίπεδο η «η αλληλεπίδραση μεταξύ της τεχνολογίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών χαρακτηρίζεται από την αναγνώριση της αρχής ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα που προστατεύονται εκτός σύνδεσης πρέπει να προστατεύονται και στο διαδίκτυο» (Council of Europe, 2022).

Το **2018,** στην «*Έκθεση-ορόσημο για την ανάλυση της διαδικτυακής βίας και της βίας που διευκολύνεται από τις ΤΠΕ κατά των γυναικών και των κοριτσιών από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*», **η Ειδική εισηγήτρια του ΟΗΕ για την βία κατά των γυναικών** εξέφρασε την ανάγκη δημιουργίας πλαισίου για την εξέταση του αντίκτυπου των αναδυόμενων τεχνολογιών στη βία κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της πρόληψης, της προστασίας, της δίωξης και της επανόρθωσης της εν λόγω βίας, και διατυπώνει συστάσεις για δράση από τα Ηνωμένα Έθνη, τα κράτη και τους διαμεσολαβητές του διαδικτύου. Υπογράμμισε δε, ότι «τα κράτη θα πρέπει να θεσπίσουν ή να προσαρμόσουν τις ποινικές και αστικές τους αγωγές για την απόδοση ευθυνών στους δράστες» και, ειδικότερα, «να απαγορεύσουν και να ποινικοποιήσουν σαφώς τη διαδικτυακή βία κατά των γυναικών, ιδίως τη μη συναινετική διανομή προσωπικών εικόνων, τη διαδικτυακή παρενόχληση και την παρακολούθηση». Επίσης τονίζει την ανάγκη αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου και των παρόχων υπηρεσιών όσον αφορά τον εντοπισμό των δραστών και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, η οποία θα πρέπει να συνάδει πλήρως με τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες και τους κανόνες προστασίας δεδομένων (DIOTIMA, 2023).

Άλλη μια πρωτοβουλία του Ειδικού Εισηγητής ήταν η συμπερίληψη της κυβερνοβίας κατά των γυναικών και κοριτσιών στις αρμοδιότητες του στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 2020 (EIGE, 2022). Επιπλέον, οι στόχοι της χιλιετίας 5 και 16 του ΟΗΕ αναφέρονται σε όλες τις μορφές βίας, συμπεριλαμβανομένης της διαδικτυακής. Ο στόχος 5 στοχεύει στην «εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά όλων των γυναικών και κοριτσιών στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας και της σεξουαλικής και άλλων τύπων εκμετάλλευσης» (στόχος 5.2) και «να ενισχύσει τη χρήση της τεχνολογίας ευνοϊκής χρήσης, ιδίως των πληροφοριών και των επικοινωνιών τεχνολογία, για την προώθηση της ενδυνάμωσης των γυναικών» (στόχος 5.β) (UN Human Rights Council,2018). Ο στόχος 16 στοχεύει στη «σημαντική

μείωση όλων των μορφών βίας και των σχετικών ποσοστών θανάτων παντού» (στόχος 16.1)) (UN Human Rights Council,2018).

9.2. Συμβούλιο της Ευρώπης

9.2.2. Γενική Σύσταση της GREVIO[3] για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών

Στη Γενική Σύσταση No1 για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών (2021) (GREVIO,2021), η GREVIO εντόπισε ότι οι νόμοι και οι πολιτικές σε εθνικό επίπεδο συχνά παραβλέπουν την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών στον κυβερνοχώρο. Επίσης προβαίνει σε μετα-ανάγνωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, προκειμένου να αναδειχθεί ο τρόπος συμπερίληψης της κυβερνοβίας στις προβλέψεις της Σύμβασης καθώς και τρόποι αντιμετώπισής της.

Αρχικά, ξεκινά από τη διαπίστωση «δεν υπάρχει καθολική τυπολογία/ορισμός συμπεριφορών ή ενεργειών που να θεωρείται ότι ομαδοποιεί όλες τις μορφές βία κατά των γυναικών που διαπράττεται διαδικτυακά ή μέσω της τεχνολογίας» (GREVIO,2021). Στη συνέχεια αναγνωρίζει ότι η ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφοράς που εμπίπτει στον ορισμό της βίας κατά των γυναικών που ορίζεται στο άρθρο 3α της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, υποστηρίζοντας ότι ο ορισμός περιλαμβάνει «όλες τις πράξεις βίας με βάση το φύλο κατά των γυναικών που έχουν ως αποτέλεσμα ή είναι πιθανό να οδηγήσουν σε σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή ταλαιπωρία σε γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων απειλών τέτοιων πράξεων, εξαναγκασμού ή αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε συμβαίνουν στη δημόσια ή στην ιδιωτική ζωή». Επομένως, πράξεις μη συναινετικής από κοινού χρήσης εικόνας ή βίντεο, εξαναγκασμός και απειλές, συμπεριλαμβανομένων απειλών βιασμού, σεξουαλικού εκφοβισμού και άλλων μορφών εκφοβισμού, κυβερνο-σεξουαλικής παρενόχλησης, πλαστοπροσωπίας, κυβερνο-καταδίωξης, καθώς και ψυχολογικής βίας και οικονομικής βλάβης που διαπράττεται μέσω του κυβερνοχώρου κατά των γυναικών και των κοριτσιών εμπίπτουν στον παραπάνω ορισμό (GREVIO, 2021). Η Σύσταση συνεχίζει εξετάζοντας το άρθρο 5, το οποίο στην παράγραφο 2 απαιτεί από τα Κράτη Μέρη να λαμβάνουν τα απαραίτητα νομοθετικά και άλλα μέτρα για να ασκούν τη δέουσα επιμέλεια για την πρόληψη, τη διερεύνηση, την τιμωρία και την παροχή αποζημίωσης για πράξεις βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής αυτής της σύμβασης που διαπράττονται από μη κρατικούς φορείς. Η έννοια της

[3] Η ομάδα εμπειρογνωμόνων για την παρακολούθηση υλοποίησης της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης του Συμβουλίου της Ευρώπης

δέουσας επιμέλειας πλαισιώνεται ως υποχρέωση μέσων και όχι ως αποτελεσμάτων και απαιτεί από τα Κράτη Μέρη να δημιουργήσουν το απαραίτητο νομικό και πολιτικό πλαίσιο για να επιτρέψουν την πρόληψη όλες οι μορφές βίας κατά των γυναικών και η αποτελεσματική τους διερεύνηση προκειμένου να λογοδοτήσουν οι δράστες για τη δράση τους και να αποζημιωθούν τα θύματα (GREVIO, 2021). Η GREVIO θεωρεί αυτή την υποχρέωση να καλύπτει όλες τις εκφράσεις βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών εκφράσεων και της βίας που διαπράττεται με τη βοήθεια ή μέσω της τεχνολογίας (GREVIO, 2021).

Στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης για την καταπολέμηση, εξάλειψης, αντιμετώπισης και πρόληψη της βίας κατά των γυναικών, η GREVIO επικαλείται το άρθρο 7 της Σύμβασης και καλεί τα Κράτη Μέρη για την υιοθέτηση ολοκληρωμένων πολιτικών έναντι της κυβερνοβίας κατά γυναικών και κοριτσιών. Επιπρόσθετα αναδεικνύει την προτεραιότητα που θα πρέπει να έχουν τα Κράτη Μέρη όσον αφορά την ποινικοποίηση της διαδικτυακής ψυχολογικής βίας (άρθρο 33), της διαδικτυακής καταδίωξης (άρθρο 34) και της διαδικτυακής παρενόχλησης (άρθρο 40) (GREVIO, 2021).

9.2.3. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)

Η Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) δεν κάνει σαφή αναφορά στην κυβερνοβία κατά των γυναικών, ωστόσο στην Επεξηγηματική Έκθεση (Council of Europe, 2011) λαμβάνεται υπόψη ότι οι απειλές που ενδέχεται να δεχθεί μια γυναίκα ή κορίτσι στον φυσικό κόσμο μπορούν να εκδηλωθούν και στο ψηφιακό περιβάλλον μέσω chat rooms, μέσων κοινωνικής δικτύωσης, μηνυμάτων και social media.

Στο Κεφάλαιο ΙΙΙ (Πρόληψη) στο άρθρο 17- Συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και των μέσων μαζικής ενημέρωσης προβλέπεται ότι:

1. Τα Μέρη θα ενθαρρύνουν τον ιδιωτικό τομέα, τον τομέα της τεχνολογίας, πληροφόρησης και επικοινωνίας καθώς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, με τον δέοντα σεβασμό προς την ελευθερία της έκφρασης και της ανεξαρτησίας τους, να συμμετέχουν στην κατάστρωση και την υλοποίηση πολιτικών και να θέτουν κατευθυντήριες γραμμές και αυτορρυθμιστικά πρότυπα πρόληψης της βίας κατά των γυναικών, καθώς και να ενισχύουν το σεβασμό προς την αξιοπρέπειά τους.

2. Τα Μέρη θα αναπτύσσουν και προωθούν, σε συνεργασία με τους φορείς του ιδιωτικού τομέα, δεξιότητες μεταξύ των παιδιών, των γονέων και των εκπαιδευτικών αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του πληροφοριακού και επικοινωνιακού περιβάλλοντος που παρέχει πρόσβαση σε ταπεινωτικό και μειωτικό περιεχόμενο σεξουαλικής ή βίαιης φύσης το οποίο θα μπορούσε να καταστεί επιβλαβές.

9.2.4. Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο

Η Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο προσφέρει ένα ολοκληρωμένο σύνολο νομικά δεσμευτικών προτύπων για την ποινικοποίηση πτυχών της κυβερνοβίας, την εξασφάλιση αποδεικτικών στοιχείων και τη συμμετοχή σε διασυνοριακή και διεθνή συνεργασία για τη διερεύνηση και τη δίωξη της διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών.

Τα άρθρα 2 έως 11, αφορούν στην ουσιαστική ποινικοποίηση στο πλαίσιο της Σύμβασης της Βουδαπέστης. Τρία άρθρα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε σχέση με την κυβερνοβία.41 Ενδεικτικά αναφέρονται:

Άρθρα σε πιο άμεσο συσχετισμό με την κυβερνοβία:

Άρθρο 4 - Παρεμβολές σε δεδομένα

- 1. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα λάβει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για να ποινικοποιηθεί στο εσωτερικό του δίκαιο, η άνευ δικαιώματος βλάβη, διαγραφή, φθορά, αλλοίωση ή καταστολή δεδομένων υπολογιστών, όταν αυτή διαπράττεται από πρόθεση.
- 2. Ένα Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί να διατηρήσει το δικαίωμα να θέσει ως προϋπόθεση ύπαρξης εγκλήματος για την συμπεριφορά που περιγράφεται στην παρ. 1 την πρόκληση σοβαρής ζημίας.

Άρθρο 5 - Παρεμβολές σε συστήματα.

Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος θα λάβει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για να ποινικοποιηθεί στο εσωτερικό του δίκαιο, η άνευ δικαιώματος σοβαρή παρακώλυση της λειτουργίας ενός συστήματος υπολογιστή δια της εισαγωγής, διαβίβασης, βλάβης, διαγραφής, φθοράς, αλλοίωσης ή καταστολής δεδομένων υπολογιστή, όταν αυτή διαπράττεται από πρόθεση.

Άρθρο 9 - Εγκλήματα σχετικά με την παιδική πορνογραφία.

1. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα λάβει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για να ποινικοποιηθούν στο εγχώριο δίκαιό του οι ακόλουθες συμπεριφορές, όταν διαπράττονται από πρόθεση και άνευ δικαιώματος: α. παραγωγή παιδικής πορνογραφίας με σκοπό την διανομή της μέσω ενός συστήματος υπολογιστή, β. προσφορά ή διάθεση παιδικής πορνογραφίας μέσω ενός συστήματος υπολογιστή, γ. διανομή ή μετάδοση παιδικής πορνογραφίας μέσω ενός συστήματος υπολογιστή, δ. προμήθεια παιδικής πορνογραφίας μέσω ενός συστήματος υπολογιστή για ιδία χρήση ή για άλλο πρόσωπο, ε. κατοχή παιδικής πορνογραφίας σε ένα σύστημα υπολογιστή ή σε ένα μέσο αποθήκευσης δεδομένων υπολογιστή.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1 ανωτέρω, ο όρος «παιδική πορνογραφία» θα περιλαμβάνει πορνογραφικό υλικό που απεικονίζει οπτικά: α. ένα ανήλικο να εμπλέκεται σε σαφώς σεξουαλική συμπεριφορά β. ένα πρόσωπο που φαίνεται ότι είναι ανήλικο να συμμετέχει σε σαφώς σεξουαλική συμπεριφορά, γ. ρεαλιστικές εικόνες που απεικονίζουν ένα ανήλικο να εμπλέκεται σε σαφώς σεξουαλική συμπεριφορά.

3. Για τους σκοπούς της παραγράφου 2 ανωτέρω, ο όρος «ανήλικος» θα περιλαμβάνει όλα τα πρόσωπα κάτω των 18 ετών. Ένα συμβαλλόμενο Μέρος, μπορεί, παρά ταύτα, να ορίσει χαμηλότερο όριο ηλικίας, το οποίο δεν μπορεί να είναι κάτω των 16 ετών.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση της Βουδαπέστης με τον **Νόμο 4411/2006-ΦΕΚ 142/Α/3-8-2016.**

9.2.5. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης (Lanzarotte Convention)

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης (Lanzarotte Convention) (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2007) όσον αφορά την προστασία γυναικών και κοριτσιών από την έμφυλη κυβερνοβία δρα συνεπικουρικά, δεδομένου ότι εστιάζει στην ολιστική προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών σχετικά με την γενετήσια εκμετάλλευσή τους η οποία δύναται να λάβει χώρα και μέσω του διαδικτύου και άλλων μέσων της τεχνολογίας των πληροφοριών.

Η Σύμβαση προβλέπει:

- Τη λήψη προληπτικών μέτρων όπως η στρατολόγηση, η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση ατόμων που εργάζονται σε επαφή με παιδιά (άρθρο 5), η εκπαίδευση για

τα παιδιά (άρθρο 6), τα προγράμματα και μέτρα προληπτικής παρέμβασης (άρθρο 7), μέτρα για το ευρύ κοινό (άρθρο 8) και τη συμμετοχή των παιδιών, του ιδιωτικού τομέα, των μέσων ενημέρωσης και της κοινωνίας των πολιτών (άρθρο 9).

- Τη λήψη προστατευτικών μέτρων και παροχής βοήθειας στα θύματα, συμπεριλαμβανομένης της ανα- φοράς υποψίας σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή σεξουαλικής κακοποίησης (άρθρο 12), γραμμές βοήθειας (άρθρο 13), βοήθεια στα θύματα (άρθρο 14).
- Τη δημιουργία προγραμμάτων ή μέτρων παρέμβασης.
- Τη λήψη μέτρων στο πλαίσιο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων
  - της σεξουαλικής κακοποίησης (άρθρο 18),
  - της παιδικής πορνείας (άρθρο 19),
  - της παιδικής πορνογραφίας (άρθρο 20),
  - της συμμετοχής παιδιού σε πορνογραφικές παραστάσεις (άρθρο 21),
  - της διαφθορά παιδιών (άρθρο 22),
  - της παρότρυνση παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς (άρθρο 23).
- Την ανάκριση, τη δίωξη και το δικονομικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων μέτρων για την προστασία και τον σεβασμό των δικαιωμάτων, των συμφερόντων και των ειδικών αναγκών των παιδιών κατά τη διάρκεια ερευνών και ποινικών διαδικασιών·
- Τη διεθνή συνεργασία.

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με το **Νόμο 3727/2008- - ΦΕΚ 257/Α/18-12-2008**.

9.2.6. Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (PACE)

Εφιστώντας την προσοχή στο διαδικτυακό μίσος, τη σεξουαλική βία και την παρενόχληση των γυναικών σε δημόσιους χώρους, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (PACE) εξέδωσε ψήφισμα για τις διακρίσεις στον κυβερνοχώρο και σύσταση για το διαδικτυακό μίσος και για τον τερματισμό της σεξουαλικής βίας και της παρενόχλησης γυναικών σε δημόσιο χώρο. Ομοίως, η Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων του Συμβουλίου της Ευρώπης τόνισε την ανάγκη αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών (τόσο στο διαδίκτυο όσο

και εκτός σύνδεσης) μέσω της καταπολέμησης των στερεοτύπων φύλου και του σεξισμού – συμπεριλαμβανομένης της σεξιστικής ρητορικής μίσους και των βίαιων και σεξουαλικών απειλών στο διαδίκτυο, ειδικά στις πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης (EIGE, 2022).

Ενότητα 10: Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο

10.1. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 2021

Στο Ψήφισμα σχετικά με την καταπολέμηση της έμφυλης βίας: βία στο διαδίκτυο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στην παράγραφο 1 υπογραμμίζεται ότι, η έμφυλη βία στο διαδίκτυο αποτελεί συνέχεια της έμφυλης βίας εκτός διαδικτύου και ότι καμία εναλλακτική πολιτική δεν θα είναι αποτελεσματική, εάν δεν λάβει υπόψη τη συγκεκριμένη πραγματικότητα, τονίζει δε, ότι οι υφιστάμενες νομοθετικές πράξεις της Ένωσης δεν παρέχουν τους μηχανισμούς που είναι αναγκαίοι για την κατάλληλη αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο· καλεί τα κράτη μέλη και την Επιτροπή να διατυπώσουν και να εφαρμόσουν νομοθετικά και μη νομοθετικά μέτρα, να αντιμετωπίσουν την έμφυλη βία στο διαδίκτυο και να συμπεριλάβουν τη φωνή των θυμάτων έμφυλης βίας στο διαδίκτυο στις στρατηγικές για την αντιμετώπισή της, σε συνδυασμό με πρωτοβουλίες για την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων, των σεξιστικών νοοτροπιών και των διακρίσεων κατά των γυναικών· τονίζει ότι οι εν λόγω μελλοντικές προτάσεις θα πρέπει να ευθυγραμμίζονται με τις υφιστάμενες, όπως η πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, καθώς και με νομοθετικές πράξεις που ισχύουν ήδη, όπως η οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και η οδηγία 2012/29/ΕΕ.

Στην παράγραφο 3 τονίζει ότι η έννοια της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο δεν μπορεί να περιορίζεται στη χρήση συστημάτων υπολογιστών αλλά θα πρέπει να παραμείνει ευρεία, καλύπτοντας έτσι τη χρήση ΤΠΕ για πρόκληση, διευκόλυνση ή απειλή βίας κατά ατόμων.

Στην παράγραφο 5 καλεί τα κράτη μέλη να διαθέσουν κατάλληλους ανθρώπινους και χρηματοδοτικούς πόρους σε εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς φορείς διακυβέρνησης, και για νομική συνδρομή, υγειονομική περίθαλψη, ιδίως στον τομέα της ψυχικής υγείας, και σε φορείς κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένων οργανώσεων για τα δικαιώματα των γυναικών, με σκοπό την αποτελεσματική πρόληψη και προστασία των γυναικών από την έμφυλη βία στο διαδίκτυο.

Στην παράγραφο 6 καλεί την Επιτροπή να διασφαλίσει ότι η βία στο διαδίκτυο θα αντιμετωπιστεί ομοίως, συμπεριλαμβανομένων των μορφών αυτής που συνδέονται με τη βιομηχανία του σεξ· καλεί την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να βάλουν τέλος στη βιομηχανία της

πορνογραφίας που στηρίζεται στην εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, στον βιασμό και άλλες μορφές επιθέσεων και βίας κατά των γυναικών και των παιδιών· καλεί την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να συμπεριλάβουν τον μισογυνισμό στις μορφές της ρητορικής μίσους και τις μισογυνιστικές επιθέσεις στα εγκλήματα μίσους.

Στην παράγραφο 17 τονίζει ότι είναι σημαντικό να εξεταστεί η αλληλεπικάλυψη μεταξύ της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο και της εμπορίας ανθρώπων που βασίζεται στη σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών και κοριτσιών, ιδίως στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19· υπογραμμίζει ότι η ευαισθητοποίηση σε σχέση με τη διαδικτυακή εμπορία ανθρώπων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει ζωτική σημασία προκειμένου να αποφευχθεί η προσέλκυση νέων θυμάτων από τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων· υπογραμμίζει ακόμα ότι η σεξουαλική κακοποίηση με χρήση εικόνων συνιστά ακραία παραβίαση της ιδιωτικής ζωής και μορφή έμφυλης βίας, όπως καταδείχθηκε για παράδειγμα στην Ιρλανδία τον Νοέμβριο του 2020 όταν δε- κάδες χιλιάδες εικόνες σεξουαλικού χαρακτήρα γυναικών και κοριτσιών δημοσιοποιήθηκαν χωρίς τη συγκατάθεσή τους· ως εκ τούτου, καλεί ένθερμα τα κράτη μέλη να επικαιροποιήσουν το εθνικό τους δίκαιο ώστε να συμπεριλάβουν τη σεξουαλική κακοποίηση με χρήση εικόνων ή οποιαδήποτε μη συναινετική ανταλλαγή προσωπικού υλικού σεξουαλικού χαρακτήρα στον κατάλογο των σεξουαλικών αδικημάτων, ξεχωριστό από τις περιπτώσεις που αφορούν υλικό σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.

10.2. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 1ης Ιουνίου 2023 (22/ 2138/ (INI)

Με την υιοθέτησή του Ψήφισματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αξιολόγηση του κινήματος MeToo, αναγνωρίστηκε, ακόμα μία φορά, ότι η έμφυλη βία διατρέχει όλες τις εκφάνσεις της κοινωνίας μας, είναι διαταξική και διαπολιτισμική. Επιπλέον, διατυπώθηκε η θέση ότι η διαδικτυακή της μορφή λαμβάνει, πλέον, ανησυχητικές διαστάσεις. Υπό το φως των παραπάνω, εκφράστηκε η ανάγκη θέσπισης ενός συστηματικά οργανωμένου πανευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου λήψης μέτρων φροντίδας και στήριξης των θυμάτων έμφυλης βίας και διεξαγωγής ερευνών για την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση του κοινωνικού αυτού και ποινικού φαινομένου που διαβρώνει την κοινωνική συνοχή.

10.3. Νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες

Ο κανονισμός για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA) ρυθμίζει τις υποχρεώσεις των ψηφιακών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των αγορών, οι οποίες λειτουργούν ως μεσάζοντες στο ρόλο τους να συνδέουν τους καταναλωτές με αγαθά, υπηρεσίες και περιεχόμενο. Προστατεύει καλύτερα τους χρήστες διασφαλίζοντας τα θεμελιώδη δικαιώματα στο διαδίκτυο, θεσπίζοντας ένα ισχυρό πλαίσιο διαφάνειας και λογοδοσίας για τις διαδικτυακές πλατφόρμες και παρέχοντας ένα ενιαίο, ομοιόμορφο πλαίσιο σε ολόκληρη την ΕΕ.

Περιλαμβάνει τα εξής:

1. Καθορίζει ειδικές υποχρεώσεις για τις διαδικτυακές αγορές προκειμένου να καταπολεμηθεί η διαδικτυακή πώληση παράνομων προϊόντων και υπηρεσιών,

2. Εισάγει μέτρα για την αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο και υποχρεώσεις για τις πλατφόρμες να αντιδρούν γρήγορα, σεβόμενες παράλληλα τα θεμελιώδη δικαιώματα,

3. Προστατεύει τους ανηλίκους στο διαδίκτυο απαγορεύοντας στις πλατφόρμες να χρησιμοποιούν στοχευμένη διαφήμιση με βάση τη χρήση προσωπικών δεδομένων ανηλίκων, όπως ορίζεται στο δίκαιο της ΕΕ,

4. Επιβάλλει ορισμένα όρια στην παρουσίαση της διαφήμισης και στη χρήση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων για στοχευμένη διαφήμιση, συμπεριλαμβανομένου του φύλου, της φυλής και της θρησκείας,

5. Απαγορεύει τις παραπλανητικές διεπαφές, γνωστές ως «σκοτεινά μοτίβα», και τις πρακτικές που αποσκοπούν στην παραπλάνηση. Αυστηρότεροι κανόνες ισχύουν για τις πολύ μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες και μηχανές αναζήτησης (VLOP και VLOSE), οι οποίες θα πρέπει:

    1. Να προσφέρουν στους χρήστες ένα σύστημα για τη σύσταση περιεχομένου που δεν βασίζεται στην κατάρτιση προφίλ,

    2. Να αναλύουν τους συστημικούς κινδύνους που δημιουργούν: Κίνδυνοι που σχετίζονται με τη διάδοση παράνομου περιεχομένου, αρνητικές επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα, στις εκλογικές διαδικασίες και στη βία λόγω φύλου ή στην ψυχική υγεία.

10.4. Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο 2000/ 31/ EU και Οδηγία για υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (Directive 2010/ 13/ EU)

Στην Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο 2000/ 31/ EU ορίζεται, μεταξύ άλλων, η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών, που υποχρεούνται να εμποδίζουν την πρόσβαση σε παράνομο περιεχόμενο που έχει αναρτηθεί στην πλατφόρμα τους. Σημαντική κρίνεται και η Οδηγία για υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (Directive 2010/ 13/ EU) με την οποία προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η προστασία του κοινού από περιεχόμενο που αποσκοπεί στην υποκίνηση βίας ή μίσους εναντίον ομάδας προσώπων ή ενός μεμονωμένου ατόμου λόγω του φύλου, της εθνικότητας και των θρησκευτικών επιλογών. Στο ρυθμιστικό πλαίσιο υπάγονται και τα τηλεοπτικά προγράμματα αλλά και οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης που επικεντρώνονται στην κοινή χρήση οπτικοακουστικού υλικού.

10.5. Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας

Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας που αφορούν τα δικαιώματα των θυμάτων θα πρέπει να εφαρμόζονται σε όλα τα θύματα αξιόποινης συμπεριφοράς που συνιστά βία κατά των γυναικών ή εξ οικείων βία, συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων, της μη συναινετικής κοινοχρησίας υλικού προσωπικής φύσης ή παραποιημένου υλικού, της παρενοχλητικής κυβερνοπαρακολούθησης, της κυβερνοπαρενόχλησης, της κυβερνοεπιδειξιομανίας (αποστολή άσεμνων φωτογραφιών χωρίς τη συγκατάθεση λήψης) και της κυβερνοϋποκίνησης βίας ή μίσους, καταναγκαστική στείρωση και διάφορες μορφές κυβερνοβίας, όπως η σεξουαλική παρενόχληση στο διαδίκτυο και ο κυβερνοεκφοβισμός.

Στην παράγραφο 24 καλεί τα κράτη μέλη να θεσπιστούν ελάχιστους κανόνες σχετικά με το αδίκημα της κυβερνοπαρενόχλησης, προκειμένου να καλυφθούν οι σοβαρότερες μορφές της κυβερνοπαρενόχλησης. Αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει την κατ' επανάληψη ή συνεχή συμμετοχή σε απειλητική συμπεριφορά που στρέφεται κατά προσώπου, τουλάχιστον όταν η συμπεριφορά αυτή συνεπάγεται απειλές, μέσω ΤΠΕ, για τη διάπραξη ποινικών αδικημάτων και όταν η συμπεριφορά αυτή ενδέχεται να προκαλέσει σοβαρό φόβο στο πρόσωπο για την ασφάλειά του ή για την ασφάλεια των εξαρτώμενων από αυτό προσώπων. Αυτό θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει τη συμμετοχή, από κοινού με άλλα πρόσωπα, μέσω ΤΠΕ, σε δημοσίως προσβάσιμη απειλητική ή προσβλητική συμπεριφορά, η οποία στρέφεται. Οι ελάχιστοι κανόνες σχετικά με το αδίκημα της

κυβερνοπαρενόχλησης θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν τη μη ζητηθείσα αποστολή εικόνας, βίντεο ή άλλου παρόμοιου υλικού που απεικονίζει γεννητικά όργανα («κυβερνοεπιδειξιομανία»), όταν η εν λόγω συμπεριφορά ενδέχεται να προκαλέσει σοβαρή ψυχολογική βλάβη στο πρόσωπο που λαμβάνει το υλικό αυτό.

Επίσης στην ίδια παράγραφο, αναγνωρίζεται ότι οι γυναίκες αποτελούν συχνά στόχο σεξιστικού και μισογυνικού μίσους στο διαδίκτυο, το οποίο μπορεί να κλιμακωθεί και να λάβει τη μορφή εγκλημάτων μίσους εκτός διαδικτύου. Αυτή η συμπεριφορά πρέπει να προλαμβάνεται ή να αναχαιτίζεται σε πρώιμο στάδιο. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται σ' αυτό το είδος υποκίνησης δεν αναφέρεται πάντα άμεσα στο φύλο του στοχοποιούμενου προσώπου ή προσώπων, αλλά τα κίνητρα που απορρέουν από προκαταλήψεις μπορούν να συναχθούν από το συνολικό περιεχόμενο ή το πλαίσιο της υποκίνησης. Επίσης, το αδίκημα της κυβερνοϋποκίνησης βίας ή μίσους προϋποθέτει ότι η υποκίνηση δεν εκφράζεται σε αμιγώς ιδιωτικό πλαίσιο, αλλά δημόσια, μέσω της χρήσης ΤΠΕ. Ως εκ τούτου, για τη στοιχειοθέτησή του θα πρέπει να απαιτείται η διάδοση στο κοινό, η οποία θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως παροχή πρόσβασης σε συγκεκριμένο υλικό που υποκινεί τη βία ή το μίσος, μέσω ΤΠΕ, σε δυνητικά απεριόριστο αριθμό προσώπων, δηλαδή το να καθίσταται το υλικό εύκολα προσβάσιμο στους χρήστες εν γένει, χωρίς να απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες από το πρόσωπο που παρέσχε το υλικό, ανεξάρτητα από το αν τα πρόσωπα αυτά προσπελαύνουν πράγματι τις εν λόγω πληροφορίες. Η κυβερνοεπιδειξιομανία είναι μια κοινή μορφή εκφοβισμού και φίμωσης των γυναικών. Οι ελάχιστοι κανόνες που αφορούν το αδίκημα της κυβερνοπαρενόχλησης θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν κανόνες για τις καταστάσεις στις οποίες οι πληροφορίες προσωπικού χαρακτήρα του θύματος καθίστανται προσβάσιμες στο κοινό μέσω ΤΠΕ, χωρίς τη συναίνεσή του, με σκοπό να υποκινηθούν άλλα πρόσωπα να του προκαλέσουν σωματική ή σοβαρή ψυχολογική βλάβη («doxing»).

Στο Κεφάλαιο 2 για τα αδικήματα που αφορούν τη γενετήσια εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών και την εγκληματικότητα στον χώρο της πληροφορικής, ορίζονται οι μορφές έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο. Πιο συγκεκριμένα:

Το Άρθρο για τη Μη συναινετική κοινοχρησία υλικού προσωπικής φύσης ή παραποιημένου υλικού, προβλέπεται:

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ακόλουθες εκ προθέσεως πράξεις τιμωρούνται ως ποινικά αδικήματα:

α) η διάθεση στο κοινό, μέσω τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ), εικόνων, βίντεο ή παρόμοιου υλικού που

απεικονίζει άσεμνες σεξουαλικές δραστηριότητες ή τα απόκρυφα μέρη ενός προσώπου χωρίς τη συναίνεση του εν λόγω

προσώπου, όταν η εν λόγω συμπεριφορά μπορεί να είναι πολύ επιβλαβής για τα πρόσωπα αυτά·

β) η παραγωγή, η παραποίηση ή η αλλοίωση και η επακόλουθη διάθεση στο κοινό, μέσω ΤΠΕ, εικόνων, βίντεο ή παρόμοιου υλικού, που δίνει την εντύπωση ότι ένα πρόσωπο επιδίδεται σε άσεμνες σεξουαλικές δραστηριότητες, χωρίς τη συναίνεσή του προσώπου, όταν η εν λόγω συμπεριφορά μπορεί να είναι πολύ επιβλαβής για το εν λόγω πρόσωπο·

γ) η απειλή τέλεσης των πράξεων που προβλέπονται στο στοιχείο α) ή β) προκειμένου να εξαναγκαστεί ένα πρόσωπο να προβεί, να συναινέσει σε ορισμένη ενέργεια ή να απόσχει απ' αυτήν.

2. Η παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) του παρόντος άρθρου δεν θίγουν την υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και των αρχών που ορίζονται στον Χάρτη και εφαρμόζονται με την επιφύλαξη των θεμελιωδών αρχών που σχετίζονται με την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης και την ελευθερία της τέχνης και των επιστημών, όπως εφαρμόζονται στο ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο.

Το Άρθρο 6 για την Παρενοχλητική κυβερνοπαρακολούθηση, καλεί τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι εκ προθέσεως πράξεις της κατ' επανάληψη ή συνεχούς θέσης άλλου προσώπου υπό παρακολούθηση, χωρίς τη συναίνεση του εν λόγω προσώπου ή νόμιμη άδεια, μέσω ΤΠΕ, με σκοπό την ιχνηλάτηση ή την επιτήρηση των κινήσεων και των δραστηριοτήτων του εν λόγω προσώπου, όταν η εν λόγω συμπεριφορά μπορεί να είναι πολύ επιβλαβής για το πρόσωπο αυτό, τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα.

Το Άρθρο 7 για την Κυβερνοπαρενόχληση,τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι ακόλουθες εκ προθέσεως πράξεις τιμωρούνται ως ποινικά αδικήματα:

α) κατ' επανάληψη ή συνεχής συμμετοχή σε απειλητική συμπεριφορά που στρέφεται κατά προσώπου, τουλάχιστον όταν

η συμπεριφορά αυτή συνεπάγεται απειλές για τη διάπραξη ποινικών αδικημάτων, μέσω ΤΠΕ, όταν η συμπεριφορά αυτή ενδέχεται

να προκαλέσει σοβαρό φόβο στο πρόσωπο για την ασφάλειά του ή για την ασφάλεια των εξαρτώμενων προσώπων·

β) συμμετοχή, από κοινού με άλλα πρόσωπα, μέσω ΤΠΕ, σε δημοσίως προσβάσιμη απειλητική ή προσβλητική συμπεριφορά,

η οποία στρέφεται κατά προσώπου, όταν η συμπεριφορά αυτή ενδέχεται να προκαλέσει σοβαρή ψυχολογική βλάβη στο εν λόγω

πρόσωπο.

γ) η μη ζητηθείσα αποστολή, μέσω ΤΠΕ, εικόνας, βίντεο ή άλλου παρόμοιου υλικού που απεικονίζει γεννητικά όργανα, όταν η εν

λόγω συμπεριφορά ενδέχεται να προκαλέσει σοβαρή ψυχολογική βλάβη στο πρόσωπο που λαμβάνει το υλικό αυτό·

δ) διάθεση στο κοινό, μέσω ΤΠΕ, υλικού που περιέχει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ενός προσώπου, χωρίς τη συγκατάθεση

του εν λόγω προσώπου, με σκοπό την υποκίνηση άλλων ατόμων να προκαλέσουν σωματική ή σοβαρή ψυχολογική βλάβη σε αυτό το πρόσωπο.

Το Άρθρο 8 για Κυβερνοϋποκίνηση βίας ή μίσους, τα κράτη μέλη καλούνται να διασφαλίζουν ότι τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα η εκ προθέσεως υποκίνηση βίας ή μίσους κατά ομάδας προσώπων ή μέλους τέτοιας ομάδας προσδιοριζόμενης βάσει του φύλου, με τη διάδοση στο κοινό, μέσω ΤΠΕ, υλικού που περιέχει τέτοια υποκίνηση.Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέγουν να τιμωρούν μόνο συμπεριφορά η οποία είτε εκδηλώνεται κατά τρόπο που ενδέχεται να διαταράξει τη δημόσια τάξη είτε έχει απειλητικό, υβριστικό ή προσβλητικό χαρακτήρα.

Στο Κεφάλαιο 3 για την προστασία των θυμάτων και πρόσβαση στη δικαιοσύνη, στο άρθρο Άρθρο 23 σχετικά με τα Μέτρα για την αφαίρεση ορισμένου διαδικτυακού υλικού, προβλέπονται τα εξής:

1. Με την επιφύλαξη του κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσουν την άμεση αφαίρεση του υλικού που είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο και που μνημονεύεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) και στα άρθρα 7 και 8 της παρούσας οδηγίας ή την απενεργοποίηση της πρόσβασης στο εν λόγω υλικό.

Τα μέτρα που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο της παρούσας παραγράφου περιλαμβάνουν τη δυνατότητα των αρμόδιων αρχών να εκδίδουν δεσμευτικές νομικές εντολές για την αφαίρεση του εν λόγω υλικού ή την απενεργοποίηση της πρόσβασης σε αυτό. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι εν λόγω εντολές πληρούν, τουλάχιστον, τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 9 παράγραφος 2 του κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065.

2. Οι εντολές που αναφέρονται στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 απευθύνονται σε παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας. Σε περίπτωση που η αφαίρεση δεν θα ήταν εφικτή, οι αρμόδιες αρχές μπορούν επίσης να απευθύνουν εντολές απενεργοποίησης της πρόσβασης στο εν λόγω υλικό σε σχετικούς παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών εκτός των παρόχων υπηρεσιών φιλοξενίας που διαθέτουν την τεχνική και επιχειρησιακή ικανότητα να λάβουν μέτρα σχετικά με το εν λόγω υλικό.

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, όταν η ποινική διαδικασία για αδίκημα που προβλέπεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή β), στο άρθρο 7 ή στο άρθρο 8 ολοκληρωθεί χωρίς να έχει καταλήξει σε διαπίστωση ότι έχει διαπραχθεί αδίκημα, οι εντολές που αναφέρονται στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου απαλλάσσονται και ενημερώνονται σχετικά οι αποδέκτες των εν λόγω αποφάσεων.

4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι εντολές και τα άλλα μέτρα της παραγράφου 1 λαμβάνονται με διαφανείς διαδικασίες και υπόκεινται σε κατάλληλες διασφαλίσεις, ιδίως για να διασφαλιστεί ότι οι εν λόγω εντολές και άλλα μέτρα περιορίζονται σε ό,τι είναι αναγκαίο και αναλογικό και ότι λαμβάνονται δεόντως υπόψη τα δικαιώματα και τα συμφέροντα όλων των σχετικών εμπλεκόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους σύμφωνα με τον Χάρτη. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας, άλλοι οικείοι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών και οι πάροχοι περιεχομένου που επηρεάζονται από εντολή όπως αναφέρεται στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 έχουν δικαίωμα πραγματικής δικαστικής προσφυγής. Αυτό το δικαίωμα περιλαμβάνει το δικαίωμα προσβολής της εν λόγω

εντολής ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους της αρμόδιας αρχής που εξέδωσε την εντολή.

5. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι οικείοι πάροχοι περιεχομένου που επηρεάζονται από απόφαση όπως αναφέρεται στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1, ενημερώνονται, κατά περίπτωση από τους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας ή από οποιουσδήποτε άλλους οικείους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, για τους λόγους της αφαίρεσης του υλικού ή της απενεργοποίησης της πρόσβασης σε αυτό σύμφωνα με τις εντολές ή άλλα μέτρα της παραγράφου 1 και για τη δυνατότητα πρόσβασης σε ένδικη προσφυγή.

6. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η αφαίρεση του υλικού ή η απενεργοποίηση της πρόσβασης σε αυτό σύμφωνα με τις εντολές ή άλλα μέτρα που προβλέπονται στην παράγραφο 1 δεν εμποδίζει τις αρμόδιες αρχές από το να συγκεντρώνουν ή να διασφαλίζουν, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, τα αποδεικτικά στοιχεία που είναι αναγκαία για την ποινική έρευνα και τη δίωξη αδικήματος όπως προβλέπεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή β), στο άρθρο 7 ή στο άρθρο 8.

10.6. Νομοθετικές προβλέψεις για τα προσωπικά δεδομένα

Δύο είναι τα βασικά νομοθετικά εργαλεία της ΕΕ σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων, οι προβλέψεις των οποίων είναι σε άμεση συνάφεια με την προστασία των θυμάτων και εν δυνάμει θυμάτων έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο, ακόμα και αν δεν αναφέρονται στα κείμενα ρητά μορφές έμφυλης κυβερνοβίας. Παρόλα αυτά, για παράδειγμα η Κακοποίηση Βάσει Εικόνας και η Διαδικτυακή Σεξουαλική Παρενόχληση υπάγονται στις ενέργειες που τελούνται στο πλαίσιο επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμαστε στον **Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679** «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την **Οδηγία 2016/680/ΕΕ** του «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσής ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

Ως προσωπικά δεδομένα συμπεριλαμβάνονται όλες οι πληροφορίες που αφορούν έναν ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο πρόσωπο, το οποίο καλείται υποκείμενο των δεδομένων.

- όνομα
- διεύθυνση
- αριθμός δελτίου ταυτότητας/διαβατηρίου
- εισόδημα
- πολιτισμικό προφίλ
- κωδικός πρωτοκόλλου διαδικτύου (IP)
- δεδομένα που διατηρούν νοσοκομεία ή γιατροί (με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση προσώπου για ιατρικούς λόγους).

Δεν επιτρέπεται η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων σχετικά με τα εξής χαρακτηριστικά ενός προσώπου:

- φυλετική ή εθνοτική καταγωγή
- σεξουαλικός προσανατολισμός
- πολιτικά φρονήματα
- θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις
- συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις
- γενετικά ή βιομετρικά δεδομένα και δεδομένα υγείας, εξαιρουμένων ειδικών περιπτώσεων (π.χ. όταν έχετε δώσει την πλήρη συγκατάθεσή σας ή όταν η επεξεργασία απαιτείται για λόγους ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος, βάσει της νομοθεσίας της ΕΕ ή της εθνικής νομοθεσίας)
- προσωπικά δεδομένα που σχετίζονται με ποινικές καταδίκες και αδικήματα, εκτός αν αυτό επιτρέπεται από τη νομοθεσία της ΕΕ ή την εθνική νομοθεσία.

Σύμφωνα με τους κανόνες της ΕΕ για την προστασία δεδομένων, η επεξεργασία πρέπει να γίνεται με θεμιτό και σύννομο τρόπο, για έναν συγκεκριμένο και νόμιμο σκοπό και να καλύπτει μόνο τα δεδομένα που είναι αναγκαία για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων πρέπει να διασφαλίζονται και πληρούνται οι παρακάτω όροι:

- η συγκατάθεση του συγκεκριμένου υποκειμένου των δεδομένων
- η τήρηση συμβατικής υποχρέωσης έναντι του υποκειμένου των δεδομένων
- η εκπλήρωση νομικής υποχρέωσης

- η προστασία ζωτικών συμφέροντων του υποκειμένου των δεδομένων
- η διεκπεραίωση αποστολής δημοσίου συμφέροντος
- η ενέργεια προς όφελος των νομίμων συμφερόντων της επιχείρησής σας, εφόσον δεν θίγονται σοβαρά τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων που επεξεργάζεστε. Αν τα δικαιώματα του υποκειμένου υπερισχύουν των συμφερόντων της επιχείρησής σας, δεν μπορείτε να επεξεργαστείτε τα προσωπικά του δεδομένα.

Ενότητα 11: Εθνικό θεσμικό πλαίσιο

11.1. Νόμος 4624/2019

Ο **Νόμος 4624/2029: Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα**, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ενσωμάτωσε στο ελληνικό δίκαιο την προαναφερόμενη Οδηγία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Για την πληρέστερη κατανόηση της παραβίασης των προσωπικών δεδομένων σε περιπτώσεις εκδήλωσης έμφυλης κυβερνοβίας, παραθέτουμε τους βασικούς ορισμούς περί δεδομένων όπως περιλαμβάνονται στον Νόμο 4624/2019. Πιο συγκεκριμένα, ως «**δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα**» νοείται κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»). Ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως σε όνομα, σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου.

Ως «**υποκείμενο των δεδομένων**», νοείται το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιορισθεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως Βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόσταση του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική,

Ως «**επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα**» νοείται κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται, από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή

Ως «**αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα**» («αρχείο»), νοείται κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι προσιτά με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια.

Ως «**συγκατάθεση**» του υποκειμένου των δεδομένων, νοείται κάθε ελεύθερη, ρητή και ειδική δήλωση βουλήσεως, που εκφράζεται με τρόπο σαφή και με πλήρη επίγνωση, και με την οποία, το υποκείμενο των δεδομένων, αφού προηγουμένως ενημερωθεί, δέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Στα προσωπικά δεδομένα εντάσσονται και οι φωτογραφίες ή τα βίντεο ενός προσώπου, οι δημοσιεύσεις δε τέτοιων φωτογραφιών ή βίντεο στο διαδίκτυο, δηλαδή με ανάρτηση τους σε διαδικτυακούς τόπους (όπως στην ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης – διαδικτυακό τόπο επικοινωνίας «Facebook» ή σε άλλες ιστοσελίδες), συνιστούν ιδιαίτερες και διακριτές μορφές επεξεργασίας και δη αυτών της «καταχώρισης», της «χρήσης», της «διάδοσης» και της «κοινολόγησης» προσωπικών δεδομένων του υποκειμένου που η φωτογραφία ή το βίντεο αφορά.

Στα άρθρα 57-59[4] ΑΚ προστατεύεται το δικαίωμα της προσωπικότητας του ατόμου, το οποίο αποτελεί πλέγμα εννόμων αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου, με το οποίο είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο.

Τέτοια έννομα αγαθά που περικλείονται στο δικαίωμα της προσωπικότητας είναι, μεταξύ άλλων, η ιδιωτική ζωή, η εικόνα, η σφαίρα του απορρήτου, τα οποία δεν αποτελούν αυτοτελή δικαιώματα αλλά επιμέρους εκδηλώσεις, εκφάνσεις ή πλευρές του ενιαίου δικαιώματος επί της ιδίας προσωπικότητας, έτσι ώστε η προσβολή οποιοσδήποτε εκφάνσεως της προσωπικότητας, να σημαίνει και προσβολή της συνολικής έννοιας της προσωπικότητας.

Προσβολή της προσωπικότητας ενέχει κάθε πράξη τρίτου προσώπου με την οποία διαταράσσεται κατά το χρόνο της προσβολής η υπάρχουσα κατάσταση ως προς τις διάφορες εκφάνσεις της προσωπικότητας.

Περαιτέρω, **η εικόνα του προσώπου**, άλλως το δικαίωμα επί της ιδίας εικόνας, που αποτελεί έκφανση της προσωπικότητας, **προστατεύεται απόλυτα.** Το άτομο εμφανίζεται δημόσια

[4] Άρθρο 57 Τρόπος άσκησης των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων
Άρθρο 58 Δικαίωμα υποβολής καταγγελίας στην Αρχή
Άρθρο 59 Δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων σε ποινικές έρευνες και διαδικασίες
Άρθρο 38 Ποινικές κυρώσεις

μόνον όταν και όπου θέλει, έτσι και η εικόνα του δεν ανήκει στο κοινό αλλά μόνο στο πρόσωπο το οποίο την παριστάνει. Κατ` αρχήν, **δεν επιτρέπεται η λήψη της εικόνας ενός προσώπου (φωτογράφηση, κινηματογράφηση, προβολή)**, η παρουσίαση της φωτογραφίας του σε τρίτους και η αναπαραγωγή ή η διάθεση της στο κοινό είτε με έκθεση σε κοινή θέα. Μόνη η αποτύπωση ή εμφάνιση ή προβολή της εικόνας κάποιου, χωρίς τη συναίνεση του, προσβάλλει αυτοτελώς την προσωπικότητα του, δηλαδή το δικαίωμα του επί της ίδιας της εικόνας και δεν απαιτείται να προσβάλλεται συγχρόνως και άλλο αγαθό της προσωπικότητας του εικονιζόμενου, όπως η τιμή του με την κατά μειωτικό τρόπο εμφάνιση της φυσιογνωμίας του ή το απόρρητο της ιδιωτικής ζωής του με την εμφάνιση σκηνών απ' αυτήν.

Αν συμβεί και το εικονιζόμενο πρόσωπο εμφανίζεται κάτω από συνθήκες που παραβιάζουν το απόρρητο της ιδιωτικής του ζωής, με την αποκάλυψη στοιχείων της, όπως η κατάσταση της υγείας του, ή που μειώνουν την υπόληψή του, όπως όταν συνοδεύεται με δυσμενείς κρίσεις, εκτιμήσεις ή συμπεράσματα, που είναι αληθή μεν αλλά ελλιπή και έχουν σχέση με την προσωπική κατάσταση του εικονιζόμενου, δημιουργούν δε εσφαλμένες εντυπώσεις και αρνητικό κλίμα εις Βάρος του, τότε προσβάλλονται περισσότερες εκφάνσεις της προσωπικότητάς του (εικόνα, απόρρητο ιδιωτικού βίου, υπόληψη) και η προσβολή είναι σημαντικότερη.

<u>Η εικόνα λοιπόν του προσώπου, αποτελεί προσωπικό δεδομένο και προστατεύεται απόλυτα, τόσο αστικώς όσο και ποινικώς.</u>

Στο άρθρο 38 προβλέπονται οι ποινικές κυρώσεις παραβίασης προσωπικών δεδομένων.

1. Όποιος, χωρίς δικαίωμα: α) επεμβαίνει με οποιονδήποτε τρόπο σε σύστημα αρχειοθέτησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και με την πράξη του αυτή λαμβάνει γνώση των δεδομένων αυτών· β) τα αντιγράφει, αφαιρεί, αλλοιώνει, βλάπτει, συλλέγει, καταχωρεί, οργανώνει, διαρθρώνει, αποθηκεύει, προσαρμόζει, μεταβάλλει, ανακτά, αναζητεί πληροφορίες, συσχετίζει, συνδυάζει, περιορίζει, διαγράφει, καταστρέφει, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός (1) έτους, εάν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

2. Όποιος χρησιμοποιεί, μεταδίδει, διαδίδει, κοινολογεί με διαβίβαση, διαθέτει, ανακοινώνει ή καθιστά προσιτά σε μη δικαιούμενα πρόσωπα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία απέκτησε σύμφωνα με την περίπτωση α΄ της παραγράφου 1 ή επιτρέπει σε μη δικαιούμενα πρόσωπα να λάβουν γνώση των δεδομένων αυτών, τιμωρείται με φυλάκιση, εάν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

3. Εάν η πράξη της παραγράφου 2 αφορά ειδικών κατηγοριών δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του άρθρου 9 παράγραφος 1 του ΓΚΠΔ ή δεδομένα που αφορούν ποινικές καταδίκες και αδικήματα ή τα σχετικά με αυτά μέτρα ασφαλείας του άρθρου 10 του ΓΚΠΔ, ο υπαίτιος τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή έως εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ, εάν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

4. Με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών τιμωρείται ο υπαίτιος των πράξεων των προηγούμενων παραγράφων, εάν είχε σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος ή να προκαλέσει περιουσιακή ζημία σε άλλον ή να βλάψει άλλον και το συνολικό όφελος ή η συνολική ζημία υπερβαίνει το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ.

5. Εάν από τις πράξεις των παραγράφων 1 έως και 3 προκλήθηκε κίνδυνος για την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος ή για την εθνική ασφάλεια, επιβάλλεται κάθειρξη και χρηματική ποινή έως τριακόσιες χιλιάδες (300.000) ευρώ.

6. Τα κακουργήματα που προβλέπονται στο παρόν άρθρο υπάγονται στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων.

11.2. Ν. 4947/2022 Άρθρο 38 - Εκδικητική Πορνογραφία

Το αδίκημα της «εκδικητικής πορνογραφίας» (revenge porn) προβλέφθηκε από το άρθρο 38 του **Ν. 4947/2022** (ΦΕΚ Α 124/23.6.2022) (άρθρο 346 στον ΠΚ). Αναλυτικότερα το άρθρο 346 ΠΚ προβλέπει τα εξής:

1. Όποιος χωρίς δικαίωμα κοινολογεί σε τρίτο πρόσωπο ή αναρτά σε κοινή θέα, πραγματική, αλλοιωμένη ή σχεδιασμένη εικόνα ή κάθε είδους οπτικό ή οπτικοακουστικό υλικό, στο οποίο αποτυπώνεται μη δημόσια πράξη άλλου που αφορά στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) ετών και χρηματική ποινή.

2. Όποιος απειλεί άλλον ότι θα τελέσει τις πράξεις της παρ. 1 τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους. Αν ο υπαίτιος της πράξης του προηγούμενου εδαφίου εξαναγκάζει άλλον σε πράξη ή παράλειψη ή ανοχή για την οποία αυτός δεν έχει υποχρέωση, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών.

3. Με κάθειρξη έως οκτώ (8) έτη και χρηματική ποινή τιμωρείται η πράξη της παρ. 1 αν τελείται: α) με ανάρτηση στο διαδίκτυο ή σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης με αόριστο αριθμό

αποδεκτών, β) από ενήλικο και αφορά σε ανήλικο, γ) σε βάρος νυν ή πρώην συζύγου ή συντρόφου του υπαιτίου ή σε βάρος προσώπου που συνοικεί με αυτόν ή έχει μαζί του σχέση εργασίας ή υπηρεσίας ή βρίσκεται υπό την επιμέλεια ή την προστασία του ή δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό του, δ) με σκοπό να προσπορίσει ο υπαίτιος στον εαυτό του ή σε άλλον περιουσιακό όφελος.

4. Αν κάποια από τις πράξεις των προηγούμενων παραγράφων οδήγησε το θύμα σε απόπειρα αυτοκτονίας επιβάλλεται κάθειρξη και χρηματική ποινή. Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου οδήγησε στο θάνατο επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή.

11.3. ΝΟΜΟΣ 5172/2025

Η χώρα εντός σύντομου χρονικού διαστήματος από την έκδοση της **Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1385** για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας τον Μάιο του 2024, προχώρησε στην ενσωμάτωσή της στο ελληνικό δίκαιο με τον **Νόμο 5172/2025 Αντιμετώπιση νέων μορφών βίας κατά των γυναικών** - Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1385, τον Ιανουάριο του 2025, ποινικοποιώντας τα αδικήματα της κυβερνοπαρενόχλησης, της κυβερνοϋποκίνησης βίας ή μίσους και της παρενοχλητικής κυβερνοπαρακολούθησης, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Οδηγίας. Πιο συγκεκριμένα, στο Κεφάλαιο Γ αδικήματα που αφορούν στη γενετήσια εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών και την εγκληματικότητα στον χώρο της πληροφορικής, το **άρθρο 7 Παρενοχλητική κυβερνοπαρακολούθηση**, προβλέπει ότι όποιος προκαλεί σε άλλον τρόμο ή ανησυχία, απειλώντας αυτόν με βία ή άλλη παράνομη πράξη ή παράλειψη, τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα (1) έτος ή χρηματική ποινή. Όποιος προκαλεί σε άλλον τρόμο ή ανησυχία με συνεχή συμπεριφορά του πρώτου εδαφίου ή με την επίμονη καταδίωξη ή παρακολούθηση των κινήσεων και των δραστηριοτήτων του, όπως ιδίως με επανειλημμένες επισκέψεις στο οικογενειακό, κοινωνικό ή εργασιακό περιβάλλον αυτού, παρά την εκφρασμένη αντίθετη βούλησή του τιμωρείται με ποινή φυλάκισης έως δύο (2) έτη.

1Α. Όποιος θέτει άλλον υπό παρακολούθηση, συνεχή ή κατ' επανάληψη, με τη χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, με σκοπό την ιχνηλάτηση ή την επιτήρηση των κινήσεων και των δραστηριοτήτων του, προκαλώντας σε αυτόν τρόμο ή ανησυχία, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης έως δύο (2) έτη.

2. Με την επιφύλαξη διατάξεων ειδικών ποινικών νόμων, αν οι πράξεις των παρ. 1 και 1Α τελούνται σε βάρος ανηλίκου ή προσώπου που δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό του επιβάλλεται φυλάκιση έως τρία (3) έτη.

3. Για την ποινική δίωξη των πράξεων των παρ. 1 και 1Α απαιτείται έγκληση.»

Στο **άρθρο 8 Κυβερνοπαρενόχληση**, στην παράγραφο 5 προβλέπεται ότι όποιος κοινοποιεί ή αποστέλλει σε άλλον, χωρίς τη συναίνεσή του, με οποιονδήποτε τρόπο ή με τη χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, πραγματική ή σχεδιασμένη εικόνα ή οπτικό ή οπτικοακουστικό υλικό αποτυπωμένο σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα, που απεικονίζει γεννητικά όργανα, κατά τρόπο που δύναται να προκαλέσει φόβο, ανησυχία ή σοβαρή ψυχολογική βλάβη στο πρόσωπο που λαμβάνει το υλικό αυτό, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη. Αν το αδίκημα του προηγούμενου εδαφίου διαπράχθηκε κατά ανηλίκου ή προσώπου που φέρει την ιδιότητα δημόσιου εκπροσώπου, δημοσιογράφου ή υπερασπιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή ο δράστης τελεί σε ιεραρχική σχέση ή σχέση εξάρτησης με το θύμα, συντρέχει ιδιαίτερα επιβαρυντική περίσταση.»

Στο **άρθρο 12 Μέτρα για την αφαίρεση ορισμένου διαδικτυακού υλικού** (άρθρο 23 της Οδηγίας 2024/1385), στην παράγραφο 1 προβλέπεται ότι: 1. Με πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα πρωτοδικών, μπορεί να διατάσσεται, με βάση την αρχή της αναλογικότητας και σύμφωνα με το άρθρο 12 του ν. 5099/2024 (Α’ 48) περί εντολών ανάληψης δράσης κατά παράνομου περιεχομένου, η αφαίρεση από τον διαχειριστή ιστοσελίδας ή τον πάροχο φιλοξενίας περιεχομένου το οποίο εμπίπτει στις αξιόποινες πράξεις της παρ. 2Α του άρθρου 184, του δεύτερου εδαφίου της παρ. 1 και της παρ. 1Α του άρθρου 333, της παρ. 5 του άρθρου 337 και του άρθρου 346 του Ποινικού Κώδικα (ν. 4619/2019, Α’ 95), καθώς και της παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 927/1979 (Α’ 139), όταν αφορά εκ προθέσεως υποκίνηση βίας ή μίσους κατά ομάδας προσώπων ή μέλους τέτοιας ομάδας που προσδιορίζεται με βάση το φύλο, εφόσον μπορούν να εντοπισθούν τα στοιχεία του διαχειριστή ή του παρόχου φιλοξενίας. Η διάταξη κοινοποιείται από τον αρμόδιο εισαγγελέα στον διαχειριστή ή τον πάροχο φιλοξενίας, οι οποίοι οφείλουν να συμμορφωθούν εντός είκοσι τεσσάρων (24) ωρών και να αποστείλουν σχετική δήλωση συμμόρφωσης προς τη διάταξη. Με την κοινοποίηση της διάταξης, ο αρμόδιος εισαγγελέας ενημερώνει τον διαχειριστή της ιστοσελίδας ή τον πάροχο φιλοξενίας του περιεχομένου ιστοσελίδας, ότι σε περίπτωση μη συμμόρφωσής τους εντός είκοσι τεσσάρων (24)

ωρών, θα ζητηθεί η διακοπή πρόσβασης στη διεύθυνση διαδικτυακού πρωτοκόλλου (IP address) ή/και στο όνομα χώρου (domain name) από τους παρόχους υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο (ISPs). Αν ο διαχειριστής ή ο πάροχος φιλοξενίας της ιστοσελίδας είναι άγνωστοι ή δεν συμμορφώνονται με την ανωτέρω διάταξη, ο αρμόδιος εισαγγελέας εκδίδει νέα διάταξη για τη διακοπή της πρόσβασης στο όνομα χώρου ή/και στη διεύθυνση διαδικτυακού πρωτοκόλλου από τους παρόχους υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο. Στη διάταξη αναφέρονται ρητά τα ονόματα χώρου ή/και οι διευθύνσεις διαδικτυακού πρωτοκόλλου, στις οποίες πρέπει να διακοπεί η πρόσβαση και καθορίζεται ο χρόνος ισχύος της. Η διάταξη κοινοποιείται από τον αρμόδιο εισαγγελέα στην Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (Ε.Ε.Τ.Τ.), σύμφωνα με την υπ' αρ. 1114/2/3.6.2024 απόφαση «Κανονισμός για την καθιέρωση συστήματος επιφυλακής για το προσωπικό που απασχολείται στη Διεύθυνση Τηλεπικοινωνιών και στη Διεύθυνση Ψηφιακής Διακυβέρνησης της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (Ε.Ε.Τ.Τ.)» (Β' 3518), όπως εκάστοτε ισχύει. Η Ε.Ε.Τ.Τ. κοινοποιεί τη διάταξη στους παρόχους υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο και ζητά την άμεση εφαρμογή της. Εντός είκοσι τεσσάρων (24) ωρών από την παραλαβή της διάταξης, οι πάροχοι υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο (ISPs) αποστέλλουν στην Ε.Ε.Τ.Τ. δηλώσεις συμμόρφωσης προς τη διάταξη, αναφέροντας την εκτέλεση του μέτρου και την ώρα διακοπής πρόσβασης. Ως πάροχοι υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο νοούνται όλοι οι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Παρόχων Δικτύων και Υπηρεσιών Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, που τηρεί η Ε.Ε.Τ.Τ., σύμφωνα με το άρθρο 120 του ν. 4727/2020 (Α' 184). Στην παρ.2. Ο αρμόδιος εισαγγελέας για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου δύναται να ζητά τη συνδρομή της Ε.Ε.Τ.Τ., της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας (Δ.Α.Ε.Ε.Β.) της Ελληνικής Αστυνομίας, της Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλων κατά περίπτωση αρμόδιων αρχών.

3. Σε κάθε περίπτωση ο διαχειριστής της ιστοσελίδας μπορεί να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου, εντός προθεσμίας ενός (1) μήνα από την κοινοποίηση της διάταξης του εισαγγελέα. Το δικαστικό συμβούλιο αποφαίνεται εντός τριών (3) ημερών.

4. Η Ε.Ε.Τ.Τ., με απόφασή της, ορίζει τις αρμόδιες υπηρεσίες της, καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια αρμοδιότητάς της για την υλοποίηση του παρόντος

11.4. Πολιτικές για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο

11.4.1. Συμβούλιο της Ευρώπης Στρατηγική Για Την Ισότητα Των Φύλων 2024-2029

Η νέα στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ισότητα των Φύλων 2024-2029 (2024), προβλέπει έξι στρατηγικούς στόχους, στους οποίους υπάρχουν προβλέψεις σχετικά με την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο. Οι άξονες αυτοί είναι οι εξής:

- Πρόληψη και καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων και του σεξισμού,
- Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και της ενδοοικογενειακής βίας,
- Εξασφάλιση ίσης πρόσβασης στη δικαιοσύνη για τις γυναίκες και τα κορίτσια,
- Επίτευξη ισόρροπης συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στην πολιτική, τη δημόσια διοίκηση και την κοινωνία, κοινωνική και οικονομική ζωή,
- Εξασφάλιση της ενδυνάμωσης των γυναικών και της ισότητας των φύλων σε σχέση με τις παγκόσμιες και γεωπολιτικές προκλήσεις,
- Επίτευξη της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου και ενσωμάτωση μιας διατομεακής προσέγγιση σε όλες τις πολιτικές και τα μέτρα.

Αρχικά στο κείμενο της νέας στρατηγικής και συγκεκριμένα στην παράγραφο 23, το Συμβούλιο της Ευρώπης αναγνωρίζει τον αυξανόμενο αντίκτυπο από τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας, συμπεριλαμβανομένων τεχνητής νοημοσύνης (AI), σε όλους τους τομείς ο οποίος μπορεί μεν να προσφέρει ευκαιρίες αλλά και να δημιουργήσει νέες προκλήσεις όσον αφορά την ισότητα των φύλων και τα δικαιώματα των γυναικών. Η νέα στρατηγική θα αντιμετωπίσει τις προκλήσεις αυτές με τη θέσπιση προτύπων που θα αντιμετωπίζουν τις προκαταλήψεις λόγω φύλου και τις διακρίσεις στην τεχνητή νοημοσύνη, την έλλειψη ποικιλομορφίας, τις πιθανές δυσανάλογες επιπτώσεις στις γυναίκες, κ.λπ.

Στη συνέχεια και πιο συγκεκριμένα στους **στρατηγικούς στόχους 1 και 2** προβλέπονται τα εξής: Στον στρατηγικό στόχο 1: Πρόληψη και καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων και του σεξισμού, στην παράγραφο 40 αναγνωρίζεται ότι το βίαιο και εξευτελιστικό διαδικτυακό περιεχόμενο, συμπεριλαμβανομένης της πορνογραφίας, η κανονικοποίηση της σεξουαλικής βίας,

συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, ενισχύουν το στερεότυπο του υποτακτικού ρόλου της γυναίκας και συμβάλλουν στη μεταχείριση της γυναίκας ως υποδεέστερο μέλος στις σχέσεις, την οικογένεια και την κοινωνία γενικότερα. Τροφοδοτούν τη βία και τη σεξιστική ρητορική μίσους που στρέφεται κατά γυναικών και κοριτσιών, ιδίως γυναικών υπερασπιστριών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φεμινιστικών ομάδων και οργανώσεων για τα δικαιώματα των γυναικών, και συμβάλλουν στη διατήρηση και ενίσχυση των στερεοτύπων φύλου και του σεξισμού.

Στην παράγραφο 43 μεταξύ άλλων αναφέρει ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπουν ιδίως τις καταχρηστικές και παραβιαστικές συμπεριφορές απέναντι στις γυναίκες και τα κορίτσια, οι οποίες συχνά παρενοχλούνται και υφίστανται βία, απειλές και σεξουαλικές απειλές στο διαδίκτυο. Παραδείγματα πλατφορμών που λειτουργούν ως μεταφορείς σεξισμού και σεξιστικής ρητορικής μίσους περιλαμβάνουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, την πορνογραφία και τα βιντεοπαιχνίδια. Όσον αφορά τον συναισθηματικό, ψυχολογικό ή/και σωματικό αντίκτυπο της σεξιστικής ρητορικής του μίσους στον κυβερνοχώρο είναι καταστροφικός.

Στην παράγραφο 45 το Συμβούλιο της Ευρώπης αναγνωρίζει ότι τα δεδομένα (**data**) δεν είναι ουδέτερα, αλλά αποτελούν καθρέφτη των υφιστάμενων διαρθρωτικών ανισοτήτων στην κοινωνία. Οι αλγόριθμοι, εάν δεν είναι αρκετά διαφανείς και ισχυροί, είναι πολύ πιθανό να επαναλάβουν, να ενισχύσουν ή να συμβάλουν σε προκαταλήψεις και διακρίσεις λόγω φύλου. Επίσης θα καταβληθεί προσπάθεια να ενσωματώσουν τον αντίκτυπο της τεχνητής νοημοσύνης (AI) στην ισότητα των φύλων και των δικαιωμάτων των γυναικών.

Κατόπιν των παραπάνω το Συμβούλιο της Ευρώπης, θα προχωρήσει στην προετοιμασία σχεδίου σύστασης σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη, την ισότητα των φύλων και την απαγόρευση των διακρίσεων από κοινού με τη διευθύνουσα επιτροπή για την καταπολέμηση των διακρίσεων, τη διαφορετικότητα και την ένταξη (CDADI). Επίσης, θα υποστηρίξει τη συλλογής δεδομένων και της έρευνας σχετικά με τον σεξισμό, τα στερεότυπα φύλου και τις διακρίσεις λόγω φύλου και φύλου, την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών για τη συλλογή δεδομένων με ανάλυση κατά φύλο και την ενσωμάτωση μιας διαθεματικής προσέγγισης.

Στον δεύτερο στρατηγικό στόχο: Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και της ενδοοικογενειακής βίας, το Συμβούλιο της Ευρώπης δεσμεύεται να αναπτύξει δραστηριότητες και σχέδια για την πρόληψη και την καταπολέμηση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, νέων και άλλων, όπως η βία κατά των γυναικών λόγω

φύλου στην πολιτική και η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών που διευκολύνεται από την τεχνολογία.

11.4.2. Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025 της ΕΕ

Στη Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025 ΕΕ, η ΕΕ αναγνωρίζει ότι η διαδικτυακή βία με στόχο τις γυναίκες είναι πλέον διάχυτη και έχει συγκεκριμένες, επαίσχυντες συνέπειες, όπως το να εμποδίζει τη συμμετοχή τους στον δημόσιο βίο. Επίσης, ο εκφοβισμός, η παρενόχληση και η κακοποίηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν ευρύτερες επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή των γυναικών και των κοριτσιών. Στο κείμενο της στρατηγικής αναφέρεται ότι η Επιτροπή θα προτείνει νόμο για τις ψηφιακές υπηρεσίες , προκειμένου να αποσαφηνιστούν οι ευθύνες των διαδικτυακών πλατφορμών όσον αφορά το περιεχόμενο που διαδίδεται από τους/τις χρήστες/στριες.

Στον στόχο 1: Τερματισμός της έμφυλης βίας, συμπεριλήφθηκε πρόβλεψη σχετικά με την αποσαφήνιση του ρόλου των διαδικτυακών πλατφορμών στην αντιμετώπιση του παράνομου και βλαβερού περιεχομένου , η οποία αποτυπώθηκε σε άρθρα σχετικά με τον ορισμό και προβλέψεων ποινικοποίησης μορφών έμφυλης κυβερνοβίας στην Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας, όπως θα παρουσιαστεί αναλυτικά στην επόμενη ενότητα.

11.4.3. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων -ΕΣΔΙΦ 2021-2025

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ανταποκρινόμενη στις ανάγκες της εποχής και έχοντας ως σκοπό την εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών, προέβλεψε στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης 2021-2025, στον Άξονα Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας την εκπόνηση μελέτης για την έκταση του φαινομένου αυτού στην Ελλάδα με τη Δράση 1.4.1: Πρόληψη και αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο.

11.4.4. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) προχώρησε στην εκπόνηση έρευνας πάνω στη «Διαδικτυακή Βία κατά των Νεαρών Γυναικών» (2024) η οποία υλοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, θέτοντας έθεσε ως σκοπό την καταγραφή και αποτύπωση της διάστασης του φαινομένου της διαδικτυακής βίας σε νεαρές γυναίκες (18-24 ετών).

Απώτερος στόχος ήταν η κατανόηση του φαινομένου και των διαφορετικών πτυχών του και η ανάπτυξη προτάσεων για τη βελτίωση της θεσμικής αντιμετώπισης της διαδικτυακής βίας σε βάρος νεαρών γυναικών.

Επιμέρους στόχοι: α) η διερεύνηση, μέσω της συλλογής και ανάλυσης ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, του φαινομένου της διαδικτυακής βίας κατά των νεαρών γυναικών και η αποτύπωση των μορφών της διαδικτυακής βίας κατά των νεαρών γυναικών, β) η διερεύνηση επιμέρους διαστάσεων και παραγόντων που σχετίζονται με το φαινόμενο, γ) η ανάδειξη των επιπτώσεων σε όλες τις ψυχολογικές και κοινωνικές διαστάσεις της ζωής των νεαρών γυναικών, δ) η διερεύνηση των μέτρων που πήραν οι γυναίκες που δέχτηκαν διαδικτυακή βία για την αντιμετώπισή της και ε) η ανάδειξη των δυσκολιών στην αναγνώριση, την αναφορά και την καταγγελία των περιστατικών της διαδικτυακής βίας. Επιπλέον, έγινε παρουσίαση του νομοθετικού πλαισίου του φαινομένου, διερεύνηση των καλών πρακτικών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση του φαινομένου, αλλά και διατύπωση προτάσεων για την περαιτέρω αντιμετώπιση του φαινομένου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΓΓΙΑΔ).(2021). Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των φύλων 2021-2025. Διαθέσιμο σε https://isotita.gr/wp-content/uploads/2 021/12/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf

Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS No. 201), CETS No. 201 (2007). https://rm.coe.int/1680084822

Council of Europe. (2011). Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Council of Europe Treaty Series - No. 210, Istanbul, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a

Council of Europe Cybercrime Convention Committee (2018), Mapping study on cyberviolence with recommendations adopted by the T-CY on 9 July 2018, Strasbourg. Retrieved from https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-studyprovisional/16808c4914

Council of Europe. (2011). *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing*

and combating violence against women and domestic violence. https://rm.coe.int/1680a48903

Council of Europe. (2022). *The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform*. Council of Europe. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/cedaw/statements/2022-12-02/EDVAW-Platform-thematic-paper-on-the-digital-dimension-of-VAW_English.pdf

Council of Europe. (2024). *COUNCIL OF EUROPE GENDER EQUALITY STRATEGY 2024-2029*. https://rm.coe.int/prems-073024-gbr-2573-gender-equality-strategy-2024-29-txt-web-a5-2756/1680afc66a

Council of Europe, G. (2021). *GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women*. https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147

DIOTIMA. (n.d.). *PRESS / Preventing - RESponding – Supporting – young survivors of GBV: sexual harassment, sexual and cyber violence Project: 101049295 — PRESS — CERV-2021-DAPHNE Work package WP5 – RAISING AWARENESS ON SEXUAL HARASSMENT AND CYBER HARASSMENT ,Deliverable 5.6. – Policy and legal brief on cyber violence* . Retrieved December 2023, from https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2023/12/DEL_5.6._POLICY_LEGAL_BRIEF_CYBERV_EN-1.pdf

EIGE.(2022). Combating Cyber Violence against Women and Girls, Retrieved from https:// rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-studyprovisional/16808c4914

Ευρωπαϊκή Ένωση. (2020). *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Μια Ένωση ισότητας — Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025 COM/2020/152 final*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 2021 που περιέχει συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με την καταπολέμηση της έμφυλης βίας: βία στο διαδίκτυο (2020/2035(INL)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0489_EL.html

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 1ης Ιουνίου 2023 σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αξιολόγηση του κινήματος MeToo (22/ 2138/ (INI)

General recommendation No. 33 on women's access to justice, CEDAW/C/GC/33 (2015).

General recommendation No. 35 (2017) on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19 (1992), CEDAW/C/GC/35 (2017). https://docs.un.org/en/CEDAW/C/GC/35

General recommendation No. 36 (2017) on the right of girls and women to education, CEDAW/C/GC/36 (2027).

Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων), (2016). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32016R0679

Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 2022, σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες), L 277 (2022). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ:L:2022:277:TOC

ΚΕΘΙ. (2024). *ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΑΡΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ*. https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2024-06/%CE%95%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%20%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CE%AE%20%CE%B2%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%BD%CE%B5%CE%B1%CF%81%CF%8E%CE%BD%20%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%88%CE

%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7.pdf

Νόμος 4624/2019 Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και άλλες διατάξεις, Τεύχος Α' 137/29.08.2019 (2019). https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2019/a/fek_a_137_2019.pdf&t=5671c68713aca5078234c51413a0accf

Νόμος υπ' αριθμ. 4947 ΦΕΚ Α 124/23.6.2022 Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσων πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου (L 123) και λοιπές επείγουσες διατάξεις., ΦΕΚ Α/24/23-6-2022. https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/800113/nomos-4947-2022

Νόμος υπ' αριθμ. 5172 ΦΕΚ Α 10/29.01.2025 Αντιμετώπιση νέων μορφών βίας κατά των γυναικών Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1385 Πρόσθετες ρυθμίσεις στον νόμο περί ενδοοικογενειακής βίας Αναδιοργάνωση των ιατροδικαστικών υπηρεσιών Ενίσχυση της λειτουργίας της Eurojust Μέτρα για την προστασία των ανηλίκων και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας Δικονομικές διατάξεις αρμοδιότητας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και άλλες ρυθμίσεις., ΦΕΚ Α 10/29.01.2025. https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/1110901/nomos-5172-2025

Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά ("οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο"), (2000). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ:L:2000:178:TOC

Οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Μαρτίου 2010 , για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων). https://eur-lex.europa.eu/legal-

content/EL/ALL/?uri=celex:32010L0013

Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου , (2016).

Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2024, για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας, (2024). https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj

Συμβούλιο της Ευρώπης. (2007). *Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση*. https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d0

UN Human Rights Council (2018), Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective, A/HRC/38/47, 18 June. Retrieved from https:// www.ohchr.org/EN/Issues/Women/ SRWomen/Pages/OnlineViolence.aspxn

Ενότητα 12: Φορείς, υποστηρικτικές δομές και δικτύωση. Διαχείριση και επίλυση κρίσιμων ζητημάτων - μελέτες περίπτωσης (case studies).

12.1 Η σημασία της πολυτομεακής (multi-agency) συνεργασίας

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της έμφυλης διαδικτυακής βίας βίας απαιτεί την ενεργό συμμετοχή και τη συνεργασία διαφόρων φορέων τόσο από τον δημόσιο/κυβερνητικό όσο και από τον ιδιωτικό/μη κυβερνητικό τομέα. Η πολυπλοκότητα και η σοβαρότητα του φαινομένου καθιστούν αναγκαία τη συντονισμένη δράση διαφορετικών υπηρεσιών και οργανισμών με ποικίλους ρόλους και αρμοδιότητες.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής βίας, γνωστή ως Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (2011), βασίζεται στην αρχή ότι καμία μεμονωμένη υπηρεσία ή φορέας/οργανισμός δεν μπορεί να αντιμετωπίσει από μόνος του τη βία κατά των γυναικών. Μια αποτελεσματική αντιμετώπιση απαιτεί συντονισμένη δράση πολλών διαφορετικών φορέων. Συνεπώς, η Σύμβαση ζητά από τα κράτη-μέλη να εφαρμόσουν **ολοκληρωμένες και συντονισμένες πολιτικές**, οι οποίες να περιλαμβάνουν κυβερνητικές υπηρεσίες, ΜΚΟ, καθώς και εθνικά, περιφερειακά και τοπικά κοινοβούλια και αρχές. Στόχος είναι οι πολιτικές πρόληψης και καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών να υλοποιούνται σε όλα τα επίπεδα της κυβέρνησης και από όλους τους σχετικούς φορείς (κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς) και υπηρεσίες. Αυτό μπορεί, για παράδειγμα, να γίνει με την εκπόνηση ενός εθνικού σχεδίου δράσης που να αναθέτει σε κάθε φορέα έναν συγκεκριμένο ρόλο ή μια εργασία προς εκτέλεση (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2011; Council of Europe, 2021). Πιο συγκεκριμένα, η Σύμβαση απαιτεί, κατά την παροχή υποστήριξης στα θύματα και τους μάρτυρες, τα συμβαλλόμενα κράτη να μεριμνούν για την αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ όλων των αρμόδιων κρατικών φορέων, συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής εξουσίας, των εισαγγελικών και αστυνομικών αρχών, των τοπικών και περιφερειακών αρχών, καθώς και των ΜΚΟ και άλλων σχετικών οργανισμών και φορέων (Άρθρο 18, παράγραφος 2). Αναγνωρίζει, επίσης, το έργο και την εξειδίκευση των ΜΚΟ στον τομέα αυτό και καλεί τα συμβαλλόμενα κράτη να συνεργάζονται αποτελεσματικά με τους οργανισμούς αυτούς (Άρθρο 9). Τα ζητήματα της εκτίμησης και διαχείρισης κινδύνου, η ανάγκη για συντονισμένα μέτρα ασφάλειας και στήριξης, καθώς και για τακτική εκπαίδευση σχετικά με τη διατομεακή συνεργασία, καλύπτονται στα Άρθρα 15 και 51 (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2011).

Η GREVIO, σε ευθυγράμμιση με αυτήν την κατεύθυνση, προσφέρει μια σειρά στρατηγικών συστάσεων για να καθοδηγήσει τα κράτη-μέλη στη διαμόρφωση συντονισμένων πολιτικών που στοχεύουν ειδικά στην αντιμετώπιση της ψηφιακής βίας κατά των γυναικών. Μία από τις βασικές συστάσεις είναι η εφαρμογή των κατευθυντήριων οδηγιών που περιγράφονται στη Σύσταση CM/Rec(2018) της Επιτροπής Υπουργών (Council of Europe, 2018). Η Γενική Σύσταση τονίζει την αναγκαιότητα αναγνώρισης της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών εντός των εθνικών στρατηγικών, προγραμμάτων και σχεδίων δράσης. Αυτή η αναγνώριση πρέπει να είναι ολιστική, καλύπτοντας όχι μόνο τις υπάρχουσες μορφές βίας αλλά και την εξελισσόμενη ψηφιακή διάστασή της. Καίρια σημασία έχει η επαρκής κατανομή ανθρώπινων και χρηματοδοτικών πόρων για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος αντιμετώπισης. Τα εθνικά και τοπικά κυβερνητικά όργανα, μαζί με τις υπηρεσίες νομικής στήριξης και βοήθειας, υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένων των γυναικείων οργανώσεων και αρμόδιων ΜΚΟ, πρέπει να λαμβάνουν επαρκή χρηματοδότηση. Η ενεργή συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και του τομέα Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ICT) είναι κρίσιμη. Οι φορείς αυτοί ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση και την εφαρμογή πολιτικών, στη θέσπιση κατευθυντήριων οδηγιών και στην τήρηση αυτορυθμιστικών προτύπων, με σεβασμό στις σχετικές διατάξεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Henry et al., 2021).

Σε γενικές γραμμές, η αποτελεσματική πολυτομεακή συνεργασία βασίζεται στη δημιουργία σαφών και συντονισμένων πολιτικών που καθορίζουν συγκεκριμένους ρόλους και αρμοδιότητες για κάθε εμπλεκόμενο φορέα. Η εμπιστοσύνη και ο αμοιβαίος σεβασμός μεταξύ των εμπλεκομένων φορέων θεωρούνται θεμελιώδη στοιχεία για την αποτελεσματική συνεργασία. Χωρίς σταθερές σχέσεις συνεργασίας και συντονισμού, οι δράσεις τείνουν να είναι αποσπασματικές και αναποτελεσματικές, ενώ η υπερκάλυψη αρμοδιοτήτων και η σύγχυση ρόλων μπορούν να μειώσουν την αποδοτικότητα των παρεμβάσεων. Παράλληλα, η κατανομή επαρκών ανθρώπινων και οικονομικών πόρων είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη υποδομών, τη στελέχωση με εξειδικευμένους/-ες επαγγελματίες και την υλοποίηση δράσεων πρόληψης και υποστήριξης (Henry et al., 2021).

Η συλλογή και η ανάλυση δεδομένων αποτελούν επίσης βασικό άξονα της πολυτομεακής συνεργασίας. Τα δεδομένα πρέπει να αποτυπώνουν λεπτομερώς τη φύση της βίας, τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, τη σχέση τους με τους δράστες και άλλες συναφείς παραμέτρους, ώστε να επιτρέπουν την ανάπτυξη πολιτικών με βάση την τεκμηρίωση. Η διατομεακή

(intersectional) ανάλυση των δεδομένων παρέχει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση των κοινωνικών, οικονομικών και ψηφιακών παραγόντων που συνδέονται με τη βία κατά των γυναικών, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα των πολιτικών και των υπηρεσιών (Crenshaw, 1991; Council of Europe, 2021). Επιπλέον, η πολυτομεακή συνεργασία ενισχύει την ποιότητα των υπηρεσιών και τη δυνατότητα γρήγορης αντίδρασης προς τους/τις χρήστες/-τριες, ενώ συμβάλλει στη μείωση της ζήτησης για εξειδικευμένες υπηρεσίες μέσω πρόληψης και αποδοτικής χρήσης πόρων. Η συμμετοχή των επιζώντων ατόμων στον σχεδιασμό των πολιτικών, η συνεχής εκπαίδευση των επαγγελματιών και η προώθηση δημόσιων-ιδιωτικών συνεργασιών θεωρούνται κρίσιμα στοιχεία για τη δημιουργία ενός ασφαλέστερου και πιο ολοκληρωμένου συστήματος αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών και της ψηφιακής βίας (UN Women, 2020).

Επιπρόσθετα, οι επαγγελματίες από τους αρμόδιους φορείς θα πρέπει να αναστοχάζονται τακτικά πάνω στην πρακτική τους, θέτοντας ερωτήματα όπως: Είναι τα μέτρα που σχεδιάζουμε/εφαρμόζουμε χρήσιμα; Απαλύνουν το βάρος από το θύμα ή συμβαίνει το αντίθετο; Τι θα θεωρούσε η ίδια η επιζώσα ως πραγματική στήριξη; Έτσι, οι ακόλουθες **παράμετροι** είναι καθοριστικής σημασίας (Logar & Marvánová-Vargová, 2015, σ. 58):

- Η αποφόρτιση του θύματος αποτελεί σημαντικό στοιχείο μιας ενδυναμωτικής στήριξης, μαζί με την αρχή του δικαιώματος του θύματος να λαμβάνει τις δικές του αποφάσεις.

- Τα θύματα χρειάζονται φροντίδα και στήριξη που τους παρέχεται από επαγγελματίες, αντί να τους λένε τι να κάνουν.

- Οι πολυτομεακές ομάδες βρίσκονται σε ιδανική θέση να αφαιρέσουν μέρος του βάρους από τους ώμους του θύματος, συντονίζοντας τις υπηρεσίες και παρέχοντας μη γραφειοκρατική βοήθεια, ώστε να απαλλάσσουν τα θύματα από την ανάγκη να απευθύνονται σε πολλούς διαφορετικούς φορείς για βοήθεια.

- Αν οι επαγγελματίες από τους φορείς δεν είναι προσεκτικοί/-ές, ώστε να διασφαλίσουν ότι η στήριξή τους ενδυναμώνει το θύμα, μπορεί ακόμη και άθελά τους να το αποδυναμώσουν, πράγμα που τελικά μπορεί να κάνει περισσότερο κακό παρά καλό.

- Οι επαγγελματίες θα πρέπει επίσης να αποφεύγουν να πέσουν στην παγίδα να απαιτούν πράγματα από το θύμα, καθώς αυτό του προκαλεί επιπλέον πίεση.

- Οι φορείς πρέπει να είναι επίσης ενήμεροι για τον κίνδυνο να κάνουν υποθέσεις σχετικά με το θύμα. Το θύμα δεν πρέπει να εξαναγκάζεται ή να πιέζεται σε οποιαδήποτε μορφή θεραπείας ή στήριξης, και πρέπει να είναι σαφές ότι η βοήθεια προσφέρεται και δεν επιβάλλεται.

- Είναι σημαντικό να ελέγχεται τακτικά με το θύμα αν η στήριξη που του παρέχεται είναι πραγματικά χρήσιμη, και να του ζητείται ρητά ανατροφοδότηση. Μέθοδοι ανατροφοδότησης θα πρέπει να ενσωματώνονται στο έργο των φορέων (π.χ. με τη μορφή ανώνυμων εντύπων αξιολόγησης).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, όταν εργάζονται με υποστηρικτικό και ενδυναμωτικό τρόπο, οι πολυτομεακές ομάδες μπορούν να αποτελέσουν ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την απαλλαγή των επιζωσών από μέρος του βάρους που φέρουν. Η αποτελεσματική συνεργασία απαιτεί να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα με ουσιαστικό τρόπο εντός του δικού τους φορέα (Logar & Marvánová-Vargová, 2015). Οι φορείς που εμπλέκονται στην πρόληψη της βίας και την προστασία των θυμάτων επιτελούν σημαντικά καθήκοντα· συνεπώς, είναι αναγκαίο κάθε φορέας να θεσπίζει σαφείς κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το πώς αντιμετωπίζει τη βία κατά των γυναικών και πώς εκπαιδεύει και παρέχει εξειδικευμένο προσωπικό. Επιπλέον, η διμερής συνεργασία με άλλους φορείς, καθώς και η συνεργασία σε πολυτομεακές ομάδες, πρέπει να εντάσσονται στις εσωτερικές κατευθυντήριες γραμμές· μόνο σαφείς δεσμεύσεις μπορούν να οδηγήσουν σε αποτελεσματική συνεργασία. Η πολυτομεακή συνεργασία είναι πιο αποτελεσματική όταν βασίζεται σε σαφείς στόχους και κανονισμούς και υλοποιείται τόσο σε δομικό όσο και σε ατομικό επίπεδο.

Μπορούν να προσδιοριστούν **τρεις τομείς πολυτομεακής συνεργασίας** (Logar & Marvánová-Vargová, 2015, σσ. 59-60):

1. **Εφαρμογή νόμων και διαδικασιών:** Το έργο των πολυτομεακών ομάδων βασίζεται συνήθως σε εθνικούς νόμους και διαδικασίες. Απαιτούνται σαφείς κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή νόμων και διαδικασιών, ώστε οι ομάδες αυτές να λειτουργούν αποτελεσματικά. Είναι σκόπιμο να εντοπίζονται, να επανεξετάζονται και να βελτιώνονται τα στοιχεία στους νόμους και τις διαδικασίες που εμποδίζουν μια προσέγγιση με επίκεντρο το θύμα και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2. **Παροχή συντονισμένης βοήθειας σε μεμονωμένα θύματα (ατομική υπεράσπιση):** οι συσκέψεις για μεμονωμένες υποθέσεις θα πρέπει να περιορίζονται σε ειδικές

περιπτώσεις, όπως για την προστασία θυμάτων σε καταστάσεις υψηλού κινδύνου. Δεν είναι απαραίτητο να πραγματοποιείται σύσκεψη σε κάθε περίπτωση.

3. **Συντονισμός και βελτίωση των μέτρων (θεσμική υπεράσπιση):** σημαντικός στόχος της πολυτομεακής συνεργασίας είναι ο καλύτερος συντονισμός και η βελτίωση των μέτρων για την πρόληψη της βίας και την προστασία των θυμάτων – για παράδειγμα μέσω της προώθησης της δημιουργίας εξειδικευμένων υπηρεσιών στήριξης. Η πολυτομεακή συνεργασία σε αυτόν τον τομέα πρέπει να πραγματοποιείται με συστηματικό τρόπο, για παράδειγμα με τη συστηματική συμβολή στην αξιολόγηση και στην εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης. Ένα τέτοιο σχέδιο πρέπει να βασίζεται σε αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης και να περιλαμβάνει συγκεκριμένους στόχους και επιδιώξεις. Σημαντική λειτουργία της θεσμικής υπεράσπισης είναι επίσης η παροχή πληροφοριών και εμπειριών από την πολυτομεακή συνεργασία.

Και οι δύο τομείς –ατομική και θεσμική υπεράσπιση– χρειάζονται καλή διαχείριση, ώστε να συμβάλλουν σε αποτελεσματικές παρεμβάσεις. Αυτό μπορεί να διασφαλιστεί με τα εξής (Logar & Marvánová-Vargová, 2015):

- κοινό όραμα και στόχοι, με προτεραιότητα την ασφάλεια των επιζωσών,
- δέσμευση όλων των μελών, σαφείς διαδικασίες και κανόνες συνεργασίας,
- λειτουργία συντονιστικής δομής για τον προγραμματισμό και τη σύγκληση των συναντήσεων, την τήρηση πρακτικών και τη διανομή τους, καθώς και για τη διασφάλιση ότι οι διαδικασίες εργασίας και οι στόχοι τηρούνται,
- αποτελεσματική οργάνωση των συναντήσεων και των συσκέψεων υποθέσεων.

Τέλος, είναι απαραίτητο να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των θυμάτων σχετικά με την προστασία των δεδομένων, όταν προσωπικές πληροφορίες κοινοποιούνται στο πλαίσιο πολυτομεακών συνεργασιών. Οι **βασικές αρχές** είναι (Logar & Marvánová-Vargová, 2015, σσ. 60-61):

- Το θύμα ενημερώνεται για τις ομάδες και δίνει τη συγκατάθεσή του για την κοινοποίηση ορισμένων δεδομένων.
- Ένας/μία επαγγελματίας από εξειδικευμένη υπηρεσία στήριξης θυμάτων εκπροσωπεί το θύμα.

- Καθήκον του/της επαγγελματία είναι να διασφαλίζει ότι τα δικαιώματα και οι ανάγκες του θύματος βρίσκονται στο επίκεντρο της πολυτομεακής σύσκεψης, όπου πολλοί φορείς συνεργάζονται για να προσφέρουν συντονισμένη στήριξη και προστασία.

- Ο/η επαγγελματίας πρέπει να θέτει τα εξής ερωτήματα: Είναι τα μέτρα που σχεδιάζει η πολυτομεακή σύσκεψη προς το συμφέρον του θύματος; Σέβονται τα δικαιώματα και τις ανάγκες του; Το ενδυναμώνουν; Αν όχι, ο/η επαγγελματίας πρέπει να έχει την αρμοδιότητα να απαιτήσει την απόσυρση του συγκεκριμένου μέτρου.

- Είναι σημαντικό η ανταλλαγή δεδομένων να περιορίζεται αυστηρά στον στόχο της ασφάλειας (safety) και της προστασίας του θύματος. Προσωπικές πληροφορίες που δεν σχετίζονται με τον στόχο της ασφάλειας δεν πρέπει να κοινοποιούνται (π.χ. πληροφορίες για την υγεία του θύματος, προβλήματα εξάρτησης ή γεγονότα από την προσωπική του ιστορία). Καθήκον του/της συντονιστή/-τριας της ομάδας είναι να διασφαλίσει ότι οι κανόνες προστασίας δεδομένων είναι σαφείς σε όλους και τηρούνται.

- Το θύμα πρέπει να ενημερώνεται από τον/την επαγγελματία για τις συναντήσεις που το αφορούν και να συμφωνεί με τα μέτρα που λαμβάνονται.

- Αν το θύμα δεν έχει ακόμη έρθει σε επαφή με εξειδικευμένο επαγγελματία (π.χ. σύμβουλο), η υπόθεσή του δεν θα πρέπει να συζητείται σε πολυτομεακή σύσκεψη, διότι υπάρχει ο κίνδυνος να μην εφαρμοστεί σωστά η προσέγγιση με επίκεντρο το θύμα. Αν δεν υπάρχει εξειδικευμένη υπηρεσία στήριξης, ο φορέας που είναι πιο κατάλληλος να παρέχει στήριξη μπορεί να αναλάβει τον ρόλο του/της υποστηρικτή/-τριας ή συμβούλου, εφόσον το θύμα συμφωνεί και έχει αναπτύξει σχέση εμπιστοσύνης με τον φορέα.

12.2. Δικτύωση, φορείς και υποστηρικτικές δομές

Στο πεδίο της πρόληψης και της καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών και ειδικότερα, σε αυτό της παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών προς όφελός τους, η διαδικασία της δικτύωσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, καθώς μέσω αυτής δύναται να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα στην ανταπόκριση των σύνθετων αναγκών των γυναικών και να βελτιωθεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, όπως επίσης να διασφαλιστεί η απρόσκοπτη και χωρίς προβλήματα εργασία των στελεχών των φορέων παροχής υπηρεσιών (ΓΓΙΦ, 2018). Η διαδικασία της δικτύωσης αφορά σε ένα **συμμετοχικότερο μοντέλο** και είναι ιδιαίτερα σημαντική, ιδίως όταν

αφορά σε άτομα και ομάδες που υφίστανται βία, έμφυλες διακρίσεις κ.λπ., καθώς μπορεί να διαδραματίσει **διττό ρόλο** (UNITED for Intercultural Action, 1996):

- να λειτουργήσει **προληπτικά**, βοηθώντας τα άτομα και τις ομάδες να αντιμετωπίσουν τις ιδιαίτερες πτυχές των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, και
- να λειτουργήσει στην **ενδυνάμωση** των ατόμων, μέσω της πληροφόρησης για τα δικαιώματά τους κ.ο.κ.

Η δικτύωση αποτελεί ένα **σύστημα** αρχών και ενεργειών, που βασίζεται σε **νέες μορφές συλλογικής δράσης και παρέμβασης**. Διαμορφώνει μια ευρύτερη δυναμική για την αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών αναγκών της κοινωνίας, οι οποίες δεν καλύπτονται από ατομικές, ασυντόνιστες και αποσπασματικές δράσεις. Επιπλέον, η δικτύωση μπορεί να αναφέρεται τόσο στην άμεση συνεργασία ατόμων, ομάδων ή φορέων, όσο και στην έμμεση επαφή, για παράδειγμα μέσω της ηλεκτρονικής τους διασύνδεσης και επικοινωνίας (Κατσώρη, 2008, σ. 13).

Όταν μια περίπτωση έμφυλης διαδικτυακής βίας γίνεται γνωστή ή αναφέρεται, εμπλέκονται πολλοί φορείς, όπως οι αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, δομές υγείας, νομικές υπηρεσίες, δομές στήριξης (π.χ. συμβουλευτικά κέντρα) που παρέχουν ψυχολογική, κοινωνική, νομική και εργασιακή στήριξη στις επιζώσες, καθώς και ξενώνες φιλοξενίας. Παράλληλα, σημαντικό ρόλο παίζουν μη κοινωνικές υπηρεσίες και άλλες προνοιακές δομές, κυβερνητικές οργανώσεις, φορείς του ιδιωτικού τομέα, φεμινιστικές και γυναικείες οργανώσεις, οργανώσεις εθελοντικού χαρακτήρα κ.λπ., συμβάλλοντας στην πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου. Είναι κρίσιμο η κάθε δομή στην τοπική και ευρύτερη κοινότητά της να δημιουργήσει αλυσιδωτό δίκτυο, με αρμόδιους φορείς αλλά ακόμη και με πρόσωπα «κλειδιά» της κοινότητας. Η συνεργασία μπορεί επίσης να αυξήσει τη βιωσιμότητα της παρέμβασης, διότι συμβάλλει στην αξιοποίηση διαφορετικών ικανοτήτων, γνώσεων και δεξιοτήτων που προέρχονται από τις διαφορετικές ομάδες ενδιαφερομένων, στον συντονισμό των προσπαθειών, στη διευκόλυνση της επικοινωνίας και στη διάχυση της γνώσης που προκύπτει από την υλοποίηση μιας πολιτικής και δράσης (Βουγιούκα, 2013, σ. 34).

Οι **γενικές κατηγορίες δικτύωσης** περιλαμβάνουν ενδεικτικά τους ακόλουθους φορείς (ΚΕΘΙ, 2023):

- Δημόσιες κεντρικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές.
- Αστυνομικές, δικαστικές και εισαγγελικές αρχές.
- Φορείς του δημοσίου και του αυτοδιοικητικού τομέα που ασχολούνται με θέματα ισότητας των φύλων, έμφυλης βίας και κοινωνικά ευπαθών ομάδων (π.χ. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΚΕΘΙ, ΠΕΠΙΣ, ΔΕΠΙΣ, κοινωνικές υπηρεσίες δήμων, κέντρα κοινότητας, κ.λπ.).
- Δομές συμβουλευτικής στήριξης (κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις) (π.χ. συμβουλευτικά κέντρα, τηλεφωνικές γραμμές στήριξης, ξενώνες φιλοξενίας).
- Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και εθελοντικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της ισότητας των φύλων, της έμφυλης βίας, κ.λπ.
- Ανεξάρτητες Αρχές (π.χ. Συνήγορος του Πολίτη, Σώμα Επιθεώρησης της Εργασίας).
- Κοινωνικές Δομές (κοινωνικά φαρμακεία, κοινωνικά παντοπωλεία, κοινωνικά ιατρεία κ.λπ.)
- Γυναικείοι σύλλογοι και φεμινιστικές οργανώσεις.
- Δομές ισότητας κοινωνικών εταίρων και φορείς εκπροσώπησης εργαζομένων και ανέργων γυναικών και ανδρών.
- Κοινωνικοί φορείς, σύλλογοι και οργανώσεις παρακολούθησης και προώθησης πολιτικών έμφυλης ισότητας σε τοπικό, εθνικό ή και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Φορείς κατάρτισης, εκπαιδευτικά ιδρύματα για θέματα ισότητας των φύλων (π.χ. ΕΚΔΔΑ, ερευνητικά ιδρύματα κ.λπ.), Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (π.χ. σχολεία, πανεπιστημιακά τμήματα, εκπαιδευτικές διευθύνσεις, κ.λπ.) & Σύλλογοι Γονέων και Κηδεμόνων Γυμνασίων και Λυκείων.
- ΜΜΕ (εφημερίδες, τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, ιστοσελίδες κ.λπ.)

Η **Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** (ΓΓΙΑΔ) του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας[5], είναι ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για

[5] Βλ. σχετικά: https://isotita.gr/

τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα των φύλων, καθώς και για την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής. Η ΓΓΙΑΔ, μεταξύ άλλων, είναι υπεύθυνη για τη **λειτουργία του πανελλαδικού Δικτύου 66 υποστηρικτικών δομών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών**, το οποίο περιλαμβάνει 45 Συμβουλευτικά Κέντρα, 20 Ξενώνες Φιλοξενίας και την Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900 (24/7) σε όλη την Ελλάδα.[6] Αναλυτικά:

ΕΙΔΟΣ ΔΟΜΗΣ	ΔΩΡΕΑΝ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
45 Συμβουλευτικά Κέντρα (14 ανήκουν στο ΚΕΘΙ, 1 στη ΓΓΙΑΔ και 40 σε ισάριθμους δήμους)	• Ενημέρωση και εξειδικευμένη πληροφόρηση σε θέματα ισότητας των φύλων, αντιμετώπισης της έμφυλης βίας και των πολλαπλών διακρίσεων κατά των γυναικών. • Παροχή κοινωνικής, ψυχολογικής, νομικής και εργασιακής στήριξης (με την οπτική του φύλου). • Συμπλήρωση, σε συνεργασία με τη συμβουλευόμενη και εφόσον απαιτείται, εργαλείου εκτίμησης κινδύνου. • Εκπόνηση, σε συνεργασία με τη συμβουλευόμενη και εφόσον απαιτείται, πλάνου ασφαλείας (safety plan). • Παραπομπή ή/και συνοδεία -όποτε αυτό απαιτείται- των γυναικών σε ξενώνες φιλοξενίας, στις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, στο δικαστήριο, σε δομές υγείας, κέντρα ψυχικής υγιεινής, σε φορείς αρμόδιους για προνοιακά ή άλλα επιδόματα, σε φορείς προώθησης της απασχόλησης και επιχειρηματικότητας, σε φορείς προστασίας και στήριξης παιδιών κ.λπ.

[6] Βλ. σχετικά: https://womensos.gr/

	• Παροχή, σε συνεργασία με τους δικηγορικούς συλλόγους, δωρεάν νομικής εκπροσώπησης (legal aid) σε γυναίκες-θύματα έμφυλης βίας. • Ένταξη των συμβουλευόμενων σε ενεργά προγράμματα ΔΥΠΑ. • Παροχή δωρεάν χορήγησης κομβίου πανικού (Panic Button) (ΦΕΚ 2922/Β/23-5-2024) -και όπως κάθε φορά ισχύει- σε γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, χωρίς να αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση, για τα Συμβουλευτικά Κέντρα, οποιαδήποτε πρότερη νομική διαδικασία από την πλευρά των γυναικών. • Παροχή διερμηνείας. • Δράσεις δικτύωσης και ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας για την εξάλειψη της έμφυλης βίας και των πολλαπλών διακρίσεων κατά των γυναικών.
20 Ξενώνες Φιλοξενίας (18 λειτουργούν σε ισάριθμους δήμους και 2 δικοικούνται από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης / ΕΚΚΑ)	• Φιλοξενία σε γυναίκες επιζώσες έμφυλης βίας και των παιδιών τους, καθώς και σε γυναίκες θύματα πολλαπλών διακρίσεων (διαμονή, σίτιση και ασφάλεια). • Παροχή κοινωνικής, ψυχολογικής, και εργασιακής συμβουλευτικής, καθώς και πληροφόρηση σε γυναίκες που έχουν υποστεί/υφίστανται βία σε όλες τις μορφές ή/και πολλαπλές διακρίσεις. • Παρέχεται νομική συμβουλευτική μέσω της παραπομπής των γυναικών στα συμβουλευτικά κέντρα. • Ψυχολογική στήριξη στα παιδιά των γυναικών από εξειδικευμένο προσωπικό.

	• Ένταξη των συμβουλευόμενων σε ενεργά προγράμματα ΔΥΠΑ. • Παροχή διερμηνείας. • Δράσεις δικτύωσης και ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας για την εξάλειψη της έμφυλης βίας και των πολλαπλών διακρίσεων κατά των γυναικών.
24ωρη Τηλ. Γραμμή SOS 15900	• Παροχή κοινωνικής και ψυχολογικής συμβουλευτικής σε περιστατικά που απαιτούν άμεση ψυχολογική και κοινωνική στήριξη και σχετίζονται με βία κατά των γυναικών. • Παραπομπή περιστατικών σε Ξενώνες, σε Συμβουλευτικά Κέντρα κατά της βίας, σε Υπηρεσίες Υγείας, και άλλους συνεργαζόμενους φορείς. Ενημέρωση για τη λειτουργία των Ξενώνων Φιλοξενίας. • Παραπομπή σε έκτακτα καταλύματα / συνεργασία με Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (ΠΟΞ). • Πληροφόρηση σε τρίτα πρόσωπα. • Πληροφόρηση για θέματα ισότητας των φύλων.

Επιπλέον, η ΓΓΙΑΔ είναι υπεύθυνη για την εκπόνηση σε ετήσια βάση της **Έκθεσης για τη Βία κατά των Γυναικών**[7] στην οποία καταγράφονται δεδομένα (θεσμικά, στατιστικά και εμπειρικά) από τους εμπλεκόμενους φορείς (π.χ. ΓΓΙΑΔ, ΚΕΘΙ, Δίκτυο Δομών, ελληνική αστυνομία, κ.λπ.). Στην Έκθεση, αποτυπώνονται η πρόοδος και οι συνεχείς προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική κοινωνία, στην προσπάθεια καταπολέμησης κάθε μορφής βίας κατά των γυναικών και διασφάλισης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Επίσης, η

[7] Βλ. ενδεικτικά την τρέχουσα 5η Ετήσια Έκθεση της Βίας κατά των γυναικών (ΓΓΙΑΔ, Αθήνα, Νοέμβριος 2024), https://isotita.gr/wp-content/uploads/2024/11/5%CE%B7-etisia-ekthesi-gia-ti-via-kata-twn-gynaikwn.pdf

ΓΓΙΑΔ είναι αρμόδια για τον συντονισμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών και των μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης κάθε μορφής βίας που καλύπτεται από τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής βίας. Τέλος, λειτουργεί **Παρατηρητήριο Ισότητας των Φύλων**, το οποίο αποτελεί τον εθνικό μηχανισμό συλλογής και διάχυσης δεικτών φύλου με σκοπό να παρακολουθεί τις τάσεις, εξελίξεις καθώς και κρίσιμα μεγέθη για τις έμφυλες ανισότητες στην Ελλάδα. Βασίζεται σε ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα που προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ, την EUROSTAT και πλήθος άλλων εθνικών και διεθνών πηγών και θα συνεχίσει να λειτουργεί ευθυγραμμιζόμενο με τις διεθνείς κατευθύνσεις (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης).

Το **Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας** (ΚΕΘΙ)[8], είναι ΝΠΙΔ του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας και λειτουργεί από το 1994. Κύριος σκοπός του φορέα είναι η προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής, πολιτισμικής και οικονομικής ζωής, η ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές και δράσεις, καθώς και η ανάπτυξη θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών, με σκοπό την άρση των έμφυλων διακρίσεων, στερεοτύπων και ανισοτήτων. Το ΚΕΘΙ υλοποιεί δράσεις και προγράμματα και εκπονεί έρευνες και μελέτες σε διάφορους τομείς, με ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της βίας κατά των γυναικών. Έχει διαδραματίσει πρωτοποριακό και καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, καθώς ήδη από το 2001 διεξήγαγε τη μεγαλύτερη έως τότε πανελλαδική καμπάνια ευαισθητοποίησης με σύνθημα «Σπάστε τη σιωπή».

Ενδεικτικά το ΚΕΘΙ: α) διοικεί και εποπτεύει επιστημονικά δεκατέσσερα (14) Συμβουλευτικά Κέντρα για γυναίκες επιζώσες έμφυλης βίας και πολλαπλών διακρίσεων και β) **είναι υπεύθυνο για την επιστημονική επίβλεψη/παρακολούθηση και τον συντονισμό των 66 υποστηρικτικών δομών του Δικτύου σε όλη την Ελλάδα** για την πρόληψη και την καταπολέμηση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών (Συμβουλευτικά Κέντρα, Ξενώνες Φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών και των παιδιών τους). Επιπλέον, το ΚΕΘΙ παρέχει ψυχολογική εποπτεία σε όλα τα στελέχη του Δικτύου με στόχο την ενδυνάμωση των στελεχών και την υποστήριξή τους στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών συμβουλευτικής και φιλοξενίας σε

[8] Βλ. σχετικά: https://www.kethi.gr/

γυναίκες που υφίστανται βία και πολλαπλές διακρίσεις. Τέλος, το ΚΕΘΙ λειτουργεί Πρόγραμμα Νομικής Βοήθειας, στο πλαίσιο του οποίου παρέχει, δωρεάν για τις γυναίκες, υπηρεσίες Νομικής Βοήθειας, σε γυναίκες θύματα έμφυλης βίας που είναι ωφελούμενες των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας του Δικτύου της ΓΓΙΑΔ, σε συνεργασία με τους τοπικούς Δικηγορικούς Συλλόγους. Μεταξύ άλλων, έχει εκπονήσει έρευνες και μελέτες σχετικά με τη βία κατά των γυναικών, όπως πιο πρόσφατα την έρευνα με τίτλο: «Διαδικτυακή βία κατά των νεαρών γυναικών», την Ερευνητική Έκθεση με τίτλο: «Παρεμβάσεις για την εξάλειψη της βίας και παρενόχλησης σε φορείς και επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα», τη μελέτη «Προσεγγίσεις και προτάσεις για αποτελεσματική παρέμβαση και αλλαγή στάσης ανδρών-δραστών ενδοοικογενειακής βίας» και την «Έρευνα για την κατάσταση των γυναικών με αναπηρία και των αναγκών γονέων και κηδεμόνων παιδιών με αναπηρία» σε συνεργασία με το ΕΚΚΕ η οποία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη βία που βιώνουν γυναίκες με αναπηρία, οι γυναίκες Ρομά και οι προσφύγισσες.

Τέλος, η ΓΓΙΑΔ και το ΚΕΘΙ έχουν υπογράψει μνημόνια συνεργασίας με τη **Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (ΔΥΠΑ)** για την παροχή ευκαιριών απασχόλησης σε γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση, καθώς και την καταβολή Ειδικού Βοηθήματος Ευάλωτων Ομάδων– βοηθώντας τες να ανακτήσουν την αυτονομία και την αξιοπρέπειά τους μέσω της εργασίας (ΓΓΙΑΔ, 2024, σσ. 79-83) και με την **Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (ΠΟΞ)**, στο πλαίσιο του οποίου παρέχεται δωρεάν διαμονή σε ξενοδοχεία, μέλη της Ένωσης, σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας και των παιδιών τους, μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία εισαγωγής τους στους ξενώνες φιλοξενίας των δομών του Δικτύου της ΓΓΙΑΔ (ΓΓΙΑΔ, 2024, σσ. 83-84).

Το **Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ)**[9] στοχεύει στην ανάπτυξη ποιοτικών, καινοτόμων και εξειδικευμένων δράσεων και τη διάχυση αυτών στο σύστημα κοινωνικής αλληλεγγύης, την ανάπτυξη δικτύων κοινωνικής προστασίας, τη συμμετοχή σε σχετικά εθνικά και διεθνή δίκτυα κοινωνικών και επιστημονικών φορέων και τον συντονισμό του υφιστάμενου δικτύου παροχής υπηρεσιών. Σκοπός του ΕΚΚΑ είναι: α) η παροχή προστασίας και ψυχοκοινωνικής στήριξης, καθώς και ο συντονισμός του δικτύου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης σε άτομα, οικογένειες και πληθυσμιακές ομάδες που περιέρχονται σε κατάσταση

[9] Βλ. σχετικά: https://ekka.org.gr/index.php/el/

κοινωνικής ανάγκης ή απειλούνται από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό (άρθρ. 48, Ν. 4554/ 2018), και γ) η γνωμοδότηση προς το εποπτεύον Υπουργείο για θέματα κοινωνικής πολιτικής. Για την επίτευξη του σκοπού του, το ΕΚΚΑ, μεταξύ άλλων, παρέχει ψυχοκοινωνική υποστήριξη και συμβουλευτική σε άτομα, οικογένειες και κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, που περιέρχονται σε κατάσταση έκτακτης ψυχοκοινωνικής ανάγκης ή κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και στις περιπτώσεις φυσικών καταστροφών ή ατυχημάτων με μαζικές απώλειες. Επίσης, φιλοξενία βραχείας διάρκειας σε δομές προστατευμένης στέγασης[10] και κάλυψη βασικών αναγκών ατόμων και οικογενειών που αντιμετωπίζουν καταστάσεις κρίσης ή επισφάλεια στέγης.

Η **Ελληνική Αστυνομία**, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, δημιούργησε Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, οι οποίες λειτουργούν σε όλη την Επικράτεια. Συγκεκριμένα, ιδρύθηκαν 73 επιτελικές Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, καθώς και 63 Γραφεία Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας με επιχειρησιακά-προανακριτικά καθήκοντα. Η Ελληνική Αστυνομία διαχειρίζεται κάθε περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας και ενημερώνει τις αρμόδιες εισαγγελικές Αρχές, ενώ παράλληλα, παρέχει κατευθύνσεις και πληροφορίες στα θύματα, για την αναζήτηση δομών στέγασης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης. Με το ΠΔ 178/2014 (ενώ η μετονομασία πραγματοποιήθηκε με το Νόμο 5187/2025) προβλέφθηκε η ίδρυση και η διάρθρωση της **Διεύθυνσης Δίωξης Κυβερνοεγκλήματος**[11] με έδρα την Αθήνα και η ίδρυση και διάρθρωση **Υποδιεύθυνσης Δίωξης Κυβερνοεγκλήματος** με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Η αποστολή της Διεύθυνσης Δίωξης Κυβερνοεγκλήματος συμπεριλαμβάνει την πρόληψη, την έρευνα και την καταστολή εγκλημάτων ή αντικοινωνικών συμπεριφορών, που διαπράττονται μέσω του διαδικτύου ή άλλων μέσων ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Η Διεύθυνση Δίωξης Κυβερνοεγκλήματος είναι αυτοτελής κεντρική Υπηρεσία και υπάγεται απευθείας στον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας.

Επιπλέον, σημαντικός είναι ο ρόλος των **δικαστικών και εισαγγελικών αρχών** στην καταπολέμηση της έμφυλης βίας, καθώς εμπλέκονται στη νομική αντιμετώπιση, την προστασία των θυμάτων, αλλά και στην απονομή δικαιοσύνης για τους δράστες. Οι δικαστικές αρχές είναι

[10] Βλ. σχετικά: https://ekka.org.gr/index.php/el/domes-ypiresies/ksenones
[11] Βλ. σχετικά: https://www.astynomia.gr/elliniki-astynomia/eidikes-ypiresies/diefthynsi-dioxis-kyvernoegklimatos/

υπεύθυνες για την εφαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας και των Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποχρεώσεων.[12]

Το **Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου**[13] ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Ιούλιο του 2016 υπό την αιγίδα του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ) και πιο συγκεκριμένα του Ινστιτούτου Πληροφορικής. Είναι επίσημος εκπρόσωπος στην Ελλάδα των Πανευρωπαϊκών Οργανισμών INSAFE /INHOPE που χαράσσουν την ευρωπαϊκή στρατηγική για ένα ασφαλές και ποιοτικό διαδίκτυο, καθώς και ο αναγνωρισμένος εκπρόσωπος της Ελλάδας στο Expert Group on Safer Internet for Children της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου παρέχει ενημέρωση, βοήθεια και υποστήριξη στους/στις χρήστες/-τριες του διαδικτύου με την ανάπτυξη **τριών διακριτών δράσεων** μέσω:

- Της ιστοσελίδας **SaferInternet4Kids.gr** μπορεί κανείς να ενημερωθεί και να αντλήσει υλικό σχετικό με την ασφαλή χρήση του Ίντερνετ και τη χρήση των κοινωνικών δικτύων με το οποίο μπορεί με τη σειρά του να ενημερώσει διαδραστικά παιδιά και νέους κάθε ηλικίας. Το ενημερωτικό αυτό portal απευθύνεται τόσο σε γονείς και εκπαιδευτικούς όσο και σε εφήβους και παιδιά και περιλαμβάνει κατάλληλο πολυμεσικό υλικό, ενώ όλο το πρόγραμμα είναι εγκεκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού.

- Της **συμβουλευτικής γραμμής Βοήθειας Help-line** (διαθέσιμη τηλεφωνικά στο **210-6007686** και μέσω του ιστοχώρου www.help-line.gr, εξειδικευμένοι/-ες ψυχολόγοι παρέχουν υποστήριξη και συμβουλές για θέματα που σχετίζονται με την υπερβολική ενασχόληση στο διαδίκτυο, τον διαδικτυακό εκφοβισμό, την έκθεση σε ακατάλληλο περιεχόμενο και άλλους προβληματισμούς σχετικά με τη χρήση του διαδικτύου, του κινητού τηλεφώνου και των διαδικτυακών παιχνιδιών.

- Της **Ανοιχτής Γραμμής Καταγγελιών** για το παράνομο περιεχόμενο του διαδικτύου **Safe-Line** (www.safeline.gr), η οποία δέχεται καταγγελίες για παιδική κακοποίηση και παράνομη χρήση του διαδικτύου και συνεργάζεται τόσο με την Ελληνική αστυνομία όσο και με την INTERPOL μέσω του Ευρωπαϊκού οργανισμού INHOPE. Η

[12] Βλ. σχετικά: Υπουργείο Δικαιοσύνης: στην ιστοσελίδα https://www.ministryofjustice.gr/page_id=895 υπάρχει τηλεφωνικός κατάλογος των υπηρεσιών όπου μπορεί κάποιος/-α να απευθυνθεί, π.χ. σε Ιατροδικαστικές Υπηρεσίες, Εισαγγελίες κ.λπ.
[13] Βλ. σχετικά: https://saferinternet4kids.gr/poioieimaste/

Επιπλέον, σε περιφερειακό επίπεδο έχουν συγκροτηθεί 13 Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας (**ΠΕΠΙΣ**), ενώ είναι επιβεβλημένη η σύσταση σε κάθε Δήμο «Δημοτικής Επιτροπής Ισότητας» (**ΔΕΠΙΣ**). Οι ΔΕΠΙΣ, σε συνεργασία με την αρμόδια Υπηρεσία του εκάστοτε Δήμου, συμμετέχουν και υποστηρίζουν την ένταξη της ισότητας των φύλων στις πολιτικές του Δήμου, εισηγούνται και συμμετέχουν στην εκπόνηση σχεδίων δράσης για την ισότητα των φύλων σε τοπικό επίπεδο. Τόσοι οι ΔΕΠΙΣ όσο και οι ΠΕΠΙΣ: α) λαμβάνουν υπόψη τις πολιτικές της ΓΓΙΑΔ και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων, με σκοπό την ένταξη της ισότητας των φύλων στις πολιτικές της Περιφέρειας και των Δήμων, β) εισηγούνται και συμμετέχουν στην κατάρτιση των Περιφερειακών και Δημοτικών Σχεδίων Ισότητας, γ) διατυπώνουν προτάσεις και εισηγούνται προς τα αρμόδια όργανα της Περιφερειών και των Δήμων τη λήψη αναγκαίων μέτρων για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής, και δ) επιδιώκουν τη διασφάλιση και προώθηση της ισότητας των φύλων και την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων και της έμφυλης βίας μέσα από δράσεις επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης των πολιτών της Περιφέρειας.

Η συμβολή της **κοινωνίας των πολιτών** και των **ΜΚΟ** για την πρόληψη και την καταπολέμηση της έμφυλης βίας είναι καταλυτική, καθώς συνιστούν αναπόσπαστο κομμάτι της προσπάθειας αυτής. Αυτοί οι φορείς παρέχουν υπηρεσίες στήριξης σε επιζώντα άτομα, υλοποιούν δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και επιμορφωτικά προγράμματα σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και σε επαγγελματίες (π.χ. αστυνομίας, δομές υγείας, κ.λπ.). Παράλληλα δραστηριοποιούνται στην άσκηση πίεσης και διεκδίκησης δικαιωμάτων (advocacy). Οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο συνεργάζονται, ανάλογα με τις υπηρεσίες που παρέχουν, με την Ελληνική Αστυνομία, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, το Υπουργείο Υγείας, τη ΓΓΙΑΔ και το ΚΕΘΙ αλλά και με ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς από τους οποίους πολλές φορές λαμβάνουν χρηματοδοτήσεις μέσω της υλοποίησης σχετικών δράσεων.

Ενδεικτικά, αναφέρονται οι ακόλουθες ΜΚΟ:

- **Κέντρο για τα Έμφυλα Δικαιώματα και την Ισότητα– Διοτίμα**[14]: Το Κέντρο Διοτίμα ιδρύθηκε το 1989 και είναι γυναικεία μη κερδοσκοπική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην προώθηση των έμφυλων δικαιωμάτων και της ισότητας. Σκοπός της

[14] Βλ. σχετικά: https://diotima.org.gr/

Διοτίμα είναι η ανάδειξη και η άρση των έμφυλων διακρίσεων, καθώς και η ενδυνάμωση γυναικών και θηλυκοτήτων. Πυρήνας της δράσης είναι η πρόληψη και η αντιμετώπιση της έμφυλης βίας, ενώ παράλληλα παράγουν έρευνες πεδίου, διατυπώνουν προτάσεις πολιτικής και διαμορφώνουν εργαλεία για την προώθηση της έμφυλης ισότητας. Παρέχει εξειδικευμένη εξειδικευμένη νομική βοήθεια, ψυχοκοινωνική στήριξη και επαγγελματική συμβουλευτική σε επιζώσες έμφυλης βίας, διεξάγοντας έρευνες, επιμορφώσεις και εκστρατείες, και λειτουργεί σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, ενώ έχει και δυνατότητες εξ αποστάσεως στήριξης. Επίσης, αναπτύσσει πρωτοβουλίες συνηγορίας, με την ενεργή συμμετοχή των ίδιων των γυναικών, για την κατοχύρωση των έμφυλων δικαιωμάτων και την αλλαγή νόμων, πολιτικών και πρακτικών που αναπαράγουν τις έμφυλες ανισότητες.

- **Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (ΕΔκΒ)[15]:** Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (European Anti-Violence Network) επικεντρώνεται στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών, ειδικά της ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας. Παρέχει ολιστική στήριξη και ενδυνάμωση σε γυναίκες που έχουν υποστεί τέτοιες μορφές βίας, ενώ παράλληλα οργανώνει ανταλλαγές ορθών πρακτικών μεταξύ των χωρών της ΕΕ για τον εντοπισμό και την εφαρμογή κοινών λύσεων στο θέμα της ισότητας των φύλων και της βίας. Το Δίκτυο εκπονεί και υποστηρίζει έρευνες για την έμφυλη βία και αναπτύσσει σχετικό υποστηρικτικό υλικό.

- **Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου & Ν. Ηρακλείου**[16]: Είναι ΜΚΟ, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, αποτελούμενη από γυναίκες, με στόχο την οργανωμένη υλοποίηση προσπαθειών για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών. Ο φορέας βρίσκεται σε συνεχή συνεργασία με τους τοπικούς φορείς αλλά και την Κυβέρνηση, είναι εταίρος διαλόγου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων της Γυναίκας και μέλος του Περιφερειακού Συμβουλίου Ισότητας της Περιφέρειας Κρήτης και του Δημοτικού Συμβουλίου Ισότητας στον Δήμο Ηρακλείου. Ακόμη, έχει συνάψει μνημόνια συνεργασίας με την 7η Υγειονομική Περιφέρεια Κρήτης, καθώς και με το Δικηγορικό Σύλλογο Ηρακλείου για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των περιστατικών κακοποίησης. Στο πλαίσιο της στενής συνεργασίας με τοπικούς φορείς (Δήμους) διενεργεί εκπαιδευτικά – επιμορφωτικά

[15] Βλ. σχετικά: https://antiviolence-net.eu/eavn/
[16] Βλ. σχετικά: https://kakopoiisi.gr/sindesmos/%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE/

σεμινάρια σε στελέχη Κοινωνικών Υπηρεσιών (ΚΥ) των φορέων του Δημοσίου (Δήμοι, Κέντρα Υγείας, στελέχη ΥΠΕ, κ.λπ.) σχετικά με τη διαχείριση περιστατικών βίας και τη διαχείριση τραύματος των ωφελούμενων.

- **Ελληνικό Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης (ΕΔΓΕ, ή ENOW-Greece)[17]:** Το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης (ENOW) ιδρύθηκε από το 1983 ως μια εθελοντική οργάνωση βάσης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα για την ισότητα και τις πολιτικές ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες. Το ENOW είναι ιδρυτικό μέλος πολλών άλλων ευρωπαϊκών δικτύων, όπως το EWL (Ευρωπαϊκό Λόμπι Γυναικών), ENAR (Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού) και του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά της Φτώχειας (EAPN). Στους στόχους του ΕΔΓΕ, περιλαμβάνονται: ίσα δικαιώματα και ανθρώπινα δικαιώματα για τα φύλα με προτεραιότητα την προσωπική και οικονομική ανάπτυξη (ενδυνάμωση – συμμετοχή) των κοινωνικά αποκλεισμένων γυναικών. Το ΕΔΓΕ επικεντρώνεται επίσης στην ισότητα μέσα από τη διαφορετικότητα. Από το 2003 το ΕΔΓΕ λειτουργεί σε βάση 24/7 μια Γραμμή SOS «Δίπλα Σου» κατά της βίας και της δουλεμπορίας ανθρώπων, με καταφύγια προσωρινής διαμονής, παρέχοντας επίσης υπηρεσίες ψυχολογικής, κοινωνικής και νομικής υποστήριξης στα θύματα, υπηρεσίες διαμεσολάβησης καθώς και επιμορφωτικά σεμινάρια για βίαια άτομα.

12.3. Μελέτες περίπτωσης (Case Studies)

12.3.1 Η περίπτωση του Gamergate ή GamerGate (GG)[18]

Το **Gamergate** ή **GamerGate (GG)** υπήρξε μια χαλαρά οργανωμένη, μισογυνιστική διαδικτυακή εκστρατεία παρενόχλησης, ενάντια στον φεμινισμό, τη διαφορετικότητα και τον προοδευτισμό στην κουλτούρα των βιντεοπαιχνιδιών. Η εκστρατεία πραγματοποιήθηκε κυρίως το 2014 και 2015 μέσω του hashtag **#Gamergate**. Οι επιθέσεις στόχευσαν γυναίκες στον χώρο των βιντεοπαιχνιδιών, με πιο γνωστά παραδείγματα την φεμινίστρια κριτικό μέσων Anita Sarkeesian και τις δημιουργούς Zoë Quinn και Brianna Wu.

Η υπόθεση ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2014, με την ανάρτηση του blog «The Zoe Post» από τον πρώην σύντροφο της Quinn, που ψευδώς υπαινίχθηκε ότι η Quinn είχε λάβει θετική κριτική λόγω ερωτικής σχέσης με δημοσιογράφο βιντεοπαιχνιδιών. Η ανάρτηση διαδόθηκε στο

[17] Βλ. σχετικά: https://enowhumanrights.gr/
[18] Βλ. αναλυτικά: https://en.wikipedia.org/wiki/Gamergate

4chan, όπου ήδη υπήρχε αρνητική στάση απέναντι στη δουλειά της Quinn, και οδήγησε σε μια συντονισμένη καμπάνια παρενόχλησης μέσω ανώνυμων φόρουμ όπως το 4chan, το 8chan και το Reddit. Σύντομα, οι επιθέσεις επεκτάθηκαν και σε άλλες γυναίκες του χώρου, περιλαμβάνοντας doxing (δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων), απειλές βιασμού και απειλές θανάτου.

Το Gamergate περιγράφηκε ως ένας «πολιτισμικός πόλεμος» γύρω από τη διαφοροποίηση της κουλτούρας, την καλλιτεχνική αναγνώριση, τον φεμινισμό στα βιντεοπαιχνίδια, την κοινωνική κριτική και την ταυτότητα του/της gamer. Ωστόσο, ως «κίνημα» δεν είχε ξεκάθαρους στόχους, συνοχή ή ηγεσία. Η υπόθεση οδήγησε την κοινότητα των βιντεοπαιχνιδιών αλλά και την ευρύτερη κοινωνία να στραφούν σε μεθόδους αντιμετώπισης της διαδικτυακής παρενόχλησης και πρόληψης παρόμοιων γεγονότων. Ερευνητές/-τριες και αναλυτές/-τριες συνδέουν το Gamergate με την ενίσχυση της «alt-right» και άλλων ακρο-δεξιών κινημάτων.

Zoë Quinn και Depression Quest

Η δημιουργός Zoë Quinn αποτέλεσε τον πρώτο στόχο της μισογυνικής εκστρατείας. Το 2013 κυκλοφόρησε το παιχνίδι *Depression Quest*, ένα κειμενοκεντρικό παιχνίδι που επιχειρούσε να μεταδώσει την εμπειρία της κατάθλιψης, μέσω σεναρίων εμπνευσμένων εν μέρει από τις δικές της εμπειρίες. Το παιχνίδι έλαβε θετικές κριτικές από ειδικούς/-ές ψυχικής υγείας και μέρος του τύπου, αλλά αντιμετώπισε σφοδρή αντίδραση από παίκτες που το κατηγόρησαν ως «πολιτικό» και «ξένο» προς τα παραδοσιακά πρότυπα βιντεοπαιχνιδιών που βασίζονται στη βία και τις δεξιότητες.

Μετά την κυκλοφορία του παιχνιδιού, η Quinn υπέστη μήνες παρενόχλησης, περιλαμβανομένων απειλών βιασμού και δολοφονίας, και εκτεταμένο doxing. Σε δημόσιες εμφανίσεις της περιέγραψε ότι δεν αισθανόταν πλέον ασφαλής ούτε στα ίδια τα gaming events. Εξαιτίας της δημοσίευσης της διεύθυνσής της και της στοχοποίησης της οικογένειάς της, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το σπίτι της.

Η ανάρτηση του πρώην συντρόφου της, γνωστή ως «The Zoe Post», περιείχε προσωπικές συνομιλίες και ισχυρισμούς περί σχέσης με τον δημοσιογράφο Nathan Grayson. Αν και δεν υπήρχε καμία απόδειξη για «σύγκρουση συμφερόντων» και ο Grayson δεν είχε ποτέ αξιολογήσει παιχνίδι της, το κείμενο χρησιμοποιήθηκε ως αφορμή για νέες επιθέσεις. Ο όρος «Quinnspiracy» αρχικά, και αργότερα το hashtag «#Gamergate», έγιναν οι σημαίες της καμπάνιας μίσους.

Σύντομα, οι απειλές κατά της Quinn πολλαπλασιάστηκαν χιλιάδες φορές. Εκτός από απειλές βίας, υπέστη hacking σε προσωπικούς λογαριασμούς, παρενόχληση της οικογένειάς της και διασυρμό μέσω της διαρροής προσωπικών φωτογραφιών. Η Quinn περιέγραψε ότι δεχόταν τη «μεταχείριση μάγισσας προς κάψιμο» από μεγάλα τμήματα του διαδικτύου. Λιγότερο από τέσσερις μήνες μετά την έναρξη του Gamergate, ο αριθμός των απειλών που είχε καταγράψει η Quinn είχε αυξηθεί χίλιες φορές. Σε μια διάσκεψη ανέφερε: «*Παλιά όταν πήγαινα σε gaming events, ένιωθα ότι γυρνούσα σπίτι… Τώρα είναι σαν… υπάρχει άραγε κάποιος στην αίθουσα που είπε ότι ήθελε να με χτυπήσει μέχρι θανάτου;*». Ένας ανώνυμος χρήστης του 4chan την απείλησε ότι θα της προκαλέσει *«ένα αναπηρικό τραύμα που δεν θα επουλωθεί ποτέ»*.

Σχολιαστές/-τριες τόσο εντός όσο και εκτός της βιομηχανίας των βιντεοπαιχνιδιών καταδίκασαν τις επιθέσεις εναντίον της. Οι επιθέσεις περιλάμβαναν doxing (δηλαδή έρευνα και δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων), παραβίαση των λογαριασμών της σε Tumblr, Dropbox και Skype, ενώ παράλληλα δεχόταν ξανά απειλές βιασμού και δολοφονίας. Η Quinn αναγκάστηκε εκ νέου να εγκαταλείψει το σπίτι της και να καταφύγει σε φίλους/-ες. Η ίδια περιέγραψε: *«Το διαδίκτυο πέρασε τον τελευταίο μήνα διαδίδοντας τα προσωπικά μου στοιχεία, στέλνοντάς μου απειλές, χακάροντας όποιον/-α θεωρήθηκε φίλος/-η μου, τηλεφωνώντας στον πατέρα μου και λέγοντάς του ότι είμαι πόρνη, στέλνοντας γυμνές φωτογραφίες μου σε συναδέλφους και, ουσιαστικά, εφαρμόζοντας την τακτική 'κάψτε τη μάγισσα' απέναντί μου»*.

Ενδεικτικές ερωτήσεις προς συζήτηση στην ομάδα

1. Ποιες μορφές διαδικτυακής βίας εμφανίστηκαν στην περίπτωση αυτή;
2. Τι άλλες μορφές διαδικτυακής βίας γνωρίζετε;
3. Ποιοι ήταν οι δράστες και με ποιον τρόπο έδρασαν (ανώνυμα, οργανωμένα, μαζικά);
4. Τι ρόλο διαδραματίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) στη διάδοση των επιθέσεων;
5. Ποιες συνέπειες είχε το Gamergate για τα θύματα;
6. Ποιοι κοινωνικοί παράγοντες (π.χ. μισογυνισμός, κουλτούρα trolling, έλλειψη νομοθεσίας) ευνοούν αυτές τις επιθέσεις;

7. Ποιες ευθύνες έχουν οι gaming κοινότητες και οι πλατφόρμες (π.χ. Twitter, Telegram, Facebook);

8. Αν ήσουν μέλος αυτής της κοινότητας, τι θα μπορούσες να κάνεις για να στηρίξεις τα θύματα;

9. Σχεδιάστε μια καμπάνια ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης για να καταπολεμήσετε παρόμοια φαινόμενα στη δική σας κοινότητα/σχολείο, κ.λπ. Μπορείτε να αναφέρετε κεντρικά μηνύματα, δράσεις κ.λπ.

12.3.2. Η περίπτωση της Caroline Emma Criado Perez [19]

Η Caroline Criado Perez είναι Βρετανίδα φεμινίστρια συγγραφέας, δημοσιογράφος και ακτιβίστρια. Η πρώτη εθνικής εμβέλειας εκστρατεία της, το **Women's Room Project**, είχε ως στόχο την αύξηση της παρουσίας γυναικών ειδικών στα ΜΜΕ.

Έγινε ευρύτερα γνωστή όταν αντιτάχθηκε στην αφαίρεση της μόνης γυναίκας (εκτός της βασίλισσας Ελισάβετ Β') από τα βρετανικά χαρτονομίσματα. Η πίεση της Criado Perez οδήγησε την Τράπεζα της Αγγλίας να ανακοινώσει ότι η **Jane Austen** θα εμφανιστεί στο χαρτονόμισμα των £10 έως το 2017. Η εκστρατεία αυτή προκάλεσε **συνεχή διαδικτυακή παρενόχληση** της Criado Perez και άλλων γυναικών στο Twitter, με απειλές και σεξιστικά σχόλια. Η κατάσταση αυτή οδήγησε την πλατφόρμα να ανακοινώσει βελτιώσεις στις διαδικασίες υποβολής παραπόνων για καταχρήσεις.

Η πιο πρόσφατη εκστρατεία της αφορούσε την τοποθέτηση αγάλματος γυναίκας στην Parliament Square. Το άγαλμα της Millicent Fawcett αποκαλύφθηκε τον Απρίλιο του 2018, στα πλαίσια των εορτασμών για τα 100 χρόνια από την καθιέρωση του δικαιώματος ψήφου των γυναικών στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Παρενόχληση στα κοινωνικά δίκτυα

Η απόφαση της Τράπεζας της Αγγλίας οδήγησε σε **πολλές απειλές**, συμπεριλαμβανομένων απειλών βιασμού και δολοφονίας, κατά της Criado Perez και άλλων γυναικών στο Twitter από την ημέρα της ανακοίνωσης της Τράπεζας τον Ιούλιο του 2013. Εκείνη την περίοδο, η Criado Perez δήλωσε ότι δεχόταν περίπου **50 τέτοιες απειλές την ώρα**, και θεώρησε κάπως ανεπαρκή την

[19] Βλ. αναλυτικά: https://en.wikipedia.org/wiki/Caroline_Criado_Perez

πρόταση να συμπληρώσει μια διαδικτυακή φόρμα του Twitter για να καταγράψει τη συμπεριφορά που είχε υποστεί. Στο απόγειο της κακοποίησης, η Criado Perez «έχασε περίπου 2 κιλά σε δύο ημέρες» και «δεν μπορούσε να φάει ή να κοιμηθεί». Αργότερα σχολίασε: «Δεν ξέρω αν είχα κάποιο είδος κατάρρευσης. Δεν μπορούσα να λειτουργήσω, δεν μπορούσα να έχω φυσιολογικές αλληλεπιδράσεις».

Το Twitter εκείνη την περίοδο δεν ανέλαβε καμία ευθύνη για το περιεχόμενο των tweets, απλώς συμβούλευε τους χρήστες να επικοινωνήσουν με τις αρμόδιες αρχές. Η Criado Perez τόνισε ότι η εκστρατεία κακοποίησης, που προκλήθηκε από ένα μικρό ζήτημα, *«δείχνει ότι δεν αφορά το τι κάνουν οι γυναίκες, δεν αφορά τον φεμινισμό. Αφορά το γεγονός ότι μερικοί άνδρες δεν συμπαθούν τις γυναίκες και δεν συμπαθούν τις γυναίκες στον δημόσιο χώρο».* Κατά την άποψή της: «*Οι άνδρες δέχονται επιθέσεις επειδή είπαν ή έκαναν κάτι που δεν αρέσει σε κάποιον, ενώ οι γυναίκες δέχονται επιθέσεις επειδή είναι ορατές».*

Η βουλεύτρια των Εργατικών, **Stella Creasy**, που είχε συμμετάσχει μαζί με την Criado Perez στην καμπάνια για τα χαρτονομίσματα, υπέστη παρόμοια παρενόχληση. Ένας άνδρας και μια γυναίκα συνελήφθησαν στα τέλη Ιουλίου. Μια διαδικτυακή αίτηση προς το Twitter για εισαγωγή ενός κουμπιού αναφοράς κακοποίησης συγκέντρωσε 110.000 υπογραφές έως τις 2 Αυγούστου.

Η Criado Perez δεν συμμετείχε στη **σιωπηλή απεργία στο Twitter** που οργάνωσε η δημοσιογράφος των *Times*, Caitlin Moran, για τις 4 Αυγούστου, με στόχο να πιεστεί η πλατφόρμα να αλλάξει τις πολιτικές της. «Συγγνώμη, αλλά δεν θα με σιωπήσει κανείς», δήλωσε. Στις 3 Αυγούστου, ο γενικός διευθυντής του Twitter στη Βρετανία, Tony Wang, ανακοίνωσε επιλογή ενός κλικ σε όλα τα posts, που **επιτρέπει στους χρήστες να αναφέρουν εύκολα επιθετικά tweets,** και ζήτησε συγγνώμη στις γυναίκες που είχαν υποστεί κακοποίηση.

Τον Σεπτέμβριο του 2013, η Criado Perez αισθάνθηκε ότι η μητροπολιτική αστυνομία (**Metropolitan Police)** δεν την αντιμετώπισε με τιμή και ανέφερε ότι είχαν χαθεί αποδεικτικά στοιχεία. Την επόμενη ημέρα, η αστυνομία δήλωσε ότι δεν είχαν χαθεί στοιχεία στην υπόθεση. Εν τω μεταξύ, η Criado Perez διέγραψε προσωρινά τον λογαριασμό της στο Twitter. Στις 16 Δεκεμβρίου, έγινε γνωστό ότι μια γυναίκα και ένας άνδρας από την περιοχή Tyne and Wear θα εμφανιστούν στο δικαστήριο στις αρχές Ιανουαρίου κατηγορούμενοι για **κακή χρήση διαδικτυακών επικοινωνιών**. Την ίδια στιγμή, ανακοινώθηκε ότι άλλοι δύο ύποπτοι δεν θα

κατηγορηθούν, ενώ για έναν πέμπτο δεν είχε ληφθεί απόφαση. Στις 7 Ιανουαρίου 2014, ο John Nimmo (25) και η Isabella Sorley (23) παραδέχτηκαν τις κατηγορίες εναντίον τους. Η Sorley καταδικάστηκε σε 12 εβδομάδες και ο Nimmo σε 8 εβδομάδες στις 24 Ιανουαρίου. Όταν ρωτήθηκε στο πρόγραμμα *BBC Newsnight* στις αρχές Ιανουαρίου αν την εξέπληξε ότι ένας από τους καταδικασθέντες χρήστες του Twitter ήταν γυναίκα, η Criado Perez απάντησε ότι η γυναίκα αυτή είχε εσωτερικεύσει τον μισυγυνισμό που ήδη επικρατεί στην κοινωνία.

Ένας δεύτερος άντρας, ο Peter Nunn (33), βρέθηκε ένοχος για την αποστολή απειλητικών tweets στην Creasy στις 2 Σεπτεμβρίου και απαγορεύτηκε να επικοινωνήσει με οποιαδήποτε από τις δύο γυναίκες όταν φυλακίστηκε για 18 εβδομάδες στις 29 Σεπτεμβρίου 2014.

Ενδεικτικές ερωτήσεις προς συζήτηση στην ομάδα

1. Ποιες μορφές διαδικτυακής βίας εμφανίστηκαν στην περίπτωση αυτή;
2. Τι άλλες μορφές διαδικτυακής βίας γνωρίζετε;
3. Ποιοι ήταν οι δράστες και με ποιον τρόπο έδρασαν (ανώνυμα, οργανωμένα, μαζικά);
4. Τι ρόλο διαδραματίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) στη διάδοση των επιθέσεων;
5. Ποιοι παράγοντες οδήγησαν στη διαδικτυακή στοχοποίηση της Criado Perez μετά την καμπάνια της για τα χαρτονομίσματα;
6. Σε τι βαθμό η διαδικτυακή παρενόχληση σχετίζεται με το φύλο της;
7. Πώς ανταποκρίθηκε η πλατφόρμα Twitter στις επιθέσεις και ήταν οι αλλαγές της επαρκείς;
8. Τι δείχνει αυτή η περίπτωση για τη δύναμη αλλά και την ευαλωτότητα των γυναικών που δραστηριοποιούνται δημόσια στο διαδίκτυο;
9. Ποιοι κοινωνικοί παράγοντες (π.χ. μισογυνισμός, κουλτούρα trolling, έλλειψη νομοθεσίας) ευνοούν αυτές τις επιθέσεις;
10. Σχεδιάστε μια καμπάνια ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης για να καταπολεμήσετε παρόμοια φαινόμενα στη δική σας κοινότητα/σχολείο, κ.λπ. Μπορείτε να αναφέρετε κεντρικά μηνύματα, δράσεις κ.λπ.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Βουγιούκα Α., (2013). *Συμβουλευτικό Εργαλείο για την Πρωτογενή Πρόληψη της Βίας κατά των Γυναικών*. Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών - Διοτίμα. https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2013/07/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%95%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%A0%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE-%CE%A0%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%92%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf

ΓΓΙΑΔ / Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2024). *5η Ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών.* Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας. https://isotita.gr/wp-content/uploads/2024/11/5%CE%B7-etisia-ekthesi-gia-ti-via-kata-twn-gynaikwn.pdf

ΓΓΙΦ / Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. *Οδηγός συμβουλευτικής για τη βία.* Υπουργείο Εσωτερικών. https://isotita.gr/wp-content/uploads/2018/07/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82-%CE%A3%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%92%CE%99%CE%91.pdf

Κατσώρη, Κ. (2008). *Εγχειρίδιο δικτύωσης.* Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας / ΚΕΘΙ.

ΚΕΘΙ / Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2023). *Πλάνο δικτύωσης των δομών για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών*. Αθήνα.

Συμβούλιο της Ευρώπης (2011). *Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής βίας.* Κωνσταντινούπολη. https://rm.coe.int/1680462536

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Council of Europe (2021). *GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021.* Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147

Council of Europe (2018). *Recommendation CM/Rec(2018)1[1] on media pluralism and transparency of media ownership*. Committee of Ministers to member States. https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2018-1-1-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-media-pluralism-and-transparency-of-media-ownership

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review, 43*(6), 1241-1299.

Henry, N., Powell, A., & Flynn, A. (2021). Technology-facilitated sexual violence: Understanding and addressing online gender-based violence. *Feminist Criminology, 16*(1), 3-26.

Logar, R. & Marvánová-Vargová, B. (2015). *Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual.* Council of Europe. https://rm.coe.int/16806ee730

UN Women. (2020). *Addressing online and ICT-facilitated violence against women and girls*. New York: United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/brief-online-and-ict-facilitated-violence-against-women-and-girls-during-covid-19

UNITED for Intercultural Action (1996). *Communication and Networking for NGO's. How to use your contacts to work more effectively,* European network against nationalism, racism, fascism and in support of migrants and refugees, Information Leaflet no. 10.

Ενότητα 13. Καλές πρακτικές και μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου.

13.1 Μέτρα και υποσχόμενες πρακτικές

Οι διεθνείς και περιφερειακοί μηχανισμοί για τα δικαιώματα των γυναικών που συγκροτούν την **Πλατφόρμα EDVAW**[20] είναι κεντρικής σημασίας για τον εντοπισμό της προόδου και των συνεχιζόμενων προκλήσεων σε όλα τα επίπεδα για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής της διάστασης. Η ενότητα αυτή παρέχει μια μη εξαντλητική επιλογή εθνικών υποσχόμενων πρακτικών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των διαφορετικών μορφών ψηφιακής βίας κατά των γυναικών που έχουν εντοπιστεί από τα μέλη της Πλατφόρμας EDVAW στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων παρακολούθησής τους (Council of Europe, 2022).

13.1.1. Ποινικοποίηση της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας κατά των γυναικών

Τα τελευταία χρόνια, πολλές χώρες έχουν **θεσπίσει νέους νόμους ή έχουν αναθεωρήσει υπάρχοντα νομοθετικά πλαίσια**, ώστε να διασφαλίσουν ότι η διαδικτυακή και τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά των γυναικών, ιδίως η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνων, υπόκειται σε ποινικές κυρώσεις. Η διεθνής και περιφερειακή νομοθετική καθοδήγηση συγκλίνει στην ανάγκη ρητής ποινικοποίησης βασικών μορφών τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας: μη συναινετική κοινοποίηση/δημιουργία οικείων εικόνων, cyber-stalking, online παρενόχληση, doxing, sextortion και deepfakes (Council of Europe, 2021; UN Women, 2025). Πρακτικές μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνουν αυτόνομες διατάξεις, επεκτάσεις αδικημάτων καταδίωξης στον ψηφιακό χώρο και ασφαλιστικά μέτρα άμεσης ισχύος (π.χ. προστατευτικές διαταγές που καλύπτουν κάθε ψηφιακό κανάλι επικοινωνίας). Ενισχυτικό μέτρο είναι η τυποποίηση διαδικασιών ταχείας απόσυρσης περιεχομένου (notice-and-takedown) με σαφή χρονικά όρια για

[20] Η **EDVAW Platform** (Platform of Independent United Nations and Regional Experts on Violence against Women) είναι μια **πλατφόρμα συνεργασίας** ανεξάρτητων εμπειρογνωμόνων των Ηνωμένων Εθνών και περιφερειακών οργανισμών, που ασχολούνται με τη βία κατά των γυναικών**.** Συγκεντρώνει μηχανισμούς όπως: την Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ για τη βία κατά των γυναικών, την Επιτροπή CEDAW, το Συμβούλιο της Ευρώπης (μέσω της GREVIO), την Αφρικανική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών (OAS) μέσω του MESECVI, και άλλους. Σκοπός της πλατφόρμας είναι να ενισχύσει τον συντονισμό και να μοιράζεται καλές πρακτικές/συστάσεις για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, σε όλα τα επίπεδα (παγκόσμιο, περιφερειακό, εθνικό).

παρόχους υπηρεσιών. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ειδικές γραμμές αναφοράς και hotlines (λ.χ. hotline.ie, Svarus internetas) λειτουργούν ως κόμβοι αφαίρεσης παράνομου περιεχομένου και υποστήριξης θυμάτων (EPRS, 2024). Η αποτελεσματικότητα αυτών των ρυθμίσεων αυξάνεται όταν συνοδεύεται από κατάρτιση αστυνομίας/εισαγγελέων σε ψηφιακά αποτυπώματα, διατήρηση δεδομένων και διασυνοριακή συνεργασία (EIGE, 2025; Council of Europe, 2021).

Για παράδειγμα, ο MESECVI[21] έχει επισημάνει ότι στη Νικαράγουα, το 2020, οι απειλές και η παρενόχληση μέσω ΤΠΕ ποινικοποιήθηκαν με τον Ειδικό Νόμο για το Κυβερνοέγκλημα και ότι ο γενικός νόμος εφαρμόζεται πλέον για τη δίωξη της μη συναινετικής διανομής προσωπικών και σεξουαλικών εικόνων, καθώς και του doxing (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022). Επιπλέον, ο MESECVI, η CEDAW και η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ έχουν επισημάνει σε εκθέσεις για συγκεκριμένες χώρες ότι έχουν θεσπιστεί νέοι νόμοι που ποινικοποιούν συγκεκριμένες συμπεριφορές, όπως η διαδικτυακή παρενόχληση, η μη συναινετική δημιουργία ή/και διανομή προσωπικών εικόνων και ο σεξουαλικός εκβιασμός, σε χώρες όπως η Αυστραλία, το Μεξικό, το Μαρόκο και η Σουηδία (Council of Europe, 2022).

Η Αφρικανική Επιτροπή, συμπεριλαμβανομένου του Ειδικού Εισηγητή, έχει επίσης σημειώσει ότι ορισμένα αφρικανικά κράτη έχουν εισαγάγει διάφορους νόμους για το κυβερνοέγκλημα, μεταξύ άλλων η Κένυα, η Τανζανία, το Εσουατίνι, η Μποτσουάνα, η Νότια Αφρική και ο Μαυρίκιος, και ότι ορισμένοι από αυτούς τους νόμους περιλαμβάνουν διατάξεις για την ειδική προστασία των γυναικών από τη διαδικτυακή βία (African Commission, 2022a). Επιπλέον, αρκετές βασικές εκθέσεις αξιολόγησης της **GREVIO**, όπως αυτές για το Βέλγιο, τη Γερμανία, την Πολωνία, τη Σλοβενία και την Ισπανία, χαιρέτισαν την εισαγωγή νέων νόμων ή την αναθεώρηση υφιστάμενων διατάξεων, ώστε να διασφαλιστεί ότι καλύπτουν τεχνολογικά υποβοηθούμενες μορφές βίας, όπως το stalking και η παρενόχληση, καθώς και ειδικές διατάξεις που αφορούν τη μη συναινετική κοινοποίηση εικόνων (Council of Europe, 2022).

[21] Ο **MESECVI** είναι ο **Μηχανισμός Παρακολούθησης της Σύμβασης του Belém do Pará** (*Follow-up Mechanism to the Belém do Pará Convention*). Η Σύμβαση του Belém do Pará (1994) είναι η Διαμερικανική Σύμβαση για την Πρόληψη, Τιμωρία και Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών**,** που υιοθετήθηκε από τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών (OAS). Ο MESECVI δημιουργήθηκε για να παρακολουθεί **τ**ην εφαρμογή αυτής της Σύμβασης από τα κράτη της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής. Παρέχει εκθέσεις, αξιολογήσεις και συστάσεις για το πώς οι χώρες εφαρμόζουν μέτρα ενάντια στη βία κατά των γυναικών.

13.1.2. Αναγνώριση της ψηφιακής διάστασης της ενδοοικογενειακής βίας

Οι νομικές μεταρρυθμίσεις που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο ότι οι ΤΠΕ διευκολύνουν τη διάπραξη αυτού του εγκλήματος. Η ποινική νομοθεσία σε πολλές χώρες έχει διευρυνθεί ώστε να διασφαλίσει την εφαρμογή της στην ψηφιακή διάσταση της ενδοοικογενειακής βίας. Στη Βραζιλία, για παράδειγμα, ο **MESECVI** επισήμανε ότι νέοι νόμοι επιτρέπουν στο θύμα σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνων –ιδίως της μη συναινετικής δημιουργίας και αποθήκευσης προσωπικών εικόνων, βίντεο και ηχητικών αρχείων από πρώην ή νυν σύντροφο– να ζητήσει επείγοντα προστατευτικά μέτρα. Αυτές οι αιτήσεις εξετάζονται από εξειδικευμένα δικαστήρια ενδοοικογενειακής βίας (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022).

Ένα άλλο παράδειγμα βρίσκεται στη Ρουμανία, όπου η βασική έκθεση αξιολόγησης της GREVIO σημείωσε ότι η πρόσφατη τροποποίηση του νόμου για την ενδοοικογενειακή βία περιλάμβανε την κυβερνοβία, η οποία ορίστηκε συνολικά ως: *«διαδικτυακή παρενόχληση, διαδικτυακά μηνύματα που υποκινούν μίσος με βάση το φύλο, διαδικτυακό stalking, διαδικτυακές απειλές, μη συναινετική δημοσίευση πληροφοριών και προσωπικού γραφικού περιεχομένου, παράνομη πρόσβαση ή υποκλοπή επικοινωνιών και προσωπικών δεδομένων και κάθε άλλη μορφή κατάχρησης της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών μέσω υπολογιστών, έξυπνων τηλεφώνων ή άλλων παρόμοιων συσκευών που χρησιμοποιούν τηλεπικοινωνίες ή μπορούν να συνδεθούν στο διαδίκτυο και να χρησιμοποιούν κοινωνικές πλατφόρμες ή πλατφόρμες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, με σκοπό να προκαλέσουν αμηχανία, ταπείνωση, φόβο, απειλή ή φίμωση του θύματος»* (Council of Europe, 2022).

13.1.3. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη και στήριξη για τα θύματα της ψηφιακής βίας

Σε αρκετές χώρες, δημιουργούνται εξειδικευμένες μονάδες επιβολής του νόμου με εις βάθος γνώση της διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών, ώστε να διασφαλιστούν αποτελεσματικές και άμεσες αστυνομικές έρευνες και στήριξη των θυμάτων. Ο **MESECVI** επισήμανε ότι τέτοιες εξειδικευμένες μονάδες γίνονται όλο και πιο συνηθισμένες στη Λατινική Αμερική (Council of Europe, 2022). Για παράδειγμα, η Ομοσπονδιακή Αστυνομία του Μεξικού διαθέτει ειδικό εγκληματολογικό τμήμα αρμόδιο για τη διερεύνηση κυβερνοεγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένης της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας κατά γυναικών και κοριτσιών.

Αντίστοιχα, η Εθνική Αστυνομία της Κολομβίας διαθέτει παρόμοιο Κέντρο Αστυνομίας για την Κυβερνοεγκληματικότητα, ενώ η Ομοσπονδιακή Αστυνομία στη Βραζιλία περιλαμβάνει Γραφείο για την Καταστολή του Κυβερνοεγκλήματος (OAS/CICTE και OAS/CIM/MESECVI, 2022).

Στην Ευρώπη, η βασική έκθεση αξιολόγησης της **GREVIO** για τη Ρουμανία επισήμανε ότι η τρέχουσα εθνική στρατηγική για την πρόληψη και την καταπολέμηση της σεξουαλικής βίας έχει δημιουργήσει παρόμοιες εξειδικευμένες μονάδες, τόσο στο πλαίσιο των αρχών επιβολής του νόμου όσο και στην Εισαγγελία του κράτους. Στη Σλοβενία, η έκθεση αξιολόγησης της GREVIO χαιρέτισε μια πρόσφατη πρωτοβουλία που έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην περιοχή της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών. Διοργανώθηκαν σεμινάρια και εκπαιδευτικά προγράμματα για αστυνομικούς και δικαστές/-τριες με στόχο την ενίσχυση της ικανότητάς τους να ερευνούν και να διώκουν την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά κοριτσιών και γυναικών. Επίσης, υιοθετήθηκε και διανεμήθηκε σε όλα τα αστυνομικά τμήματα και διευθύνσεις της Σλοβενίας, καθώς και σε εισαγγελίες και δικαστήρια, ένα εγχειρίδιο με κατευθυντήριες οδηγίες για τους ρόλους που πρέπει να διαδραματίζουν οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου και η δικαιοσύνη στην επιτυχή διαχείριση υποθέσεων διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών (Council of Europe, 2022).

Η παροχή βοήθειας και υποστήριξης στα επιζώντα άτομα υπερβαίνει την αποτελεσματική και άμεση επιβολή του νόμου και περιλαμβάνει συμβουλευτική, νομική στήριξη, στέγαση και άλλες υπηρεσίες. Ως υποσχόμενη πρακτική, το **Υπουργείο Γυναικών και Ευάλωτων Πληθυσμών του Περού** έχει δημιουργήσει ψηφιακή πλατφόρμα, όπου τα θύματα μπορούν να καταγγείλουν διαδικτυακή παρενόχληση (OAS/CICTE και OAS/CIM/MESECVI, 2022). Υπάρχουν επίσης διάφορες τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης που καλύπτουν την έμφυλη βία, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής της διάστασης, για καταγγελία ή/και αναζήτηση βοήθειας, όπως στην Αργεντινή και το Μπελίζ, όπου έχει δημιουργηθεί και κανάλι μέσω γραπτών μηνυμάτων. Ο MESECVI έχει επίσης υπογραμμίσει την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και βοήθειας σε κέντρα φροντίδας και καταφύγια για θύματα από ειδικούς/-ές στην πληροφορική και την κυβερνοασφάλεια, επιτρέποντας στις γυναίκες και τα κορίτσια να αξιολογούν πιθανούς κινδύνους για την ψηφιακή τους ακεραιότητα (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022).

Η **Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ** επισήμανε το 2018 την ανάγκη για εξειδικευμένες τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης των θυμάτων διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης έμφυλης βίας και ανέδειξε παραδείγματα καλών πρακτικών, όπως η **Digital Security Helpline του Access Now**, η οποία βοηθά γυναίκες που κινδυνεύουν από βία να βελτιώσουν τις ψηφιακές τους πρακτικές ασφαλείας και παρέχει επείγουσα βοήθεια σε γυναίκες που δέχονται επίθεση. Η υπηρεσία αυτή λειτουργεί όλο το 24ωρο, είναι διαθέσιμη σε οκτώ γλώσσες και στόχευε να απαντά σε όλα τα αιτήματα εντός δύο ωρών (Human Rights Council, 2018). Ένα άλλο παράδειγμα είναι το **Digital Rights Foundation** στο Πακιστάν, το οποίο αντιμετωπίζει τη διαδικτυακή παρενόχληση μέσω έρευνας, συνηγορίας και παροχής υπηρεσιών. Η **Γραμμή Βοήθειας για Κυβερνοπαρενόχληση** του Ιδρύματος είναι η πρώτη ειδική γραμμή βοήθειας στην περιοχή για υποθέσεις διαδικτυακής παρενόχλησης και βίας (Human Rights Council, 2018).

Η **Ειδική Εισηγήτρια για τα Δικαιώματα των Γυναικών στην Αφρική** εξέδωσε το **Πλαίσιο Κατευθυντήριων Γραμμών για την Καταπολέμηση της Σεξουαλικής Βίας και των Συνεπειών της στην Αφρική**, το οποίο θέτει ένα πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο οι υποθέσεις σεξουαλικής βίας κατά των γυναικών πρέπει να διερευνώνται και να διώκονται, συμπεριλαμβάνοντας την πρόσβαση των θυμάτων σε νομική βοήθεια για την άσκηση των δικαιωμάτων τους στη δικαιοσύνη (African Commission, 2017). Το πλαίσιο αυτό είναι επίσης συναφές με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιστατικά διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών.

13.1.4. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σχετικά με την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών

Τα μέλη της Πλατφόρμας **EDVAW** έχουν εντοπίσει υποσχόμενα παραδείγματα δημόσιων εκστρατειών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων που αποσκοπούν στην ευαισθητοποίηση για τη φύση και τον αντίκτυπο της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών (Council of Europe, 2022).

Στο Περού, το **Εθνικό Πρόγραμμα κατά της Οικογενειακής και Σεξουαλικής Βίας** δημιούργησε την πλατφόρμα *«Προστατευόμαστε από τη διαδικτυακή παρενόχληση»*, με στόχο τη βελτίωση της κατανόησης της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας. Περιλαμβάνει ένα *«τεστ διαδικτυακής παρενόχλησης»* που βοηθά τα άτομα να αναγνωρίσουν αν είναι θύματα ψηφιακής βίας και παρέχει διαδικασία για την καταχώριση καταγγελιών (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022).

Σε συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, το **Υπουργείο Γυναικών και Ευάλωτων Πληθυσμών του Περού** έχει επίσης ξεκινήσει την εκστρατεία **#ConnectedAndSecure (#ConectadasYSeguras)**, με σκοπό την ενημέρωση του κοινού σχετικά με τον αντίκτυπο της διαδικτυακής παρενόχλησης.

Ένα ακόμη υποσχόμενο παράδειγμα προέρχεται από τη Σλοβενία, όπου η βασική έκθεση αξιολόγησης της **GREVIO** σημείωσε ότι διαφορετικά υπουργεία συνεργάστηκαν για την εισαγωγή ειδικού αναλυτικού προγράμματος στα σχολεία, το οποίο αντιμετωπίζει τη **μη αποδοχή της διαδικτυακής έμφυλης βίας** σε κοινωνικό επίπεδο. Παρόμοιο μάθημα παρακολούθησαν επίσης εκπαιδευτικοί, σχολικοί/-ές σύμβουλοι, κοινωνικοί/-ες λειτουργοί και άλλοι/-ες επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά, καθώς και ειδική εκπαίδευση για το προσωπικό επιβολής του νόμου και το δικαστικό σώμα (Council of Europe, 2022).

13.1.5. Συλλογή δεδομένων για τη ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών

Η ακριβής συλλογή δεδομένων είναι υψίστης σημασίας για την αξιολόγηση της σημασίας, των επιπτώσεων, της έκτασης και της φύσης της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, προκειμένου να εισαχθούν αποτελεσματικές νομοθετικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Έτσι, η Γενική Σύσταση αριθ. 35 της CEDAW απαιτεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη να *«[ε]γκαθιδρύσουν ένα σύστημα τακτικής συλλογής, ανάλυσης και δημοσίευσης στατιστικών δεδομένων σχετικά με τον αριθμό των καταγγελιών για όλες τις μορφές έμφυλης βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της τεχνολογικά διαμεσολαβημένης βίας»* (CEDAW, 2017).

Με παρόμοιο τρόπο, η πρώτη Γενική Σύσταση της GREVIO απαιτεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη να «εγκαθιδρύσουν ένα **σύστημα συστηματικής συλλογής και ανάλυσης δεδομένων** σχετικά με τη βία κατά των γυναικών με ψηφιακή διάσταση, συμπεριλαμβανομένων των ποσοστών καταγγελιών, περιστατικών και καταδικών, καθώς και δεδομένων σχετικά με τα μέτρα αστικής δικαιοσύνης που επιβλήθηκαν, όπως οι περιοριστικές εντολές» (Council of Europe, 2021). Προσθέτει ότι όλα τα δεδομένα πρέπει να συλλέγονται και να αναλύονται μέσα από ένα διατομεακό πρίσμα και να αποσπώνται με βάση τον τύπο της βίας, την ηλικία και τη σχέση μεταξύ δραστών και θυμάτων, τις ενδεχόμενες επιβαρυντικές περιστάσεις και άλλα διασταυρούμενα χαρακτηριστικά.

Τονίζει, επίσης, την ανάγκη συλλογής *«δεδομένων για αυτοκτονίες ή απόπειρες αυτοκτονίας και για έμφυλες δολοφονίες γυναικών και των παιδιών τους, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών για το ιστορικό παρενόχλησης, συμπεριλαμβανομένης της παρενόχλησης στον χώρο εργασίας, της καταδίωξης ή της ψυχολογικής βίας που διαπράχθηκε στην ψηφιακή σφαίρα»* [Council of Europe, 2021, παρ. 57(ε)].

Κενό-κλειδί είναι η **έλλειψη συγκρίσιμων δεδομένων για επιμέρους μορφές ψηφιακής βίας και για την αποτελεσματικότητα των μέτρων** (Council of Europe, 2021; UNDP, 2024). Οι υποσχόμενες πρακτικές περιλαμβάνουν: κοινές ταξινομήσεις περιστατικών (typology), εναρμονισμένους δείκτες, διασύνδεση γραμμών αναφοράς με αστυνομικά πληροφοριακά συστήματα, και αξιολόγηση αντίκτυπου πολιτικών (ex-ante/ex-post). Η διαφάνεια (public dashboards) βοηθά στη λογοδοσία και στη στοχευμένη χρηματοδότηση. Ως μια ελπιδοφόρα πρωτοβουλία, η ΜΚΟ της Αργεντινής *«Communication for Equality»* και η κολομβιανή ΜΚΟ *«Sentiido»*, σε συνεργασία με την UNESCO, έχουν συλλέξει και εξετάσει δεδομένα σχετικά με την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών δημοσιογράφων στην Αργεντινή, την Κολομβία, τη Νικαράγουα, το Μεξικό, την Παραγουάη, την Ουρουγουάη και τη Βενεζουέλα (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022).

13.1.6. Λογοδοσία των διαδικτυακών πλατφορμών, συμπεριλαμβανομένων των εταιρειών κοινωνικής δικτύωσης

Δεδομένης της ικανότητας των διαδικτυακών εταιρειών να διευκολύνουν και να ενισχύουν τη διαδικτυακή και τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά των γυναικών, καθώς και του ζωτικού τους ρόλου στη μείωση και στον περιορισμό των βλαβών, λαμβάνονται μέτρα για την εισαγωγή μεγαλύτερης ρύθμισης των διαδικτυακών πλατφορμών, συμπεριλαμβανομένων των εταιρειών κοινωνικής δικτύωσης (Council of Europe, 2022). Οι θεσμικοί μηχανισμοί τονίζουν την υποχρέωση **«δέουσας επιμέλειας»** των κρατών να προλαμβάνουν, να ερευνούν και να αποκαθιστούν βλάβες και όταν οι βλάβες προκαλούνται από ιδιωτικούς φορείς - συμπεριλαμβανομένων πλατφορμών (UN Women, 2025).

Στη Βραζιλία, για παράδειγμα, οι κανονισμοί καθορίζουν την ευθύνη των διαδικτυακών πλατφορμών για περιεχόμενο τρίτων, συμπεριλαμβανομένων των απαιτήσεων για την **αφαίρεση μη συναινετικού οικείου υλικού σε εύλογο χρονικό διάστημα και χωρίς την ανάγκη δικαστικής εντολής** (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022). Αντίστοιχα, στην

Ουρουγουάη, οι διαδικτυακές πλατφόρμες φέρουν ποινική ευθύνη εάν δεν αφαιρούν άμεσα μη συναινετικό περιεχόμενο (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022).

Η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ έχει υπογραμμίσει σε πολλές εθνικές εκθέσεις τη σημασία της εξέτασης της ρύθμισης του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με τη διαδικτυακή και τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά των γυναικών. Το 2022, στην έκθεσή του για τη Μογγολία, η Ειδική Εισηγήτρια συνέστησε στην κυβέρνηση να θεσπίσει νομοθεσία που να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά την παρενόχληση στον χώρο εργασίας και τη διαδικτυακή βία (Council of Europe, 2022).

Η έκθεση βασικής αξιολόγησης της GREVIO για τη Γερμανία χαιρέτισε τα σχέδιά της να μεταρρυθμίσει τον Νόμο για την Επιβολή στο Διαδίκτυο (Network Enforcement Act), ώστε να εισάγει την υποχρέωση των πλατφορμών να αναφέρουν συγκεκριμένο παράνομο περιεχόμενο στο Ομοσπονδιακό Γραφείο Εγκληματολογικών Υποθέσεων. Επίσης, σημείωσε με ενδιαφέρον τις πρακτικές του Κεντρικού Γραφείου για το Κυβερνοέγκλημα στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία, με έδρα την Εισαγγελία της Κολωνίας, το οποίο υλοποίησε το έργο «Εντοπισμός αντί απλής διαγραφής» σε συνεργασία με την Κρατική Ρυθμιστική Αρχή Μέσων. Το έργο αυτό επικεντρώνεται στην προστασία της ελευθερίας της έκφρασης διασφαλίζοντας την αφαίρεση μόνο του εγκληματικού περιεχομένου, και όχι κάθε υλικού που θεωρείται ακατάλληλο (Council of Europe, 2022).

Στο Βέλγιο, η GREVIO χαιρέτισε τη νομική μεταρρύθμιση που υιοθετήθηκε το 2020, η οποία ποινικοποιεί τη μη συναινετική διαμοίραση σεξουαλικών εικόνων και βιντεοσκοπήσεων, ενώ προβλέπει διαδικασία για τον αποκλεισμό και τη διαγραφή τέτοιου υλικού, συμπεριλαμβανομένων προστίμων για τις διαδικτυακές πλατφόρμες που δεν συνεργάζονται (Council of Europe, 2022).

13.1.7. Υιοθέτηση μιας πολυτομεακής προσέγγισης για την αντιμετώπιση της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών

Μια πολυτομεακή προσέγγιση υπόσχεται μια ολιστική ανταπόκριση στην πρόληψη και τον περιορισμό των βλαβών της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας, καθώς και στην παροχή αποκατάστασης για τα θύματα.

Ένα τέτοιο παράδειγμα εντοπίζεται στην Αυστραλία, όπου η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ ανέδειξε το έργο της Επιτροπής Ηλεκτρονικής Ασφάλειας (eSafety Commission), μιας κυβερνητικής υπηρεσίας που έχει αρμοδιότητες για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής βίας, συμπεριλαμβανομένης της κακοποίησης μέσω εικόνων (Human Rights Council, 2018).

Η Επιτροπή Ηλεκτρονικής Ασφάλειας απαρτίζεται από μια διεπιστημονική ομάδα νομικών, εκπαιδευτικών, ειδικών σε θέματα ψηφιακής τεχνολογίας και αναλυτών/-τροών πολιτικής, οι οποίοι/-ες συνεργάζονται για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών και ενημερωτικών προγραμμάτων, για την άσκηση συνηγορίας σε εθνικό επίπεδο, καθώς και για την αφαίρεση προσβλητικού διαδικτυακού περιεχομένου (Council of Europe, 2022).

13.1.8. Προσέγγιση με επίκεντρο την επιζώσα

Η επιτυχία των παρεμβάσεων αυξάνεται όταν ενσωματώνουν αρχές ασφάλειας, εμπιστευτικότητας, μη επαναθυματοποίησης και ενημερωμένης συναίνεσης. Υπηρεσίες one-stop (νομική βοήθεια, ψυχοκοινωνική στήριξη, ψηφιακή ασφάλεια) και ειδικά πρωτόκολλα για έμφυλη διαδικτυακή βία μειώνουν τα εμπόδια πρόσβασης. Η στοχευμένη στήριξη για ομάδες που υφίστανται διασταυρούμενες διακρίσεις (π.χ. Αφροκαταγωγής γυναίκες στη Λατινική Αμερική, ιθαγενείς, ΛΟΑΤΚΙ+) είναι κρίσιμη - τα δεδομένα δείχνουν δυσανάλογες επιπτώσεις σε αυτές τις ομάδες (MESECVI/OAS, 2025).

13.2 Παραδείγματα καλών πρακτικών σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο[22]

Η εκστρατεία **Take Back the Tech!**,[23] μια διεθνής πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2006 από την Association for Progressive Communications, βρήκε στο **Μεξικό** την πιο δυναμική τοπική έκδοσή της μέσα από τη συνεργασία με τη φεμινιστική συλλογικότητα **Luchadoras (ή La Sandía Digital)**.[24] Το 2016 η κοινή τους δράση τιμήθηκε με το Βραβείο Womanity για την Πρόληψη της

[22] Βλ. για πρόσθετες Καλές Πρακτικές: ΚΕΘΙ (2024). *Συνοπτική έκθεση του έργου: διαδικτυακή βία κατά των νεαρών γυναικών* (επιστημ. υπεύθυνη Γ. Γκαντώνα), σ. 22-25.

[23] Βλ. σχετικά: https://takebackthetech.net/

[24] Η συλλογική οργάνωση των **Luchadoras** είναι ένα διαδικτυακό ακτιβιστικό εγχείρημα που δημιουργήθηκε το 2012 από γυναίκες ακτιβίστριες και υπερασπίστριες ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με στόχο την καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων και της ψηφιακής βίας. Δημιουργούν φεμινιστικό περιεχόμενο, ιστορίες, βίντεο και blogs, ενώ το 2020 εγκαινίασαν και γραμμή υποστήριξης θυμάτων διαδικτυακής βίας, η οποία λειτούργησε εν μέσω πανδημίας. Στόχος της Luchadoras είναι η ορατοποίηση της ψηφιακής βίας ως αποτέλεσμα που αφορά τα σώματα και τις ζωές των ανθρώπων.

Έμφυλης Βίας, αναγνωρίζοντας την ικανότητα του εγχειρήματος να ενδυναμώνει γυναίκες μέσω της τεχνολογίας, να διεκδικεί τον ψηφιακό χώρο και να επιφέρει πολιτική αλλαγή.

Το Μεξικό αντιμετωπίζει σοβαρό ζήτημα βίας κατά των γυναικών. Σχεδόν το 47% των γυναικών σε σχέση έχουν βιώσει βία από τον/την σύντροφο τους, ενώ καθημερινά διαπράττονται femicides. Αυτή η κατάσταση έχει δώσει ζωή σε ένα ενεργό φεμινιστικό κίνημα που δρα ψηφιακά ως κύριο πεδίο ακτιβισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, η Luchadoras και η APC ανέλαβαν να κατασκευάσουν μια καμπάνια που να παρέχει στρατηγικά εργαλεία αντίδρασης στην online βία, ενώ παράλληλα να χτίζει χώρο δημιουργικής αντιπαιδείας και έμφυλης έκφρασης (Fascendini, 2023).

Η πιο γνωστή δράση στο Μεξικό είναι η σειρά online animations με τίτλο **"La Clika – Libres en línea"**, όπου παρακολουθούμε την ιστορία της Leos, μιας νεαρής που ανακαλύπτει ότι προσωπικές της εικόνες δημοσιεύονται χωρίς συναίνεση. Η αφήγηση εξελίσσεται με την υποστήριξή της από φίλες και συμμάχους, και είναι συνοδευόμενη από οδηγούς αντιμετώπισης, hashtags **#EsVirtualEsReal** (η εικονική βία είναι πραγματική), **#NoEsTuCulpa** (δεν είναι δικό σου λάθος), **#NoEstásSola** (δεν είσαι μόνη), καθώς και πρακτικές συμβουλές για θύματα, όπως το πώς να αναφέρουν περιστατικά σε πλατφόρμες ή να αντιμετωπίσουν διαρροή προσωπικών εικόνων.[25]

Η ίδια η εκστρατεία υιοθετεί μια προσέγγιση που θεωρεί την τεχνολογία όχι μόνο εργαλείο επικοινωνίας αλλά πεδίο πολιτικής και προσωπικής απελευθέρωσης. Η παραγωγή βίντεο,

[25] Βλ. σχετικά: https://womanity.org/luchadoras-new-campaign-to-tackle-online-violence/?utm_source=chatgpt.com

animation, online events και εκπαιδευτικών εργαλείων στοχεύει στη μετασχηματιστική χρήση του ψηφιακού χώρου σε πεδίο δημόσιας παρουσίας και αντίστασης. Ενδεικτικά, η συλλογικότητα **SiempreVivas**, συναφής με την Luchadoras, εργάστηκε με ομάδες

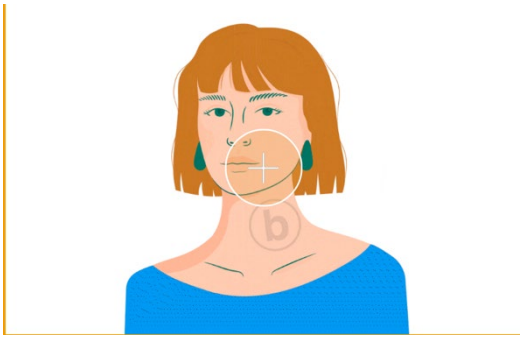

φεμινιστριών, media-producers, καλλιτεχνών/-ιδων και hackers για να ενισχύσει την τεχνολογική πραγμάτωση της καμπάνιας και τη σύνδεση με νέα ακροατήρια, προκαλώντας έκφραση, δημιουργικότητα και αφοσίωση στην κοινότητα.[26] Η αρχή του εγχειρήματος βασίστηκε στην ανάγκη των γυναικών να διεκδικήσουν τον ψηφιακό χώρο και να αντιμετωπίσουν την online βία ως πραγματική βία με συνέπειες για τη ζωή. Προσφέρει εργαλεία υποστήριξης τρόπων αντίδρασης, τεχνικές αυτοπροστασίας (**digital safety toolkits**), οδηγούς για επιζώντα άτομα, πληροφορίες σχετικά με τις νόμιμες διαδικασίες καταγγελίας και σημαντική υποστήριξη μέσω hashtags και κοινότητας. Μέσα στο πρώτο έτος της λειτουργίας της γραμμής υποστήριξης Luchadoras έλαβε 470 αιτήματα από γυναίκες εσωτερικά και εξωτερικά του Μεξικού, αποδεικνύοντας την ανάγκη για τέτοιου είδους προγράμματα επί του πεδίου.

Το **UNFPA** εισήγαγε το σύμβολο **«bodyright»** (ένα γράμμα b μέσα σε κύκλο)[27], ως ψηφιακό ισοδύναμο του copyright, με στόχο την προστασία των σωμάτων (εικόνων/βίντεο) από μη συναινετική χρήση και για να παρέχει ευαισθητοποίηση, νομική αποτροπή και υπεράσπιση της αυτονομίας της εικόνας. Η καμπάνια **bodyright** υποστηρίζει ότι, στο διαδίκτυο, οι εικόνες των ανθρώπινων σωμάτων αποδίδονται με μικρότερη αξία και τους παρέχεται λιγότερη προστασία σε σύγκριση με εταιρικά λογότυπα, υλικό και άλλα πνευματικά έργα που καλύπτονται από δικαιώματα. Η καμπάνια ελπίζει ότι θα καθιερωθεί ως σύμβολο ενδυνάμωσης, προορισμένο να χρησιμοποιείται σε οποιαδήποτε φωτογραφία ή βίντεο, για να δηλώνει την ιδιοκτησία της προσωπικής εικόνας (UNFPA, 2021). Το σύμβολο αυτό μπορεί να προστεθεί σε οποιαδήποτε εικόνα ανθρώπινου σώματος απευθείας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή σε οποιαδήποτε άλλη πλατφόρμα ανταλλαγής ψηφιακού περιεχομένου. Στόχος είναι να πιεστούν οι εταιρείες τεχνολογίας και οι υπεύθυνοι/-ες χάραξης πολιτικής να αντιμετωπίζουν την παραβίαση των

[26] Βλ. σχετικά: https://womanity.org/film-new-mexican-collective-shows-why-women-take-back-the-tech/?utm_source=chatgpt.com
[27] Βλ. σχετικά: https://www.unfpa.org/bodyright

ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προστασία της σωματικής αυτονομίας στο διαδίκτυο με την ίδια σοβαρότητα που αντιμετωπίζουν τις παραβιάσεις πνευματικών δικαιωμάτων.

Η πλατφόρμα **Delete Nothing** είναι ένα τριγλωσσικό διαδικτυακό εργαλείο έρευνας που στοχεύει στην καταγραφή περιστατικών τεχνολογικά σχετιζόμενης βίας στη Σρι Λάνκα,

εστιάζοντας ιδιαίτερα, αλλά όχι αποκλειστικά, στις εμπειρίες κοριτσιών, γυναικών, καθώς και queer και τρανς ατόμων στη χώρα. Η πρωτοβουλία βασίζεται σε **συμμετοχικές μεθόδους** και **διαθεματική ανάλυση**, ενσωματώνοντας τις εμπειρίες των θυμάτων στην ανάπτυξη εργαλείων και πολιτικών. Το εργαλείο, μαζί με συνοδευτικούς πόρους, περιγράφει τι μπορεί να αποτελεί τεχνολογικά σχετιζόμενη βία, τρόπους αντιμετώπισής της και συνδέσμους με χώρους υποστήριξης. Όλα αυτά φιλοξενούνται σε έναν ιστότοπο.[28] Το **Delete Nothing** τονίζει τη σημασία της **διατήρησης αρχείων περιστατικών βίας**, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για περαιτέρω δράση. Το έργο υλοποιήθηκε από τις **Jayanthi Kuru Utumpala, Zainab Ibrahim και Sachini Perera**, με την υποστήριξη της **CREA**.

Κύρια χαρακτηριστικά της πλατφόρμας είναι: α) η διαδικτυακή καταγραφή **περιστατικών**, επιτρέποντας στους/στις χρήστες/-τριες να αναφέρουν περιστατικά βίας, προσφέροντας υποστήριξη και καθοδήγηση, β) η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, με οδηγούς για την αναγνώριση και την αντιμετώπιση της έμφυλης διαδικτυακής βίας, γ) η παροχή **ν**ομικής στήριξης**,** με πληροφορίες για νομική προστασία και διαδικασίες, δ) η ανάπτυξη στρατηγικών ψηφιακής ασφάλειας, με συμβουλές για την προστασία της ιδιωτικότητας και της ασφάλειας στο διαδίκτυο.

[28] Βλ. σχετικά: https://deletenothing.org/about/

Το έργο **CHASE – Combating online Hate Speech by Engaging Online Media**[29] αποτελεί ένα καινοτόμο ευρωπαϊκό πρόγραμμα που υλοποιείται την περίοδο 2024-2026 σε τέσσερις χώρες (Ελλάδα, Κύπρο, Ιταλία, Γαλλία) με τη συμμετοχή οργανώσεων όπως το Media Diversity Institute, η Symplexis, η CESIE και άλλοι. Κεντρικός του **στόχος** είναι η καταπολέμηση

της έμφυλης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, ιδιαίτερα μέσω των διαδικτυακών μέσων ενημέρωσης. Μία από τις βασικές καινοτομίες του προγράμματος είναι η ανάπτυξη ενός ψηφιακού εργαλείου (ICT tool) για την ανίχνευση έμφυλου hate speech σε πραγματικό χρόνο. Το εργαλείο βασίζεται στην ανάλυση ποιοτικών δεδομένων που συλλέχθηκαν από σχόλια χρηστών/-τριών κάτω από ειδησεογραφικά άρθρα, με στόχο να αναγνωρίσει συγκεκριμένα μοτίβα σεξιστικού ή τρανσφοβικού λόγου. Το λογισμικό βρίσκεται σε φάση πιλοτικής εφαρμογής και σχεδιάστηκε, ώστε να λειτουργεί ως υποστηρικτικός μηχανισμός για τους/τις δημοσιογράφους και τους/τις moderators των ειδησεογραφικών ιστότοπων. Η στόχευση δεν είναι η λογοκρισία, αλλά η έγκαιρη αναγνώριση και διαχείριση του επιβλαβούς λόγου που βασίζεται στο φύλο ή την ταυτότητα φύλου.

Παράλληλα, στο πλαίσιο του CHASE, πραγματοποιείται εκπαίδευση περισσότερων από 200 επαγγελματιών των ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων δημοσιογράφων, διαχειριστών/-τριών περιεχομένου και τεχνικών προσωπικού. Η εκπαίδευση αυτή καλύπτει θεματικές, όπως: η αναγνώριση της έμφυλης ρητορικής μίσους, η εφαρμογή στρατηγικών moderation και η αποτελεσματική χρήση του ICT εργαλείου. Ειδικό βάρος δίνεται, επίσης, στη δυνατότητα σύνταξης και εφαρμογής εσωτερικών κανονισμών δεοντολογίας στα ίδια τα μέσα. Αποτέλεσμα αυτής της εκπαιδευτικής και κανονιστικής διάστασης είναι η διαμόρφωση και προώθηση ενός «Κώδικα Συμπεριφοράς» (Code of Conduct) για τα διαδικτυακά μέσα. Το κείμενο αυτό περιλαμβάνει σαφείς ορισμούς του έμφυλου hate speech, προτείνει διαδικασίες για τη διαχείριση των σχολίων, ορίζει ελάχιστα πρότυπα διαφάνειας και λογοδοσίας, και προβλέπει μηχανισμούς συμμόρφωσης. Πέρα από το τεχνικό και επαγγελματικό επίπεδο, το CHASE στοχεύει και στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού, μέσα από διαδικτυακές εκστρατείες και διανομή

[29] Βλ. σχετικά: https://cesie.org/en/project/chase/ και https://symplexis.eu/el/chase/

οπτικοακουστικού μόνο να να ενισχύσει και μια υλικού. Έτσι, επιδιώκει όχι προσφέρει εργαλεία, αλλά κουλτούρα μηδενικής ανοχής στη ρητορική μίσους, συμβάλλοντας στην αλλαγή στάσεων και στην ενδυνάμωση των θυμάτων. Η σημασία του CHASE έγκειται στην ολιστική του προσέγγιση. Δεν αρκείται στην επισήμανση του προβλήματος, αλλά προσφέρει μηχανισμούς αναγνώρισης, εκπαίδευσης και θεσμικής παρέμβασης. Συνδυάζοντας τεχνολογία, πολιτική πίεση και κοινωνική εκπαίδευση, θέτει τις βάσεις για ένα περιβάλλον όπου η διαδικτυακή δημόσια σφαίρα μπορεί να γίνει πιο ασφαλής και πιο δημοκρατική για όλους/-ες/-α, και ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Το πρόγραμμα «**TRACeD – Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών στο διαδίκτυο»**[30] που υλοποιήθηκε κατά την περίοδο Μαρτίου 2022 και Φεβρουαρίου 2024, συγχρηματοδοτούμενο από την ΕΕ, υλοποιήθηκε από το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, μαζί με τους ακόλουθους εταίρους: ActionAid Hellas, CODECA – Center for Social Cohesion, Development & Care, CSIi – Cyber Security International Institute, Fondazione Carolina και το Πανεπιστήμιο της Λιουμπλιάνα.

Είχε ως στόχο την καταπολέμηση της έμφυλης διαδικτυακής βίας κατά κοριτσιών μεταξύ 7-18 ετών και γυναικών μεταξύ 18-25 ετών στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Ιταλία και τη Σλοβενία. Υιοθετώντας μια διατομεακή προσέγγιση, το TRACeD: α) εκπαίδευσε γυναίκες, κορίτσια, δασκάλους/-ες, γονείς και επαγγελματίες πάνω στην ασφαλή χρήση του διαδικτύου, β) ανέπτυξε μια διαδραστική πλατφόρμα για την παροχή άμεσης στήριξης στα θύματα της διαδικτυακής βίας, γ) δημιούργησε ένα δίκτυο στήριξης θυμάτων διαδικτυακής βίας εντός των σχολείων με στόχο την καταγραφή περιστατικών έμφυλης διαδικτυακής βίας και δ) ευαισθητοποίησε το ευρύτερο κοινό σχετικά με τη βία στον κυβερνοχώρο μέσω εκστρατειών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

[30] Βλ. σχετικά: https://www.cecl.gr/katigoria-programmata/2024/04/01/traced-oloklirwsi-ergou/ και https://www.csii.gr/traced/

Το έργο **PRESS (Preventing – RESponding – Supporting)**[31], που υλοποιήθηκε από το **Κέντρο Διοτίμα** σε συνεργασία με το Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του ΕΚΠΑ και την οργάνωση Genderhood, αποτελεί μια φεμινιστική πρωτοβουλία που είχε ως στόχο την πρόληψη, την ανταπόκριση και την υποστήριξη νεαρών επιζωσών έμφυλης βίας, με έμφαση στη σεξουαλική και διαδικτυακή παρενόχληση. Το έργο χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα CERV της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υλοποιήθηκε από τον Φεβρουάριο 2022 έως τον Ιανουάριο 2024. Οι εταίροι του έργου συνεργάστηκαν, επίσης, με **θεσμικούς και κοινωνικούς φορείς**, όπως τον Συνήγορο του Πολίτη και τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, ώστε να ενισχυθούν οι μηχανισμοί προστασίας και να διασφαλιστεί η δυνατότητα αποτελεσματικής παρέμβασης σε περιστατικά έμφυλης βίας. Μέσα από αυτή τη συνεργασία, προωήθηκε μια ολιστική προσέγγιση που συνδέει την εκπαίδευση, την ευαισθητοποίηση, την πρόληψη, την υποστήριξη και τη νομική προστασία των θυμάτων.

Στόχος του PRESS ήταν η ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της εκπαίδευσης σχετικά με την έμφυλη βία και τις διαφορετικές μορφές της, όπως η σεξουαλική και διαδικτυακή παρενόχληση. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν μηχανισμοί και εργαλεία για την άμεση και αποτελεσματική ανταπόκριση σε περιστατικά βίας, ενώ παρασχέθηκε ψυχολογική, νομική και κοινωνική υποστήριξη σε επιζώσες. Το έργο περιλάμβανε, επίσης, ψηφιακές καμπάνιες για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη διαδικτυακή βία και τη σημασία της συναίνεσης στον κυβερνοχώρο[32], καθώς και εκπαιδευτικά εργαλεία και οδηγούς για νέους/-ες και επαγγελματίες.[33] Επιπλέον, η Διοτίμα συνεργάζεται με θεσμικούς φορείς, όπως τον Συνήγορο του Πολίτη και τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, για την ενίσχυση των θεσμικών μηχανισμών προστασίας (Diotima Centre, 2024).

[31] Βλ. σχετικά: https://diotima.org.gr/cases/press/
[32] Βλ. σχετικά: https://press.genderhood.org/cyber-violence-yparxei/ και https://press.genderhood.org/me_enoxleis/
[33] Βλ. σχετικά: https://diotima.org.gr/cases/press/

Τα επιτεύγματα του έργου **PRESS** ευθυγραμμίζονται με το διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα των φύλων, καθώς και με τα πλαίσια πρόληψης της έμφυλης και διαδικτυακής βίας. Το έργο έχει ενισχύσει τη γνώση σχετικά με την έμφυλη και διαδικτυακή βία μέσω επιστημονικής έρευνας και χαρτογράφησης της παρουσίας σεξουαλικής παρενόχλησης και βίας στα ελληνικά ΜΜΕ. Παράλληλα, ενισχύθηκαν οι δράσεις ενδυνάμωσης και ενημέρωσης των επιζώντων, με τη λειτουργία Κέντρου Υποστήριξης για άτομα που έχουν βιώσει σεξουαλική παρενόχλληση, βία ή διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση. Στο πλαίσιο αυτό

πραγματοποιήθηκαν 14 κύκλοι ενδυνάμωσης για 179 συμμετέχοντες/-ουσες και 14 δράσεις ενημέρωσης για 268 συμμετέχοντες/-ουσες. Το έργο προώθησε επίσης την υποστήριξη της χάραξης πολιτικής και τη διαμόρφωση στρατηγικών παρέμβασης, με την εκπόνηση εκθέσεων πολιτικής για τη διαδικτυακή βία, οδηγών καλών πρακτικών και πρόληψης με έμφαση στη συναίνεση για επαγγελματίες του πεδίου, καθώς και μελετών και οδηγών για ευαισθητοποιημένη δημοσιογραφική κάλυψη της σεξουαλικής παρενόχλησης και βίας.

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε διαδικτυακή στρογγυλή τράπεζα με συμμετοχή πολιτικών και επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης. Σημαντική ήταν η ενίσχυση της κατάρτισης και των δεξιοτήτων βασικών επαγγελματιών: πραγματοποιήθηκαν 16 διήμερα σεμινάρια για σεξουαλική παρενόχληση και βία, με τη συμμετοχή 249 επαγγελματιών (ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, εκπαιδευτικών, δικηγόρων), καθώς και 2 τριήμερα σεμινάρια Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών/-τριών για 19 δημοσιογράφους από έντυπα, ραδιοτηλεοπτικά και διαδικτυακά μέσα. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις δράσεις ευαισθητοποίησης του κοινού. Η διαδικτυακή καμπάνια απευθύνθηκε στο ευρύ κοινό και ξεπέρασε τον στόχο των 150.000 ατόμων. Παράλληλα, η καμπάνια για παιδιά σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση και τη συναίνεση ξεπέρασε τον στόχο των 25.000 ατόμων, φτάνοντας συνολικά τα 237.178 άτομα. Οι δραστηριότητες ολοκληρώθηκαν με μια τελική συνέλευση/συνάντηση παρουσίασης αποτελεσμάτων. Αυτά τα επιτεύγματα υπογραμμίζουν τη συνολική προσέγγιση του PRESS, η οποία συνδυάζει έρευνα, εκπαίδευση, υποστήριξη επιζώντων, ευαισθητοποίηση και παρέμβαση στη χάραξη πολιτικής, με στόχο την πρόληψη και την καταπολέμηση της έμφυλης και διαδικτυακής βίας στην Ελλάδα (Papagiannopoulou, 2024).

Τέλος, **το Κέντρο Διοτίμα** ανέπτυξε το πρόγραμμα "**Play the game and stay safe"** με την υποστήριξη της Unicef για την περίοδο Δεκέμβριος 2022 – Μάιος 2024[34], με **στόχο** την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση. Το έργο είχε ως σκοπό την προώθηση της έμφυλης ισότητας μεταξύ των νέων και την καλλιέργεια μιας κουλτούρας μηδενικής ανοχής στην έμφυλη βία. Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε μια εφαρμογή (application) σε 5 γλώσσες (ελληνικά, αγγλικά, φαρσί, γαλλικά, ιταλικά), που αξιοποιήθηκε ως «παιχνίδι μάθησης» για νέες και νέους 14-17 ετών.

Μέσω τις εφαρμογής, η εστίαση δόθηκε σε ζητήματα συναίνεσης, υγιών διαπροσωπικών ορίων και σχέσεων. Μέσα από διαδραστικά παιχνίδια και χρήσιμες πληροφορίες, οι έφηβοι/-ες είχαν τη δυνατότητα να αναγνωρίσουν τα σημάδια και να μάθουν πως να αντιδρούν όταν τη συναντούν στον ψηφιακό κόσμο. Καλλιεργώντας την ενσυναίσθηση και την αλληλεγγύη, το Play Safe μας καλεί να μπούμε στη θέση τ@ άλλ@, αναδεικνύοντας τη σημασία της μηδενικής ανοχής στην έμφυλη βία. Το app αποτελεί χρήσιμο εργαλείο και για γονείς, εκπαιδευτικούς και κάθε ενήλικο που θέλει να ενημερωθεί για τις νέες μορφές έμφυλης βίας και να σταθεί δίπλα σε εφήβους/-ες που κινδυνεύουν και χρειάζονται βοήθεια. Η εφαρμογή είναι διαθέσιμη ΔΩΡΕΑΝ για Android και IOS στα ελληνικά, αγγλικά, φαρσί, γαλλικά, ιταλικά.

Το πρόγραμμα **SAFE-NET**, **Creating a Safety Net for girls victims of Online Violence**[35] που υλοποιήθηκε κατά την περίοδο 2021-2023, αποτέλεσε μια καινοτόμα πρωτοβουλία για την προστασία των κοριτσιών που υφίστανται διαδικτυακή βία. Το SAFE-NET επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη ενός δικτύου υποστήριξης που στόχευε στη θωράκιση των θυμάτων μέσω εκπαιδευτικών δράσεων, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και νομικής καθοδήγησης. Μέσω της συνεργασίας με φορείς κοινωνικής πρόνοιας, εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, δημιουργήθηκαν πολλαπλές δομές που προωθούσαν την

[34] Βλ. σχετικά: https://diotima.org.gr/cases/play-the-game-and-stay-safe/
[35] Βλ. σχετικά: https://safenetproject.eu/the-safenet-project/

ευαισθητοποίηση, την ενδυνάμωση και την προστασία των κοριτσιών. Η εκπαιδευτική διάσταση του προγράμματος εστίασε στην ενημέρωση για τα δικαιώματα των παιδιών και την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων, ώστε τα κορίτσια να αναγνωρίζουν έγκαιρα την κακοποίηση και να αναζητούν βοήθεια (Jones & Mitchell, 2022).

Παράλληλα, το SAFE-NET ανέπτυξε μηχανισμούς καταγραφής και παρακολούθησης των περιστατικών διαδικτυακής βίας, διευκολύνοντας την επικοινωνία μεταξύ θυμάτων και αρμόδιων αρχών. Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας αποτέλεσε σημαντικό εργαλείο για την παροχή ανώνυμης υποστήριξης και την προώθηση της αναφοράς περιστατικών, συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση του φόβου και της ντροπής που συχνά αποτρέπει τα θύματα από το να ζητήσουν βοήθεια (Marwick & boyd, 2018).

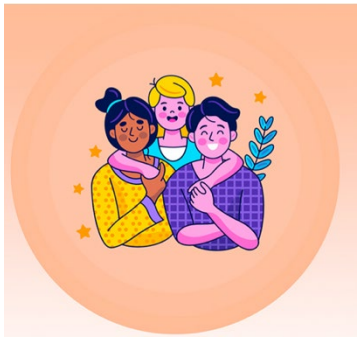

Η πολυδιάστατη προσέγγιση του προγράμματος αναδεικνύει τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ διαφόρων κοινωνικών φορέων και την ανάγκη για συνεχή εκπαίδευση και ενημέρωση σε θέματα διαδικτυακής βίας. Συνολικά, το SAFE-NET αποτελεί πρότυπο παρέμβασης για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής βίας κατά των κοριτσιών, επιδεικνύοντας την αναγκαιότητα συνδυασμού κοινωνικής υποστήριξης, νομικής προστασίας και τεχνολογικών εργαλείων. Η επιτυχία του προγράμματος υπογραμμίζει τη δυνατότητα ανάπτυξης ασφαλών διαδικτυακών περιβαλλόντων που προάγουν την ισότητα, τον σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επιπλέον, μια πρόσφατη καλή πρακτική του **ΚΕΘΙ** για τη **βία και παρενόχληση στα εργασιακά περιβάλλοντα**, πλαίσιο στο οποίο συχνά εμφανίζονται και περιστατικά διαδικτυακής βίας είναι το **Επιμορφωτικό Πρόγραμμα Ασύγχρονης Μορφής: «Βία και Παρενόχληση στον Κόσμο της Εργασίας».** Το πρόγραμμα είναι σε εξέλιξη και έχει ξεκινήσει από τις 19/12/2023. **Γενικό στόχο** του Επιμορφωτικού Προγράμματος αποτελεί η παροχή πληροφόρησης σε εργαζόμενες και εργαζόμενους στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα σχετικά με την παρενόχληση στον κόσμο της εργασίας. Το μάθημα ασύγχρονης εκπαίδευσης αναπτύχθηκε με γνώμονα το

εκπαιδευτικό εγχειρίδιο «Βία και Παρενόχληση στον κόσμο της εργασίας» του ΚΕΘΙ (Μοσχοβάκου και Παπαγιαννοπούλου, 2022), προκειμένου να λειτουργήσει υποστηρικτικά στην προσπάθεια για την καλύτερη πληροφόρηση για τα ζητήματα, και είναι διαθέσιμο δωρεάν σε όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς του ιδιωτικού και δημόσιου φορέα ή/και σε μεμονωμένα άτομα που επιθυμούν να επιμορφωθούν σχετικά με το θέμα της βίας και της παρενόχλησης στην εργασία μέσα από την ειδική πλατφόρμα https://elearning.kethi.gr/.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

ΚΕΘΙ (2024). *Συνοπτική έκθεση του έργου: διαδικτυακή βία κατά των νεαρών γυναικών* (επιστημ. υπεύθυνη Γ. Γκαντώνα). Αθήνα. https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2024-06/%CE%95%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%20%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CE%AE%20%CE%B2%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%BD%CE%B5%CE%B1%CF%81%CF%8E%CE%BD%20%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7.pdf

Μοσχοβάκου και Παπαγιαννοπούλου (2022). *Βία και παρενόχληση στον κόσμο της εργασίας. Εκπαιδευτικό εγχειρίδιο.* Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας / ΚΕΘΙ. Αθήνα. https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2022-04/KETHI%2020_04%20OLOKLHRWMENO.pdf

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

African Commission (2017) *Guidelines on combating sexual violence and its consequences in Africa.* https://achpr.au.int/en/node/848

CEDAW. (2017). *General Recommendation no. 35 on gender-based violence against women updating General Recommendation no. 19.*

Council of Europe (2022). *The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform.* https://rm.coe.int/thematic-report-on-the-digital-dimension-of-violence-against-women-as-/1680a933ae

Council of Europe (2021). *GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021.* Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147

EPRS / European Parliamentary Research Service (2024). *Cyberviolence against women in the EU (Briefing 767146)*. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/767146/EPRS_BRI(2024)767146_EN.pdf

Fascendini, F. (2023). *Take Back the Tech! has always been a celebration of women and tech.* Association for Progressive Communications (APC). https://www.apc.org/en/news/take-back-tech-has-always-been-celebration-women-and-tech

Human Rights Council (2018). *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective*. A/HRC/38/47.

Jones, L. M., & Mitchell, K. J. (2022). Online Safety for Girls: Prevention and Intervention Strategies. *Journal of Adolescent Health*. 70(3), 412-419.

Marwick, A., & boyd, d. (2018). Understanding Privacy at the Margins. *International Journal of Communication*. 12, 19-42.

MESECVI / OAS (2025). *Thematic Report: Gender-Based Violence against Afro-descendant Girls, Adolescents and Women in Latin America*. https://www.oas.org/en/MESECVI/docs/MESECVI_CEVI_doc.294_24%20ENG.pdf

OAS/CICTE and OAS/CIM/MESECVI (2021). *Women's cybersecurity during the COVID-19 pandemic: Experiences, risks, and self-care strategies in the new digital normality.* https://www.oas.org/en/sms/cicte/docs/Cybersecurity-of-women-during-the-COVID-19-pandemic.pdf

ONU Mujeres and OEA/CIM/MESECVI (2022). *Ciberviolencia y Ciberacoso contra las Muyeres y Niñas en el Marco de la Convención Belém do Paradó*. https://belemdopara.org/publicaciones

Papagiannopoulou, M. (2024). *External Evaluation Report. PRESS || Preventing - RESponding – Supporting – young survivors of GBV: sexual harassment, sexual and cyber violence*. Centre Diotima.

UNDP (2024). *Analysis of the Legislation related to Technology-Facilitated Gender-Based Violence*. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/final-analysis-tf-gbv.pdf

UNFPA. (2021). *UNFPA launches bodyright symbol to demand protection against digital violence*. *Teen Vogue*. https://www.unfpa.org/press/unfpa-launches-bodyright-new-%E2%80%98copyright%E2%80%99-symbol-demand-protection-online-violence

UN Women (2025). *Normative advances on technology-facilitated violence against women and girls*. https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2025/06/normative-advances-on-technology-facilitated-violence-against-women-and-girls

Ενότητα 14. Προκλήσεις, παράγοντες υπο-αναφοράς και προτάσεις

14.1 Προκλήσεις για την αντιμετώπιση της έμφυλης διαδικτυακής βίας

Δεδομένου ότι πρόκειται για σχετικά νέο φαινόμενο, με ραγδαία εξέλιξη και ιδιαίτερη φύση, εντοπίζονται πολλαπλές προκλήσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου της έμφυλης διαδικτυακής βίας (EIGE, 2022, Council of Europe, 2022). Οι καταγραφές των περιστατικών της έμφυλης διαδικτυακής βίας στην Ευρώπη είναι πολύ λιγότερες από την πραγματική επικράτηση του φαινομένου. Οι γυναίκες που έχουν βιώσει τέτοιες καταχρηστικές, παραβιαστικές και κακοποιητικές συμπεριφορές δεν αναφέρουν τα περιστατικά στις αρχές, εξαιτίας της δυσπιστίας τους ότι θα τις αντιμετωπίσουν με σοβαρότητα (ΚΕΘΙ, 2024). Συχνά, και σε ανώνυμες έρευνες οι συμμετέχουσες δεν αναφέρουν περιστατικά, γιατί δεν τα νοηματοδοτούν και δεν τα ορίζουν ως έμφυλη διαδικτυακή βία. Αυτή η ελλιπής αναφορά συντείνει στην έλλειψη δεδομένων και παραποιεί την αληθινή κλίμακα του προβλήματος. Επιπλέον, είναι ενδεικτική της υποτίμησης της σοβαρότητας του φαινομένου σε σχέση με τη διά ζώσης βία κατά των γυναικών, ακόμη και από τις γυναίκες και τις θηλυκότητες που την υφίστανται.

Υπάρχει μια πληθώρα, συχνά αλληλοεπικαλυπτόμενων, ορισμών του φαινομένου που δυσχεραίνει τη διάκριση μεταξύ μορφών έμφυλης διαδικτυακής βόας και τη συλλογή έγκυρων δεδομένων. Η επικάλυψη των ορισμών σχετίζεται και με το γεγονός ότι νομικά πολλές μορφές διώκονται ως γενικά αδικήματα (και όχι ειδικά προς το διαδίκτυο) (European Parliament, 2018). Επιπλέον, οι ορισμοί δε λαμβάνουν υπόψη το συνεχές της βίας στο φυσικό και ψηφιακό κόσμο, ούτε το γεγονός ότι πρόκειται για έμφυλο φαινόμενο και ότι ειδικές ομάδες θηλυκοτήτων έχουν αυξημένη ευαλωτότητα. Τέλος, συχνά η επιλογή των όρων δεν αναγνωρίζει τη βιωμένη εμπειρία του ατόμου που δέχεται τη διαδικτυακή βία, ώστε να το βοηθήσουν να την προσδιορίσει και να την ονοματίσει, αντίθετα συμβάλλουν περαιτέρω στη θυματοποίηση ή επαναθυματοποίησή του (EIGE, 2022). Επιπρόσθετα, οι προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου δεν εστιάζουν στην πρόληψη, αλλά στην αντίδραση μετά το περιστατικό (EUI, 2021).

Παρά τα υποσχόμενα βήματα που έχουν αναλάβει οι κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών, τα μέλη της Πλατφόρμας EDVAW έχουν εντοπίσει επίμονες ελλείψεις σε όλα τα επίπεδα δράσεων των κρατών για την καταπολέμηση τέτοιας βίας (Council of Europe, 2022, σσ. 27-29). Αυτές οι προκλήσεις, οι οποίες δεν είναι εξαντλητικές, είναι οι ακόλουθες:

1. **Έλλειψη κοινής ορολογίας για τη ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών.** Η συχνή έλλειψη κοινής ορολογίας σε εθνικό επίπεδο δυσχεραίνει τη σύγκριση και την αξιολόγηση της φύσης, της σημασίας, της κλίμακας και της επίδρασης της διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών. Έχει τονιστεί πώς η έλλειψη κοινής ορολογίας έχει οδηγήσει στη χρήση ακατάλληλων όρων, δυσχεραίνοντας τις γυναίκες και τα κορίτσια να περιγράψουν τις εμπειρίες τους και προκαλώντας ανεπαρκή αντίδραση από τις αρχές. Ωστόσο, έχει σημειωθεί, επίσης, ότι λόγω των συνεχών τεχνο-κοινωνικών αλλαγών, η ορολογία αυτή πρέπει να είναι δυναμική, και είναι σημαντικό να αποφεύγεται η προσκόλληση σε αυστηρούς ορισμούς και στις διχοτομίες online/offline (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022).

2. **Έλλειψη στατιστικών δεδομένων για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών.** Η γενική έλλειψη δεδομένων για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών επιδεινώνεται από το γεγονός ότι τα υπάρχοντα δεδομένα συχνά δεν διαχωρίζονται κατά φύλο, ηλικία, σχέση θύματος-δράστη, αναπηρία ή άλλους σχετικούς παράγοντες. Αυτή η έλλειψη μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως η απουσία ενσωμάτωσης της ψηφιακής διάστασης στις εθνικές στατιστικές για τη βία κατά των γυναικών και κοριτσιών, η απουσία στατιστικών διαχωρισμένων κατά φύλο για την εμφάνιση κυβερνοεγκλημάτων, και η έλλειψη επίσημων αρχείων καταγγελιών για ψηφιακή βία. Τα μέλη της Πλατφόρμας EDVAW έχουν αναγνωρίσει ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη συλλογή πλήρων δεδομένων διαχωρισμένων κατά φύλο και διατομεακών εμπειριών (Council of Europe, 2022). Επιπλέον, ενώ υπάρχει γενική έλλειψη δεδομένων σχετικά με τη διαδικτυακή και τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία, η έλλειψη διαφάνειας από τις εταιρείες ενδιάμεσων παρόχων διαδικτύου, που σπάνια κοινοποιούν διαχωρισμένα κατά φύλο δεδομένα, δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κατανόηση της πραγματικής έκτασης της βίας και την πρόταση στοχευμένων μέτρων για την πρόληψή της (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022).

3. **Κενά στην παροχή εκπαίδευσης για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών.** Ακόμη και σε χώρες όπου η διαδικτυακή και τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών έχει ποινικοποιηθεί, λίγες δράσεις ευαισθητοποίησης ή ειδικής εκπαίδευσης για το προσωπικό της δικαιοσύνης και των αστυνομικών αρχών έχουν υλοποιηθεί. Αυτό σημαίνει ότι οι αστυνομικοί και άλλοι/-ες επαγγελματίες που εργάζονται με επιζώντα άτομα δεν διαθέτουν επαρκώς τις δεξιότητες και τη γνώση για την αντιμετώπιση περιστατικών

διαδικτυακής βίας (Council of Europe, 2022). Όπως σημειώνει η πρώτη Γενική Σύσταση της GREVIO, η έλλειψη ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης μπορεί να οδηγήσει σε κατηγοριοποίηση των θυμάτων και παραμέληση των υποθέσεων (Council of Europe, 2021a).

4. **Ασυνεπές νομικό πλαίσιο με περιορισμένη εμβέλεια.** Παρά το γεγονός ότι πολλές χώρες έχουν θεσπίσει νέους νόμους για την ποινικοποίηση ορισμένων μορφών διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας, πολλές διατάξεις έχουν περιορισμούς στην εμβέλειά τους και στην πρακτική εφαρμογή. Αυτό οφείλεται συχνά στην εισαγωγή νόμων ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων εκστρατειών ή τραυματικών γεγονότων, αντί για μια ολοκληρωμένη και ολιστική αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας. Για παράδειγμα, η έκθεση της CEDAW, από την επίσκεψή της στην Ινδονησία το 2021, ανέφερε ότι τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης βάσει εικόνων μπορούν να διωχθούν σύμφωνα με νόμους περί ηλεκτρονικών πληροφοριών και συναλλαγών και νόμους περί πορνογραφίας, μειώνοντας την πιθανότητα καταγγελίας στις αρχές (Council of Europe, 2022). Ο MESECVI παρατήρησε, επίσης, ότι η νομοθεσία σε ορισμένες χώρες επιβάλλει στο θύμα το βάρος της απόδειξης της βλάβης μέσω εμπειρογνωμοσύνης, γεγονός που αποθαρρύνει τις καταγγελίες και τις επιτυχημένες διώξεις (ONU Mujeres και OEA/CIM/MESECVI, 2022). Η Ειδική Εισηγήτρια των Ηνωμένων Εθνών σημείωσε ότι ακόμα και όταν οι νόμοι ποινικοποιούν τη μη συναίνεση στη διανομή σεξουαλικών εικόνων, υπάρχουν ελλείψεις, όπως η απαίτηση απόδειξης πρόθεσης πρόκλησης βλάβης ή συναισθηματικής δυσφορίας, γεγονός που δυσχεραίνει την επιτυχή καταδίκη. Επιπλέον, πολλοί ισχύοντες νόμοι δεν αντιμετωπίζουν τις απειλές για τη δημοσιοποίηση προσωπικών εικόνων ή βίντεο (Human Rights Council, 2018).

5. **Περιορισμένες εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης για γυναίκες θύματα βίας στον ψηφιακό χώρο**. Αν και η Ειδική Εισηγήτρια των Ηνωμένων Εθνών έχει συστήσει ότι τα κράτη πρέπει να παρέχουν υπηρεσίες για θύματα διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας, όπως ειδικές τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας, υπάρχουν λίγα παραδείγματα τέτοιας στήριξης (Human Rights Council, 2018). Παρά το γεγονός ότι οι μηχανισμοί της Πλατφόρμας EDVAW αναγνωρίζουν την ανάγκη εξειδικευμένης υποστήριξης για γυναίκες που υφίστανται βία και κακοποίηση (Council of Europe, 2021), και ότι τηλεφωνικές γραμμές, καταφύγια, συμβουλευτική και νομική στήριξη μπορούν να βοηθήσουν γυναίκες που υφίστανται διαδικτυακή κακοποίηση, υπάρχει επίσης ανάγκη για εξειδικευμένη υποστήριξη σχετικά με την ψηφιακή διάσταση της βίας. Για παράδειγμα, απαιτείται άμεση βοήθεια για την αφαίρεση

περιεχομένου, όπως μη συναίνεσες προσωπικές εικόνες, και για την αντιμετώπιση διαδικτυακών επιθέσεων, τρολ, doxing και hacking. Η εξειδικευμένη καθοδήγηση είναι επίσης απαραίτητη για τα θύματα σχετικά με την τεχνολογία που χρησιμοποιείται για τη διευκόλυνση της βίας κατά των γυναικών, όπως εφαρμογές stalkerware και spyware. Η GREVIO σημειώνει ότι ενώ επεκτείνει την αξιολόγηση των επιπέδων στήριξης και προστασίας από τη βία στον ψηφιακό χώρο, έως σήμερα έχει διαπιστώσει πολύ λίγες αφιερωμένες υπηρεσίες που αντιμετωπίζουν συνολικά τα πολύπλοκα ζητήματα που εμπλέκονται (Council of Europe, 2021).

14.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις και προσδιοριστικοί παράγοντες της υπο-αναφοράς

Παρά την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση και ενώ η έμφυλη διαδικτυακή βία έχει πλέον αναγνωριστεί διεθνώς ως φαινόμενο, που απειλεί τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα των επιζώντων ατόμων, εν τούτοις το μεγαλύτερο εμπόδιο για την καταγραφή και την αντιμετώπισή του είναι η **υπο-αναφορά** του **(underreporting)**, καθώς τα θύματα δεν καταγγέλλουν τις εμπειρίες τους, με αποτέλεσμα η πραγματική έκταση του φαινομένου να παραμένει αόρατη (EIGE, 2024; ΚΕΘΙ, 2024, Βουγιούκα, & Καζάνη, 2023). Επομένως, η υπο-αναφορά αναφέρεται στην απόφαση των θυμάτων να μην καταγγείλουν ή να μην γνωστοποιήσουν περιστατικά βίας στις αρμόδιες αρχές ή ακόμη και στο στενό κοινωνικό τους περιβάλλον. Αυτό το φαινόμενο δεν είναι απλώς στατιστικό ζήτημα, καθώς επηρεάζει την ικανότητα των κρατών να σχεδιάσουν πολιτικές πρόληψης και προστασίας και διαιωνίζει έναν κύκλο σιωπής και ατιμωρησίας (Europarl, 2021).

Για τον λόγο αυτό, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η ανάγκη για ειδικούς δείκτες καταγραφής των μορφών της έμφυλης διαδικτυακής βίας έχει τονιστεί επανειλημμένα, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα ενιαίο πλαίσιο προστασίας των ατόμων που απειλούνται από αυτήν (EIGE, 2024). Όπως επισημαίνεται από τους Lomba, Navarra και Fernandes (2021), η υπο-αναφορά είναι ένα επικίνδυνο φαινόμενο που περιβάλλει όλες τις μορφές της διαδικτυακής βίας, συμπεριλαμβανομένων και των περιστατικών ρητορικής μίσους. Πολιτισμικά ή κοινωνικά ήθη, αρνητικές εμπειρίες με τις αρχές επιβολής του νόμου, η έλλειψη δράσης ή διαφάνειας από τις διαδικτυακές πλατφόρμες, ή πιθανές περαιτέρω απειλές σε περίπτωση που το θύμα αναφέρει το περιστατικό, έχουν διαπιστωθεί ότι επηρεάζουν τόσο την αναφορά όσο και τις αντιδράσεις στα αναφερθέντα περιστατικά.

Έτσι, παρά την αυξανόμενη διάδοση του φαινομένου, η υπο-αναφορά παραμένει κυρίαρχη. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η έλλειψη συγκροτημένων και συγκρίσιμων δεδομένων για την

έκταση του φαινομένου καθιστά δύσκολη την τεκμηρίωση και τη χάραξη πολιτικών (Europarl, 2021). Στη Βαλκανική χερσόνησο, η κατάσταση είναι ακόμη πιο δύσκολη, καθώς η νομοθεσία δεν καλύπτει πάντα την ψηφιακή βία και οι αστυνομικές αρχές εμφανίζονται απρόθυμες να κινητοποιηθούν, με αποτέλεσμα πολλές γυναίκες να σιωπούν (Balkan Insight, 2022). Η ανεπαρκής ενημέρωση εξακολουθεί να παρατηρείται τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα, για ποικίλους λόγους, μεταξύ των οποίων και η διατήρηση έμφυλων στερεοτύπων, προκαταλήψεων και διακρίσεων. Τα θύματα συχνά στερούνται γνώσης των δικαιωμάτων τους ή/και αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια στην πρόσβαση σε επίσημους μηχανισμούς υποστήριξης, στην αναφορά αξιόποινων πράξεων, στη σοβαρή αντιμετώπιση των καταγγελιών τους και στην αποκατάστασή τους από το/τα συμβάν/-ντα. Η υπο-αναφορά συνδέεται εν μέρει με το ζήτημα αυτό, καθώς και με άλλους παράγοντες όπως ο φόβος, και επιτείνεται από τα χαμηλά ποσοστά δίωξης. Παράλληλα, παρατηρείται ελλιπής επένδυση στη διερεύνηση της έκτασης και των επιπτώσεων του φαινομένου, γεγονός που περιορίζει την καλλιέργεια συλλογικής συνείδησης ως προς το πρόβλημα. Επιπροσθέτως, διαπιστώνεται σοβαρή ανεπάρκεια δομών παροχής στήριξης και μέτρων προστασίας για τα θύματα έμφυλης διαδικτυακής βίας, ενώ οι υφιστάμενοι μηχανισμοί είναι συχνά υποχρηματοδοτούμενοι (Lomba, Navarra & Fernandes, 2021, σ. 12). Η υπο-αναφορά συνδέεται επίσης με κοινωνικούς παράγοντες, όπως το στίγμα, η ενοχοποίηση του θύματος και η κανονικοποίηση της βίας στο διαδίκτυο. Σε πολλές περιπτώσεις, οι γυναίκες φοβούνται περαιτέρω στοχοποίηση ή επανατραυματισμό μέσω των ίδιων πλατφορμών (Enock et al., 2024).

Ο συσχετισμός «υψηλή έκθεση» στην έμφυλη διαδικτυακή βία και «υπο-αναφορά» δεν είναι παράδοξος από φεμινιστική σκοπιά, καθώς απορρέει από **συστημικούς μηχανισμούς αποσιώπησης**, **αορατότητας και απονομιμοποίησης των εμπειριών των γυναικών και των θυληκοτήτων**. Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) αναφέρει ότι, παρά την εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου από γυναίκες στην Ευρώπη, παρατηρείται περιορισμένη συμμετοχή τους σε διαδικτυακές συζητήσεις πολιτικού περιεχομένου. Επιπλέον, καταγράφεται μια τάση αυτολογοκρισίας ή ακόμη και πλήρους απομάκρυνσής τους από το διαδίκτυο, η οποία συνδέεται με την επικράτηση έμφυλων στερεοτύπων, τη σεξιστική ρητορική μίσους και τον αυξημένο κίνδυνο έμφυλης κυβερνοβίας, που επηρεάζει ιδιαίτερα τις γυναίκες από πολύ νεαρή ηλικία (EIGE, 2019).

Η Kramarae (1981) υποστηρίζει ότι οι γυναίκες αποτελούν μια «αποσιωπημένη ομάδα» (muted group), επειδή η κυρίαρχη γλώσσα και κουλτούρα έχει ιστορικά **ανδροκρατικές αφετηρίες**, με αποτέλεσμα οι εμπειρίες τους να εκφράζονται δυσκολότερα και να κρίνονται ως λιγότερο έγκυρες. Στο ψηφιακό περιβάλλον, αυτό μεταφράζεται σε: α) **αμφισβήτηση της αξιοπιστίας** των καταγγελιών («υπερβολές», «δεν είναι αληθινή βία»), β) **υποτίμηση της βλάβης** («είναι απλά online»), γ) **κουλτούρα χλευασμού** που λειτουργεί αποτρεπτικά στην αναφορά. Έρευνες που εφαρμόζουν τη θεωρία σε online περιβάλλοντα δείχνουν ότι οι γυναίκες -π.χ. δημοσιογράφοι- προσαρμόζουν και περιορίζουν την ομιλία τους αντί να προβούν σε καταγγελία (Setyowati & Watie, 2023). Έτσι, οι ερευνήτριες/-ές αξιοποιούν τη **Θεωρία της Αποσιωπημένης Ομάδας (Muted Group Theory)**, περιγράφοντας τους πρακτικούς τρόπους με τους οποίους μια κυρίαρχη ομάδα επιχειρεί να καταστείλει, να φιμώσει ή/και να απαξιώσει τις λέξεις και τις ιδέες της υποτελούς ομάδας (LittleJohn κ.ά., 2021). Η θεωρητική αυτή προσέγγιση υποστηρίζει ότι στις κοινωνίες η γλώσσα τείνει να δημιουργείται και να ρυθμίζεται από τις πιο ισχυρές ή κυρίαρχες ομάδες, προτείνοντας ότι οι γυναικείες ομάδες ή γενικότερα ομάδες με μειωμένη κοινωνική ισχύ συχνά αισθάνονται περιθωριοποιημένες ή «φιμωμένες» στη χρήση της γλώσσας. Στο πλαίσιο αυτό, τεκμαίρεται ότι η γλώσσα αντανακλά κυρίως τις εμπειρίες και τις οπτικές των ανδρών, γεγονός που δυσχεραίνει τις γυναίκες προς την πλήρη έκφραση ή διατύπωση των εμπειριών και απόψεών τους. Η υπόθεση αυτή αντανακλά τις ανισότητες εξουσίας στις κοινωνικές και πολιτισμικές δομές, όπου οι ισχυρότερες ομάδες τείνουν να κυριαρχούν στη δημιουργία και τον έλεγχο της γλώσσας.

Στο έργο *Women and Men Speaking: Frameworks for Analysis* της Cheris Kramarae (1981), επισημαίνεται ότι για λιγότερο ισχυρές ομάδες, όπως οι γυναίκες, η χρήση της γλώσσας αποτελεί συχνά εργαλείο περιορισμού ή καταπίεσης της έκφρασης και των εμπειριών τους. Η Θεωρία της Αποσιωπημένης Ομάδας ορίζει τη γλώσσα κυριολεκτικά ως ανθρώπινη (ανδροκρατούμενη) κατασκευή, και η Kramarae (1981) αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η γλώσσα μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο εξουσίας και ελέγχου, χρησιμοποιούμενο από τις κυρίαρχες ομάδες για τη φίμωση των λιγότερο ισχυρών. Η Kramarae (1981) αντιμετωπίζει τις γυναίκες ως μέλη μιας μειονοτικής ομάδας, η οποία δεν έχει την ίδια δυνατότητα να εκφράσει τις σκέψεις της συγκριτικά με τους άνδρες που μπορούν ελεύθερα να διατυπώνουν τις απόψεις τους. Το πατριαρχικό σύστημα εφαρμόζει, έτσι, τρεις μεθόδους για την καταπίεση της γυναικείας φωνής: μέσω της **γελοιοποίησης, του ελέγχου και της ταπείνωσης** (Bahari Simeon, 2022). Άρα,

η θεωρία αυτή προσπαθεί να εξηγήσει γιατί πολλές γυναίκες επιλέγουν τη **σιωπή ή/και την αυτο-λογοκρισία** αντί για την επίσημη καταγγελία.

Επίσης, η Tuchman (1978) περιγράφει πώς τα ΜΜΕ **αγνοούν ή στερεοτυποποιούν** τις γυναίκες, «εξαφανίζοντάς» τες συμβολικά (Tuchman, 1978). Στα κοινωνικά δίκτυα, η **αορατότητα της βλάβης** (π.χ. απαξίωση screenshots/μη σωματική βία) και το **στερεοτυπικό πλαίσιο** («οι γυναίκες υπερ-αντιδρούν») υπονομεύουν το κίνητρο αναφοράς: αν πιστεύεις ότι «κανείς δεν θα το πάρει στα σοβαρά», δεν καταγγέλλεις. Η συμβολική εξαφάνιση συνδέεται με **υποτιμητικές πλατφορμικές απαντήσεις** (π.χ. «δεν παραβιάζει τους κανόνες») που ενισχύουν την αίσθηση της ματαιότητας. Η Tuchman (1978) εισήγαγε τον όρο **«συμβολικός αφανισμός»** (symbolic annihilation) για να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο τα ΜΜΕ αποκλείουν ή/και υποβαθμίζουν τις γυναίκες μέσα από τις αναπαραστάσεις τους. Σύμφωνα με τη θεωρητική της προσέγγιση, οι γυναίκες συχνά απουσιάζουν από τον δημόσιο λόγο ή εμφανίζονται σε περιορισμένους και στερεοτυπικούς ρόλους, όπως εκείνους της νοικοκυράς ή του αντικειμένου του ανδρικού βλέμματος. Ακόμη και όταν προβάλλονται, η συμβολή και οι εμπειρίες τους παρουσιάζονται ως λιγότερο σημαντικές σε σχέση με αυτές των ανδρών. Αυτός ο «αφανισμός» δεν είναι κυριολεκτικός αλλά συμβολικός, καθώς μέσα από τη συνεχή υποεκπροσώπηση η «εκμηδένιση» και η απαξίωση ενισχύει την αντίληψη ότι οι γυναίκες έχουν μικρότερη αξία ή σημασία στον κοινωνικό και πολιτικό βίο. Κατά την Tuchman (1978), τα μέσα δεν λειτουργούν απλώς ως καθρέφτης της κοινωνίας, αλλά αναπαράγουν και εδραιώνουν την πατριαρχική ιδεολογία, χρησιμοποιώντας τη γλώσσα και τις εικόνες τους ως μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου που περιορίζουν τη θέση και τη φωνή των γυναικών.

Η Crenshaw (1989) έδειξε ότι η εμπειρία των γυναικών **διαμορφώνεται από πολλαπλές ταυτότητες** (διαθεματικότητα) (π.χ. φυλή/εθνότητα, τάξη, σεξουαλικότητα, αναπηρία) και ότι η ανάλυση μόνο με βάση το φύλο **αποκρύπτει κρίσιμες αδικίες**. Στον κυβερνοχώρο, οι μαύρες γυναίκες, οι μετανάστριες, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα συχνά δέχονται πιο έντονη και συστηματική στοχοποίηση και ταυτόχρονα αντιμετωπίζουν **μεγαλύτερη δυσπιστία** από την αστυνομία και τις πλατφόρμες, άρα προβαίνουν σε **λιγότερες καταγγελίες και συχνά αυτο-λογοκρίνονται**. Ενδεικτικά, αναλύσεις για το Twitter δείχνουν υπερ-στοχοποίηση των γυναικών, και ιδίως των έγχρωμων (Amnesty International, 2018). Στην έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για τη βία και την κακοποίηση κατά των γυναικών στο διαδίκτυο και ιδιαίτερα στο Twitter (Amnesty International, 2018, σ. 46) επισημαίνεται ότι οι γυναίκες έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν το Twitter

ισότιμα, ελεύθερα και χωρίς φόβο. Ωστόσο, η ανεπαρκής ανταπόκριση του Twitter στη βία και την κακοποίηση σε βάρος των γυναικών τις οδηγεί είτε στο να αυτολογοκρίνονται ως προς το περιεχόμενο που αναρτούν, είτε στο να περιορίζουν ή να τροποποιούν τις διαδικτυακές τους αλληλεπιδράσεις, είτε ακόμη και στο να εγκαταλείπουν ολοκληρωτικά την πλατφόρμα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ίδια η απειλή βίας και κακοποίησης κατά των γυναικών στο Twitter αρκεί για να «παγώσει» την ελεύθερη διαδικτυακή τους έκφραση. Ο αντίκτυπος της φίμωσης και της λογοκρισίας που προκύπτει από τη βία και την κακοποίηση κατά των γυναικών στο Twitter μπορεί να έχει εκτεταμένες και επιζήμιες συνέπειες, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι νεότερες γυναίκες, οι γυναίκες από περιθωριοποιημένες κοινότητες και οι μελλοντικές γενιές θα μπορέσουν να ασκήσουν πλήρως το δικαίωμά τους να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή και να εκφράζονται ελεύθερα στο διαδίκτυο.

Οι Banet-Weiser & Miltner (2016) αναφέρονται στον **διαδικτυακό μισογυνισμό** (networked misogyny) ως ένα φαινόμενο όπου συντονισμένες ή μαζικές πρακτικές παρενόχλησης αξιοποιούν την αρχιτεκτονική των πλατφορμών -ορατότητα, αλγοριθμική ενίσχυση, ευκολία οχλήσεων- για να «τιμωρήσουν» τις γυναικείες φωνές. Όταν οι ίδιες οι πλατφόρμες παράγουν και ανταμείβουν τέτοιες παραβιαστικές και κακοποιητικές συμπεριφορές και πράξεις και η εφαρμογή κανόνων είναι ασυνεπής, οι επιζώσες προσδοκούν λίγα από την αναφορά και συχνά επιλέγουν την αποχώρηση ή τη σιωπή αντί της καταγγελίας. Όπως σημειώνουν (Banet-Weiser & Miltner, 2016, σ. 171): *«Βρισκόμαστε σε μια νέα εποχή των "πολέμων των φύλων", μια εποχή που χαρακτηρίζεται από ανησυχητικά επίπεδα βιτριολικής συμπεριφοράς και βίας κατά των γυναικών στους διαδικτυακούς χώρους. Αυτές οι μορφές βίας δεν σχετίζονται μόνο με το φύλο, αλλά συχνά είναι και ρατσιστικές, με τις έγχρωμες γυναίκες να αποτελούν ιδιαίτερους στόχους».* Σύμφωνα με τις συγγραφείς (Banet-Weiser & Miltner, 2016) η διαθρωτική φύση του μισογυνισμού και η αποδοχή της βίας κατά των γυναικών ως αποτέλεσμα τεχνολογικών παραμέτρων, ανεπαρκούς νομικού συστήματος, ανωμαλιών ατόμων ή άλλων παραγόντων αποσπά την προσοχή από τους βαθιά ενσωματωμένους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες που νομιμοποιούν τη λογική του μισογυνισμού. Δηλαδή, ο μισογυνισμός δεν είναι μόνο ευρέως διαδεδομένος και βαθιά ριζωμένος στον δυτικό πολιτισμό, αλλά έχει επιπλέον αποδοθεί ως κάτι «φυσιολογικό», έχει δηλαδή κανονικοποιηθεί. Η έμφαση στα τεχνικά και νομικά στοιχεία, αν και σημαντική, καθίσταται έτσι ένα μέσο αντιμετώπισης συγκεκριμένων συνιστωσών του διαδικτυακού μισογυνισμού, αντί για την αντιμετώπιση μιας φαινομενικά ανυπέρβλητης πολιτισμικής και κανονιστικής μάχης.

Επίσης, οι Banet-Weiser και Miltner (2016) τονίζουν ότι την ίδια στιγμή που ο λαϊκός τύπος εστιάζει σε διάφορες εκφράσεις της τοξικής αρρενωπότητας, έχει αναδυθεί και ένα άλλο πολιτισμικό φαινόμενο που έχει τραβήξει ευρεία προσοχή: ο λαϊκός φεμινισμός, και επισημαίνουν hashtags όπως το #everydaysexism και το #bringbackourgirls, κ.λπ., αναδεικνύοντας ένα κυρίαρχο θέμα: αυτό που οι γυναίκες χρειάζονται είναι ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησή τους, ώστε να ξεπερνούν τα συχνά δομικά και κοινωνικά εμπόδια που τις περιορίζουν. Φυσικά, μόνον ορισμένες γυναίκες έχουν στην πραγματικότητα πρόσβαση στην ανάληψη πρωτοβουλιών και οι δυναμικές εξουσίας με βάση το φύλο διασταυρώνονται με τις φυλετικές δυναμικές, με αποτέλεσμα οι έγχρωμες γυναίκες να βρίσκονται ακόμη περισσότερο υπό δομικούς περιορισμούς. Η αυξημένη ορατότητα του λαϊκού φεμινισμού και του συνοδευτικού μηνύματος της αυτοπεποίθησης συναντάται με έναν άλλο δημοφιλή λόγο: τον λαϊκό μισογυνισμό. Ο λαϊκός μισογυνισμός αποτελεί, στην ουσία του μια βασική, βίαιη και αντιγυναικεία έκφραση που κυκλοφορεί σε ευρύ κοινό μέσω δημοφιλών μέσων ενημέρωσης. Αυτή η δημοφιλής κυκλοφορία συντείνει σημαντικά στη διαιώνιση μιας μισογυνικής πολιτικής και οικονομικής κουλτούρας, όπου **η κουλτούρα του βιασμού θεωρείται κανονικότητα**, οι απειλές βίας κατά των γυναικών επικυρώνονται και τα δικαιώματα των γυναικών στο σώμα τους είτε απειλούνται είτε ανακαλούνται επίσημα (Banet-Weiser & Miltner, 2016). Χαρακτηριστικά οι συγγραφείς σημειώνουν ότι: «*Καθώς όλο και περισσότερες γυναίκες ενθαρρύνονται να έχουν αυτοπεποίθηση και υψηλή αυτοεκτίμηση - δημιουργώντας στην πραγματικότητα ένα «κίνημα αυτοπεποίθησης»-, κάποιοι άνδρες, ιδιαίτερα όσοι ασπάζονται τις αρχές της τοξικής αρρενωπότητας όπως υπογραμμίζεται στο #MasculinitySoFragile, το αντιλαμβάνονται ως επίθεση στη νόμιμη θέση τους στην κοινωνική ιεραρχία»* (Banet-Weiser & Miltner, 2016, σ. 172).

Η έννοια της **θεσμικής προδοσίας** «institutional betrayal» είναι, επίσης, χρήσιμη στην κατανόηση πώς οι οργανισμοί (εργοδότες/-τριες, πανεπιστήμια, πλατφόρμες, κ.λπ.) αποτυγχάνουν να προστατεύσουν ή/και τραυματίζουν **δευτερογενώς** τα θύματα, μειώνοντας περαιτέρω την προθυμία τους για αναφορά. Όταν χρήστριες αναμένουν **αδιαφάνεια** ή **ατιμωρησία** από πλατφόρμες/θεσμούς, δεν προβαίνουν σε καταγγελία (Amnesty International, 2018). Όπως επισημαίνουν οι Smidt κ.ά. (2023), η έννοια της θεσμικής προδοσίας προέκυψε από πάνω από 20 χρόνια έρευνας σχετικά με τη **θεωρία του τραύματος της προδοσίας (**betrayal trauma theory). Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι ένα τραύμα που διαπράττεται από ένα άτομο κοντινό ως προς το θύμα θα έχει σοβαρότερες αρνητικές συνέπειες σε σύγκριση με ένα τραύμα που προκαλείται από

κάποιον άγνωστο στο θύμα. Όπως ισχύει για την προσωπική προδοσία, έτσι και η σχέση μεταξύ των ατόμων και των **θεσμών** από τους οποίους εξαρτώνται για πόρους, στήριξη και προστασία και, μερικές φορές, επιβίωση, μπορεί να οδηγήσει σε θεσμική προδοσία. Η θεσμική προδοσία συμβαίνει όταν θεσμοί και οργανισμοί προκαλούν σκόπιμα ή από αμέλεια βλάβη στα μέλη τους, παραβιάζοντας αυτή τη σχέση εμπιστοσύνης και εξάρτησης. Πρόσφατα ευρήματα δείχνουν ότι η **θεσμική αποθάρρυνση** μετά από σεξουαλική παρενόχληση σχετίζεται με χειρότερα αποτελέσματα υγείας και λιγότερη εμπιστοσύνη (Smidt et al., 2023).

Η υπο-αναφορά στη διαδικτυακή βία κατά των γυναικών έχει πολυδιάστατες όψεις και μπορεί να εξηγηθεί μέσα από ένα πλέγμα θεσμικών, κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων. Καταρχάς, η **δυσπιστία προς τους θεσμούς** αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες (Παπαγιαννοπούλου, κ.ά., 2021). Πολλές γυναίκες πιστεύουν ότι οι αρχές δεν διαθέτουν τα κατάλληλα εργαλεία ή τη βούληση να αντιμετωπίσουν την έμφυλη διαδικτυακή βία. Σε έρευνα στη Βαλκανική χερσόνησο, θύματα ανέφεραν ότι οι καταγγελίες τους αγνοήθηκαν ή χαρακτηρίστηκαν ως «μη σοβαρές» από την αστυνομία, οδηγώντας σε έναν φαύλο κύκλο σιωπής (Balkan Insight, 2022). Στην Ελλάδα, μόνο το 1,6% των γυναικών που υπέστησαν παρενόχληση προχώρησαν σε επίσημη καταγγελία, με κυριότερη αιτία την πεποίθηση ότι δεν θα υπάρξει ανταπόκριση (ΓΣΕΕ, 2024). Επιπλέον, ο φόβος που βιώνει το θύμα μπορεί να σχετίζεται με **πιθανά αντίποινα** από τον δράστη, αλλά ενδέχεται επίσης να αφορά την ίδια τη δικαστική διαδικασία και τον κίνδυνο **δευτερογενούς ή επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης** (UNODC, 2022; Παπαγιαννοπούλου, 2024). Η δευτερογενής θυματοποίηση εμφανίζεται όταν το θύμα υποβάλλεται σε εξαντλητικές, εξευτελιστικές, ελλιπείς ή ακόμη και τιμωρητικές διαδικασίες, προκαλώντας περαιτέρω ψυχολογική βλάβη και, σε ορισμένες περιπτώσεις, πλήρη αποκλεισμό από την πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης αυξάνεται όταν η έμφυλη βία παρουσιάζεται ως κοινωνικά αποδεκτή από τα ΜΜΕ και όταν έμφυλες προκαταλήψεις διέπουν τις διωκτικές αρχές, τους/τις πραγματογνώμονες/-ισσες, τις αρχές επιβολής του νόμου ή επηρεάζουν τις δικαστικές αποφάσεις (UNODC, 2022, σ. 73).

Επιπλέον, το **κοινωνικό στίγμα** και η **αυτοενοχοποίηση** εμποδίζουν τις γυναίκες να μιλήσουν. Συχνά, τα θύματα κατηγορούνται ότι «προκάλεσαν» ή «υπερβάλλουν» (victim-blaming), γεγονός που ενισχύει την κουλτούρα της σιωπής (Stevens et al., 2024). Παράλληλα, ο **φόβος επανατραυματισμού** είναι καθοριστικός. Σε πολλές περιπτώσεις, η δημοσιοποίηση μιας καταγγελίας οδηγεί σε αναπαραγωγή ή περαιτέρω διάδοση του επιβλαβούς υλικού που

χρησιμοποιήθηκε ως μέσο βίας (Enock et al., 2024). Η απουσία επαρκών μηχανισμών προστασίας ενισχύει τον φόβο αυτόν, αποθαρρύνοντας τις γυναίκες από την καταγγελία. Τέλος, τα νομοθετικά κενά ενισχύουν την αίσθηση ματαιότητας. Σε πολλές χώρες, μορφές διαδικτυακής βίας όπως το revenge porn ή το cyberstalking δεν καλύπτονται επαρκώς από τον ποινικό κώδικα (Europarl, 2021).

14.3 Πλαίσιο προτάσεων πολιτικής

Η υποαναφορά της διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών δεν είναι απλώς πρόβλημα καταγραφής· αποτελεί ζήτημα έμφυλης ανισότητας και θεσμικής ανεπάρκειας. Χωρίς επαρκή δεδομένα και χωρίς καταγγελίες, η πραγματική διάσταση του φαινομένου μένει αθέατη, καθιστώντας δύσκολη την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών πρόληψης και προστασίας. Το παρακάτω πλαίσιο προτάσεων αφορά ειδικά τη **στοχοθεσία για την αύξηση των αναφορών και καταγγελιών** για περιστατικά της έμφυλης διαδικτυακής βίας, καθώς η ενίσχυση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς, η καλλιέργεια κουλτούρας μηδενικής ανοχής, όπως επίσης η δημιουργία ασφαλών καναλιών ανώνυμης αναφοράς αποτελούν απαραίτητες στρατηγικές για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Αναλυτικότερα:

14.3.1. Ενίσχυση πολιτικών πλατφορμών με φεμινιστικά κριτήρια

Όπως ήδη έχει αναφερθεί η ασυνεπής εφαρμογή κανόνων και η έλλειψη διαφάνειας στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης αποθαρρύνουν τις γυναίκες από την αναφορά/καταγγελία περιστατικών. Η πρόταση περιλαμβάνει:

- **Σαφή και συνεπή πολιτική μηδενικής ανοχής** για την έμφυλη διαδικτυακή βία.
- **Μέτρα προστασίας θυμάτων**, όπως ανώνυμη αναφορά, δυνατότητα μπλοκαρίσματος και αποτροπή αντιποίνων.
- **Διαφάνεια στις διαδικασίες**: οι χρήστριες/-τες πρέπει να γνωρίζουν ποια βήματα θα ακολουθηθούν και σε ποιο χρονικό πλαίσιο.

Μελέτες δείχνουν ότι η διαφάνεια και η συνέπεια αυξάνουν την εμπιστοσύνη των χρηστριών και κατ’ επέκταση τις αναφορές (Amnesty International, 2018).

14.3.2. Διαθεματική προσέγγιση στις υπηρεσίες υποστήριξης

Η διαθεματική (intersectional) προσέγγιση αναγνωρίζει ότι οι γυναίκες βιώνουν την κυβερνοβία διαφορετικά ανάλογα με την φυλή, την τάξη, τη σεξουαλικότητα ή την αναπηρία. Η πρόταση περιλαμβάνει:

- **Προσαρμογή υπηρεσιών στήριξης**, ώστε να ανταποκρίνονται σε διαφορετικές ανάγκες και ευαλωτότητες.
- **Εκπαίδευση προσωπικού,** ώστε να αναγνωρίζει και να αντιμετωπίζει τις ειδικές μορφές στοχοποίησης.
- **Συνεργασία με οργανώσεις μειονοτήτων και LGBTQ+** για την προσβασιμότητα και την εμπιστοσύνη των θυμάτων.

Η ενσωμάτωση διαθεματικής ανάλυσης μειώνει τα εμπόδια στην αναφορά, καθώς οι χρήστριες αισθάνονται ότι η εμπειρία τους αναγνωρίζεται και γίνεται σεβαστή (Crenshaw, 1989; Amnesty International, 2018).

14.3.3. Καλλιέργεια θεσμικού θάρρους

Οι γυναίκες αποθαρρύνονται από την αναφορά όταν οι οργανισμοί ή οι πλατφόρμες τους προδίδουν ή δεν ανταποκρίνονται (institutional betrayal). Η πρόταση περιλαμβάνει:

- **Ανταπόκριση με αμεσότητα και ευαισθησία** σε κάθε καταγγελία.
- **Διαρκή επικοινωνία** με το θύμα για την πορεία της αναφοράς.
- **Υιοθέτηση πολιτικών θεσμικού θάρρους**, όπου η προστασία και η ενίσχυση του θύματος αποτελεί κεντρικό στόχο.

Έρευνες δείχνουν ότι η θεσμική στήριξη αυξάνει την αναφορά περιστατικών και μειώνει τις επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των θυμάτων (Smidt et al., 2023).

14.3.4. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση κατά των μύθων για την έμφυλη βία

Οι πολιτισμικοί μύθοι (π.χ. έμφυλα στερεότυπα, victim-blaming, κανονικοποίηση διαδικτυακής βίας) λειτουργούν ως αποτρεπτικός παράγοντας για την αναφορά. Η πρόταση περιλαμβάνει:

- **Εκπαιδευτικά προγράμματα** για χρήστες/-τριες και προσωπικό πλατφορμών σχετικά με την αναγνώριση της βίας και την αποδοχή της βλάβης.
- **Καμπάνιες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης** για την καταπολέμηση στερεοτύπων και μύθων περί έμφυλης διαδικτυακής βίας.
- **Προώθηση κουλτούρας μηδενικής ανοχής** στην online βία και παρενόχληση.

Η εκπαίδευση μειώνει την αμφιβολία των θυμάτων για τη σοβαρότητα της βλάβης τους και αυξάνει την προθυμία τους να αναφέρουν περιστατικά (Henry & Powell, 2018).

14.3.5. Απλοποίηση και προσβασιμότητα μηχανισμών αναφοράς

Οι δυσκολίες στη διαδικασία αναφοράς, όπως η πολυπλοκότητα ή η ασάφεια, μειώνουν την αναφορά. Η πρόταση περιλαμβάνει:

- **Μηχανισμούς «μίας στάσης» (one-stop)** για καταγγελίες, όπου το θύμα μπορεί να αναφέρει εύκολα, χωρίς πολλαπλά στάδια.
- **Διαθεσιμότητα ανώνυμων ή προστατευμένων αναφορών**, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εκδικητικής παρενόχλησης (doxing).
- **Σαφή καθοδήγηση για δικαιώματα και επόμενα βήματα**, ώστε οι χρήστριες/-τες να γνωρίζουν τι να περιμένουν.

Η ευκολία πρόσβασης αυξάνει τις αναφορές, μειώνει τον φόβο αντιποίνων και ενισχύει την εμπιστοσύνη στα συστήματα αναφοράς.

14.3.6. Στατιστική και ποιοτική ορατότητα

Η αορατότητα της βλάβης οδηγεί σε υπο-αναφορά και στη συνέχεια σε αδράνεια των πολιτικών. Η πρόταση περιλαμβάνει:

- **Συστηματική συλλογή ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων** για περιστατικά έμφυλης διαδικτυακής βίας.
- **Ενσωμάτωση φεμινιστικής επιστημολογίας**, ώστε να λαμβάνονται υπόψη εμπειρίες που παραδοσιακά αγνοούνται ή υποτιμώνται.
- **Δημοσίευση αποτελεσμάτων με σεβασμό στην ανωνυμία των θυμάτων**, ώστε να ενημερώνονται πολιτικές και πλατφόρμες.

Η ορατότητα των δεδομένων ενισχύει την αίσθηση δικαίωσης των θυμάτων και διευκολύνει την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων (Amnesty International, 2018).

Επιπλέον, **συνολικότερα μέτρα** χρειάζεται να λαμβάνουν υπόψη τα τέσσερα πεδία, έτσι όπως τίθενται από τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και θα μπορούσαν να προταθούν τα παρακάτω ως προς τη συνολικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της έμφυλης διαδικτυακής βίας (Βουγιούκα και Καζάνη, 2023; Council of Europe, 2021).

Ως προς το **πεδίο της πρόληψης** οι προτάσεις περιλαμβάνουν ενδεικτικά τα ακόλουθα (Βουγιούκα και Καζάνη, 2023; Council of Europe, 2021):

- Εξέταση της ισχύουσας νομοθεσίας και τροποποίηση αυτής ή υιοθέτηση νέας, όπου χρειάζεται, σύμφωνα με τα πρότυπα της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης και άλλα σχετικά πρότυπα, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης της Βουδαπέστης.

- Ανάληψη πρωτοβουλιών με στόχο την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων, των σεξιστικών στάσεων και των διακρίσεων κατά των γυναικών, που εκδηλώνονται τόσο στο διαδίκτυο όσο και εκτός αυτού, λαμβάνοντας υπόψη τη Σύσταση CM/Rec(2019)1 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση του σεξισμού.

- Προαγωγή της ισότητας των φύλων, ενισχύοντας τον ψηφιακό γραμματισμό και τη συμμετοχή όλων των γυναικών και κοριτσιών.

- Παραγωγή εκστρατειών ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης σε γυναίκες και άνδρες, κορίτσια και αγόρια, σχετικά με τις διάφορες μορφές βίας κατά των γυναικών που διαπράττονται στην ψηφιακή σφαίρα, καθώς και για τις διαθέσιμες υπηρεσίες στήριξης των θυμάτων.

- Παροχή εκπαίδευσης και κατάρτισης σε όλες/-ους τις/τους σχετικές/-ούς επαγγελματίες, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, των αστυνομικών, των λειτουργών της ποινικής δικαιοσύνης, των μελών της δικαστικής εξουσίας, των επαγγελματιών υγείας, των υπαλλήλων ασύλου, των κοινωνικών λειτουργών και των επαγγελματιών της εκπαίδευσης, ώστε να εξοπλίζονται με γνώσεις για τις ψηφιακές εκφάνσεις της βίας κατά των γυναικών, να ανταποκρίνονται σε γυναίκες και κορίτσια ως θύματα χωρίς να προκαλούν δευτερογενή θυματοποίηση και επανατραυματισμό , κ.λπ.

- Προαγωγή της ένταξης του ψηφιακού γραμματισμού και της ασφάλειας στο διαδίκτυο στα επίσημα προγράμματα σπουδών και σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και να είναι προσβάσιμο σε άτομα με σωματικές ή/και νοητικές αναπηρίες.

- Ενθάρρυνση ττων ΤΠΕ και των διαδικτυακών μεσαζόντων/διαμεσολαβητών, συμπεριλαμβανομένων των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, να καταβάλλουν ενεργές προσπάθειες για την αποφυγή έμφυλων προκαταλήψεων στον σχεδιασμό «έξυπνων» προϊόντων, εφαρμογών κινητών τηλεφώνων και βιντεοπαιχνιδιών, καθώς και στην ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης, και αντίστοιχα να δημιουργούν εσωτερικούς μηχανισμούς παρακολούθησης που να διασφαλίζουν την ενσωμάτωση της προοπτικής των θυμάτων, όπως και να προάγουν την καλύτερη κατανόηση της οπτικής και των εμπειριών των γυναικών χρηστών, ιδίως εκείνων που εκτίθενται σε ή κινδυνεύουν από διασταυρούμενες μορφές διακρίσεων.

- Ενθάρρυνση των ΜΜΕ και των ενώσεων δημοσιογράφων να λαμβάνουν συγκεκριμένα μέτρα για την εξάλειψη των έμφυλων διακρίσεων, των στάσεων που ενοχοποιούν τα θύματα και των παραβιάσεων της ιδιωτικής ζωής των θυμάτων έμφυλης βίας κατά των γυναικών και των παιδιών τους σε όλες τις δημοσιογραφικές τους δραστηριότητες.

Ως προς το **πεδίο της προστασίας** οι προτάσεις περιλαμβάνουν ενδεικτικά τα ακόλουθα (Βουγιούκα και Καζάνη, 2023; Council of Europe, 2021):

- Προστασία των επιζώντων ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο και δημιουργία εξειδικευμένων υπηρεσιών στήριξης για τα θύματα και τα παιδιά τους, συμπεριλαμβανομένων καταφυγίων, τηλεφωνικών γραμμών βοήθειας όλο το εικοσιτετράωρο και κέντρων αντιμετώπισης βιασμού ή παραπομπής σε περιπτώσεις σεξουαλικής βίας.

- Διασφάλιση ότι το νομικό πλαίσιο που αφορά τη βία κατά των γυναικών αναφέρεται και εφαρμόζεται σε όλες τις μορφές βίας που διαπράττονται στην ψηφιακή σφαίρα, και ότι σέβεται την αρχή της δέουσας επιμέλειας όπως προβλέπεται στο άρθρο 5 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης και ότι διευκολύνει τον τυπικό και άτυπο διάλογο μεταξύ των φορέων που είναι υπεύθυνοι για την ανταπόκριση στα θύματα. Η ανταπόκριση πρέπει να είναι έμφυλα ευαισθητοποιημένη και να ενσωματώνει τις ιδιαιτερότητες της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών.

- Ανάπτυξη και διάδοση προσβάσιμων πληροφοριών σχετικά με τις νομικές δυνατότητες και τις υπηρεσίες στήριξης που είναι διαθέσιμες στα θύματα έμφυλης διαδικτυακής βίας, και δημιουργία μηχανισμών υποβολής καταγγελιών εκτός διαδικτύου εντός των υπηρεσιών επιβολής του νόμου και δίωξης, οι οποίοι να είναι εύκολα και άμεσα προσβάσιμοι στα θύματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με σωματικές, νοητικές ή ψυχοκοινωνικές αναπηρίες, και οι οποίοι να συμμορφώνονται με τους διεθνείς και εθνικούς κανονισμούς για την προστασία δεδομένων.

- Προσβασιμότητα των υπηρεσιών στήριξης συμπεριλαμβανομένων της νομικής και ψυχολογικής συμβουλευτικής, σε όλα τα θύματα βίας. Επίσης, ενημέρωση και ανταπόκριση των γενικών και εξειδικευμένων υπηρεσιών στήριξης για γυναίκες θύματα βίας – συμπεριλαμβανομένων καταφυγίων, προσωρινής οικονομικής στήριξης για τη βραχυπρόθεσμη αυτονομία τους, καθώς και κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών – στις εμπειρίες ψηφιακής βίας που υφίστανται γυναίκες και κορίτσια·

- Ενδυνάμωση των οργάνων ισότητας και των θεσμών του Συνηγόρου των Πολιτών, που έχουν εντολή να εργάζονται για την ισότητα των φύλων και την καταπολέμηση των διακρίσεων, ώστε να αντιμετωπίζουν την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών από την οπτική της δομικής διάκρισης και του εμποδίου στην πραγματοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών που αυτή μπορεί να αντιπροσωπεύει·

- Παροχή κινήτρων στους διαδικτυακούς μεσάζοντες/διαμεσολαβητές, συμπεριλαμβανομένων των παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου, των μηχανών αναζήτησης και των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, ώστε να διασφαλίσουν ισχυρή εποπτεία του περιεχομένου που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, μέσω της αφαίρεσης λογαριασμών ή περιεχομένου, σε πολλές γλώσσες, βάσει διαφανών αρχών που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος των γυναικών να ζουν απαλλαγμένες από τη βία, και να παρέχουν εύκολα προσβάσιμες οδηγίες χρήσης για την επισήμανση καταχρηστικού περιεχομένου και την αίτηση αφαίρεσής του.

Ως προς το **πεδίο της δίωξης** οι προτάσεις περιλαμβάνουν ενδεικτικά τα ακόλουθα (Βουγιούκα και Καζάνη, 2023; Council of Europe, 2021):

- Διάθεση στις αρχές επιβολής του νόμου και άλλων φορέων ποινικής δικαιοσύνης με τους αναγκαίους ανθρώπινους, οικονομικούς και τεχνικούς πόρους, ώστε να διερευνούν και να διώκουν αποτελεσματικά την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους περί δέουσας επιμέλειας, βάσει του άρθρου 5 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη δημιουργία εξειδικευμένων μονάδων και εμπειρογνωμόνων και τη διευκόλυνση του συντονισμού και της συνεργασίας τους με υφιστάμενες μονάδες και ειδικούς/-ές για το ηλεκτρονικό έγκλημα.

- Ενίσχυση της ανάπτυξης δεξιοτήτων για επαγγελματίες της ποινικής δικαιοσύνης και της επιβολής του νόμου, ώστε να αποκτήσουν την αναγκαία τεχνογνωσία και πόρους σχετικά με το πώς να αξιοποιούν τα ισχύοντα νομικά πλαίσια για την αντιμετώπιση της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών, καθώς και να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους στην εγκληματολογική συλλογή και διασφάλιση ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, χωρίς να προκαλούν δευτερογενή θυματοποίηση ή επανατραυματισμό του θύματος. Θα πρέπει, επίσης, να ενισχυθούν οι δυνατότητες διεθνούς συνεργασίας και αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής των φορέων ποινικής δικαιοσύνης, με σκοπό τη διασφάλιση απλουστευμένης πρόσβασης σε αποδεικτικά στοιχεία που τηρούν οι πάροχοι υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων συνδρομητών/-τριών για τον εντοπισμό του κατόχου λογαριασμού ή διεύθυνσης IP που χρησιμοποιήθηκε για τη διάπραξη αδικήματος.

- Δημοσίευση εκθέσεων περιστατικών από τον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης σχετικά με τη βία κατά των γυναικών που διαπράττεται στην ψηφιακή σφαίρα, καθώς και πρόσθετων πληροφοριών για συλλήψεις, κατηγορητήρια, καταδίκες και ποινές, όπως επίσης πληροφοριών για το φύλο, την ηλικία, τον τύπο βίας, τη σχέση του δράστη με το θύμα, τη γεωγραφική τοποθεσία και άλλους παράγοντες, με στόχο την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των θυμάτων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, υπό την προϋπόθεση ότι η δημοσίευση αυτών των πληροφοριών δεν υπονομεύει το τεκμήριο αθωότητας.

- Διασφάλιση ότι τα θύματα έμφυλης διαδικτυακής βίας έχουν αποτελεσματική πρόσβαση στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης και ότι οι αρχές ανταποκρίνονται επαρκώς σε τέτοιες υποθέσεις, μεταξύ άλλων με την εφαρμογή της ποινικής νομοθεσίας και, όπου αρμόζει, με αυτεπάγγελτη δίωξη.

- Διασφάλιση ότι οι διαταγές άμεσης απομάκρυνσης και οι διαταγές προστασίας ανταποκρίνονται σε μορφές ενδοοικογενειακής βίας που διαπράττονται διαδικτυακά ή μέσω ΤΠΕ καθώς και σε άλλες ψηφιακές εκδηλώσεις βίας κατά των γυναικών.

- Λήψη μέτρων για να τερματιστεί η ατιμωρησία για ψηφιακές πράξεις βίας κατά των γυναικών, ενθαρρύνοντας την ανάληψη ευθύνης από όλους τους σχετικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένων των εταιρειών ΤΠΕ και των διαδικτυακών μεσαζόντων/διαμεσολαβητών, ιδίως μέσω ισχυρής εποπτείας περιεχομένου και αφαίρεσης, καθώς και ενθαρρύνοντας τις εταιρείες ΜΜΕ να συνεργάζονται στενά με τις αρχές επιβολής του νόμου.

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης απαιτεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη να σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν ολοκληρωμένες και συντονισμένες πολιτικές σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και από όλους τους αρμόδιους φορείς και θεσμούς, με τη συμμετοχή κρατικών υπηρεσιών, ΜΚΟ, εθνικών, περιφερειακών και τοπικών κοινοβουλίων και αρχών. Ως προς το **πεδίο των συντονισμένων πολιτικών** οι προτάσεις περιλαμβάνουν ενδεικτικά τα ακόλουθα (Βουγιούκα και Καζάνη, 2023; Council of Europe, 2021):

- Εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών που περιέχονται στη Σύσταση CM/Rec(2018)2 της Επιτροπής Υπουργών για τους ρόλους και τις ευθύνες των διαδικτυακών μεσαζόντων/διαμεσολαβητών, κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή νομοθετικών πλαισίων που αφορούν τους διαδικτυακούς διαμεσολαβητές, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους βάσει της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης.

- Διασφάλιση της αναγνώρισης της ψηφιακής διάστασης της βίας κατά των γυναικών στις εθνικές στρατηγικές, στα προγράμματα και σχέδια δράσης για τη βία κατά των γυναικών, ως μέρος μιας ολιστικής προσέγγισης για όλες τις μορφές βίας, όπως απαιτείται από το άρθρο 7 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, η οποία θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει πρόνοια για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών σε οποιεσδήποτε στρατηγικές, πολιτικές και μέτρα σχετικά με τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

- Κατανομή κατάλληλων ανθρώπινων και οικονομικών πόρων σε εθνικά και τοπικά διοικητικά όργανα, καθώς και σε ιδρύματα νομικής βοήθειας, υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένων των γυναικείων οργανώσεων, ώστε να μπορούν να προλαμβάνουν, να προστατεύουν από και να διώκουν αποτελεσματικά τη βία κατά των

γυναικών που διαπράττεται διαδικτυακά και μέσω τεχνολογίας. Οι πόροι θα πρέπει να επαρκούν ώστε οι εν λόγω φορείς και ιδρύματα να μπορούν να προσλαμβάνουν ειδικούς/-ές πληροφορικής, να αποκτούν τεχνικό εξοπλισμό και να αναπτύσσουν την αναγκαία ψηφιακή υποδομή.

- Θέσπιση συστήματος συστηματικής συλλογής και ανάλυσης δεδομένων για τη βία κατά των γυναικών με ψηφιακό στοιχείο, συμπεριλαμβανομένων των ποσοστών καταγγελιών, των περιστατικών και των καταδικών, καθώς και δεδομένων π.χ. για περιοριστικά μέτρα. Όλα τα δεδομένα θα πρέπει να συλλέγονται και να αναλύονται με διαθεματική οπτική και να αποσπώνται ανάλογα με τον τύπο βίας, την ηλικία και τη σχέση μεταξύ δράστη και θύματος/θυμάτων, τυχόν επιβαρυντικές περιστάσεις (αριθμός δραστών, διάρκεια της κακοποίησης, μονιμότητα των δεδομένων, ύπαρξη επικαλυπτόμενων μορφών βίας, εμπλοκή ή επίδραση στα παιδιά του θύματος κ.λπ.) και άλλους σχετικούς παράγοντες.

- Διασφάλιση ότι τα δεδομένα για αυτοκτονίες ή απόπειρες αυτοκτονίας και για έμφυλες δολοφονίες των γυναικών και των παιδιών τους περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με το ιστορικό παρενόχλησης, περιλαμβανομένης της παρενόχλησης στον χώρο εργασίας, του καταδιωκτικού ελέγχου (stalking) ή της ψυχολογικής βίας που διαπράττεται στην ψηφιακή σφαίρα.

- Διεξαγωγή ερευνών/μελετών σχετικά με την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να μετρηθούν οι οικονομικές, προσωπικές και κοινωνικές επιπτώσεις της εν λόγω βίας, συμπεριλαμβανομένης της αυτολογοκρισίας και του ψηφιακού αποκλεισμού.

- Ενθάρρυνση του ιδιωτικού τομέα και του τομέα των ΤΠΕ να συμμετέχουν στη διαμόρφωση και την εφαρμογή πολιτικών, στον καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών και προτύπων αυτορρύθμισης σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών που λαμβάνει χώρα στην ψηφιακή σφαίρα.

- Εμπλοκή του τομέα των ΤΠΕ στις προσπάθειες λογοδοσίας των δραστών βίας, με βάση τους εσωτερικούς κανόνες τους και την τήρηση της ποινικής και άλλης νομοθεσίας, ιδίως με τα εξής:

- παροχή εύκολα προσβάσιμων και αποτελεσματικών μηχανισμών καταγγελίας για τις/τους χρήστριες/-ες, ώστε να αναφέρουν επιβλαβές περιεχόμενο, ικανές/-ούς να ανταποκρίνονται σε τέτοια αιτήματα έγκαιρα, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες που εκθέτουν δυσανάλογα τις γυναίκες και τα κορίτσια σε διαδικτυακή κακοποίηση (π.χ. φύλο, φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρησκεία, πολιτική ή άλλη πεποίθηση, εθνική ή κοινωνική καταγωγή, σύνδεση με εθνική μειονότητα, περιουσία, γέννηση, σεξουαλικός προσανατολισμός, ταυτότητα φύλου, ηλικία, κατάσταση υγείας, αναπηρία, οικογενειακή κατάσταση, καθεστώς μετανάστη ή πρόσφυγα ή άλλη κατάσταση)·

- παροχή κινήτρων για εμπορικές διαδικτυακές δραστηριότητες που ενσωματώνουν προοπτική ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλα τα στάδια της δραστηριότητάς τους, περιλαμβανομένου του σχεδιασμού προϊόντων, με στόχο τη μείωση των κινδύνων για τις γυναίκες και τα κορίτσια, όπως εκείνων που παρακολουθούν και κατασκοπεύουν·

- ενθάρρυνση των παρόχων υπηρεσιών να διαθέτουν στις πλατφόρμες τους νομικές πληροφορίες και πληροφορίες σχετικά με την αίτηση αφαίρεσης μη συναινετικού περιεχομένου, συμπεριλαμβανομένων εικόνων ή βίντεο, σε γλώσσες που είναι σχετικές και κατάλληλες για τη βάση χρηστριών/-ών.

- Αποτροπή των εμπορικών οντοτήτων από το να αποκομίζουν κέρδος από τη σεξουαλική κακοποίηση γυναικών και κοριτσιών που συνιστά σεξουαλική βία, όπως ο βιασμός σε βίντεο, μεταξύ άλλων μέσω της ποινικοποίησης της παραγωγής και διανομής τέτοιου περιεχομένου, σύμφωνα με τη Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη μέλη για την αυτορρύθμιση σχετικά με το διαδικτυακό περιεχόμενο (2001) και λαμβάνοντας υπόψη το Ψήφισμα της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης για τη βίαιη και ακραία πορνογραφία.

- Παροχή πόρων και δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τη δημιουργία αποτελεσματικών συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και του τομέα ΤΠΕ, ΜΚΟ και φορέων της κοινωνίας των πολιτών (ιδίως φεμινιστικών/γυναικείων οργανώσεων και εξειδικευμένων παρόχων υπηρεσιών), οργάνων ισότητας, συνηγόρων και εθνικών θεσμών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και των αρμόδιων αρχών, με στόχο τη βελτίωση των ανταποκρίσεων στην έμφυλη διαδικτυακή βία, μέσω της συνένωσης της τεχνογνωσίας και των δυνατοτήτων όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Βουγιούκα, Α. & Καζάνη, Ε. (2023). *Έκθεση για τη νομοθεσία και τις πολιτικές που αφορούν τη διαδικτυακή/ τεχνολογικά υποβοηθούμενη έμφυλη βία.* Έργο: PRESS / Preventing - RESponding – Supporting – young survivors of GBV: sexual harassment, sexual and cyber violence. Κέντρο Διοτίμα. https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2024/01/ekthesi-gia-th-nomothesia-gia-tin-emfili-via.pdf

ΓΣΕΕ (2024). *Εθνική έκθεση για τη σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο εργασίας.* Βασικά Συμπεράσματα. Αθήνα. https://gsee.gr/deltia-typou/fes-gsee-ethniki-ekthesi-seksoualiki-parenochlisi-ston-choro-ergasias-2024-vasika-symperasmata/

ΚΕΘΙ (2024). *Συνοπτική έκθεση του έργου: διαδικτυακή βία κατά των νεαρών γυναικών* (επιστημ. υπεύθυνη Γ. Γκαντώνα). Αθήνα. https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2024-06/%CE%95%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%20%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CE%AE%20%CE%B2%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%BD%CE%B5%CE%B1%CF%81%CF%8E%CE%BD%20%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7.pdf

Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2024). Η αναζήτηση της τιμώρησης της έμφυλης βίας: η εξατομίκευση ενός δομικού προβλήματος, *ETERON - Ινστιτούτο για την Έρευνα και την Κοινωνική Αλλαγή*, https://eteron.org/i-anazitisi-tis-timorisis-tis-emfylis-vias-i-exatomikeysi-enos-domikoy-provlimatos/

Παπαγιαννοπούλου, Μ., Κάσδαγλη, Στ., & Μουρτζάκη, Μ., (2020). *Έρευνα: Δεν είναι αυτή η δουλειά μας. Σεξουαλική παρενόχληση κατά των γυναικών στην εργασία: Εξετάζοντας τον*

κλάδο επισιτισμού – τουρισμού. Αθήνα: ActionAid Hellas. https://notpartofourjob.actionaid.gr/public/ActionAid_Harassment-Report.pdf

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Amnesty International (2018). *#TOXICTWITTER: Violence and abuse against women online*. https://www.amnesty.org/en/documents/act30/8070/2018/en/

Bahari Simeon, N. P. (2022). *Understanding the Experiences of Survivors of Sexual Violence Who Experience Silence*. 11(3). Sean Institute.

Balkan Insight (2022, May 11). *How online violence against women goes unpunished*. https://balkaninsight.com/2022/05/11/how-online-violence-against-women-goes-unpunished/

Banet-Weiser, S. & Miltner, K. M. (2016). #MasculinitySoFragile: culture, structure, and networked misogyny. *Feminist Media Studies*. 16(1), 171-174. https://doi.org/10.1080/14680777.2016.1120490

Council of Europe (2022). *The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform.* https://rm.coe.int/thematic-report-on-the-digital-dimension-of-violence-against-women-as-/1680a933ae

Council of Europe (2021). *GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021.* Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147

Council of Europe (2021a) *Protecting women and girls from violence in the digital age: The relevance of the Istanbul Convention and the Budapest Convention on Cybercrime in addressing online and technology-facilitated violence against women.* https://edoc.coe.int/fr/violence-l-gard-des-femmes/10686-protecting-women-and-girls-from-violence-in-the-digital-age.html

Crenshaw, K. (1989). *Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics*. University of Chicago Legal Forum. (1), 139-167.

EIGE / European Institute for Gender Equality (2024). *Methodological report on developing an EU measurement framework for combating cyber violence against women and girls*. https://eige.europa.eu/gender-based-violence/cyber-violence-against-women

EIGE / European Institute for Gender Equality (2022). *Cyber violence against women and girls.* https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/cyber-violence-against-women-and-girls

EIGE / European Institute for Gender Equality (2019). *Gender equality and youth: opportunities and risks of digitalization – Main report.* https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-and-youth-opportunities-and-risks-digitalisation?language_content_entity=en

Enock, F. E., Stevens, F., Bright, J., Cross, M., Johansson, P., Wajcman, J. & Margetts, H. Z. (2024). *Understanding gender differences in experiences and concerns surrounding online harms: A short report on a nationally representative survey of UK adults*. https://arxiv.org/abs/2402.00463

EUI / Economist Intelligence Unit (2021). *Measuring the prevalence of online violence against women.* https://onlineviolencewomen.eiu.com/

European Parliament (2021). *Report with recommendations to the Commission on combating gender-based violence: cyberviolence*. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0338_EN.html?utm_source=chatgpt.com#_section1

European Parliament (2018). *Cyber violence and hate speech online against women. Study for the FEMM Committee.* Policy Department C: Citizens' rights and constitutional affairs. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf

Henry, N., & Powell, A. (2018). Technology-facilitated sexual violence. *Trauma, Violence, & Abuse, 19*(2), 195–208.

Human Rights Council. (2019). *Violence against women, its causes and consequences. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences.* A/HRC/41/42.

Kramerae, Ch. (1981). *Women and Men Speaking: Frameworks for Analysis.* Rowley, Ma.: Newbury House.

LittleJohn, S. W., Foss, K. & Oetzel, J. (2021). *Theories of Human Communication* (11th ed.). Waveland Press Inc.

Lomba, N., Navarra, C. & Fernandes, M. (2021). *Combating Gender-based Violence: Cyber violence – European added value assessment*. European Parliamentary Research Service, Brussels. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662621/EPRS_STU(2021)662621_EN.pdf

ONU Mujeres and OEA/CIM/MESECVI. (2022). *Ciberviolencia y Ciberacoso contra las Muyeres yNiñas en el Marco de la Convención Belém do Paradó*. https://belemdopara.org/publicaciones

Setyowati, R. M. & Watie, E. D. S. (2021). Muted Group Theory Anomalies in Online Gender-Based Violence Experienced by Women Journalists. *Journal of Social Research.* 3(1). https://ijsr.internationaljournallabs.com/index.php/ijsr/article/view/1939

Smidt, A. M., Adams-Clark, A. A., & Freyd, J. J. (2023). Institutional courage buffers against institutional betrayal, protects employee health, and fosters organizational commitment following workplace sexual harassment. *PLOS ONE, 18*(1), e0278830. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0278830

Stevens, F., Enock, F. E., Sippy, T., Bright, J., Cross, M., Johansson, P., Wajcman, J., & Margetts, H. Z. (2024). *Women are less comfortable expressing opinions online than men and report heightened fears for safety: Surveying gender differences in experiences of online harms*. https://arxiv.org/abs/2403.19037

Tuchman, G. (1978). The symbolic annihilation of women by the mass media. In G. Tuchman, A. K. Daniels, & J. Benét (Eds.), *Hearth and home: Images of women in the mass media* (pp. 3-38). New York: Oxford University Press.

UNODC / United Nations Office on Drugs and Crime (2022). *A Training Handbook for Criminal Justice Practitioners on Cyberviolence Against Women and Girls (CVAWG).*

https://www.unodc.org/documents/southernafrica/Publications/CriminalJusticeIntegrity/GBV/UNODC_v4_121022_normal_pdf.pdf

Ενότητα 15. Πρακτική άσκηση: Μελέτες περίπτωσης.

1η Μελέτη περίπτωσης

Στην αρχή που άλλαξα σχολείο πίστεψα πως επιτέλους θα ήταν καλύτερα. Στο Μουσικό, μου έλεγαν, τα παιδιά είναι πιο ανοιχτόμυαλα, πιο ευαίσθητα, πιο δεκτικά στη διαφορετικότητα. Και πράγματι, τις πρώτες μέρες όλα έμοιαζαν ελπιδοφόρα: οι συμμαθητές μου με καλωσόρισαν, οι καθηγητές έδειξαν κατανόηση και με αποδέχτηκαν όπως είμαι. Δεν τους ενδιέφερε η εμφάνισή μου, με φώναζαν με τις αντωνυμίες που είχα ζητήσει και με άφηναν να χρησιμοποιώ τις τουαλέτες των κοριτσιών χωρίς ερωτήσεις. Ένιωσα για λίγο πως μπορούσα να αναπνεύσω ελεύθερα.

Αυτό κράτησε μέχρι που δέθηκα περισσότερο με τη Μαρίνα και γίναμε κολλητές. Από τότε ξεκίνησαν τα προβλήματα. Ο φίλος της άρχισε να με σπρώχνει τάχα τυχαία στους διαδρόμους, να μου ψιθυρίζει απειλές ότι θα το μετανιώσω αν «του κλέψω την κοπέλα». Στην αρχή το αγνόησα, νόμιζα πως θα σταματήσει, όμως σύντομα άρχισαν να έρχονται στο κινητό μου μηνύματα από άγνωστο αριθμό: «ξέρω τι κάνεις», «θα σε ξεφτιλίσω», «θα μετανιώσεις». Δεν μπορούσα να κοιμηθώ τα βράδια, έψαχνα από πού έρχονταν, ποιος άλλος τα ήξερε. Σιγά σιγά έστρεψε κι άλλα παιδιά εναντίον μου. Άλλοι με κορόιδευαν ανοιχτά, άλλοι με απέφευγαν σαν να φοβόντουσαν μήπως τους κολλήσει κάτι.

Η κατάσταση κορυφώθηκε τη μέρα που εισέβαλε στις τουαλέτες. Δεν πρόλαβα να αντιδράσω· σήκωσε το κινητό, τράβηξε φωτογραφίες και λίγες ώρες αργότερα κυκλοφορούσαν σε ολόκληρη την τάξη. Τις συνόδευε με χυδαία σχόλια για την ταυτότητα φύλου μου. Εκείνη τη στιγμή ένιωσα να γκρεμίζεται ό,τι είχα χτίσει: η μικρή εμπιστοσύνη που είχα βρει στο νέο σχολείο, η αίσθηση ότι μπορώ να σταθώ ισότιμα.

Δεν θέλω να πάω στον διευθυντή. Δεν θέλω να το μάθει η μητέρα μου. Την προηγούμενη φορά που είχαμε αλλάξει σχολείο είχε στεναχωρηθεί πιο πολύ από μένα· έλεγε πως θέλει μόνο να με βλέπει να χαμογελώ, όμως δεν άντεχε να βλέπει τα βλέμματα των άλλων. Φοβάμαι πως αν της το πω, θα καταρρεύσει ξανά και θα με αναγκάσει να φύγω πάλι, λες και η λύση είναι να τρέχω μακριά. Εγώ όμως κουράστηκα να αλλάζω περιβάλλον, να προσπαθώ από την αρχή, να κρύβω ποια είμαι.

Νιώθω παγιδευμένη: από τη μια να με τρομοκρατούν και να γελούν εις βάρος μου, κι από την άλλη να μην έχω πού να στραφώ. Κι όσο περνούν οι μέρες, τόσο πιο πολύ απομονώνομαι, σαν να σβήνω σιγά σιγά.

2η Μελέτη περίπτωσης

Είχαν περάσει δυο χρόνια από τότε που χωρίσαμε και πίστευα ότι όλα είχαν λήξει. Δεν είχα ακούσει τίποτα από εκείνον, ούτε ένα μήνυμα. Ώσπου μια μέρα συναντηθήκαμε τυχαία στο δρόμο. Ήμουν με τον τωρινό σύντροφό μου, και από το βλέμμα του κατάλαβα αμέσως πως κάτι ξύπνησε μέσα του. Λίγες ώρες μετά άρχισαν να έρχονται τα πρώτα μηνύματα στο κινητό μου. Μαζί τους, φωτογραφίες που είχαμε βγάλει παλιότερα, προσωπικές, με εσώρουχα, γυμνή. Μου έγραφε ότι αν δεν κάνω ό,τι θέλει, θα τις στείλει στους γονείς μου, στον σύντροφό μου, στη δουλειά.

Ένιωσα το έδαφος να φεύγει κάτω από τα πόδια μου. Τον παρακάλεσα, του είπα να σταματήσει. Δεν είχε σημασία. Λίγες μέρες μετά οι φωτογραφίες μου εμφανίστηκαν σε site με πορνό, συνοδευόμενες από το όνομά μου. Τις έστειλε και σε κοινούς μας φίλους. Έβλεπα τα μηνύματα να καταφθάνουν με screenshot, σχόλια, ειρωνείες. Ένιωθα να καίγομαι, ήθελα να εξαφανιστώ.

Πήγα στο αστυνομικό τμήμα. Εξήγησα τι συνέβη, έδειξα τα μηνύματα. Μου απάντησαν πως δεν μπορούν να κάνουν τίποτα, μόνο να προσέχω άλλη φορά. Όταν οι γονείς μου πήραν τηλέφωνο τη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, τους είπαν ότι δεν υπάρχει τρόπος να κατέβουν οι φωτογραφίες. «Μπορείτε να κάνετε μήνυση», είπαν, «αλλά αυτά είναι χρονοβόρα». Δεν άντεχα τη σκέψη μιας δίκης. Θυμήθηκα την ξαδέρφη της φίλης μου που είχε ζήσει κάτι παρόμοιο: ξόδεψε μια περιουσία σε δικηγόρους, την ξεφτίλισαν στη δικαστική αίθουσα, και στο τέλος ο δράστης αθωώθηκε.

Από τότε ζω με το φόβο ότι οποιοσδήποτε μπορεί να με αναγνωρίσει. Κάθε φορά που μπαίνω σε κοινωνικό δίκτυο τρέμω μήπως εμφανιστεί ξανά η φωτογραφία μου. Στη δουλειά κοιτάζω γύρω μου και σκέφτομαι: ποιος ξέρει, ποιος με έχει δει έτσι. Στο σπίτι οι γονείς μου με κοιτούν με αγωνία, όμως δεν ξέρουν πώς να με βοηθήσουν. Ο σύντροφός μου προσπαθεί να με στηρίξει, μα η ντροπή και η ανασφάλεια με πνίγουν. Δεν ξέρω πώς να βγω από αυτόν τον εφιάλτη, νιώθω παγιδευμένη σε μια ιστορία που δεν τελειώνει. Έχω χάσει 8 κιλά, δεν μπορώ καθόλου να

φάω και, όταν κοιμάμαι, ξυπνάω συνεχώς σε κρίση άγχους. Δε θέλω ούτε τις φίλες μου να δω, ακόμη κι αυτές δε φαίνεται να καταλαβαίνουν τι περνάω.

Άσκηση

Συζητήστε σε υπο-ομάδες τις μελέτες περίπτωσης που ακολουθούν και καταγράψτε τα σχόλιά σας με βάση τους ακόλουθους άξονες:

1. Για ποια μορφή βίας πρόκειται;
2. Σε ποιο νόμο εμπίπτει, εάν εμπίπτει;
3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του θύματος και του δράστη;
4. Ποιες είναι οι επιπτώσεις στη ζωή του θύματος;
5. Τι κάνει για να το αντιμετωπίσει;
6. Τι αναστέλλει την αναφορά της βίας ή/και την αναζήτηση βοήθειας;
7. Ποιες παρεμβάσεις θα προτείνατε για την υποστήριξη του θύματος; Σε ποιες υπηρεσίες μπορεί να απευθυνθεί;
8. Ποιες πολιτικές/ πρακτικές θεωρείτε χρειάζεται να αλλάξουν/επεκταθούν/υιοθετηθούν για την καλύτερη αντιμετώπιση/πρόληψη του φαινομένου;